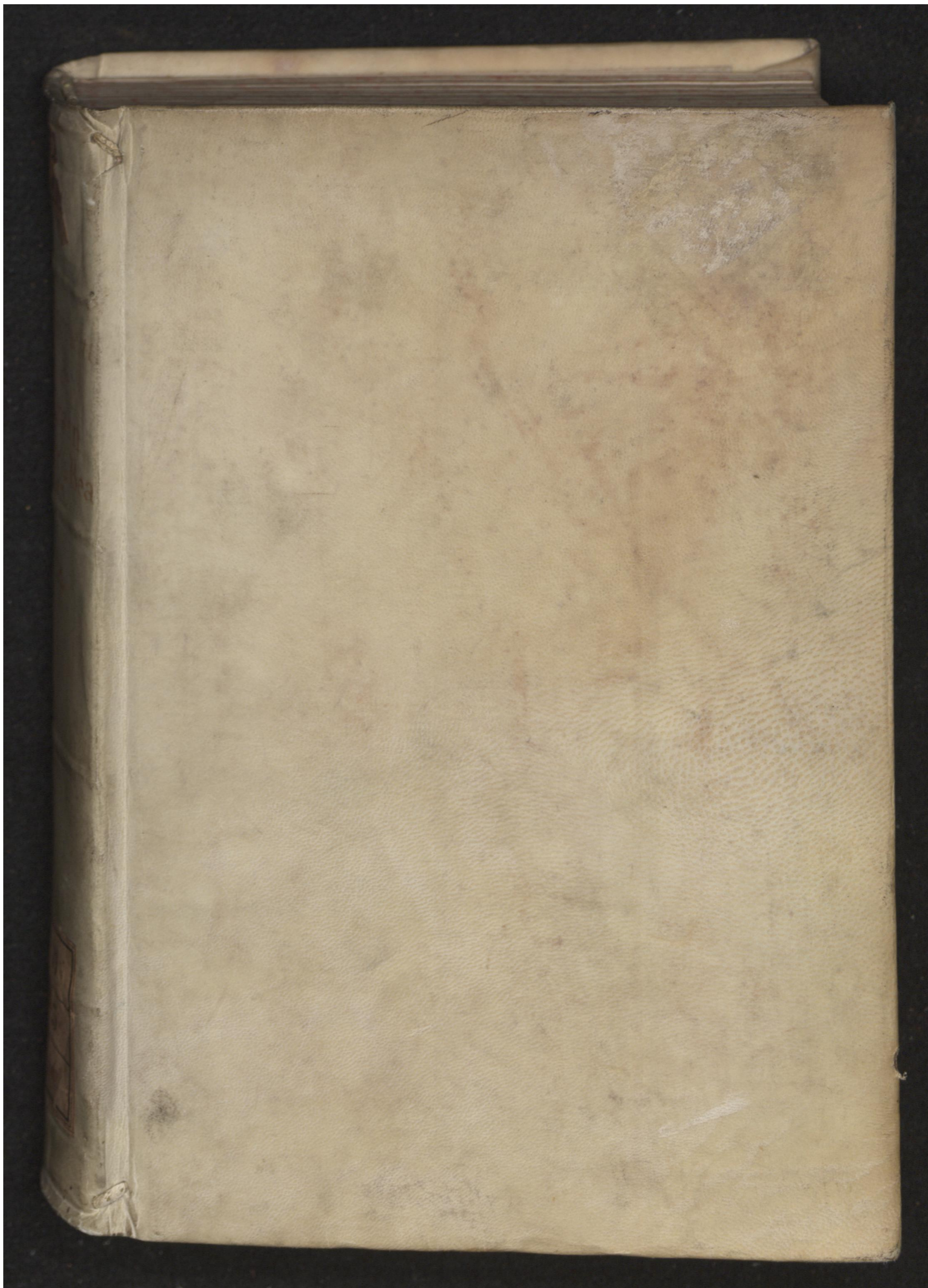
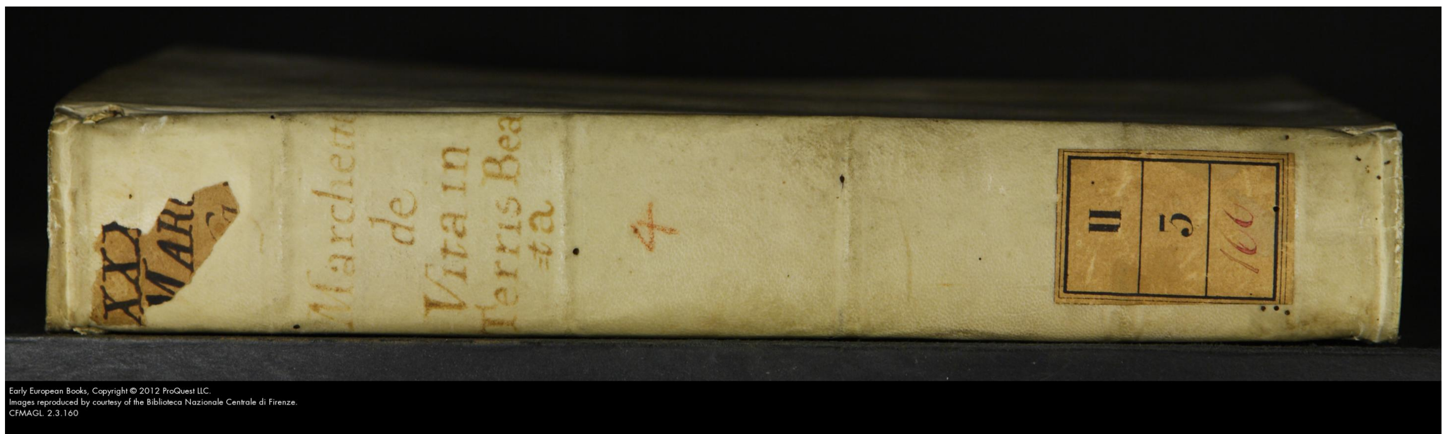
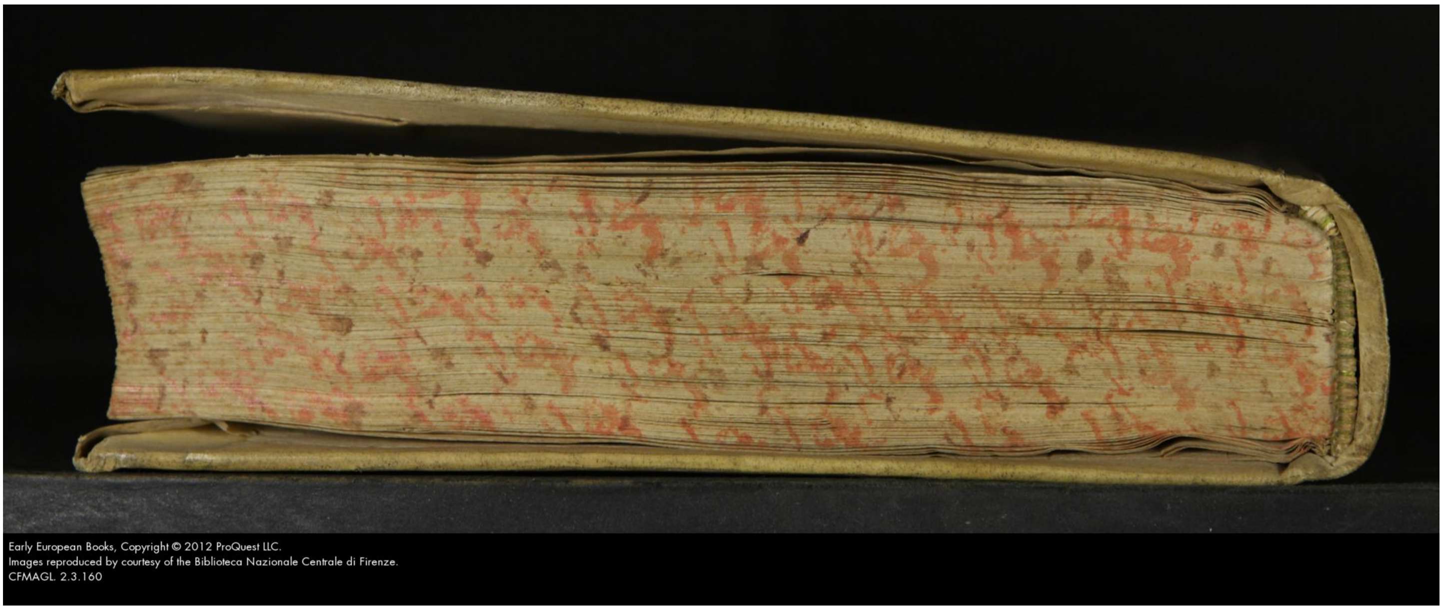
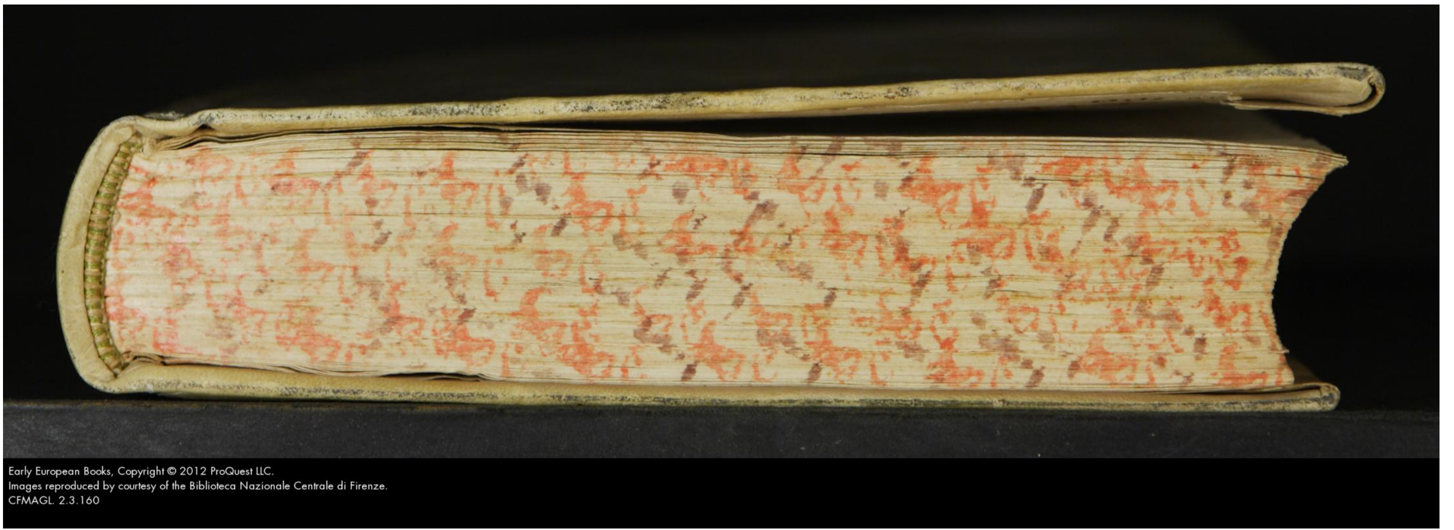

DE VITA IN TERRIS BEATA

LIBRI TRES,

Quibus præsentis felicitatis cum futura conciliandæ modus ostenditur.

AVCTORE ANNIBALE MARCHETTO MACERATENSI, E SOCIETATE IESV.

Maceratæ, Typis Michaelis Archangeli Siluestri. 1696.

DD. SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
OPITIO PALLAUICINO
ANNIBAL MARCHETTVS,
SALVTEM.

Ogitanti mihi, Eminentissime Princeps, quid causæ sit, quod cum nihil impensiùs mortales vniuersi studeant, quàm vt beatam in terris vitam agant, neminem tamen ferè audias, qui non se miserum clamet; incidit Democriti mortalium studia perpetuò ridentis recordatio, qui, vt auctor Hippocrates est, Ep. ad damag. id præ ceteris ridere videbatur, quòd eorum plerique, vt vitam producerent, se se laboribus contererent, perimerentque. Haud absimili stultitia eos omnes laborare crediderim, qui vitam beatam de medijs quærunt iniquitatibus, de pestilenti-

bus, ſcilicet, ac mortiferis potionibus, vnde ipſa animi vita, nedum beata perimitur. Hunc errorem tam pernicioſum ex hominum mentibus eximere propoſitum mihi eſt, Princeps Eminentiſſime, at quia tam latè fuſus apparet, vt altiores egiſſe radices prodat, quàm vt meis viribus eradicare me poſſe confidam; te, tuæque auctoritatis robur in auxilium aduocare ſtatui: Quippe eorum, quæ dicturus ſum, teſtis mihi aderis locupletiſſimus. Ego verba proferam, tu te ipſo firmabis exemplo. Ego dicam, nonniſi inſignes pietate viros fore in præſenti vita felices: tu eximiam pietatem tuam, perpetua cum hilaritate coniunctam, qua te ipſe, qua ceteros beas, oſtendes. Ego denique longo orationis circuitu ſuadere conabor: tu ſolà tui præſentia, atque etiam recordatione perſuadebis: eriſque propterea fortiſſimum mei operis argumentum. Quare nulli potiùs libellum hunc dicari decuit, quàm tibi, qui ei pa.

trocinium contra oblocutores, vt nihil agas, impendes: ipsa tui nominis nuncupatio operi præfixa eius veritatem tuebitur. Quod si quis admirabilem istam tui animi tranquillitatem non pietati adscribendam putet, sed opibus, sed honoribus, sed purpuræ magnis in christianam rempublicam meritis accersitæ, aut collectæ, apud omnes gratiæ, aut perantiquæ generis nobilitati, aut ingenio omni doctrinæ genere exculto, aut eximiæ in rebus agendis dexteritati, comitati, benignitati, aut denique reliquis naturæ, seù fortunæ muneribus, quibus tàm cumulatè donatus es, vt singulis, nedum vniuersis, tuæ fastigium prosperitatis adscribi queat: non enim potes non perpetuò gaudere, cum tam vberem gaudij materiam tecum ipse perpetuò geras: ego tamen contra reponam, te ab istis omnibus in sublime quidem, sed vt abs te proculcatis euectum: nec magis illis tuæ mentis sublimitatem te debere, quàm suã basi quodlibet simulacrum.

Non

Non faciunt ista felicitatem, sed in edito locant, ostentantque, æquè miseriam, si qua esset, ostentatura. Vni illam pietati debes, quæ te docuit ista calcare, vt te supernis propiùs admoueres, & beatam Cœlitum conditionem, quatenus mortalibus licet, indueres. Hæc nempe pietas Deum O. M. vt suæ prouidentiæ argumentum daret, ad te supra ceteros decorandum impulit, quò mortales reliquos terrenæ felicitatis illicio ad æternam sibi christianæ virtutis studio comparandam alliceret. Quam igitur à Deo felicitatem etiam in nostrum emolumentum accepisti, nobis, vti debes, restitues, si pietatem tuam, felicitatis fontem, exemplo, consilio, pijsque ad Superos interpositis precibus in nos deriuaueris. Vale, teque tuis, quin etiam Ecclesiæ vniuersæ meritis maiora pollicentibus incolumem serua.

THYR-

THYRSVS GONZALEZ

Præpositus Generalis Societatis Iesu.

CVm librum, cui titulus (De Vita in Terris Beata) à P. Hannibale Marchetto Societatis nostræ Sacerdote conscriptum, aliquot eiusdem Societatis Theologi recognouerint; & in lucem edi posse probauerint, facultatem facimus, vt typis mandetur, si ijs ad quos spectat ità videbitur. Cuius rei gratia has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 3. Iunij 1694.

THYRSVS GONZALEZ.

SI videbitur Illustriss. & Reuerendiss. D. D. FABRITIO PAVLVTIO Episcopo Macerat. & Tolent.

Imprimatur.

IVssu Illustrissimi, ac Reuerendissimi D. D. FABRITII PAVLVCII Episcopi Maceratæ, & Tolentini perlegi opus De Vita in Terris Beata ab admodum R. P. Hannibale Marchetto Societatis Iesu editum, quod, nedum orthodoxæ fidei, bonisque moribus consonum, verumetiam salutaribus monitis ad ritè beatèque viuendum vndique refertum reperi: Datum Maceratæ octauo Kalendas Decembris 1694. Iulius Cæsar Rossi Congregationis Missionis.

FR. Cyprianus Minuti Sacræ Theologiæ Magister Inquisit. Generalis Anconæ

Imprimatur.

VOlumen, cui titulus, De Vita in Terris Beata Auctore admodum Reuerendo Padre Annibale Marchetto Inclita Societatis Iesù; de mandato Reuerendissimi Patris Fratris Cipriani Minuti Inquisitoris Anconæ, semel prò Officio, iterum prò documento attentè reuolui, & cuncta, Fidei, Sacris Canonibus, summorum Pontificum decretis, ac bonis moribus consona, immo tùm

bene

bene dispositā, perpolito stylo descripta, solidis rationibus, Theologicis doctrinis, sacræ scripturæ verbis, ac sanctorum Patrum sententijs exornata, firmataque inueni, vt potius ad Panegyrim, quam ad censuram solliciter; & sanè mirum est quanta elegantia, parique pietate argumentum cæteroqui difficile vndequaque probatum relinquat; Non enim diuitijs, famæ, Potentiæ, Voluptatibus, acquisitæ sapientiæ, nec denique terrenarum rerum cumulo, quod hominum deliramentum, sed Deo per cupiditatum mortificationem, & solidarum virtutum exercitium, quod Catholicum est, adherere, bonum, beatumque definit; Et licet Tyronem in spirituali militia instruendum suscipiat, mira dexteritate Veteranos milites, Ducesque perfectos obarmat, omni armatura fortium, diuinarum præcipuè rerum legitima contemplatione, quà animos exilarat ad percurrendam viam optatissimæ Hierusalem, quæ edificatur vt Ciuitas æuo sempiterno permansura; haud igitur in tenebris permaneat, sed lucem adeat, eam caligantibus ad peruidendum, quid sit, quod Beatam Vitam etiam in terris efficiat, allaturum.

Sic sentio in nostro Conuentu S. Peregrini Anconæ 1. Octobris 1694.

Fr. Simon à S. Ioseph Carmelitar. Discalceator. Prior, & S. Officij Consultor, ac Reuisor.

Imprimatur.

FR. Bernardus Maria Lemos Clima S. Theologiæ Lector, Examinator Synodalis ac Sancti Officij Maceratæ Vicarius Ordinis Predicatorum.

DE VITA IN TERRIS BEATA

PROOEMIVM.

Ad Adoleſcentes vitæ iucundæ Studioſos.

GRauiſſima, & præter vulgi opinionem, fidemque, Ariſtotelis ſententia eſt, Hiſtoriam non eò a Poeſi diſtare, quòd hæc fabulam, illa veritatem ſequatur: quin potiùs, quòd longè plus veritati ſtudeat Poeſis, quàm Hiſtoria. Hæc enim quid fuerit ſemel factum exequitur, illa quid fieri conſueuerit; ipſam conſuetu-

In art. poet. c. 7

Plus veritati ſtudet Poeſis, quàm hiſtoria.

dinem ad rei vnius gestæ modum, fabulæ opificio, componens. Plurima in vnum cogit, plurimisque vnius nomen imponit: Fortes omnes, ac generosos viros, exempli gratiâ, Herculis nomine compellat, cui eos affingit labores, quibus pares per fortissimos quosque in viâ virtutis subeuntur. Hoc solùm mentitur, quòd vnam rem gestam eloqui videtur, plures eloquitur: nempe plura largitur, quàm iactet, augetque beneficia extenuando, eorum gratiam condonans. Docet Historia, quæ bella, quo Marte gesserit Alexander; quantum laborum exhauserit Cæsar; quo ausu e suis ruinis ad summam potentiam erepserit Marius, quosque Barbaros, quęque ferarum gentium monstra ijdem perdomuerint. Hos autem, ceterosque fortissimos viros vnâ Herculis fabulâ Poetæ significant, quo nimirum paria ad fabulę cantum accurrentibus persuadeant. Quorsum hæc? inquies; eò nimirum, vt fabulę mox enarrandæ, sub tam seueri scilicet argumenti initium, inuidiam a vulgi imperitiâ imminentem auertam: Pueros alloquimur seuerioribus insuetos: fabulis amicę fores fuerant prætentandæ, vt ijs personata intraret veritas: & fortè fabellæ pudor admissę aures veritati, etiam retecto vultu succedenti, detineret apertas. Illam igitur his præmonitus accipe.

Beneficia occulta donant debitum referendi.

Puero Herculi de viuendi ratione, ac viâ in posterum ineundâ seriò deliberanti astitisse fertur per vi-

Hercules in biuio.

visum Virtus cum Voluptate coniuncta. Ambæ ore, cultuque muliebri ad alienos sibi oculos demerendos exornatæ. Illa tamen cum fœmineà venustate virilem quendam videbatur decorem maritasse. Hæc tota fœmina erat, tota ad illecebras, ac blandimenta composita. Vtraque puerum ad se insequendam, singulę suam ostentantes viam, hortabantur. Dextera nempe aperiebatur Virtutis via, ardua quidem illa, perangusta, spinis horrida, salebris impedita. Contra verò sinistra Voluptatis via in facilem quandam, & omnino æquabilem explicata planitiem, spatiosa plurimùm decurrebat: tota præterea adeo floribus, odoramentis, omnisque generis lenocinijs instructa, vt pacata omnia, prospera, iucunda, denique non viam, sed sedem voluptatis polliceretur. Impar tamen vtrique exitus patebat: namque illa ad Cœlum vsque porrigebatur; hæc in tartareæ voraginis oram tandem dehiscens cupido viatori, magnoque impetu procurrenti subducebat sese, subsidebatque præcipitanti. Ad hæc Virtutis semita nullius quasi pede trita, ac ferè cognita nulli, herbis, fruticibusque desueta virescebat: Ampla autem Voluptatis via summâ frequentiâ celebrabatur. Cuius diuersitatis id erat in causâ, quòd itineris vtriusque aditus ingredientium oculis expositus, apertusque erat; exitus verò a conspectu longè remotus, quò pertineret, dissimulabat. Inuitabatur Alcides ad

Voluptatis premendam viam præeuntis multitudinis exemplo, quæ auctoritate suâ puero imperito ad deliberandum quodammodo suffragium præripiebat, & magnum erroris (si quis incidisset) pollicebatur patrocinium. E contrario ad arduum Virtutis callem subeundum cœlestis domicilij præmio validissimè trahebatur. Hâc itur, clamabat Voluptas: Hâc eundum Cœlo natis, reponebat Virtus. His auditis generosus Puer Voluptatis inuitamenta despiciens; Pecudum est, inquit, ire quâ itur, hominum quâ eundum: arreptâque clauâ, grande fulturâ consilium, in Cœlum, vnde astris redimitus conspicitur, tandem euasit.

Affabulatio. Hæc fabula, generose Puer, te etiam cum reliquis tuæ indolis æqualibus, modò non abnuas, in Herculem cogit (liceat mihi per hanc inanem auram, quam captas, te paulatim, dum meliùs sapias, ad veram gloriam adducere). Tua illa imago est, si velis: te quoque referet, si te ad illam finxeris, & quasi ad speculum composueris. Hactenus gerulâ Naturâ vsus es; quò te illa tulit, secutus: nunc ab eâ in biuio Virtutis, ac Voluptatis deponeris tuo relictus arbitrio, tibi ipsi demandatus. Vtramque viam quàm longissimè potes ad vsque exitum prospice: oculis, antequam vestigio, decurre: Duces etiam explora, earumque sectatores, quos non ad calculos, sed ad trutinam reuocabis, facilè intellecturus, vnum Virtutis alumnum his cunctis leuicu-

lis

lis Voluptarijs pręgrauare. Cumque omnia circumſpexeris, omnia conſulueris, puta in te, ita fabulæ partes, diſtribuendas, eiuſque ſententiam accommodandam, vt ſi te Voluptatis illecebris captari permittas, puer vltimam vſque ad ætatem, ſenio fruſtra reclamante, permaneas: Sin autem te Virtuti ducendum tradideris, in aſtriferum Herculem, ſeu veriùs Herculis contemptorem irriſoremque, Beatos inter Ciues aſtra cum ſuis fabulis proculcantes, euadas.

Metus pueriliis amittẽdæ ob virtutẽ voluptatis.

Hęres ne adhuc meditabundus, ac reſpicis, dubius, vtri te potiùs committas? Quamuis enim fortaſſe Virtus probetur magis, Voluptas tamen vehementiùs trahit; proinde videtur tibi Natura illam ſuadere, ad hanc impellere, impulſionemque ipſam fortiorem Naturæ ſuaſionem interpretaris. Quis enim dubitet, inquies, quin impetus in Voluptatem a Naturâ ſit, dum in primâ ætate, nullis præterquàm Naturæ opinionibus imbutâ, vehementiſſimus ſit? In pueris enim nullâ arte fucatis Natura cum maximè prodit, & veluti electro incluſa pellucet. Illi autem in Voluptatem toti procumbunt: quidquid agunt, quidquid omittunt, aut meditantur, e nutu Voluptatis eſt. Num igitur hominis naturam exuam, vt hominem Virtute perficiam? An cum Naturâ ipſâ pugnabo, cui repugnare, ſi qua Tullio fides, eſt Gigantum more bellare cum Dijs? An potiùs vberioris Voluptatis

Cic. de Sen.

ſpe

ſpe in futurum a Virtute promiſſę inſtantem deſeram Voluptatem, hoc eſt, Canem agam Æſopicum, qui quam eſcam dentibus teneo, dimittam, vt eius imagini captandæ inhiem? Non hoc certè, Adoleſcens, auctore me, vnquam efficies: imò diligentiùs, ſed tamen cautiùs circumſpectiùſque voluptatem perſequèris. Nolo te ab eius inquirendæ itinere, ſed ab errore reuocare: non in diuerſum a tuâ te cupiditate ſeducam; ſed cupiditatem ipſam prauâ ſeductam opinione reducam.
Pſ. 33. 15. *Inquire pacem, & perſequere eam*: inquire vitam,
Ad veram ſolidamque voluptatem adhortatio. cui te Natura peperit, beatiſſimam. Hęreditas tua illa eſt: ad hanc naſceris, ad hanc educaris, ad hanc Diuinus Genitor ſacris e Cœlo miſſis litteris ſæpiùs inuitat. *Iubilate*, inquit, *Deo omnis terra*,
Pſ. 99. 1. & 97. 6. & 104. 3. & 31. 11. *ſeruite Domino in lætitia. Cantate & exultate, & pſallite. Lętetur cor quærentium Dominum. Lętamini in Domino, & exultate Iuſti, & gloriamini omnes recti corde.*
Ad Philipp. 4. 4. Denique *gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete*. Quæ verba, aliaque eiuſmodi quamplurima, non vtique Beatas in Cœlo mentes, ſed nos adhuc inter huius terræ offenſiones, caſuſque circumuolutos appellant. Quare non modò non auferre, verùm ne differre quidem felicitatem volo. Volo eam tibi in hâc vitâ contingere, & quidem vel morte inuitâ, ac repugnante, immortalem: imò, cum defeciſſe videbitur, tunc maximè perficiendam. Non eſcam dimittes, vt imaginem
Pietas nec aufert nec differt voluptatē.
per-

persequaris: sed hanc despicies, ac præteribis, vt illam, quam Pietate ministrâ perceperis, mordicùs retineas. Inferiora enim hæc Bona Supernorum imagines sunt a labentium rerum profluente repercussæ, non contra, cœlestia sunt terrenorum imagines: Illa si mente, ac voto retinuerimus, istis etiam, dum fluxa traijcimus, oculis perfruemur. *Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis*; inquit, hortaturque idem ipse, ad quem ista spectat adijcere, vtique si dare nollet, non hortaturus. Hoc tibi approbare in animo est (quisquis voluptatem tam perditè sequeris, & ætatis florem, & quidquid in te indolis est, in illam demersum ruis), vt potiori, atque in æternum mansuræ te voluptati reserues. Noli te præeuntis ad inania turbæ fidei committere, memor, sublimium duntaxat esse ad sublimia niti, ac pertingere, humilis verò turbæ humilia, atque abiecta captare. Contine ab illâ mentis aciem paulisper, dum eam meliori lumine instructam tutiùs in insanientium choros immittas: dum agnita insania, ac furor in fugam vertat, non ad consortium inuitet. Hoc lumen libellus hic e Cœlo mutuatum promittit, præstabitque, si quod conatur, persuaserit; Quidquid veræ, solidæque iucunditatis in præsenti vitâ mortalibus affulgeat, id non nisi per viam æternæ felicitatis, quasi auri ramenta prope fodinas, occurrere. Binas in partes totum hoc opus

[Margin: Matt. 6. 33.]

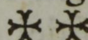
[Margin: Totius operis propositum.]

se-

ſecabitur: prima docebit, nihil iucunditatis in Vitio, niſi pollicitationem ineſſe; altera, ſolam Virtutem preſtare quidquid Nequitia pollicetur. Duabus tamen hiſce partibus mediam interſeremus, quæ modum tradat frenos cupiditatibus inijciendi, ne vitio vt ſolent, ſed virtuti, vt debent,

Eiuſdem partitio

famulentur. Quare in tres omnino libros omne opus digeſſiſſe placuit, e quibus eam viuendi regulam dabimus, ad quam quiſquis mores ſuos exæquauerit, quam bonam tantum ſe facturum vitam putauerat, beatam quoque ſe feciſſe intelliget.

LIBER PRIMVS

CAPVT PRIMVM.

Confutantur veterum Philoſophorum de bonorum fine, ſiue de hominis felicitate ſententiæ.

VLlâ vnquam in quęſtione acriùs inter veteres Philoſophos dimicatum, prętereã, quã de bonorũ, malorumque finibus agitabant. Finem bonorum dicebant, Bonum illud præſtantiſſimum, cui cetera bona obtinendo ſeruirent, nulloque magis, quàm huius ſeruitutis titulo nobilitarentur. Quemadmodum & finem malorum Malum illud teterrimum nominabant, iñ quod cetera mala vltimò impellerent, non ob aliud magis metuenda, niſi quòd extremum illud comminarentur. Hęc autem quęſtio, & pręſertim quâ ſpectat bonorum finem, vniuerſæ de moribus Philoſophiæ caput erat, atque vt a capite, ac vultu maximè homines dignoſcuntur; ita ab alio, atque

Quæſtio de vltimo fine inter Philoſophos acerrima.

A diuerſo fine diuerſæ ſectæ.

alio bonorum ſtatuto fine Philoſophorum inter ſe familiæ olim ſecernebantur. Queis enim diuerſus is finis eſſet, fieri non poterat, vt in reliquis Philoſophiæ partibus, in quibus de officijs ad illum conducentibus agitur, conueniret: ad eum ferè modum, quo, inter quos de ſede, ad quam itur, diſcrepat, de vniuersâ viâ diſcrepare, neceſſe eſt. Porrò hanc Boni præſtantiſſimi ſedem, cui noſtra felicitas inſidet, veterum Philoſophorum nulli inuenire licuit: inde mirum non eſt, eos de virtutibus ad eam ducentibus, ac de abducentibus vitijs tam abſurdè philoſophatos, vt ſæpe vitijs virtutis nomen induerent, virtutes vitiorum nomine dehoneſtarent. Quare non immeritò Ariſtoteles locum hunc in Philoſophiâ præ ceteris difficillimum cenſuit: quod vt doctis firmauerit argumentis, ſuâ tamen Viri doctiſſimi inſcitiâ luculentiùs comprobauit: putauit enim, beatam hominis vitam ijſdem cum corporeâ vitâ limitibus coerceri. Idem Philoſophorum plerique ſenſere, ſuoque errore memoratam difficultatem pariter confirmarunt. Cui enim inuenire fiducia ſit, quod ſagaciſſimos quoſque humani generis præceptores fefellit? Eorum omnium errores deſcribere longum eſt, & confutare operoſum, nec par futurum operæ pretium, vt quorum potiſſimos aperuit, eoque ſatis confutauit dies. Nonnullos tamen vel Auctorum famâ, vel ſectantium numero celebriores præterire non libet, vt ex im-

Vnde tã multi de virtutibus, ac vitijs errores.

men-

mensis sapientissimorum hominum erroribus ediscamus; altiorem esse nostræ felicitatis sedem, quàm vt ad eam contuendam humana possit assurgere sapientia.

Tres in Classes partiri possumus quotquot de vitâ beatâ censuere. Primi qui minùs ceteris a rectâ viâ, quanquam longissimè, aberrarunt, ij recensendi, quibus placuit, in animo, eiusque bonis, corporis ministerio paratis, humanã felicitatem locare: optimo quidem loco, sed minùs tuto, vtpotè mortis, ac morborum omnium irruptioni obnoxio. Horum fuere præcipui Zeno, Anaxagoras, Aristoteles. Zeno in Virtute, atque Honestate locauit, Anaxagoras in Scientiâ, ac præsertim Contemplatione Vniuersi, Aristoteles altiùs ceteris, & propiùs veritatem in Contemplatione Diuinitatis. Altera Classis eorum est, quos corporea voluptas hebetauit, ac transuersos egit, eòque deduxit, vt in eo cęno finem bonorum omnium situm esse statuerint. Huius tam lutulenti erroris vulgus Epicurum insimulat, & fortè solo Epicureorum vitio, qui a Parente suo degeneres ad sui nominis infamiam ipsum Parentem attraxere; licèt ab eo honestiorem iucunditatem sectari, sępè corporeæ voluptatis impendio quærendam, docti fuerint: Epicurum enim integro libro Laertius vindicat, erroremque suo se auctori restituere censet, Aristippo: cuius fortasse nomen non parum ab infamiâ defendit famæ indignatio tam

Tres præcipuæ de vltimo fine sĕten. tiæ.

Prima in bonis animi locauit.

Secunda in bonis corporis.

Lib. 10. de Vit. Philos.

Tertia in bonis externis. turpe caput publicare dedignantis. Tertiam denique Classem obtinet, qui stultissimè omnium censuerunt, hominis felicitatem in ijs, quæ extra hominem sunt, nempe in diuitijs, famâ, honoribus, positam esse. Hos citat suppresso nomine Aristoteles, vt quos indignos censuerit, qui suâ etiam confutatione nobilitarentur. L. 1. eth. c. 5.

Hâc triplici viâ a beatâ vitâ aberrarunt, quotquot eam sine ductore sunt persecuti. Iam ductor adest idem ipse, qui nostræ felicitatis est Auctor. Errare non licet, nisi volenti, quando ille, qui bonorum finis est, ad bonorum finem, nempe ad se ipsum, manuducit, seu trahit: Proinde idem prorsus est, vnâ cum eo beatam vitam inquirere, atque inuenire. *Ego sum*, inquit, *lux mundi*: cuius nimirum lucis id proprium est, & vt sese prodat, & vt viam ad se pertinentem illustret. Quid enim post Christi exortum via ad nostram felicitatem illustrius? Quod septem illi Sapientes, & quotquot alij Generis humani Doctores ignorarunt, iam nostri Paruuli, quibus *Testimoniũ Domini fidele sapientiam præstat*, tam bene norunt, vt eorum cuilibet illud verè vsurpare liceat; *Super senes, ac super omnes docẽtes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.* Nemo vnus ex illis, modò Christianâ imbutus sit cathechesi, tam rudis est, qui se natum in nihilum, siue vt in nihilum redigatur existimet. Quisque se discernere nouit a brutis, quisque se animo præditum immortali, atque ad beatissimam

Io: 8. 12.

Nostri paruuli veterib⁹ Sapientib⁹ doctiores.

Ps. 18. 8.

Ps. 118. 100. & 99.

apud Superos vitam destinatum intelligit: quod tamen cum veterum nonnulli negarent, alij dubium haberent, ne dubiæ vel certæ iacturæ beatam vitam exponerent, eum in errorem conuenere; Non aliam homini expectandam felicitatem, quàm quæ in hâc vitâ mortali posset contingere. Quàm autem id absurdè dicatur, pronum est eruditis diuinâ sapientiâ auribus iudicare. Quid enim absurdius, quàm sub mortis arbitrio, ac veluti in eius oris hiatu beatæ vitę securitatem collocare? Tremit ouicula Leoni tradita, licèt ab eo fortè saturo ad lusum accipiatur: Linguam vel blandientem, sed blandiendo prægustantem, non secus, ac vicinos atque excitatos dentes, exhorret: nec differri tunc sibi mortem putat, sed inchoari, ac trahi, libentiùs moritura, si citiùs. Ouiculâ stupidior mihi eris, quisquis inter mortis rictus, pro arbitrio claudendos, fore te beatum putes. Vix enim tutò vitam dixeris, quam vbi dicere instituas, iam mors momordit, demisitque partem illam, cui nomen Vitæ imponere destinaueras. Non est, non est, si bene rem inspexeris, huic nomini locus: Quidquid enim præterijt, iam morti accessit; quidquid expectatur, etiam sub mortis arbitratu est: negare poterit, si libuerit, & fortè negabit: quod verò instat, tam angustum est vt Vitæ nomen non capiat, nisi expirantis. Cum igitur vix illi sine mendacio vitam inscribas, quâ fide vitam etiam beatam ob iucunda quædam data-

Veteres Philosophi in vita mortali finē vltimum statuerūt.

Vitæ breuitas.

mi-

miſeri js alimenta nuncupaueris? Terra iſta mortis viuarium eſt, vnde iam hunc, iam illum promi ad deuorandum quotidie cernimus: quàm igitur noſtrę erimus conditionis obliti mortales, ſi de ijs, quę nos morti ſuſtentant, beatam nobis vitam promittimus!

Eiuſdem ęrumnę.

Adde morbos, quibus nulla conditio, nulla ætas excipitur, quin ea tunc plurimis, maximisque vrgetur, cum ad ſenectutem deuenerit, cuius a proſperitate beatæ vitæ nomen expectandum eſſe contendit Ariſtoteles: quo nempe tempore, & pauciſſima commoda, & fortè nullus eorum guſtus exiſtit, ipſo guſtandi ſenſu vetuſtate detrito. Quis autem tot inter morbos, totidemque tortorum manus beatam ſibi vitam promittat? At veteres Philoſophi cunctis ſuæ ſapientiæ alumnis promiſere, palàm illud iactantes, etiam in candente Phalaridis Tauro ſapientem exclamaturum; O quàm beatam vitam duco! Dixerint quidquid ineptiarum voluerint veteres Philoſophi, qui ærumnarum, & mœroris pleni, quàm vana docerent, ſeſe ipſos teſtes proferebant: Ego vocem illam, ſi verè in eo Tauro contingeret, naturâ non arte in mugitum exijſſe contenderem, vt quæ ſine Perilli ingenio, abſque eo quòd per Tauri fauces euolueretur, talis meis auribus accideret, tanquam digna boue philoſophante ſententia. Quiſque ſuo doctus experimento videt, magno quidem ſpiritu ampullas iſtas inflari, ſed paruo etiam impelli,

li, ac diffringi. Vnius gingiuæ dolor tantâ ſæpe acerbitate mentem ſollicitat, vt omnis aduocanda fortitudo ſit ad eam in ſuâ ſede retinendam. Quid ſi etiam ceteri corporis dolores accedant? quid ſi longè acerbiores animi cruciatus? nunquid beatæ vitæ locum facient? an potiùs ne miſeræ quidem relinquent? Non ſemper, inquies, dolor adeſt: at ſemper adeſt eius vicarius timor ipſo dolore ad fugandam ſecuritatem fortior, ac terribilior. Cæſarem memorant præ ipsâ morte mortis timorem formidâſſe, atque illud dixiſſe; Inſidias vndique imminentes ſatius eſſe ſubire ſemel, quàm cauere ſemper. Dolori enim modus ex damno eſt, & pro ſuo modo mœrorem animo taxat: at timor imminentium malorum pro eorum numero infinitus eſt. Vndique enim nos mala circumſtant, eaque grauiſſima, ac ſæuam mortem interminantia: etiam ſi ſingula metu prægustata modicum quid mœroris importent; vniuerſa tantum exaggerant, vt animum obruant, conficiantque. Inde multo plures videas licet mœrore ex impendentium malorum expectatione, quàm ex inſtantium dolore confectos.

Timoris vis, quâ doloris maior.

Tollenda igitur de medio mors eſt, eiuſque metus beatę vitæ ſecuritati infeſtus: & ſi minus tolli dolores queant, frangendi, ac mitigandi ſunt, vt expectati minùs nos ſollicitos habeant, & minùs mœſtos metu præſumpti. Franguntur autem plurimùm, vbi, morte ſublatâ, hanc ampliùs minitari

non poterunt: quis enim edentuli canis latratu turbetur? Quin si ea, quæ dolorem afferunt, ad futura gaudia promerenda assumantur, etiam in præsentium gaudiorum materiam transibunt: Siquidem ex ijs Diuinæ caritatis, ac spei dulcedo, tanquam mel e tormentis exprimitur, vti suo loco manifestum fiet. Illud interim diligenter curandum, vt nihil nostri pereat, nihilque pendeat: nullum momentum aut præteritum mors occupet, aut venturum intercludat. Vindicemus a mortis metu tempus, quod instat, & quodammodo ex elisis eius faucibus reuocemus. Sternatur illa, & in aridam redigatur caluariam: tutum enim tunc erit, eius mandibulæ nostros fauos, nostra mella committere.
Iud. 14. 14. *De comedente exibit cibus, & de forti egredietur dulcedo*. Verùm quis tantum sibi arrogabit, vt cum hoc immani Leone, qui totum confecit genus humanum, manus conserere audeat? Num fortissimus aliquis Samson, qui manu suâ propositum ab se enigma dissoluerat; fuso scilicet Leone, e cuius ore post aliquot dies fauum mellis gustauit? At Leo ille non mors, sed sola erat mortis imago: facile illi fuit mortis imaginem lacerasse, sed æquè facile morti fuit, suam imaginem, lacerato Samsone, vindicasse. Quis igitur huic monstro occurret, mortalium robustissimis formidabili? Vt non alius, ille certè, cuius picta erat Samson imago, de quo impletum sibi gratulatur

Ec-

Ecclesia oraculum illud, *ero mors tua, o mors*; verè enim *mortem nostram moriendo*, hoc est dando illi vitam, *destruxit*, fecitque ex interitu, vitæ non pereuntis exordium. Id autem quemadmodum contingat, suus non deerit dicendi locus. Nunc illud tantummodò maneat, mortalem hanc, semperque moribundam vitam perfectè beatam esse non posse, quin ne imperfectè quidem, nisi altiore Christi sapientiâ mortis arbitrio eximatur. A primo illo errore, qui plenam in hoc æuo felicitatem iactabat, pluribus confutando abstinemus, ne pluribus in sui confutationem indigere existimetur: cum præsertim suâ iaceat infirmitate, nullosque iam habeat sectatores, nisi fortè, qui eum sectando traducat. De altero aliter sentiendum: non enim desunt, qui suspicentur, sin minùs plenam, quantam tamen hæc vita recipit, felicitatem inde manare posse, vnde veterum sapientia sibi plenissimam pollicebatur: & hæc suspicio, vt leuissima sit, satis est tamen ad leuissimos homines post se a verâ felicitatis viâ in errorem abducendos. Quare tam perniciosæ suspicioni tergendæ sequentia aliquot capita impendemus, vt ab errore in veram terrenæ felicitatis viam, quæ eadem ad æternam perducat, Deo bene iuuante, reuocemus.

Oseæ 13, 14.

Vilitas sectatorum sectam infamat,

CAPVT SECVNDVM.

Nullam in diuitijs esse posse, ne imperfectam quidem, felicitatem.

Mbecilliora aggredimur, vt prædâ paulatim, atque animo aucti duriora tentemus. Manus cũ Vulgo conserimus, qui in beatos refert quoscunque diuitijs, famâ, potentiâ, voluptatibus diffluere conspicatur. Is deuictus a nobis stabit, vbi contra eos gerenda res erit, qui felicitatem in virtute, vel sapientiâ, nimis alto pusillæ plebeculæ loco, reposuere. Ac primùm quidem adeo vulgi opinione inoleuit, Diuites beatos esse, vt a primis etiam Latinorum temporibus *Beatus* idem valeret, ac *Diues*, & vtrouis vocabulo ad Opulentos exprimendos vterentur. Alium loquendi modum Christiana Religio obtinuit, cuius documento iam non diuites, sed pauperes Beatos nuncupamus. At quibus Christiana documenta adhuc hærent in labris, nec sese penetrarunt in mentem, nondum ex toto

Diues ac *beatus* veteribus idem.

Nobis verò beati pauperes.

to vetustæ opinionis suspicio deleta est. Quanti ad cetera comparanda valet pecunia, tantidem valet ad venditandam seipsam, atque ad antiquam sui æstimationem roborandam. Nec illam qui a vulgari Trapezitarum trutinâ ad philosophicam revocauit, minoris habuit: nam Aristoteles (vt nonnulli fideliùs, quàm elegantiùs interpretantur) esse eam, dixit, *æquiualenter* omnia, eò quòd ad omnia comparanda valeat. Quare mirum non est, eius vnius, tanquam rerum omnium possessione, homines sese beatos existimare. Quidni enim beatum se putet qui omni sublatâ indigentiâ habeat vnde ipse sibi sufficiat, & exutus inopiæ difficultatibus eò manus porrigere possit, quò vota? Nihil enim pecuniæ præclusum, nihil imperuium, inaccessum nihil: rimas omnes eius fulgor ingreditur, scrutatur maria, montes perfodit, naturæ, artisque claustra perrumpit, & quidquid ex ijs libet eruere, quanquam armis, ac ferro contumax, ad auri tinnitum sponte prodit. Siue enim libeat voluptatibus indulgere, siue gerere honores, eosque voluptuosæ, ac turpi vitæ velamentum prætexere; siue amicos, etiam summos, parare, vel in summos euehere; siue denique aliud quidpiam cupidæ voluntati concedere; modò supra vota non sit, nec supra pecuniæ, cui ex græco prouerbio subduntur omnia, vim ac potentiam erit. Quid autem beatius, quàm cuncta

Pecunia æquiualenter omnia.

ſibi ſpectare ad voluntatem fluentia?

Confutãtur pecuniæ laudes.

O ſtultiſſimi mortalium, quicunque oculis veſtris de mentis habitu, illis imperuio, creditis! Quin potiùs Chriſto abdita omnia penetranti fidem adiungitis? Nonne ipſe (cui tam pugnat a veritate diſcedere, quàm ab ſe, qui Veritas ipſa eſt) palàm pronunciauit, ſpinas eſſe diuitias? Si id Ethnicus aliquis Doctor Chriſtianos docuiſſet, aut Ethnicos Chriſtianus, num maiori contemptu excipi poterat, quàm nunc Chriſtiani a Chriſto docti paſſim excipimus? Quotuſquiſque noſtrum hoc tempore diuitijs vel poſſidendis non immineat, vel poſſeſſis non incubet, vel non rumpatur amiſſis? *A minore vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent*, inquit, non ſuorum temporum hiſtoricus, ſed noſtrorum vates Ieremias. Num hoc eſt Chriſto, Diuitias ſpinas prædicanti, fidem adiungere? an potiùs re ipsâ, ſcilicet contumaciùs, quàm verbo, negare? & vel finem bonorum diuitias credere, vel, quod minùs ferendum eſt, non credendo, bonorum fini, atque æternæ felicitati præferre?

Spinæ sũt Chriſto teſte diuitię. Luc. 8. 14.

Ier. 6. 13.

At Chriſtus impropriè ibi loqui voluit, ac rem per metaphoram, excitandæ attentioni accommodatam, efferre: Quid proinde? Nunquid idcirco cum aliquo veritatis detrimento? nunquid non ad illuſtrandam veritatem, quæ ſæpe ſub obſcuro nomine iaceret ignobilis, inuecta metaphora eſt?

Metaphora illuſtrat, nõ deſtruit veritatem.

A

A ſpinis mutuatus eſt vocem, quam diuitijs a vulgo earum cultore congruè impoſitam non inuenit. Alieno nomine rem euocauit, ſed veriùs reſponſuram, quàm ſuo. Opes, diuitiæ, copiæ, & cetera iucundè ſonantia nomina pecuniæ impoſita, vulgi impoſturæ ſunt, ac mendacia, & quidem tam bellè compoſita, vt eos etiam qui compoſuere decipiant, vt planè *mentita ſit iniquitas ſibi*. Spinarum nomen Diuinâ Sapientiâ inditum pecuniam, eiuſque aſperum ingenium denudat, & qualis ea ſit, non qualem ſe ſe venditat, prodit. Volo te de illa non ab inope aliquo, eam procul adorare ſolito, teſtimonium capere; ſed ab experto diuite, qui opes ſuas ſemper præ manibus habeat, vndique verſet, ac proinde bene cognitâ cauſâ ſententiam ferre poſſit. Ab illo diluta intelliges, quæcunque antea magnificè dicta de opibus audiſti.

Ex Pſ. 26. 12.

Contemplare primùm Diuitem quempiam ex ijs, quorum gratiam vulgus ſtudioſiùs captat, ſimul e publico, vbi Beati prædicationem cultumque accepit, domum redux ſuum ſe in cubiculum abdidit. Vide, vt poſitâ oris hilaritate, ac riſu, quo hactenus ſcenæ ſeruierat, ſuum ſibi vultum paulatim recipiat: vt frontem contrahat, aciem defigat, crebra ex imo pectore agat ſuſpiria, & poſtquam diu cogitabundus ſiluit, tandem in querelas erumpat. Puta, te eum e paruâ rimâ ita ſecum

Diuitũ experimento, quã aptè ſpinarum nomen opibus cõgruat, declaratur.

ex-

expoſtulantem audire; & certò crede, ſin minùs verba, ſententiam te tamen ipſam, quæ cunctis diuitibus communis eſt, aſſecuturum. En quid tibi tandem opes tantâ omnium inuidiâ cumulatæ contulere; ſtultis nimirum vt imponas, & per ſummos labores eorum ſupercilia ſuſpendas, nempe vt miſer ſis, quò beatus dicaris. Putaſti, te per opes inopiam depulſurum; iam pro vnâ, ac ſimplici inopià multiplicem ſubijſti. Inops enim opibus indigeres; iam & opum cuſtodibus indiges, iam famulis, curribus, equis, veſte pretioſâ, epulis vndique ad ſpectaculum conquiſitis, amplâ domo, ampliſſimis prædijs, honoribus, titulis, obſequijs, quorum vnum quodcunque deſit (quando autem aliquid non deſit?), inope quolibet miſerior es, addito illius miſerijs, qui illum non tangit, pudore, ac verecundiâ. Si tantæ indigentiæ ſatisfacere, tuiſque opibus frui nolis, ne perdas, illarum vſum fructumque continuò perdidiſti, ſollicitus cuſtos ſterilis proprietatis. Miſerum te iam vocare incipient (eo nanque nomine vulgò Auaros ſignificant), & commiſeratione etiam indignum, quòd improbo tantæ rei cuſtodiendæ labore conſumeris, & laboris mercede te ipſe fraudas: tuis ipſius opibus indiges, quas tibi ipſe negas. Si verò frui libeat; effundere cogeris, nec niſi per tranſitum, dimittendo, frui; nec antea te beatum dicent, quàm vbi effuſione peractâ deſieris

Ficta diuitis verba veros eius ſenſus declarantia.

Diuitũ inopia maior, quàm pauperum.

Eorundẽ miſeria, atque ãguſtiæ.

eſſe

esse quod diceris. Quòd si, ne desinas, paucis dederis; paucos amicos, eosque emptitios, & quamplurimos hostes, beneficentiâ exclusos, parasti. Ab his autem, si nihil aliud, hoc certè imminet, vt, salutatione palàm negatâ, omni voluptate reliquorum obsequia vacua excipias. Nec remedium puta, quod subita fortasse ira suggessit, sicarium immittere: Hydran enim secabis, & pro vno amputato capite plura consurgent: Filij, cognati, affines ad sui sanguinis vltionem accurrent: quin & amici, & ciues, quem sibi quisque percussorem timebunt, vt publicam pestem communibus odijs insectabuntur. Sin autem, vt bene de quamplurimis sine tuo incommodo merearis, ad censum augendum in largitiones exuberantem, animum adieceris; incommoda ipsa, non censum augebis: nam vel id per te ipsum præstare cogitas, hoc est prædia tuis oculis inuisere, præsens adesse, vbi sementis facienda, vbi purgandæ, vel metendæ segetes, vbi noualia præparanda, putandæ, occandæ, adminiculandæ vites, aut vindemia colligenda, aut exprimendum oleum, aut alia id generis infinita in rusticæ, aut vrbanæ rei incrementum præstanda, iam magnum dominium magna tibi fiet, atque intolerabilis procuratio. Sin autem id ponderis in ministrorum ceruices deponere, eorumque curæ indormire libeat, propterea quòd videas, tanto te oneri ferendo

Æmulum interimere, remediũ malo deterius.

Diuitũ sua per se procuratiũ incommoda.

Per ministros pericula.

non

non esse; præda vndique diripientibus famulis, & colonis euades: summi, infimique seruorum pro se quisque furabitur, quantum tutò se posse sperabit: plurimùm autem cunctos sperare iubet mutui conuentio silentij, & concors in dominum conspiratio. Porrò dolendum quidem est, tua tunc maximè periclitari, cum in custodum venerint manus: at hoc longè magis, quod vita ipsa quot stipatores in sui armat tutelam, tot cogitur extimescere percussores. Quin etiam Natos ipsos, quos cadenti senectuti fulcimenta paraueras, præ ceteris tibi suspectos sera faciet hæreditas, præsertim cum nequaquam exempla desint, quibus ad eam veneno, viâ occultâ & compendiariâ, adeundam animentur. I nunc & epulas in auro exhibitas iucundè vora, fortè cum illis interitum voraturus. Solare senectutem liberorum conspectu, quos tuum certò expectare funus intelligis, inscius, an interea impatientes adornent. Vnde igitur tibi aliquid solatij quærendum? quid in tantis angustijs effugij, quid consilij capies? Alterutrum tibi superesse video; aut voluntariâ paupertate diuitias ex animo dimittendas, aut voluntariâ morte animum e diuitijs.

Stipatores timendi vt percussores.

Filij ipsi præ ceteris suspecti.

Vnũ diuitũ solatium, vel opes dimittere, vel vitam.

Hæc Diues de suis opibus, solâ naturæ luce perfusis, refert: nihil enim ex eo audisti, quod Verbi Diuini lucernam oleat: quid quæso de illis eâ admotâ censeret? quid eo audito, *Facilius est*,

Came-

Camelum per foramen acus transire, quàm Diuitem intrare in Regnum Cœlorum. Profectò hæc verba, vtcunque explicando mitigaret, magnum terrorem incuterent cogitanti, ea rudibus discipulis a Christo sine explicatione proposita, vt quàm rigidè sonarent, tam rigidè acciperentur. Ita autem ab illis accepta fuisse, satis ex eà illorum interrogatione manifestatur; *Quis igitur poterit saluus fieri?* An fortè eam interrogationem ignorantiam putas, ac despicis? Ego verò contra vel ipsam Christi discipulorum ignorantiam, tanquam Ecclesiæ doctrinam, venerabundus excipio, præsertim cum illam tam bene in plerosque nostri sæculi diuitum conuenire perspicio. An non vides, ab eorum quamplurimis de tam largo patrimonio a Numinis Benignitate concesso sæpe obolum pauperibus eius nomine repetentibus denegari? Quin etiam non eos modò precariâ stipe, verùm etiam debitâ mercede sæpissimè vacuos dimitti? Quid de ijs putem, qui Superum templa sibi vnà cum censu commendata suo luxui vectigalia fecere, & vbi suas sordes non auro, aut argento exceptas famuli negligentià conspexerint, eum ad pœnas continuò vocant; Christi Sanguinem quotidie cupro ministrari æquis oculis ferunt, satis eius dignitati factum rati vili quolibet æramento? Quid de ijs, qui leuissimis offensis grauissimas rependunt, exacto etiam e viuis, qui prior salutare

Matt. 19. 24.

Grauissimũ æternæ salutis in opibus periculum.

Diuitum vitia quam detestanda.

Vide scelus horrẽdum, vsu tamen familiare.

neglexerat? Quid denique, si quidquid decoris e Superum manibus accepere, totum in eorum dedecus vertant? An non de illis prudenter interrogatum censeam, *Quis igitur poterit saluus fieri?* Neque huic quæstioni responderi aliud posse intelligo, nisi eum saluum futurum, qui traditas diuitias non vt suas, sed vt *fidelis dispensator* ad Domini arbitrium custodiat. Is enim diues re verâ nõ est, sed custos diuitiarum: & si secus a vulgo dicatur, audit potiùs cũ risu, quàm sentiat, se esse diuitem, bene conscius, ex ijs opibus ad se pertinere nihil, præter sollicitudinem.

Luc. 12. 42. Via, qua diuites Christi sententiam euadant.

Pronuncia nunc de diuitijs quicunque hæc audis, vtra de illis sententia, vulgine verior, an Christi. Satis, puto, persuasum habes, spinas esse diuitias, non tenues illas quidem, quæ hebetantur, ac franguntur in cute, sed fortioris cuiusdam generis, quæ ad viuum, quæ ad animum vsque descendunt: proinde non nisi per summam insaniam, beatam vitam in diuitijs, hoc est in dumeto, locari, vbi vix locum vitæ reperias. Nec territus corruptæ opibus Philosophiæ iudicio a sententiâ discedes: quin propiùs quàm Philosophos, accessisse dices ad veritatem Poetas, qui Ditem, aut Plutona (nomina ab opibus deriuata) diuitiarum eundem, ac miseriarum Deum fabulati sunt: siquidem Christianam hanc veritatem adumbrarunt, quam tibi velim altissimè insculptam; Vnde diuitias, inde miserias deriuari.

Pluto a πλοῦτος diuitiæ; vnde Dis, quasi *diues*.

CA-

CAPVT TERTIVM.

Huius vitæ felicitatem in Potentia non esse; vbi potissimùm de Principum virorum sollicitudine, & contemptu.

Ersuasum tibi satis puto, quisquis præsentis æui felicitatem sectaris, eam in diuitijs locum habere non posse: multumque ex ijs parasse, non finem esse miseriarum, sed mutationem, vt præclarè docuit, & quidem meliùs quàm didicit, Seneca, qui plenus opibus auaras in se Neronis concitauit manus. At fortè dubitas, num saltem Potentia possit, quidquid opibus negatum est. Hæc enim & pecuniæ plurimũ obtinet, & quidquid pecuniæ ad felicitatem deest, paruo negotio videtur posse supplere. Tria quippe sunt, ob quæ pecunia ad comparandam felicitatem non pertingit: sollicitudo a prædonibus, contemptus ab æmulis, metus ob omnibus. At is, qui rerum potitur, populum habet seruorum, in quos dispertitæ

Multas diuitias parasse, nõ finis miseriarũ, sed mutatio.

Quænam sint, ob quæ Diuites a felicitate deficiunt.

ſollicitudinis onera in honores, ac beneficia tranſeunt: nec deſpectui patet, qui omnibus ſupernè imminet: nec denique ad eum percuſſoris metus aſpirat, quem altiùs fortuna tulit, quàm vt ſubiectorum telis appeti poſſit; quemque pro loricâ integri exercitus ambiunt, muniuntque. Itaque ſi Potentia diuiti accedat, huic negotij nihil erit, vt ſeſe in antiquum Beati nomen, ac poſſeſſionem reſtituat. An non Beatum iure optimo dixeris, qui Numinis vices in terris gerat, qui ſolo riſu, ac benignâ oris conuerſione ceteros beet? quem vitæ, neciſque arbitrum, ac fortunæ datorem populi adorent, ac plerique magis, quàm ipſum Numen, imò ipſius Numinis contemptu propitiare ſtudeant? Quanto enim credere par eſt eum gaudio potiri, quem Regia purpura tegit auro gemmiſque diſtincta; cui oſtrum calcatur, argentum conſpuitur, atque in viliſſima quæque miniſteria deſcendit: cuius amplitudinem ædes in Vrbis modum laxatæ metiuntur, altitudinem, ac præſtantiam ad Cœlum vſque porrectæ, Diuinitatem denique in Templi formam ornatæ? Illum ſi prodire contingat, præmiſſa ſeruorum ſeries nunquam deſitura venturum obnunciat, circumfuſi nobilium puerorum greges coronant, homines, noui generis iumenta, in humeros tollunt, & ſupra homines euehunt: accurrunt vniuerſi, viâ cedunt, ſalutant, collaudant, feſtis acclamationibus profe-

Deſcribitur Potentium apparẽs felicitas.

ſequuntur. Illi denique, quâcunque oculos circumferat, cuncta ſuam, cuius contemplatione beetur, reuerberant maieſtatem. Quid hoc rerum ſtatu optabilius? quid hâc vitâ beatius?

Quantum a vero abſis, ac ſemper magis, magiſque abſuturus aberres, docendùs hìc mihi es, optime Adoleſcens. Experto Seni, ſuiſque erroribus edocto crede, inſcius, an a tuâ ſenectute id beneficij tutò expectare poſſis: fortè ad te illa non veniet: fortè vſque adeo in errore progreſſum, ac laſſatum inueniet, vt vires, ac vita viæ retexendæ non ſuppetant. Accipe igitur quodcunque me mei errores, non ſine offenſionum, & lapſuum frequenti caſtigatione docuere; ac lucro appone, quod in alieno tergo tua exarentur documenta. Itaque mecum antequam te periculoſæ viæ committas, eius diſpendia computa, atque in hunc modum ratiocinare. Predicta ſpecies quã inanis oſtẽditur.

Potentia, in quâ locatam felicitatem imperiti putant, pauciſſimis mortalium contingat neceſſe eſt; nempe ſingulis in quolibet regno: quæ enim regiam non æquat, alieno ſeruit arbitrio, eo proculcata magis, quo maior, & maiores vmbras in ſuſpicioſum Regis caput immittit. Quare ſi felicitas in eo faſtigio locetur, vbi non niſi vni locus, iſque iam occupatus ſit, minima ceteris eò perueniendi fiducia reliqua erit, & maximus inde mœror, vitæ cuicunque, ne dum beatæ, exitialis. Potentia paucis cõtingit; felicitas patere omnibus debet.

lis. Non tam autem iniquè nobiscum egisse, imò etiam secum, rerum opifex Deus censendus est, vt quam ipse omnibus tranquillæ vitæ cupiditatem iniecit, ac frequenti hortatu concitauit, ferè nemini explendam concesserit: nos enim promissis, sese fidelitate fraudasset. Quin potiùs rationi consentaneum est, vt si quis tranquillitatem non assequatur, is vnus aliquis sit, qui sibi sponte id negotij sumpsit, vt publicæ tranquillitati seruiret: nempe populi Princeps, cui onus incumbit, vt omnium quietem suâ excubatione custodiat. Ipse vtique præstare debet quod olim docuisse fertur Pelopidas, ac præstitisse Epaminondas. Ille scilicet, cum in bellum discessurus ab vxore, vt se diligenter seruaret, rogaretur; alij, inquit, istuc vt faciant, monendi sunt: Princeps, non vt se, sed vt suos seruet, hortandus. Alter verò Thebanis ciuibus suis conuiuia, ac lætitiam die quodam festo agitantibus, mœnia ciuitatis sollicitus obibat, quo ceteri possent vino securiùs indulgere, itaque suâ vnius curâ omnium securitatem elaborabat. Altiùs autem vt hæc descendant, recole memoriâ, quæ de diuitiarum aculeis antea memorauimus. Cum enim Diuina Sapientia illas vniuersè spinas nuncupauerit, in quencunque illæ inciderint, sui aculei meminere, non aliter inter priuatos, ac principes viros discernere assuetæ, nisi quòd istos, vt molliores,

Trãquillitatẽ minimè omniũ Princeps assequitur.

Pelopidis præclarum dictum.

Et Epaminondę factũ.

Aculei diuitiarũ & plures, & acriùs in Principes, quã in priuatos sæuiunt.

liores, faciliùs intrent, & pro opum multitudine plures; illos sæpe inoffensos, vt iam offensionum cicatricibus obduratos, transeant. Hoc planè Potentia præstat, vt spinas exaggeret, & sensum ad illas emolliat. Potentes aduersus alios, erga se, veluti aduersus pares, impotentes sunt: nihil se cogere queunt, nihil non indulgere. Quare cum nunquam obdurentur aduersis, quibus ceteroqui cuncta vndique rigent, semper in ea, tanquam nudi in vepres, incurrunt: itaque non carent diuitiarum aculeis, sed pluribus, & acriùs quàm ceteri, feriuntur. Id vt planius fiat, eamus per singulos antea memoratos, sollicitudinem nimirum, contemptum, ac metum. His enim tam plenas Regum aulas contemplabimur, vt vbi tranquillitati locus esse possit, minimè appareat.

Potentes cum aljs secum impotentes sunt.

Et quidem, quod ad sollicitudinem attinet, nulla hominum conditio Regibus sollicitior: tria potissimùm sunt, quæ illos sollicitos habent, opum nimirum, iustitiæ, ac publicæ securitatis custodia. Primùm nemo opibus custodiendis, atque augendis attentior, quàm qui suam Regis dignitatem illis creditam nouit. Procubuit Princeps, vbi nerui diuitiarum defluxere: illico in prædam finitimorum veniet, vbi præsidiarius miles solito stipendio fraudatus e re suâ putet, Dominum commutare: nec hostem expectabit extrinsecùs, sed eius ipse vices implebit, necabitque a quo deuoran-

Tria, quæ Prīcipes habent sollicitos.

1 Opum custodia.

randum ſeſe fami traditum viderit. Porrò cum Rex opes ſuas, quas inuidioſè poſſidet, per ſe ipſe cuſtodire non valeat, alijs cuſtodiendas, inuidis nempe ipſis, tradere cogitur, qui quidem vt beneficij loco adminiſtrationem accipiunt, ita pariter vt beneficio vtuntur: ſe, ſuoſque inde ſuſtentant, luce palàm cuſtodes, noctu prædones, nullâ niſi Principis conſcientiâ a prædando detenti: ſuam enim facilè placant; quippe non furari putant, ſed recipere, quidquid ipſi in ærarium Principis vectigalium nomine contulere. Quâ etiam de cauſâ pauci admodum religione tenentur (tametſi deberent) quo minùs ſuis Principem vectigalibus fraudent, iniquum rati, eius luxuriam ſuâ parſimoniâ, ac ſæpe etiam ſummis anguſtijs ſuſtentare. Nec enim cuique obuium eſt, quod cetero-qui veriſſimum, corporis nutrimenta, vtcunque a ſolo capite guſtentur, in omnium membrorum vitam tranſire, & quo tempore hæc ori cibum negauerint, eodem ſibi nutrimentum, ac vitam adimere. Subtilitates eiuſmodi vel craſſa, ac dura ingenia non admittunt, vel delicata vt pungentes ac moleſtas tractare refugiunt. Quare Principi totidem propemodum cauendi fures, quot habet populos vectigales.

2. Cura iuſtitiæ.

Deinde iuſtitiæ cura longè magis, quàm opum Regem ſollicitat. Si enim illam rectè adminiſtratam velit, primò noſſe optimè debet quos iudicijs exer-

exercendis præficiat, eosque ceteris anteferre, qui ob humani iuris prudentiam, ob Diuini metum præ alijs omnibus idonei videbuntur: mox perpetuò excubare, atque identidem disquirere, vtrum omnes in officio sint, atque æquâ lance pauperi, atque opulento ius reddant: an potiùs causas ad compendium extrahant, iustitiam metu prodant, pretio vendant, amicitiæ, propinquitati, muneribus condonent: postremò populos per se ipse frequenter audire, quo lecti Iudices notitiam Principis reformident, & cuncta in eius conspectu sese acturos intelligant.

Denique vt Regnum vniuersum ab externis, ac domesticis hostibus securum præstet, infinitâ illi propemodum attentione opus est, præsertim vbi rumoris aliquid increpuerit; ne quis locus præsidio vacuus ingressuro hosti impunitatem promittat: ne quod oppidum arce, munimentis, commeatu careat: ne milites, atque in ijs virtus, ac peritia desideretur: ne militibus arma, ne strenui ac prudentes Duces, ne pecunia, ne præmia, ne supplicia desint: omnia vt parata, atque in promptu sint, omnia frequenti peritissimorum consilio per quàm diligenter excussa. Si quid enim incuriâ omissum fuerit, si quid minùs cautè prouisum, totius regni corruptio in regium caput suppuratura timenda est. Quo fit, vt si Reges suum munus impigrè obire velint, ac de eius pondere non alienis 3. Publicæ securitatis cura.

oculis, sed suis humeris credere, haud aliud in vniuersâ generis humani republicâ grauius arbitraturi sint.

Principum a Superioribus contemptio.

Quod autem ad contemptum attinet; habet suos æmulos Princeps, non quidem inter subiectos populos, quorum supra æmulationem est; sed inter Dynastas pari, aut superiori dignitatis gradu eminentes, a quibus etiam tristiùs contemnatur, quàm si fortè a seruorum aliquo contemneretur: quippe aduersus hunc, vel dissimulatio dolorem minueret, tectâ irrisuris plagâ; vel fiducia vindictæ illum leniret, dum intrita vulneri, quæ momordit, bestiola remedium afferret. At si contingat, vt a Potentiore aliquo commordeatur; nec lenimen ullum, nec remedium, nisi fortè ipso vulnere acerbius, sperandum est. Non enim dissimulare licet vocem e superiore loco clamantis, et famæ linguam adhibentis Regis: nec spes vlla pœnas repetendi solatio est, vbi metus dandi maiores pectus exagitat. Adijce, quod Regem nemo quidem e gente, cui præest, palàm contemnit; nemo tamen ferè est, qui non in occulto proscindat: Principem enim suum mordere, cuique palato iucundissimè sapit: nec ferè vlla priuata mensa est, quæ hoc regio ferculo careat. Quòd si is cupiat maiestatem suam ne priuatis quidem sermonibus violari; multa illi infra humilis plebeculæ sortem incommoda subeunda. Vt enim omnia Principi licere dicantur, longè pauciora, quàm

Et ab inferioribus proscissio.

Longè plura priuato, quàm Principi licent.

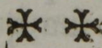
quàm priuato licent, nisi stultè sibi, perinde ac Deo, cuius voluntas Honestas, licere putet, quod libet. Viro enim priuato & prodire in publicum, & secedere, & mutare vestem, eamque ad noua exempla componere, stare, sedere, dormire, fabulari, agere quæ animus ferat, non expectato Senatus, Populique responso, licet. At Principi sua semper agenda Persona est, semper in scenâ, ac theatro ad concionem meditatò dicendum. Et vestis, & vultus, & vox, & gressus, & cibus, & quidquid aliud ad vitæ actionem pertinet, e ritualium libris petendum: omnia ad historiæ materiã accõmodanda: nec immutari quidquam sine publico sensu, atque offensione fas est. Tam priuatim agere, quàm priuato illi esse non licet; id etiam quod intra parietes intimis suis secretò commisit, illi tanquam secretò commissum, in suæ apud Principem gratiæ argumentum, cunctis auribus insusurrant: itaque res arcano tramite in forum deducitur. Quotidie audiendi quamplurimi, ijque pauperes, debiles, senes, rustici, quorum nemo non aliquid triste Principi ingerit: sua quisque vulnera illi aperit, ac tacitè tanquam dormitanti capiti exprobrat. Ad ea tamen pronas exhibere aures, identidem subridere, securum ac beatum agere, adorationes ne perdat, cogitur, tanto miserior, quanto minùs suas euomere miserias potest. Dimissâ turbâ negotia in libellis relicta sæpe ad multam noctem re-

Audiẽdi labor.

cognoſcenda, ac diſponenda ſunt. Non raro in ijs videndum, contraria ab æmulis peti, quorum vtrumlibet fiat, deſertæ partis querelam expectes. Sępe tam multa, tam dira ſcelera, & populis, & miniſtris ab ſe delectis, hoc eſt deligentis iudicio, obiectari intelliget, vt alterutrum illi agendum ſit; vel omnia vt ſanguine ac cædibus fædet, vel turpiùs fædata ſceleribus contempletur: proinde aut Belluæ nomen tot facinora vindicando ob ingenium crudele, aut non vindicando ob ſtolidum, promerebitur.

Vndique ãguſtiæ.

Poſtremò ea, quæ de ſollicitudine, & contemptu diximus, cuncta etiam in metum cadunt: terrent enim ventura, quæ præſentia torquent. At tam multa de metu dicenda occurrunt, atque etiam tam grauia, vt pauſa aliqua Lectori iam ſaturo danda ſit, ne potiora plenus faſtidiat.

CA-

CAPVT QVARTVM.

De Principum periculis, ac metu.

PLùs ad ictus pateat oportet ille, qui latiùs patet: sic prorsus vt immania corpora ferientibus telis etiam temerè vibratis occurrant. Principis corpus regnum est, cui ipse caput imponitur: quidquid Regno nocetur, regio corpori vulnus est, regio capiti condolendum. Sunt tamen & sua capiti pericula, quæ ipsum præterea petant: hostes enim habet Princeps, non nisi suâ morte placabiles, quicunque eius vitam suis obstare incrementis vident. Horum agmen sæpe natus, & hæres ducit, hoc magis timendus, quo adhæret magis, & minùs caueri fas est. Eum spes hæreditatis armat in Patrem, eumque sequuntur quotquot ex amicis, domesticis, notis in victoriæ partem se venturos confidunt. Alios regiâ potentiâ depressos oppressosque odia, seu propria, seu gentilitia in Regem euocant. Alios conscientia facinorum, & pœnarum metus, præsertim quibus

Omnium vulnera Principi cōdolenda.

bus nullum pateat, nisi manufactum effugium, in vltimum nefas impellit. Quamplurimos in imo iacentes, quos omnis mutatio subrigit, meliorum fiducia ad arma sollicitat. Ergo si ad hæc genera singulos reuocaueris, paucos excipies, quibus in Principis cædem arma non pruriant (loquimur hìc de Principe a Christianâ Pietate alieno, vti mox declarabimus). Nec fides illi esse in amicis potest, quos vt suæ fortunæ nouit amicos, ita vt suos cauere cogitur riuales. Nec præterea in regij corporis stipatoribus, qui odia habent venalia, addicere parati plus offerenti. Nec denique in ipso illo sui lateris telo, quo sæpe magis, quàm alieno terretur, vt quod identidem ad manus ministrantium venit, & factum suggerit in omnem posteritatem vnà cum auctoris nomine iturum. Quid plura? sibi ipse non fidit: robur ac potentiam suam eodem, quo subiecti, metu perhorrescit, ne scilicet præueniant, quos terret, & necem inferant illaturo. Accidit illi, quod belluis ferocioribus, quibus nullæ, quod mirum est, timidiores: noctu enim prodeunt, luce latent, sola semper incolunt loca, ad omnem strepitum oculos, atque ora conuertunt, exurgunt, fugam arripiunt; quippe naturâ didicere magistrâ, nil illi a ceteris tutum esse posse, a quo nil ceteris tutum esset. Adde, quòd verum Principis robur populus est, contra quem non nisi vt priuatus potest: hic si rebellet, robore ille peribit suo. Adde,

Omnium arma in Principem pruriunt.

Suum ipsius telum, seque timere cogitur.

Princeps, quo ferocior, eo timidior.

Principis robur populus.

de, quòd mille venenum propinandi modos cauta malignitas reperit, in quos nec robur valet, nec gemmarum valere amuleta, tam multi veneno sublati Principes docent. Itaque non quia populis tribuat ſecuritatem, eâ ille abundare credendus eſt: de ſuâ enim ille tribuit, & ideo caret, quòd tribuit: ſiquidem haud ſecuros in priuato lare tam multos, niſi ſumma ſollicitudo ex altâ veluti ſpeculâ omnia prouidentis Principis præſtat: nec timorem omnibus adimit, niſi qui omnium ſibi timorem aſſumit.

Caret ſecuritate, qui tribuit.

Verùm vt locus hic etiam debilibus pateat ingenijs, quorum ſcilicet acies quolibet fortunæ fulgore perſtringitur, proferre libet in medium ſummæ Potentiæ infeliciſſimos exitus, eoſque tam frequentes, vt ſi cui illos declinare licuit, certè metum non licuit, qui malorum ſatelles, eorum vices ad fugandam felicitatem gerit. Prodeant igitur veluti ex inſidijs Potentium pericula, & immenſâ eorum editâ ſtrage, doceant imperitos, altiſſima rerum humanarum cacumina non ſedem eſſe felicitatis, ſed exitium. Non per omnes hiſtorias eundum, vt exempla quærantur, ne vaga conquiſitio in argumentum cedat inopiæ: vnum enim Romanum Imperium tam multa dabit, vt tantæ multitudini, vel in arctum coactæ, locus non ſit futurus. Ac primùm ipſe ille Cæſar, qui nomen ſuum e matris parricidio natum, Patriæ parricidio nobilitatum in cete-

Infelices Potentium exitus.

Cæſar 23. vulneribus confoſſus.

ros Romanorum Imperatores transmisit; vbi per Orbis Terrarum ruinam in Romani Imperij culmen euasit, dignas furiosæ superbiæ pœnas dedit: nam qui humano sanguine suam ambitionem impleuerat, ac dilatauerat, tribus ac viginti vulneribus confossus, quidquid cruoris ad id temporis hauserat, secta hirudo dimisit. Augustum, ac Tiberium nonnulli auctores sunt, veneno, illum ab vxore, hunc a Caio Caligula, oblato interijsse. Caligulam Romanæ, seu potiùs Humanæ Reipublicæ pestem, aliqui ex eius intimis, quibus cum illo simulata amicitia fuerat, vera cum reliquo hominum genere, triginta vulneribus affectum publicæ hostiam saluti mactarunt. Claudium Agrippina veneno sustulit, Agrippinam Nero filius, Neronem mortalium scelestissimũ par carnifex Nero ipse peremit: qui ceterâ iniquissimus, hoc vno iustitiam coluit. Galbæ, Othonis, Vitellij Imperia singula ad annum non peruenere, nec ad biennium collata. Primo necem Otho æmulus intulit: qui pariter ab æmulo Vitellio victus accersitâ sibi morte vitam tristioris fati crudelitati præripuit. Vitellium verò milites sui religatis post terga manibus, laqueo ceruicibus impacto, ac mento subiectâ cuspide resupinato, præterea nodo reductâ in verticem comâ, ne vultum a cæno, ac stercore demissione, aut capillo protegeret, inter plebis insultantis, atque incendiarium, patinarium, spurcissimum hominum excla-

Augustus, ac Tiberius veneno sublati.

Caligula 30. vulneribus confectus.

Claudius, & Agrippina veneno interẽpti.

Nero sibi manus attulit. Galba ab Othone interfectus, Otho a se ipso.

Vitellium sui milites fœda morte affecerunt.

exclamantis voces in forum ſeminudum traxerunt: inde quàm minutiſſimis ictibus conciſum, atque excarnificatum per gemonias primùm demiſere; deinde vnco adacto per frequentiſſimas Vrbis vias ad Tiberim vſque raptatum præcipitem in profluentem dedere. Nouem iſtos perpetuâ ſerie potentiſſimos Principes primum Romani Imperij poſt oppreſſam libertatem ſæculum teſtes dedit, quàm infirmum ſecuritatis præſidium Potentia vel maxima ſit. Tam multi deinceps, tam paucis interiectis, extitere huiuſce rei ex eodem Romano Imperio teſtes, vt eorum caſibus perſtringendis vix iuſta volumina ſufficiant. Nonnullos duntaxat proferemus, quos memoria altiùs impreſſos, vt præ ceteris memorabiles, ſuggeſſerit; omiſſis, qui vulgari nece, ferro aut veneno allatâ, obiere. Antequam tamen eos recenſeam, quorum cædes aliqua inſignis ſæuitia nobilitauit, illud animaduerſum volo; inter Septimium Seuerum, qui Antonini filij gladium clamantis populi beneficio declinauit, & Claudium Gothicum, quem matura ante biennium mors cruentæ iam paratæ ſubduxit, ſex & viginti interiacent Cæſares, omnes violentâ morte perempti: deinde Gothico interpoſito alij ſeptendecim, tribus demptis, vſque ad Magnum Conſtantinum; mox alij, atque alij tam multi cruento fato obiere, vt ijs vltra perſequendis, atque enumerandis fatigata nos patientia deſtituerit.

Sex & viginti Cæſares ſerie non interrupta violenta morte ſublati. Deinde alij 17. tribus demptis.

Iam ad institutum redeamus.

Ælij Pertinacis caput tota Vrbe circũfertur.

Ælio Pertinaci a suis militibus obtruncato caput oblongæ hastæ præfixum totâ Vrbe festis, tanquam prædam sibi gratantium, Vocibus perlatum est. Clodium Albinum solâ crapulâ, ac saginâ nobilem Septimius Collega interemptum diu inhumatum, vsque dum putresceret, reliquit: mox canibus deuorandum tanquam suæ iam saturæ reliquias crudelitatis, abiecit. Heliogabalum, quem quadrupedum spurcissimum Alexander Seuerus in Senatu pronunciauit, Prætoriani in latrinâ, in quam sese metu abdiderat, vulneribus confecere, ac per fœdissima loca raptatum, graui saxo ad collum appenso, in Tiberim deiecere. Maximino vnâ cum filio ad Aquileiam a suo exercitu interemptis, corpora inhumata canibus, ac volucribus perpetuò relicta: capita Romam delata, atque hastæ imposita diu humanæ felicitatis documentum stetere, ac deinde in fluuium pariter demersa sunt. Gordianus Pater, auditâ suarum copiarum strage, ac filij Gordiani morte, metu, ne in hostis manus veniret, ipse sibi necem laqueo consciuit. Valerianus a Sapore comprehensus octo reliquos vitæ annos in vinculis habitus est, sic tamen, vt quòcunque pergeret Sapor, Regem secutus, equum ascendenti, vel descendenti humeros prope octogenarios pro scamno supponeret. Florianus sexagesimo sui Imperij

Clodius Albinus canibus vorandus abijcitur

Heliogabalus in latrina necatus in Tiberim deijcitur.

Maximini, item & filij crudele fatum.

Gordianus laqueo sibi fauces elidit.

Valeriano Sapor pro scamno vtitur.

Florianus sibi venas aperit.

rij die metu Probi, quem exercitus Cæsarem salutauerat, sectis sibi venis vitam dimisit. Idem, sed laqueo Bonosus præstitit, vbi in eiusdem Probi manus se venturum vidit. Achilleus ab æmulo Diocletiano victus leonibus in cibum traditus est. Galerius Maximianus, cum illi, putrefactis intus vitalibus, ex auribus, ore, ac naribus, non secus atque e fœtidâ cloacâ vermes ebullirent, & præ intolerabili fœtore intolerabilem sine eo Tyrannum Medici omnes destituerent; doloris acerbitate victus impatienti animo pectus aperuit. Maxentij pariter Tyranni caput a ceruice reuulsum iussu Constantini per totam Italiam in eius solatium, tanquam ex apro, aut lupo vastatore perempto, circunlatum est. Magnetius, ac Decentius fratres peiorum metu sibi manus attulerunt, alter ferro incumbens, alter fasciâ sibi fauces elidens. Iulianus Apostata e Cœlo percussus interijt. Quo mortis genere etiam Anastasius cognomento Dicorus vitam amisit: sed ille ferro, hic igne diuinitus in scelerum vltionem immisso percussus. Valens ab hostili exercitu saucius, cum in rusticam, ac stramineam casam sese recepisset, ibi viuus ab hostibus vnâ cum tecto crematus perijt. Valentinianus huius nominis alter a suis eunuchis operâ Arbogastis strangulatus occubuit. Zeno Isauricus ab ebrietate, vel, vt alijs placet, ab intestinorum doloribus animo ac sensu defectus, viuus ab infe-

Bonosus laqueo sibi necem infert.

Achilleus leonib⁹ traditur.

Galerius Maximian⁹ vermib⁹ pene cōfectus sibi pectus aperuit.

Maxentio caput amputatur, & circūfertur.

Magnetius ferro incūbit, Decentius fascia se præfocat.

Iulianus & Anastasius e Cęlo percussi cadūt.

Valens cōburitur.

Valentinianus strāgulatur.

Zeno viuus tumulatur.

ſtâ vxore Ariadne tumulatus eſt: nec illi intra ſepulcrum reuixiſſe profuit, niſi vt ſe tam crudeliter peremptum ſentiret. Mauritius, cum natos a Phocâ ſui exercitus Duce coram ſe contrucidatos vidiſſet, in quibus etiam infantem, cui lac e vulneribus, innocentiæ teſtis, prodijt, ipſe vnâ cum illis obtruncatus cecidit. Carnifex verò Phocas pro mercede Mauritij fortunam adijt vtramque: eius enim Imperio potitus ab Heraclio, poſt manus, pedes, ac virilia in fœdæ libidinis vltionem amputata interemptus eſt. Martina Auguſta vnà cum Heracleone filio duodenni a populo ob crudelitatem Imperio ſpoliata, & poſt abſciſſas Puero, ceteroqui formoſo, nares, ac fœminæ linguam, in exilium acta. Iuſtinianus iunior in ſuis ædibus a Leontio captus, auribus, naribuſque præciſis in Cherſonæ vrbem relegatus eſt. Leontius verò poſt aſſumptum Imperium eandem abſciſſæ naris contumeliam a Tiberio Abſimaro, eius in Imperium ſucceſſore, tulit; deinde in vinculis habitus; donec illum Iuſtinianus ab exilio magno cum exercitu redux in mortem produxit: nam capto etiam Tiberio, Imperioque recuperato, ſedens pro tribunali Iuſtinianus vtrumque Cæſarem vtroque pede ſuperbus, tametſi denaſatus, calcauit; deinde Carnifici publicè percutiendos tradidit. Idem Iuſtinianus Philippico ſucceſſori pœnas dedit, & Philippicus Rufo, qui comprehenſum fame, ac ſiti in

Mauritius cum liberis trucidatur.

Phocas dirè interemptus.

Martinę Auguſtæ lingua, & Heracleoni filio nares abſciſſæ.

Iuſtiniano aures, nareſque prę̨ciſæ. Leontio idẽ ſupplicium vnà cum morte irrogatur.

Iuſtinianus, & Philippicus ſucceſſorib⁹ pęnas dant.

in custodià necauit. Leo Isauricus Iconomachus iam ætate, ac sceleribus tartareo igni proximè admotus, eo veluti in opportunam materiam præuolante occupatus, identidem se ardere conclamans, expirauit. Cōstantinus Copronimus, dignus illius Leonis, hoc est regiæ bestiæ filius, postquam cognomenti omen turpissimis moribus impleuit, fœdâ leprâ coopertus, sibi post ceteros omnes intolerabilis, occubuit. Constantinus alter huius nominis quintus, cum Nicephorum patruum apud plebem gratiosum, & Imperio a coniuratis destinatum linguâ, atque oculis priuasset, ac matrem Irenem Regni consortem in exilium egisset ab hâc populi fauore adiutâ Imperio pulsus, ac pariter exoculatus, mœrori traditus interijt. Vnâ autem cum illo perijt apud Græcos Romanum Imperium, & quidem sui capitis instar a Græcâ Ecclesia Parente exoculatum, hoc est veræ Religionis lumine orbatum, atque ad Latinos in Magnum Carolum Gallorum Regem a Romano Pontifice translatum est. Fuere tamen permulti, qui post Constantinum Romani Imperij tyrannidem Bizantij retinuere, quorum infelices exitus persequi piget, cum ex supra memoratis satis argumenti ad eos æstimandos habeatur. Iam Lectorem gladiatorijs hisce ludis, quos ambitio commisit, fatigatum, iam nobilium corporum cruore, ac lanienâ saturum credimus: nullum enim atrocitatis genus, quod Augu-

Leo Isauricus occulto igne succensus expirat.

Copronimus lepra coopertus occubuit.

Constantinus V. exoculatus interijt.

Imperium a Græcis ad Latinos trāslatum.

gusta corpora non exercuerit, omissum vidimus. Vnum tamen, aut alterum, in quos præcipuo exemplo sæuitum est, omittere non libet, vt id etiam intelligas, summæ dementiæ esse, velle Potentiam tyrannide, quæ Pctentiæ tabes, ac morbosa infirmitas est, roborare.

Tyrânis Potentiam, vt eius tabes, infirmat.

Nicephoro, qui primus translato Imperio tyrannidem, pulsâ in exilium Irene, occupauit, a Crunno Bulgarorum Rege in acie victo caput primò amputatum est: deinde hastæ superpositum Barbarorum ludibrium pependit: postremo sectus ex eo caluariæ vertex, atque argenteis laminis ad labra circunductis in poculi morem conformatus Regi, atque aulæ Proceribus in conuiuijs solemnibus vinum ac barbaram iucunditatem ministrauit. Andronicus, alterum tyrannicæ Potentiæ exemplum, cum incredibilem sæuitiam in Alexium pupillum Imperij hæredem, quem demersit, atque in alterum Alexium illius tutorem, quem excæcauit, mox in Latinos, postremò in Græcos exercuisset, tandem data crudelitatis documenta ab edoctâ plebe in se ipse, quasi a discipulis lanista, recepit. Nam captus ab Isacio successore (cui etiam deinde ab Alexio fratre oculi eruti sunt, supplicio Græcorum Principum vsu iam nobili) plebis ludibrio traditus est. Hæc autem nullo contumeliæ genere eum non exercuit. Vbi enim e carcere duabus grauis catenis, ac ferreis

Nicephori cranium in poculũ vertitur.

Andronici sæua ludificatio, ac fędissimę mortis exemplum.

vin-

vinctus compedibus in forum prodijt, confestim vniuersi opifices, e suis quique officinis, sutores, pistores, fabri, coriarij, omnis denique generis plebecula pariter prodiere: atque illi confestim insultare cœperunt, appellare alij Canem, impingere alapas alij, pulsare per summum contemptum nates, capillos, ac barbam vellere, dentes excutere, pueri etiam, ac mulieres, quo imbecilliore ictu, hoc grauiore illius sensu, percutere. Inde præcisâ dexterâ, & altero oculorum effosso, altero haud minùs crudeliter ad inspectanda probra relicto, abrasâ quoque caluariâ, ridiculo, & scabioso Camelo impositus est, perque forum conuicijs, ac sibilis obstrepentibus circunductus. Tunc autem nonnulli fustibus, ceteri saxis, cœnoque, ac stercore eum appetere, totum præterea, sed præsertim vultum, fœdare. Fuere etiam qui verubus latera fodicarunt. Scortum quoddam impudens ollam feruenti aquâ plenam e culinâ desumptam in eius faciem effudit. Postremò e Camelo depositum, pedibus fune suspensis, versoque in terram capite, inter duas columnas medium alligarunt: quo tempore direptâ illi tunicâ, ac penitus denudato impudentissimi homines fœdum in modum illuserunt. Duo extitere, qui vtrâque manu connixi pugiones suos, mucronis periculum facturi, in eius nates adegerunt: tertius verò quidam longum ensem per fauces vsque ad intestina,

ſtina, horrendo ſpectaculo, traiecit. Itaque diu cruciatus tandem vitâ deceſſit, & canis in morem ſubter fornicem inſepultus iacuit.

Hæc eſt illa Cæſarum laudata, votis omnibus expetita, toto terrarum ſanguine comparata felicitas. Ex hâc autem diſcere licet, quantum proſperitatis in reliquos minoris potentiæ Reges, eoſque barbaros affluat. Exempla e potentiſſimis Orbis terrarum Dominis deſumpſimus, atque etiam inter populos verſantibus, quibus mores ſuo cœlo perſimiles maximè mites, ac temperati. Quales exitus ſortiri, quali expectatione terreri eos Reges putamus, quibus minor in ſui tutelam potentia, maior in ſui odium barbaries? Quæ igitur dementia, quis furor, quæ furijs omnibus concitata rabies, tanto ardore in tanta pericula conniti? eaſque ſedes tam auidè ambire, quas videas cunctorum antea inſidentium cruore pollutas, ac veluti pellibus conueſtitas? ſtupor eſt, ibi felicitatem ſomniare, vbi tantæ ſedet infelicitatis expectatio.

E Romanorũ Principũ infelicitate ad reliquos argumentũ.

Stultũ eſt, ibi felicitatem credere, vbi tam aduerſa timentur.

At non omnes Reges morte tam triſti obeunt. Certè noſtrâ, aut Patrum memoriâ pauciſſimi admodum Chriſtiani nominis Principes ſpiritum per vulnera effudere. Primùm non omnes tam infeliciter obeunt; at omnes timent: felicitatem verò non ſola mors, ſed mortis etiam expectatio fugat. Deinde quòd non cruentâ morte Chriſtianorum Principum exceſſerint multi, in Chriſtianam pietatem

Felicitatẽ non ſola mors, ſed etiam eius expectatio fugat.

rem referendum est, quæ vel pios Reges, ne violentur, protegit; vel pios populos, ne impijs Regibus manus inijciant, coercet. Atque id est, quod contendimus; Pietatem, non Potentiam ad huius vitæ felicitatem conducere. Denique etiamsi multis cruentam mortem euasisse licuit, non continuò etiam tristem declinasse dixeris: nisi fortè tristem non putes, quæ ab ipsâ tristitiâ, seu mœrore prouenerit. Tam multos autem, e summis etiam Christianis Principibus, animi ægritudine oppressos interijsse constat vt illud in animum induxerim meum; quotquot Reges non sua, sed aliena probitas ferro aut veneno subduxit, vel solo mœrore, vel alijs morbis ab eo sollicitatis, ante senectutem perijsse; vix quenquam nisi pietate insignem in vltimam ætatem peruenisse. Est autem rationi magis consentaneum vt principes, quàm priuati hoc mortis genere occumbant: priuatam enim vitam, vtcunque ærumnis oppressam, multùm solatur nota rerum humanarum mutabilitas, quæ illam spe meliorum lactatam sustentat, ac fortunæ benigniori reseruat. At quibus omnia in manu sunt, & nihil in vitâ sperandum superest, cum ceteroqui grauissimis premantur ærumnis, facilè in mœrorem, luctumque, nullâ spe subleuante, merguntur.

Tristis mors etiã incruẽta, dum à tristitiâ procedat.

Mœrore cõfecti Principes, quàm priuati sæpius obeũt.

Nec vulgaris pietas, quæ fortè vulgarem hominem securum præstet, Principi tot iaculis impetito satis firmũ contra terrores munimentum est: imò illos, altiùs vt descendant, iuuat. Ingerit enim

Mediocris pietas non aufert, sed auget Principis mœrorem.

Principi eius officium, ingerit officij negligentiam, ingerit sempiternas pœnas a supremo Iudice negligentiæ statutas. Audi grauissimas Diuinæ Potentiæ obiurgationes, & minas; deinde cogita, num qualisqualis pietas, eorum præsertim, qui *fidem Dei in iniustitiâ continent*, hoc est pios sensus impijs factis coercent, terrores minuat, an augeat.

Rom. 1. 18

Sap. 6.

Audite Reges, & intelligite. Discite Iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est a Domino potestas vobis, &c: cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè, & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: Potentes autem potenter tormenta patientur.

Obserua hæc verba qui Potentiā affectas.

Vide, quàm insipienter, quisquis rerum potiris, places tibi in turbis nationum, a quibus habes nihil, nisi vt iudicium durissimum subeas, vt fortiùs torquearis: & id effice per quàm diligenter, ne vnquam verba ista memoriâ dilabantur. Vtere diuinis comminationibus tanquã amico ad eas euitandas clamore. Recurrat sæpe nouissimus ille dies, quo coram Supremo Regum Domino, ac Iudice, *potentissimi quondam Reges nudo latere palpitabunt*. Si enim priuato cuilibet de vno se tantùm rationem daturo decretorium æternæ felicitatis, vel miseriæ iudicium maximè terribile, ac formidandum erit, quanto magis cui commissa fuerit infinita

finita populorum multitudo, quorum ſcelera Princeps vbi permiſit, commiſit, de ſuo daturus pœnas, quas non exegit? illi enim præſtanda ſunt adulteria, furta, homicidia, ſacrilegia, ac cetera id genus crimina, quæ ipſo non coercente pullularunt: quid ſi etiam exemplo ſuo illa incitauerit, ac veluti benigno Solis aſpectu illuſtrata calefecerit, & calefacta prouexerit?

Committit Princeps aliena ſcelera, ſi potens impedire, permittit.

En igitur, vt ad propoſitum reuertamur, quò tandem ſua Principem altitudo perducit; vt nimirum ad omnem terrę motum leuiſſimè omnium contremiſcat; vt primus in Cœli iras, ac fulmina incurrat; vt (quod præ ceteris grauiſſimum eſt) e tantà vitæ ſublimitate, atque honoris altitudine ſine pari caſu exire non poſſit. Summotis enim ſcalarum gradibus, per quos paulatim aſcenderat, deſcendere illi niſi per vnicum ac præcipitem ſaltum non licet. Quo circa eò mihi tandem eius omnis Potentia reuoluta apparet, vnde primùm diſceſſerat; nimirum ad ſummã impotentiam, imbecillitatem, rerum omniũ metum, ac ſuſpicionem; quorum alteroventura mala, obuiam procedendo, ante tempus excipiat; alterâ vel fictis, nec vnquam venturis malis veriſſimè torqueatur.

Infelix humanę Potẽtiæ circulus.

CAPVT QVINTVM.

Nullam solidæ quietis, ac felicitatis partem in Regum, ac Dinastarum aulis reperiri.

Desipit, qui partē felicitatis in seruitio infelicis Domini sperat.

Atis ex Superioribus liquet, quàm nihil ad huius æui felicitatem Potentia possit: inde autem æquè fit manifestum, quàm multùm desipiant, qui ad Potentium aulas accedunt, vt ab ijs partem eius felicitatis accipiant, quâ ipsi Potentes ex toto carent. Attamen quia ad aulæ vestibulum tanta nihilominus cœcorum multitudo fortunam mendicantium cernitur; debitæ pietatis officio me defuturum putauerim, nisi accommodatâ manu miseros ab errore deductos studeam in viam rectam restituere.

Ades igitur quicunque Regum aulas diu, no-

ctuque hactenus suspirasti putans, te beatum fore, si coram Principe astare, si cum illo amicè versari, ac familiariter posses: tametsi ipsum vtique sibi amicissimum, secumque perpetuò versantem miserrimum esse iam intellexeris. Puto, me tibi non ingratum fore, si priùs de regiâ vrbe, deque aulæ ingenio (eius tamen, vnde exulet pietas, de quâ solâ ad operis instituti, propositum hìc agimus) paucis te moneam, ne tyro veteranorum ludus ad aulam accedas. Ergo principem regni vrbem tandin expetitam votorum compos iam tenes, prosperæ scilicet fortunæ sedem, honoris, opum, ac voluptatis fontem, beatè viuentium, si famę credis, domicilium: fidem tamen quæso paulisper sustine, bone Adolescens, ne leuis corde citò credulus audias. Etenim hoc primùm nosse te decet, plùs mortem in regiâ istâ regnare, quàm Reges: his enim ius est duntaxat in subiectas gentes, morti etiam in illos. De gentibus vero subiectis, quemadmodum nusquam tantam mortalium, ita nec morientium tantam copiam vsquam inuenies. Quotidie plures totâ vrbe elatos intelliges, & alios quidem in suo lectulo a morte oppressos, traditos alios alienâ manu iugulandos. In tantâ enim arma gestantium turbâ, & litigantium, & competitorum æmulatione vix fieri potest,

vt perpetuæ rixę non excitentur solâ rixantium morte componendæ. Iniustas autem cædes iustis publicâ auctoritate per carnificem cumulatas non raro spectabis. Sæpè etiam erunt, qui & carnifici, & iudici munus pręripiant, laqueo seipsi de conscientiæ sententiâ suffocantes. Erunt & qui inexstricabiles vitæ nodos ferro præscindant, vel qui de magnâ fortunâ ab æmulo pulsi in puteum sese; aut per abrupta demittant. Atque vt hæc vbique contingant, hìc certè crebriùs, vbi præter causas vbique communes infinita ambitiosorum multitudo honorum magnitudine accensa, paucitate frustrata sæpiùs in mortem desperantium perfugium præceps ruit. Quare vniuersam hanc ciuitatem, quam beatè viuentium domicilium credideras, quoddam esse regnantis mortis viuarium, vnde iam hic, iam ille ad deuorandum promitur, experimento comperies.

Ædium magnarii pompa nihil famulis, nisi curâ affert.

His autem de regiâ Vrbe animo perspectis, in ipsas ædes antequam subeas, mentis oculos, an intus tuta sint omnia, exploraturos præmitte: ne vitam tuam ignoto vado, ac periculis credas inexploratis. Aspicies hìc ad sensuum luxuriantium delicias cuncta composita: amplas cœnationes, longissimas, ac nitidissimas e maculoso marmore porti-

cus

cus, regios in cubiculis thoros, vaſa aurea, argenteaque, ſigna, tabulas, menſas citro, atque ebore elaboratas, & quidquid denique alibi pretioſum ob raritatem admirationem habuit, hìc vile ob multitudinem, & quaſi in ordinem redactum admirationem cedet potentiæ redigentis. Ea autem vbi mente luſtraueris, cogita, eorum nihil ad te, poſtquam ſeruire cœperis, pertinere, niſi curam, ne tuâ culpâ quidquam labefiat, aut corrumpatur; certus multos ex aulâ, nonnullos e vitâ quoque dimiſſos ob id vnum, quòd vitrum fregerint, vel ſellæ, aut mantili labem aſperſerint. Ex tam multis autem, quæ vides, cubiculis, illud tibi obuenturum puta, quod Domino tuo nullos vſus, ne ſtabuli quidem, pręſtabit. Semper enim equorum prior, ac potior, quàm tui cura erit in aulâ. Si tu ægrotaueris, alienum a dignitate putabit, te Princeps inuiſere: at ſi equus decumbat, ſtatim deuolabit in ſtabulum, & curas omnes in eius ſalutem, & ipſam famulorum valetudinem impendet: illos enim poſt diurnos labores totâ nocte lucubrare ad belluæ curam iubebit. Quin ſedulò etiam cauendum tibi erit, ne cum domeſtico catulo litem vnquam inſtituas: ſi enim ille querulus ad Dominum prouocabit; cauſâ ſine dubio cades: illi humanitas, tibi debita; tibi baculus, illi debitus, adiudicabitur: oſculis ille, & complexu in ſinum excipietur; tu foras fuſte, & clamoribus abigeris, vt canis. Proinde ſi Principis beneuo-

Equorum potior, quã aulicorum Principi cura.

Maior catuli, quàm ſerui ratio.

Principis beneuolẽtiam aucupãti equorum, & canũ induendi mores.

lentiam tibi cupis adiungere; eam tunc fortè obtinebis, cum equinos, caninosque mores indueris. Ferendum silentio erit, equorum ritu, quidquid fuerit impositum, & catuli instar domino vel cædenti blandiendum. Omnia illius cum plausu, & gratulatione excipienda erunt: lingenda prope dixerim canis instar purgamenta oris. Ita suos facere solitos, non sine stomacho affirmabat Mauritius Saxonum Dux, qui se non semel laudatum ab ijs audierat, *si bene ructasset*, quin etiam si naturæ sordes cumulatè exegisset. Quare nec tuta, vt vides, ad Principis beneuolentiam via adulatio est, præsertim si is ingenio acer adulationem a verâ laude discernere queat: apud hunc, qui catulos imitatur, inter catulos recensetur, quos importunè blandientes calce etiam, si opus fuerit, summouebit. Fama est, Constantinum Magnum, Regiæ domus mures, ac tineas, appellare solitum Adulatores, vt qui omnia clanculum suo ore vitiarent: item Vladislaum Poloniæ Regem adulatori colaphum inflixisse eâ subiectâ rogantibus responsione; *Par pari refero*. Par scilicet colapho dedecus Viro principi ratus adulationem, vt quæ puerile eius ingenium, talibus captandum, significaret. Illi solùm laudibus delectantur, quibus minimè debentur, gratæ nimirum quibus gratuitæ: & quidem tam effusas eorum nonnulli exigunt, vt sępe patientiùs ferant hostem impudenter conuiciantem, quàm famulum parcè, ac verecun-

Iuu. sat. 3.

Nec tuta semper ea via est.

Laus maximè placet, cui minimè debetur.

recun-

recundè laudantem. Putant enim, modicam a famulo laudem materiæ inopiam declarare: proinde magis esse probrosam, quàm immodicam ab hoste contumeliam, quæ suo quodammodo sese impetu frangit, ac perdit, nullâ fide apud auditores inuentâ. Sunt & qui laudem amant, tametsi apertissimè falsam, vt quæ verum illud, quo superbiunt, vim, ac potentiam significet. *Laus vera*, inquiunt, vt olim apud Senecam Atreus, *& humili sæpe contingit viro: nonnisi potenti falsa*: ipsamque sordidam adulandi abiectionem pro obsequio sumunt, exiguntque, ac danda denique est, si quid ab ijs auferre desideras. Sen. in Thyes. Act. 2. sc. 1.

Vide quid egerit, quid tulerit Aristippus, vt Dionysium Tyrannum captaret. Is cum Regem pro amico aliquando interpellaret, nec ab eo post multa in fauorem amici dicta audiretur (pudebat enim Tyrannum, tanquam probrosæ infirmitatis, vel rationibus cedere) eius pedibus aduolutus precibus tentare cœpit, quem consilio, & ratione ab se nequaquam expugnari posse animaduerterat. Id verò factum arguenti cuidam, vt Philosopho indignum; Non mihi, dixit, id crimini dandum, sed monstrosæ hominis peruersitati, qui aures habet in pedibus: mihi loquendum fuerat, vbi me noueram auscultandum. Idem & conspui ab eodem Tyranno æquo animo tulit: amicis verò indignantibus, Piscatores, inquit, vt Gobium capiant, se patiuntur aspergi; non ego patiar, vt Cetum? De- Aristippi deiectio in obsequium Dionysij. Laert. in eius vit.

Quanti Aulico Pricipis beneuolétia cóstet.

nique vt probè teneas, quanti ſtet Principis gratia comparare volentibus, illa eius tibi vox occurrat, qui cum in cultu Regum, Senecâ teſte, conſenuiſſet, rogatus, quo pacto, rem rariſſimam in aulâ, ſenectutem conſecutus eſſet; *Iniurias*, inquit, *accipiendo, & gratias agendo*. Eâdem quoque tibi viâ reptandum erit, vt ad Domini gratiam euadas, canoſque in aulâ, nec malis properatos inducas. Sæpe enim, vt eleganter Boetius, *Venit properata malis inopina ſenectus, & dolor ætatem iuſſit ineſſe ſuam*.

Sen. l. 2. de ira c. 33.

De cons. Phil. met. 1

Aulicorum munera iniurijs grauiora.

Præter iniurias tamen, grauiora fortè, ſaltem ob diuturnitatem, ac defatigationem, tuum tibi munus (ita Latinis dicitur iniunctum quodlibet officium, ſcitiùs Italis Onus) citra iniuriam imponet: præſertim ſi nobili loco natus inter aulæ Primores admitti cupis. Illud enim in animo tuo ſtatuendum; antequam vlla tibi momenti alicuius adminiſtratio committatur, maximam vitæ partem, & fortè, vt quamplurimis accidit, omnem, ſedendo, expectando, nihil agendo, ante Domini cubiculum traducendam. Quod vitæ genus homini non prorſus inepto ſtolidoque tam moleſtum eſt, vt Poeta, veriſimilium apprimè ſtudioſus, illud inter præcipuas Tartari pœnas recenſere non dubitauerit: *ſedet*, inquit, *æternùmque ſedebit infelix Theſeus*. Ad hæc comedendum tibi erit, non cum valida atque integra fames cibum exegerit, ſed cum languida recuſauerit: & loco ſui condimenti,

Æn. 6.

Eorũdé difficillima viuẽdi ratio.

quod

quod iucundiſſimum eſſe ſolet, amariſſimam bilem diu fruſtrata parauerit. Dormiendum, non cum tibi, ſed cum Domino tuo ſomnus ingruerit, & a te fortaſſe ob impatientiam receſſerit. Poſt illum cubitum ibis, ante illum exurges, vt ei experrecto ſubuculam (quod magnum tibi decus erit), aut thoracem, aut caligas, aut calceos miniſtrare poſſis in tempore. Denique eo loco tu apud Principem eris, quo apud te famulus tuus, hoc dempto, quod tu ingenuum ac liberum caput ſeruituti ſubijcies, ille ſeruile. Seruies tu quoque infimo, vbi res poſtulauerit, miniſterio: mercedem accipies, plerunque tamen tam parcam, vt nec decenti Dominum pallio (in quod tota eidem Domino reſtituenda erit, eiuſque honoribus impendenda) ſuffectura ſit: interdum nullam, & mercedis loco ſpes computabitur. Denique, quod præ reliquis duriſſimum erit, quotidie ad hoc paratus eſſe debes, vt domum tuam ab aulâ dimiſſus repetas, habeaſque ſeruitutis fructum, parum decoram ipſius dimiſſionis notam Principis indignatione in reliquum ætatis inuſtam.

Merces exigua, totaq; domino reſtituenda.

At tanti eſt, Potentis gratiam demeruiſſe, vt ſudem, vt algeam, vt damna quælibet, ac pericula ſubeam: nec defuturas mihi artes ſpero, quibus me Principi neceſſarium, reliquis famulis perutilem oſtendam; itàque pronum mihi ſit, obiecta pericula deuitare. Illum tam multis officijs, meritis, muneribus mihi obſtringam, vt parem mihi gra-

Aulæ artes parum felices.

tiam referre non possit, nisi referat summam: aut saltem, ita me in eius arcana penitus insinuabo, vt eorum conscientiâ, ne me offendat, terrorem inijciam: istis verò meam fortunam, promissâ communicatione, optabilem faciam; & quà munusculis, quà mendacijs, tumidos eorum inuidiæ fluctus vel componam, vel eludam. Primùm non modò gratiam a Potentibus, verùm & Potentiam ipsam assequi, tanti non esse, satis in superioribus demonstrauimus. Deinde fac, te quotidiano obsequio, atque assiduis laboribus Dominum tuum demeruisse, ab eoque gratiam vnâ cum censu magno, atque in vulgus auctoritate comparasse, quid aliud, nisi per minora in maximum, extremumque periculum deuenisti? illud nempe, vnde præcipites excidère Amanus, Seianus, Ablauius, Ruffinus, Eutropius, alijque propemodum innumeri, qui vbi se diademata inuenturos arbitrabantur, ibi laqueos, & exitium inuenere. Quàm multorum vertici insistes, tam multis eris intolerabilis, totidemque hostes habebis, contra quos collatis odijs, consilijsque decertantes tibi depugnandum erit. Tua omnia dicta, factaque obseruabunt: praua mordebunt: ambigua in deterius trahent: vtraque fabricandis ex falso calumnijs adminicula assument: tuo semper imminebunt exitio, nec vnquam abs te vrgendo absistent, dum solo æquatum conspexerint. Tu enim per aliorum ruinas in fastigium istud deuenisti, alij per tuas ascendere conabuntur:

Periculosa Potentium gratia.

Aulicorum inuidia.

tur:

tur: & quo maior eris, eo altioris aſcenſus de tuæ fortunæ fragmentis ſpem illis facies: atque hæc eſt aulæ quotidiana exercitatio; bellum inteſtinum cum domeſticis gerere, tam fœdum, quàm cæcum, totumque per inſidias, & cuniculos occultatum. Quare nullam ibi amicitiam inuenies, niſi in ſpeciem, quæ, peſſimum inimicitiæ genus, caput blandè demulcet, vt conſopitum abſcindat.

Quod verò attinet ad artificia, quibus tibi Principem ſimul, & conſeruos obſtringere meditaris, valde a propoſito aberras; quæ enim captando Principi vincula paras, eadem tibi laqueos nectis imprudens. Primùm caue, ne nimiùm ſe tibi Princeps obſtrictum putet; nihil enim ſummæ libertati intolerantius, quàm aſtringi, ac premi: ijs te oculis ſemper aſpiciet, quibus debitor exactorem: & ne pauperis notam incurrat, occultas ſimulabit offenſas, ob quas te ex aulâ dimittet, iactabitque, ſolâ impunitate, ac vitâ dimiſſâ ſatis abundè tua eſſe beneficia compenſata. Deinde magis etiam timendum tibi erit, ne ob arcanorum conſcientiam timeat te Princeps. Haud enim te animo offenſum dimittet, ſed exanimatum, tecumque arcana tibi cõmiſſa ſepeliet. Et ſi tua in eum merita notiora ſint, quàm vt diſſimulari poſſint; ne palàm Ingratus audiat, parato in tempus veneno negotium tranſiget: deinde mortuo largiter exoluet, quos viuenti debuit honores; illud fortè Caracallæ Cæſaris in Getam fratrem ab ſe

Aulicarum artiũ vanitas, & cõtrarij exitus.

Timenda Principum debita.

Et magis credita arcana.

inter-

interfectum, & consecratum vsurpans; *sit Diuus, modò non sit viuus*. Conseruos verò tuos valde arduum erit munusculis delinire, qui sibi abs te raptum putant quidquid de communi fortunâ plus possides; & si muneribus mendacia misceas, munera ipsa inter mendacia numerabunt, tanquam amorem sui præseferentia, tui occultantia. Fieri enim haud potest, qui sæpe mentitur, eum aliquando non deprehendi: semel autem deprehensus, semper erit de mendacio suspectus, & fortè verissimè mendax etiam cum verum dicet, quia dicet, vt sibi fidem colligat mox mentituro. Quare se magis, quàm alios fallunt, qui dolo, ac fraudibus rationes suas procurandas committunt: siquidem amissâ fide societas omnis dirimitur, sine quâ nulla nostra machinamenta, alienis humeris ferenda procedunt. Nunquã exitus bonos vulpina inter homines sortitur astutia, belluis ceteroqui deludendis sufficiens: sed sola prudentia successu gaudet. Hæc tamen cum sine pietate eius magistrâ, ac duce non sit, rarò inuenitur in aulâ, a quâ *exeat* necesse est, si prouerbio credimus, *qui vult esse pius*.

Mẽdacij velamentũ infelix.

Hæc omnia reputa antequam te aulæ committas; & vide, an rectam viam inieris, quâ ad felicitatem peruenias: an potiùs alia quærenda tibi aula sit, vbi Rex ille Regum dominetur, qui seruos omnes in filios adoptat, & seruitutis pretium cœlestis Regni consortium statuit, cum eâ præsentis gaudij accessione, quâ par est eum gaudere,

Sola Dei seruitus maximè honesta, vtilis, ac iucunda.

qui

qui tanti Regis e ſeruo filius ad ſuperni Regni coronam ſe nouerit educari. Quod tamen cum tibi firmiter perſuaſeris, illud ad extremum monendus es, non deeſſe hodie pios quoſdam Dynaſtas, qui Pietatem ſecum, quin & in ſe regnare voluerunt. Huiuſmodi ſi Deus dederit vt aulam inuenias, non quam hactenus deſcripſimus, ſed Diuinam ipſam, quam magnoperè ſuademus, inueniſſe te puta.

CAPVT SEXTVM.

Felicitatem huius vitæ glorià humanà, ac nominis celebritate minimè conſtare.

QVemadmodum futuræ vitæ ſempiterna gloria, ſempiterna felicitas erit; ita fortè ſibi quis perſuaſerit, huius vitæ mortalis gloriam huius eſſe vitæ mortalis felicitatem. Id maximè confirmare videtur Principum Virorum irrequieta ſemper gloriæ, bonæque opinionis in vulgus parandæ ſollicitudo. Huc enim cunctis potentiæ viribus, huc opibus, huc belli, pacis-

Gloriæ cupiditas quã mortalibus cũctis cõmunis, ac vehemens.

paciſque artibus Reges omnes incumbunt. Quouſque nomen ſuum ſaxis omnibus poſteritati ſeruandum nequaquam commiſerint; nullum e Regno ſe cepiſſe fructum exiſtimant, ſeque veluti futuris ſeculis emortuos deſiderant. Quale igitur decus, cui comparando ſua Regna, ſeque ipſos vniuerſi Reges impendunt? Qualis iucunditas, ſine quâ regia fortuna, cunctis voluptatibus affluens, mœret, ac luget? Accedit totius humani generis planè effrænata gloriæ cupiditas, cuius ſtimulis incitati complures in mortem eo ſeſe vultu præcipites agunt, qui ad immortalitatem migraturis congrueret: tam læti rogum inſiliunt, quàm qui animo, ac ſpe tranſiliendi, de fortitudine gratulationes accepturi. Denique tanta cunctos ſui nominis publicandi tenet ambitio, vt ne illi quidem eam excuſſiſſe videantur, quorum de contemnendâ gloriâ extant volumina. Iis enim, vt Tullius in ſuæ ambitionis patrocinium notauit, ſua nomina inſcripſere: tanto ſcilicet plus ceteris laudis ambitioſi, quanto eiuſmodi ſcribendi genere eam ab ambitionis notâ purgatam maluerunt.

Or. pro Arch. poe.

Cur auctoris nomen inſcriptũ, vbi de cõtemnendâ gloriâ agitur.

Hoc mihi, antequam vltra progrediar, diluendum crimen eſt: ne ipſe quoque, cuius nomen huic libello præfigitur, in ſuſpicionem veniam, eodem conatu me gloriam captare velle, quo inſector, videlicet venator, non hoſtis. Primùm is mihi teſtis eſt, qui arcanis omnibus conſilijs intereſt, me ſuppreſſo nomine, quos ſcripſi libros,

edere

edere voluiſſe : at per eos nequaquã licuiſſe, quibus edendorum librorũ cognitio incumbit. Hi enim ſanctiſſima Tridentinæ Synodi decreta ſecuti nulli *quoſuis libros de rebus ſacris ſine nomine auctoris* imprimendi poteſtatem eſſe volunt: hoc ſcilicet ſapienti conſilio, vt ſi quid prauæ doctrinæ in publicum prodierit, is qui protulit, ſtatim conueniri queat, cogique, vt vel datis rationibus deſtruat obiecta, vel datis pœnis errores, ne in publicam perniciem ſerpant. Itaque non auctor, ſed reus tutandi operis citor, pœnas, ſi quid de meo apposui, non laudes, ſi quid de alieno rectè dixi, relaturus. *Quid enim habes*, inquit largitor omnium Deus, *quod non* 1. ad Cor. 4. 7.
accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Impudentiſſimæ frontis eſt, tanquam ſuum in eo cœtu recitare carmen, vbi auctor inter auditores conſideat. Huic me crimini minimè exemerim, ſi Deo inſpectante, qui Boni omnis eſt auctor, libellos iſtos tanquam meos ſpargi, ac recitari voluerim. Certò enim mihi conſtat, alias meas partes in ijs ſcribendis non fuiſſe, niſi librarij dictata excipientis, & ſæpe malè audita deprauantis. Si quid in ijs erratum, ſi quid ignoranter dictum, hoc tantummodo meum eſſe noui, cetera Deum habent auctorẽ. De reliquis verò Scriptoribus, quorum libri de gloriæ contemptu circunferuntur, ſi Chriſtiani ſint, ſimili aliquâ de cauſâ in eam mentem impulſos credere iuuat, vt ſua nomina libris inſcriberent. Fortè qui ijs præerant, intelligen-

res, vtiliora fore documenta, si eorũ nomen præferrent, quorum vitæ sanctitas vtilia fuisse demonstraret; ad illud præfigendum subiectos sibi Scriptores adegerint. Fortè his vitâ functis additum in librorum commendationem, & pretium fuerit. Certè non desunt, quorum nomina adhuc sub Anonymorum pronomine delitescunt. De ethnicis verò non habeo, quod ethnico Scriptori Tullio, se suosque probè noscenti opponam. Illis enim vana præsentis gloriæ imago, futuræ, ac veræ, quam desperabant, locum obtinuit: quippe ad eam omnia referebant, & quidquid ab ijs honestè factum legimus, ex humanæ gloriæ cupiditate manauit: quin etiam non aliud illis erat honestè factum, nisi quod publici honoris auctoramentum honestaret. Quare credibile est, vias omnes maximè occultas, & sæpe ceteroqui turpes tentasse, quibus ad gloriam euaderent: nec turpem vllam, aut ingloriam habuisse viam, quam ipsa gloria terminaret.

Iam redeamus ad institutum. Quantâ Cœlum magnitudine Terram, tantâ Cœlestis Gloria terrenam exuperat. Punctum est Terra, inquit Seneca, si cum Cœlo conferatur. *Laus impiorum breuis, & gaudium hypocritæ ad instar puncti*; inquit Diuini Numinis Spiritus, cui hypocrita est, Impius quilibet laudibus cohonestatus. Vides hìc vt Humanæ Diuina concinat Sapientia: nam si Terra vniuersa punctum est, vtique cuncta eius ornamenta, lau-

L. 1. nat. quæst. c. 1.

Iob. 20. 5.

des, & gaudia puncto maiora esse non possunt. An dubitas Senecæ fidem adiungere, quòd videas illum tã sollicitè suas concinnare sententias, vt ijs adornandis leue ducat terrarum orbis impendium, illum extenuans, vt ad suos vsus coarctet? At idem antea senserat Aristoteles, idem veterum Philosophorum plerique; qui ceteroqui terram Communis Matris nomine venerabantur. Saltem non dubitabis, nisi tuos etiam tibi oculos credas imponere, quin vnumquodque ex ijs sideribus, quæ aciem fugiunt, & vix diu fatigatam admittunt, instar puncti, cum vniuersa Cœli amplitudine collatum, obtineat. At certissimis Astronomorum instrumentis constat, minimum ex illis, quæ sextæ magnitudinis dicunt, ampliùs decies, & octies terreni orbis modum excedere. Si igitur minimum sidus ad Cœli amplitudinem punctum est, Terra tot partibus eo sidere minor ne Puncti quidem vocabulum æquabit.

Terræ punctũ auctoritate, & ratione nititur.

Clau. in sph. Io: à Sacr. bos.

Quantulam porrò terrestris huius puncti, seu atomi partem fama nostri nominis occupabit? Certè Alexander Macedo, cuius rumorem tot vrbium ruinæ, ac pereuntium gentium clamores fecere, innumeros Asiæ, Africæ, atque Americæ populos tam ignotus latet, quàm nos potentissimi quique eorundem populorum Reges. Igitur si Alexandro, cui nihil intentatum relictum ad sui nominis gloriam propagandam, minimè licuit angustum hoc Terræ spatium suo rumore complere; quid reliquis,

Pũcti huius minimam partem cuiusq; magni nominis fama occupat.

priuatis præsertim hominibus, sperare licebit, qui Regum instar vectigalem, seruamque famam non habent? Præterea quandiu, putas, fulgebit hæc tam minuta, punctoque minor gloriæ scintilla? Profectò triginta illi Reges, qui post Ninum huius nominis alterum amplissimo Assyriorum Regno potiti sunt, ne nomen quidem suum ad hæc vsque tempora, quin etiam nec ad vetustissimorum, quorum nunc scripta legimus, Historicorum ætatem protulere. Historiam Plato, labentium rerum fluxum vt sisteret, adinuentam dixit: at elegantiùs, quàm veriùs, nam ipse rerum fluxus sua secum abducit historiarum repagula. Auctor est Plinius, Ægyptios quosdam Dynastas tam immanes, planèque insanas corpori suo, magisque nomini post mortem tuendo extruxisse Pyramidum moles, vt vix fides illis futura esset vlla, nisi eam complurium, & nobilium Scriptorum præstaret auctoritas. Trecenta sexaginta hominum millia illarum vnam fabricasse tradit; in quorum cibum factos tam ingentes sumptus, vt in solas cæpas, allium, ac raphanos mille octingenta talenta fuerint erogata. Octo soli iugera basis obtinuit, cuius latera singula, inter quaternos angulos pariter oblonga octingentos octoginta tres pedes excurrebant. Hæc autem, atque alia eiusmodi, vbi de Pyramidum reliquis exposuit, inter omnes Historicos (enumerat autem duodecim, quorum tamen monumenta nulla nunc extant) minimè constare ait, a quibus fuerint

Ad tempus etiam satis breue porrigitur.

Ex Possen. in exord. ad Bibliot.

Pli. hist. nat. l. 36. c. 12.

Ægyptiacæ Pyramides quinam cōstruxerint, olim ignotum.

rint

rint fabricatæ, *Iustissimo casu*, dicens, *obliteratis tantæ vanitatis auctoribus*. *Prouidentiâ* tamen, si nosset, dicere debuerat, non *Casu*, cuius non est res tam prouidè administrare, vt rectiùs prouidentia non posset. Fuit quidem qui ad hæc vsque tempora nomen suum infinito adhibito conatu porrexit: quid autem? num & cum antiquo splendore, ac laudibus proferre licuit? an potiùs eius famæ accidit, sicut glandibus tormentorum, quas cum fulgore dimissas fumus tantummodo comitatur, & quæ fama venerat, fumo obscurata, infamia peruenit? Profectò Alexandri nomen grandis eo viuente strepitus pari cum splendore in omnes partes dimisit: ad nostras autem aures planè, vt æneus globus, cum fulgore discessit, cum horrore peruenit. Laudant indocti, exornant in scholis pueri, atque ad illorum vsum ludimagistri; at sapientissimus quisque tanquam humani generis pestem auersatur, ac damnat, vt qui immanissimæ superbiæ suæ infinito innocentium populorum sanguine litandum duxerit. Alexandrũ indocti laudant, docti reprehendunt,

Ex ipsis verò imperitorum laudibus satis apparet, quã nullius sit ponderis aura popularis, quàm leues sint quos illa attollit, apud quos inter grauissima computatur. Quid enim leuius, quàm bonam inter eos opinionem quærere, quibus optima semper de pessimis, pessima de optimis fuit? Quid præterea bonæ opinionis esse queat in tam stultis capitibus, quorum sententijs sanctissimos quosque viros in cru- Leuis aura popularis, leuiores quos attollit.

cem

cem actos, turpissimas quasque belluas in regios thronos euectas constat? Huiusmodi ego homines meæ felicitatis arbitros constituam? Ita vt mœrere debeam, si de me malè senserint, gaudere & gloriari, si bene? Ego verò ne nuce quidem vitiosâ, vt aiunt, tantum vanitatis emendum duxerim: nec virtutis, aut excellentiæ argumento dandum, sed stultitiæ, excipi a stultis cum plausu, atque eorum gratantium coronâ circundari. Præclarè Phocion ille Atheniensis, cui cum ad concionem dicenti subitò populus acclamasset, conuersus ad astantem rogauit, num fortè aliquid delirasset, aut verbum quodpiam imprudenti excidisset, dignum, cui populus insipiens tantâ acclamatione adhinniret? Præclarè, inquam, delirantis turbæ fauorem in dicentis deliria traxit: quippe optimè norat, neminem nisi genio ac moribus suis gratulari; nec probare quidquam in ceteris, nisi si quid de suo in illis agnoscat.

Phociō populi plausū sui erroris argumentū credidit.

Memini me aqud nobilem Scriptorem hoc insuper ad firmanda, quæ diximus, bellè factum inuenire. Italo cuidam erat in Galliam per Alpes aliquando iter: fortè fortunâ contigit, vt in oppidum quoddam montibus arctè circunseptum, ac prope sepultum diuertisset: vbi Cœlum tres ferè non ampliùs vlnas patens lucem non nisi malignam ad suas incolis miserias obiectandas ministrabat. Inde autem halitus crassiores eorum omnium gutturi enormis, ac visu fœdi tumoris accessionē fecerāt.

Sfort. Pall. l. 2. de Bono. c. 16.

Ade-

Aderant in viâ, quâ viatori transitus erat, lusitantes pueri, qui simul eum consueto ibi gutture carentem inspexere, lusu relicto mirabundi, veluti ad monstrum accurrere, pro se quisque propiùs accedere, ac circunfundi: mox ridere inter se, ac ioca alter alterius in aurem insusurrare: nouissimè abeuntem illum vocibus palàm sibilisque sublatis a tergo procaciter insultare. Quâ petulantiâ, & contumelijs vbi se peti viator animaduertit; miratus est, se a tam ridiculâ homuncionum colluuie irrideri: cumque iam fronte ad iram contractâ eos toruè, ac minaciter intueretur, vultum tandem explicare, atque iracundiam omnem in risum effundere compulsus est. Audijt enim matres, ad puerorum voces excitas, natos sollicitè euocantes, monentesque seriò, ne alienis calamitatibus procaces, Deoque ingrati insultarent: quin potiùs Superis gratias agerent, quòd se præ ærumnoso illo, ac mõstroso viatore omnibus membris absolutos nasci concesserint. Ita planè res est: Assuetudo, ac familiaritas nostra nobis vitia conciliat, quæque diu in nobis probauimus, probare in alijs didicimus, reprehensuri tanquam mancos, qui nostris deformitatibus careant.

Monstrosi ob assuetudinem tanquam mãcos irridẽt, qui suis deformitatibus carent.

Hæc famæ popularis conditio est: nonnisi indocta, rudis, plebeia esse potest, quæ rerum æstimationem ab indoctæ plebis sensu desumit. Longè præstat ab hac reprehendi, quàm commendari: nam cum inter Sapientes constet, suis eam male-

ledi-

Reprehendi a vulgo præstat, quã commẽdari.

ledictis solitam, virtutem accipere; virtutem, eius maledicta, non vitium, nisi maledicentis, significant: quemadmodum & laudes ad turpissima quæque commẽdanda dicatæ, iam ex vsu, & perpetuâ obseruatione turpitudinem indicant: ac proinde inquinát sordidæ huius famæ linguæ, quos lambit. Malo, me ab eâ palàm mendaci improbum vnà cum Christo humanæ salutis auctore, quàm Diuum cum Tiberio, cum Nerone, cum Caligula, ceterisque generis humani propudijs, nuncupari. Christi membra crucem tangendo ex infami supplicio eximiæ nobilitatis insigne fecerunt; quidni eadem suo contactu reprehensiones, irrisiones, contumelias honorauerint? Atque e contrario quidni teterrimi hominum, quos gessere honores, laudesque, ac denique vniuersam gloriam humanam suo vsu profanauerint, ac planè infamauerint? Mihi certè fama in pessimos mortalium adulandos prostituta eo loco est, quo vilissimi scorti acclamatio, & plausus. Ab hoc enim laudari tam pudori est, quam olim suo fuit amasio meretricula quædam, quæ illi inter Romanæ Curiæ Purpuratos cooptato festis ignibus in sua domo, totâque viciniâ gratulata est. At multum interest, inquies, inter meretricium plausum, & famæ, quæ generis humani vox est, prædicationem. Mihi crede, quin potiùs Deo per Ioannem loquenti; non plùs distat, quàm a meretrice magnâ, *quæ corrupit terram in prostitutione suâ*, distet ignobilis meretricula.

Vt crucem e cõtactu, ita cõtumelias Xpus honorauit; contra honores suo vsu pessimi hominum infamarunt.

Apoc.19.2.

cula. Meretrix magna, Auguſtino interprete, gens hominum vniuerſa eſt, quæ olim, legitimo Sponſo ſuo vero Deo relicto, Dijs adulteris, ſeu Diabolo in ijs latenti ſe vitiandam proſtituit, ac deinde vitioſis opinionibus poſteritatem omnem corrupit: quid igitur indecorà, ac probroſâ eius acclamatione delecter, atque elatus, ac reſupinus incedam? Quis ſanus eâ humanam conſtare felicitatem, quæ ſummum bonorum eſt, pronunciet? Nunquid aliud ab eiuſmodi plebeijs rumoribus aſſequi poſſum, quàm quod paſſim iactetur, me ſtultæ plebeculæ non diſplicere? Non melior ſum, quia dicor; nec Sapiētia mihi, nec pulchritudo, nec robur accedit ex alienâ vel opinione vel voce. Vbi me ampliſſimis verbis exornatum audiui, non aliud didici, niſi me habere amicos vel deceptos vel deceptores, qui laudando, quæ mihi deeſſe teſtis oculatus video, inopiam meam mihi in memoriam reuocant, & , vt id non agant, obiectant. Domum redeo idem, qui veneram, cum meis morbis, angoribus, ærumnis, dempto tamen grato illo auræ popularis ſuſurro, qui meos ictus, ac vibices afflabat: quanquam & iſte idem laudis ſuſurrus tā leuiter cutim præteruolat, vt ne culicem quidem ex eâ difflare valeat: fac enim me leuiſſimo quolibet animi morſu perſtringi; nulla vnquā dolorem meum mitigabit gratulatio.

In Pſ. 26. enarr. 2.

Nemo melior, quia dicitur.

Denique nihil ambitioſo infelicius, qui ex alienâ ſemper ſententiâ pallidus pendet, totidemque

mortalium veretur vt iudices, quot obuios habet. Seruire omnibus cogitur, qui suæ famulatur dignitati, cui tuendæ nonnisi publici fauoris consensio par est, perdendæ priuati cuiusuis iniuria: &, quod miserrimum est, tam operosæ seruitutis mercedem nec vnquam petere potest, vt quæ petentibus negari soleat, ac tribui recusantibus; & si vltro detur, nunquam ita obtinere valet, vt sui iuris efficiat: non enim alienæ mentis bona de nobis opinio, quæ ambitiosi laboris est merces, vnquam in nostrum transire potest arbitrium.

Ambitiosi omniũ iudicio, ac dominio, & sine mercede se subdunt.

At plerique mortalium vel impendio vitæ famam conquirunt. Quid proinde? etiam æternæ vitæ pretio a nonnullis paratur: num propterea æternæ vitæ præferendam dixeris? An dubium tibi est de Diuini illius Oraculi veritate: *Stultorum infinitus est numerus*? sin autem dubium non est; dubitas forsitan, quin ad infinitum numerum implendum, quâcunque hyperbolem illam interpretatione castiges, requirantur mortalium plerique? Quod si tandem huiusmodi homines, qui vitâ famam redimendam censent, inter sapientes collocandos contendis; crede hoc illis saltem vt sapientibus, quod sanum neminem latet; Famam, quæ huius vitæ iacturâ comparatur, esse non posse huius vitæ felicitatem.

Eccl. 1.15.

Vitæ felicitas parari nequit vitæ iacturâ.

CA-

CAPVT SEPTIMVM

Corporis voluptate nequaquam hominis in hac vita felicitatem contineri.

Vderet sanè, inter homines hanc instituere quæstionem; An vbi pecudum, ibi & hominum felicitas sit; nisi totum sibi pudorem aliud nostri generis dedecus longè turpius vindicaret: nimirum tam multos e nostro hominum genere voluptatibus abductos passim inueniri, qui pecorum partes, non disputando, quasi de re dubiâ, sed viuendo tueantur. Nullum vitæ institutum præ Epicureo frequentiores habuit cultores. Ante Epicuri exortum iam toto terrarum orbe Epicurei sine pallio debacchabantur, qui, vbi ille prodijt, & voluptatem prædicare cœpit, libentissimè nomen ei suũ dederunt e Bacchantiũ Albo inter Philosophos transcribendum; gratiam illi maximam habuerunt, quòd suas voluptates pallio tegeret philosophico, eoque probrum illis detraheret, vnde plurimũ diluerẽtur. Sic fecerunt suo Luthero Lutheriani, Caluinistæ Calui- Epicurei ãte Epicurũ.

no, Zuingliani Zuinglio, ceterique ſuis Ducibus noſtri temporis Epicurei: qui gratiſſimi illis fuere, quòd furta, rapinas, inceſtus, adulteria, quæque alia vocari antea flagitia ægrè tulerant, *Euangelium reſtitutum* nuncupauerint: quo nec vocabulo contentus Michael Molinos commeſſationibus ſuis, ſuorumque ſectatorum, & ebrietatibus, & cubilibus, & impudicitijs *Altiſſimæ* etiam *contemplationis*, ac *Thereſianæ Quietis* titulum nuper inſcripſit. Itaque mortalium nequiſſimi Chriſti Seruatoris imaginem Epicuro velamen obtendunt, minùs offenſuri, ſi impudentiùs peccarent: ſaltem non cogerent epicureis libidinibus Chriſtum lenocinari. Nihil autem his in cathedrâ peſtilentiæ ſedentibus magiſtris æquè tantam auditorum frequentiam conciuit, ac promiſſa diſcipulis, non in futurâ, ſed in hâc vitâ, & vbicunque voluerint, repræſentanda felicitas. Igitur vt ſeductos populos reuocemus, opus eſt, ſuum illis errorem ob oculos ponere; ac monere, in corporis voluptate æquè ſtatutum eſſe pecoribus bonorum omnium finem, atque hominibus malorum omnium initium: vltimum nempe gradum ad quem bruta poſſunt aſcendere, primum per quem homines in bruta deſcendunt. Quod tamen cum hâc exceptione intelligendum cenſemus; niſi temperantia voluptatẽ ad munus illi a naturâ præſcriptum coerceat: nimirum ad vitæ neceſſaria condienda, nobiſque ſecus faſtidituris commendanda. Optima enim ſunt condimenta, ſi

Gaudent, ſuis flagitijs *Philoſophiã*, atque *Euangelium* inſcribi.

Voluptas pecoribus bonorum finis, hominibus malorũ initium.

Niſi eam tẽperantia in officio cõtineat.

ci-

cibum concilient; pessima, si præstent: videlicet prodest saccharum, vbi cœnam inspergat; interficit, vbi vniuersam efficiat. Ita sanè voluptas, si seruiat nostræ infirmitatis remedijs mitigandis, vtilis, & probabilis est; si suo iure, nullisque legibus astricta veniat, venenum affert post acerbos dolores interfecturum.

Igitur, vt huius rei altiùs, & a suo fonte, vbi liquet, veritas educatur, hoc primùm statuendum est; Nihil homini acerbius contingere posse, quàm vt ex homine in pecudem transeat, suis, vtcunque voluptatibus affluentem. Vtique si oculis nostris huiusmodi metamorphosis obijceretur, lachrymas non teneremus; quando vix pudore cohibente tenuimus, cum apud Poetas audiuimus, & credidimus fabulosas. Quid? num Diuinis oculis minus fidei, quàm nostris, eorumque testimonio vis minor erit ad nos commouendos, quàm fabulis Poetarum? At certè in Sacris Litteris passim occurrunt Dei testimonia, quibus homines ventri, ac libidini datos, Canes, Porcos, Equos, Mulos, Matt. 7. 6.
Lupos Dominus appellat. Vtique hæc ad simili- & 15.26.
tudinem, non ad veritatem dicuntur: at similitu- 2.Pet. 2 22. Tob.6.17.
do cum mutis animalibus, non veritas, quæ in Ps. 31. 9. Matt.7. 15.
hominem cadere nequaquam potest, illius sum- & 10.16.
ma turpitudo est; vbi præsertim tanta similitudo sit, vt alienos oculos fallat, idemque intuentibus vocabulum suggerat, quod visis belluis occurrit. Quid enim imaginem Diuinitatis sortito turpius,

ac miserius euenire queat, quàm quòd vsque adeo ad belluarum speciem accedat, vt non modò à lusciosis hominibus, verùm à summâ Dei Sapiẽtiâ inter belluas computetur?

Voluptatibus deditus belluis miserior.

Adde, quòd si rem penitus inspexeris, homo voluptatibus efferatus belluis miserior est, quòd in voluptate persequendâ plùs omnibus fatigatur, ac furit, minus omnibus obtinet. Nihil illo ferocius, vbi ingenium, quo cunctas edomuit feras, ad suam ferociam acuendam adhibuit. Nihil non tentat, nihil non audet ad conspectam voluptatem erecta cupiditas. Per Sanctissima quæque proculcata, si in arduo sit, molitur ascensum; per abrupta omnia, si in imo, sese præcipitem vsque ad Inferos dabit. Mali ipsi Dæmones non tam peruersos in omnem Diuinæ Legis contemptum agunt, quos obsident, quàm homo agitur voluptatis obsessus cupiditate. Illi siquidem ad Christi nomen expauescunt, & contremiscunt; hic verò non modò nomen non pauet, sed ipsum Christi Sacrosanctũ Corpus sæpe pedibus terit, in fimum abscondit, canibus vorandum obijcit, quo voluptatem a Diabolo, eo pretio promissam, obtineat Itaque quem Christi Domini contemptum per se Diabolus non audet; si ferocissimis istis voluptarijs committat, vòto potitur. O deterrimas, o plus quàm Diabolicæ malitiæ voluptates, quæ hominem Diabolo deteriorem efficiunt!

Dæmoniacis, ipsoque dæmone peior.

Vbi autem infelix voluptatis mercator eâ potiatur

tiatur, haud amplius ex illà capere poteſt, quàm angusta corporis capacitas ferat, quæ cũ pro immẽſæ cupiditatis hiatu minima ſit, quantum ab eo voluptatis excludit, tantundem illum offendit. Minus certè ille poteſt recipere, quàm boues, quàm equi, quàm aſini, quibus gula productior, ac venter laxior voluptati temporis ac loci fines extendit: quin minus, quàm canes, corpore ceteroqui breuiores; imò etiam, quàm vermes, quàm culices, quorum voluptas nec ſupplicij ſaltem metu frigeſcit, nec pudore contrahitur, nec pœnitentià regeritur, rependiturque: quæ omnia humanæ voluptati contingunt, quam ſemper metus aliquis præcedit, comitatur pudor, ſubſequitur pœnitentia. Quæ igitur iſta hominis felicitas, quam obtinenti vel acerbiſſima quæque ſentienda, vel humanitas, ne ſentiantur, exuenda, & cum ferarum ſtupore commutanda?

Humanæ voluptatis pręſerinà parcitas.

Voluptuoſi minus habent voluptatis, quã vermes, & culices.

Vt verò indicata mala in apertum proferantur, perpende primò quid ſupplicij metuendum veniat corporis voluptatem ſectanti? Duo ſunt genera ſuppliciorum, quibus voluptuoſi afficiuntur: alterum, quo ſe ipſe punit, qui ob voluptatem delinquit; atque hoc eſt ipſum peccatum, primum idem & peracerbum ſui ſupplicium, vt quod ab amicà voluptate in carnificem verſà progreditur: alterum, quo peccantem punit vindex cunctorum ſcelerum Deus. Illud ſtatim infertur, hoc denunciatur: quod tamen cum grauiſſimum ſit, ac ſempiternum, plus

Mala, quæ a voluptate procedũt.

torquet denũciatum, quàm illatum alterum. Quod autem ad prius illud suppliciorum genus attinet tanta suis amasijs mala importat voluptas, vt meritò Archita ille Tarentinus laudetur a Tullio, quòd affirmauerit, Nullam hominibus pestem capitaliorem a naturâ datam, quàm corporis voluptatem; malam scilicet, seu malis artibus conquisitam. Ex hâc enim primùm corpori, vbi sedet, adsunt cuncta ferè morborum genera, cruditates, grauedines, colicæ, febres, hydropes, diarrhœæ: ventris præterea, & vesicæ, & capitis, & omnis generis dolores, apoplexiæ, epilepsiæ, paralyses, cetera denique malorum turba in medicorum nomenclaturam necdum relata. Mortes quoque, ad quas mortiferi illi morbi perducũt, eandem vtique cum illis originem habent: tam multæ autem illæ sunt, vt de solâ voluptate, quæ per gulam illabitur, in prouerbio sit; *Plures occisos fuisse gulâ, quàm gladio*. Quos verò gladius a gulâ intactos excepit, plerunque nonnisi aliâ voluptate mandante periere. Hæc enim Helena illa est, quæ, vt olim Troas cum Græcis, ita deinceps populos ferè vniuersos inter se, & cum finitimis commisit. Paucos etiam videre est, priuato qui sub ferro cadant, quod voluptatis libido non ministrauerit. Iam quis animi morbos eodem veneno partos enumeret? Inde enim immensæ sollicitudines, timores, angores, vitæ, opum, dignitatis profusiones: inde adita sine delectu pericula,

Cic. Cat. mai.

Inde cũcta ferè morborum, & plurima mortiũ genera.

Inde plerique animorũ morbi.

cula, cæci impetus in obſtantia voluptatibus facti, nullâ Superum, nullâ parentum, aut patriæ, aut reipublicæ, aut denique orbis terrarum habitâ ratione: inde contempta omnis Religio, Fas, Pietas, Fides, & quidquid denique vitiorum mens ad voluptatis capturam aduocat, cuncta ex iſtâ peſte progrediuntur. Atque hæc quidem omnia magnum ſui timorem præmittunt; verùm tanto maiorem ea, quæ a Deo ob quæſitam ſcelere voluptatem impendent, quanto ſempiterna mala ijs, quæ vltra vitam non exeunt, grauiora ſunt. Illa enim, præterquam quòd cuncta peritura mala comprehendunt, hoc inſuper adijciunt, vt peritura non ſint, eâque re illorum offenſas in infinitum augent, exaſperantque. Hinc habes quàm potiori iure ad exhibitam voluptatem vſurpare tibi fas ſit Demoſthenicum illud; *Tanti non emo pœnitere*, quando omnium huius æui malorum patientiâ æternùm pœnitere coemendum ſit.

Timores a voluptate progreſſi.

Demoſthenis ad Laidem meretricē reſpōſū.

His igitur timoribus ventura voluptas amatoribus ſuis ſuum venenum prægustandum exhibet; totum datura cum venerit. Vbi verò iam adeſt, vltra mala commemorata, quæ comminatur, ſecumque veluti prolem in vtero geſtat, funditque cum maturuerint, tanto pudore, (qui de vulnere honeſti cordis cruor eſt) poſſidentis ora ſuffundit, vt cum eâ in publicum prodire non audeat: ſed fornices, præſepia, latibula, denique ſedes, & cubilia ferarum, pro ſuſceptis illarum moribus,

Pudor ex voluptate.

quæritet: & si contingat cum voluptate deprehẽdi, verecundia ipsa honestum eius turpitudini velamentum opponit: restituit enim pulchritudinem, qui de turpitudine erubuit. Nec ad auertendum pudorem satis est Christianæ Religionis lumen extinxisse: modò sua homini natura constet, se belluâ circumuestitum intueri, seque cum belluis errare earum pascua quærentem, sibi denique inde voluptates, vnde corporis sordes affluere, vtique illum pudebit. Puduit nanque ethnicos homines, vtcunque conatos fœdas voluptates, Dijs affigendo, dedicare: sic prorsus, vt non aliter Aristoteles Alexandrum discipulum se a libidinis fœditate continere posse censuerit, quàm hunc pudo-
In ep. ad Alex. rem comminando: *Quæ enim*, inquit, *tibi gloria erit, si cum porcis communicaueris?* Nec Christiani hominis, sed ethnici vox illa est, quæ voluptuo-
Horat. sos, *Epicuri de grege porcos*, appellat. *O filij homi-*
Ps. 4. 3. *num* (non possum quin Dauidicis verbis exclamẽ) *vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quanta ista vecordia est, quasi Superum conuiuia suasori Diabolo credere, quæ vel Ethnicis ipsis Christiano sensu carentibus porcorum volutabra suboluere? Hinc ab ijs salubris composita ad nostram vel eruditionem, vel exprobrationem fabella, Vlyssis socios in canes, sues, apros a Circe oblato poculo commutatos.
Voluptatis poculũ, vt olim Circæũ, in belluas vertit. Poculum illud fœda voluptas fuit, quæ cum mentem inuasit, vsque adeo abripit, sibique deuincit,

cit, vt aliud nihil præter ſe cogitare permittat: quare ad cetera ſtolidum animal, ac planè pecudem, nullis officijs, quæ mentem deſiderent, aptam relinquit. Etenim ſi temperantia Platone auctore voluptatibus coercendis prudentiam ſeruat: vnde σωφροσύνην apud Græcos dictam exiſtimauit, quaſi σώζουσαν τὴν φρόνησιν: contra intemperantia voluptatibus nutriendis prudentiam, atque vnâ cum illâ hominem, prudens animal, perdet. Quòd ſi contra obniteris, vnde quæſo hominem te eſſe agnoſcam, quiſquis cœno voluptatis prudentiam demerſiſti? An ex eo, quòd hominis imaginem adhuc retines? At etiam pictura, etiam ſimulacrum hominis eam retinet: An quòd præterea viuis? At ſimius quoque viuam hominis imaginem refert: An fortè quòd præ belluis loqueris? At nouimus aſinam, nouimus & bouem aliquando locutam: quis neget in te prodigium renouari, hoc dempto, quòd non bos, aut aſina, ſed porcus loquatur? Profectò ſi loqueretur, non ſecus ac tu, ſpurciſſimis verbis par declararet ingenium. Igitur hominis nihil habes, niſi, qui te præ belluis reprehendat, animum immortalem, cui hæc vitia ſunt, non ſicut illis ingenium, & natura a Conditore tributa. Non inſcitè dictum videtur de ſue, inquit Tullius, animum illi pecudi datum pro ſale, ne putreſceret. Tibi animus ipſe computruit: ſal quoque infatuatum eſt: totus proinde caro ſuilla factus es, eaque

Nullum in Voluptuoſo hominis ſignum.

Num. 22. 28. & Liu.

Lib. 5. de fin.

insulsa, & sine sale putrescens, vbi te corruptrici voluptati tradidisti.

Pœnitētiæ morsus voluptatē sequentes,

Denique abeuntis terga voluptatis pœnitentia premit, quæ animum delicijs mollem acerbis morsibus lancinat. Ea enim vermis ille est, quē e voluptatis putredine ortum nunquam interiturum, semperque impij præcordia apud Inferos depasturum Christus aliquando interminatus est. Binos siquidem tortores infernos impijs imminere pronunciauit: vermem videlicet, atque ignem:

Marc.9.48.

Vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur. Impius iam vermi traditus inferni supplicij dimidium habet, atque in eo pignus residui. Inde enim hic vermis maximè furit, quòd sempiternum ignem pro momentaneâ, & iam dilapsâ iucunditate perpetuò denunciet. Hæ furiæ illæ, quibus sceleratos corripi, ac tædis ardentibus vri Veteres affirmabant, veros conscientiæ stimulos, verisimili causâ significantes. Quis enim non furijs agitatum Caligulam dixerit, qui, vt Suetonius est auctor, in somnijs incitatus plusquam tribus horis nocturnis, ijsque non nisi tetris rerum imaginibus perturbatus, quiescere haud poterat? Inde noctis plerunque vigiliæ, & cubationis pertæsus nunc thoro residens, nunc per longissimas porticus vagus expectare, atque identidem inuocare lucē consueuerat: quæ tamen aduenienshorrorem illi duplicabat, suis, quæ horreret, scelerum vestigijs, quaquauersum expositis. Quis non

Voluptuosi Reges furijs agitati. Suet. in Calig.

ijsdem

ijsdem sollicitatum furiarum tædis Neronem crediderit, quem pariter sæpiùs noctu suorum scelerum pauor ad pœnas conscientiæ dandas citabat? In omnem sese strati partem versans, iam pronus, iam supinus, iam in alios, atque alios habitus componens, nusquam inuenire quietem poterat: quare mentis inops, vt Tacitus refert, lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturam. Annal. l. 14.
Theodoricum Italiæ Regem (Reges exempla proferimus, vt pateat, conscientiæ stimulis ne a regiâ quidem fortunâ remedium adesse) Symmacho integerrimo viro sublato, in eum mœrorem sceleris conscientiâ mersum produnt, vt, cum cœnanti prægrandis piscis caput aperto ore, atque exertis dentibus esset appositum, perinde ac si caput Symmachi vindictam comminantis intueretur, illico totus inhorruerit: mox furibundum a cœnâ aufugisse, atque aliunde aliò diu cursitasse, quasi tortorem, quem se ipse ferebat, euasurum; donec tandem lecto receptus paulo post metu ac mœrore exanimatus interierit. Huc demum exeũt partæ sceleribus voluptates, quæ, vtcunque belluis eas naturæ ductu, ac sine noxâ quærentibus beatam pro suo modo vitam efficiant, hominem æquè malum, ac miserum reddunt; & quo magis alienæ admouent felicitati, hoc magis abalienant a suâ.

CA-

CAPVT OCTAVVM.

Nullum in litteris a pietate ſeiunctis vitæ ſolatium collocandum.

Actenus cum imperito vulgo rem geſſimus, cuius quo maior multitudo, eo vis ad reſiſtendum imbecillior, vt quæ vulgarius, ac vilius eſſe, quod petit, argumento ſit. Iam cum paucis conſerenda manus, quos tamē fama, bello potens, vltra numerum confirmat: nimirum cum ijs, qui in humanâ ſapientiâ, vel virtute locatam huius vitæ felicitatem cenſuere. Atque vt a ſapientiâ, quæ prima occurrit, & facem virtuti præfert, exordium ducamus, illud maximè nobis eius vim ad beatam vitam commendare videtur, quòd ſapientia longè iucundior ſit corporis voluptate, nec vlla eius incommoda patiatur; non timorem, non pudorem, non pœnitentiam; cum per ſe optima, atque honeſtiſſima ſit; nec in ſuo comitatu habeat niſi virtutes, honeſtę menti æquè amicas, ac periucundas. Quòd verò ipſa ſapientia ſit corporeâ voluptate iucundior,

Sapientia corporis voluptate iucũdior.

dior, cum ratio, tum exempla demonſtrant. Ratio quidem; quia prę̃ſtantiſſimum animi bonum eſt, proinde cariſſimum, ſummoque amore dilectum: quia verò gaudium boni præſentis amor eſt, non poteſt animus non ſummo cum gaudio complecti, quod ſummo cum amore quæſiuit: & ſiqua in inquirendo difficultas fuit, ac laſſitudo, ipſa pretiũ auget & gaudium fatigata inquiſitio. Exẽpla verò duo tibi ob oculos pone, Pithagoram, & Archimedem, duo ſcilicet humanæ ſapientiæ Lumina ad rem hanc illuſtrandam, ſiue ad eiuſdem ſapientiæ decus ac nitorem prodendum maximè appoſita. Ille inuentà poſt diuturnam contemplationem laterum trianguli orthogoni ratione (quæ infinitis Matheſeos problematis lumen eſt) Muſis præ gaudio Hecatombem immolauit: quaſi nouum ſibi Regnum inſigni aliquâ victoriâ comparaſſet: id enim eo Sacrificij genere apud Veteres ſignificabatur. Archimedes verò deprehenſo inter lauandum aureę coronę furto, argentique ſubdito ab Artifice pondere; tantâ lętitiâ geſtijt, vt nudus e balneo egreſſus domum cucurrerit, identidem εὕρηκα, εὕρηκα ingeminans; non ſic certè de auro, vt de auri furto comperto triumphaturus. Dic iam quæſo: Audiſti ne vnquam helluonem aliquem dapibus diſtentum, vel vnam capellam Superis in gratiarum actionem immolaſſe, vel publicas vias prę gaudio obijſſe exclamantem, *Voraui, vorani*? an potiùs pleroſque,

Eſt apud Eucl. prop. 47 l. 1. elem. ἑκατόμβη. cẽtum boũ immolatio.

Hoc eſt, inueni, inueni.

Nemo sibi transactam corporis voluptatē gratulatur, imò odit, ac luget.

sque, quòd nimiùm vorauerint, tristes, ac tandiu sub ventris onere gementes, dum illud ponant, atque in pristinam vacuitatem, quâ mens se de stercore emersisse gratuletur, restituantur? Cui igitur dubium esse queat, an animus magis suâ sapientiâ gaudeat, an sui corporis voluptate? Quanuis tamen id verum, ac perspicuum sit; minimè posse solâ sapientiâ huius vitæ felicitatem constare, plura nobis, eaque clarissima documenta significant.

Si Felicitas sapiētiā cōstaret, plerique mortalium perpetuò mœrerent.

Primum e naturæ parentis benignitate desumas licet: Nam si a sapientiâ huius æui felicitas haberetur, plerosque mortalium perpetuo mœrori, ac miseriæ natura parens, perinde vt nouerca, damnasset. Excipe enim à Litteratorum sorte rusticos omnes colendis agris addictos; excipe opifices, variâ labentem vitam industriâ sustentantes; excipe milites, qui suâ quiete Remp. donant; deme quoscunque rei vel publicæ vel priuatæ administrandæ munus exercet: deme etiam e vacuis hominibus, quorum ingenijs ad arduum sapientiæ cliuum superandum sat firmitatis, ac virium non suppetit: quibus & pueros adde, & mulieres, & cæcos, & ægrotos, & mendicos, & si quos alios natura libris, ac litteris interdixit; tum reliquos computa, & paucos omnino inuenies, quibus ad sapientiam, neque his, nisi post multos ætatis annos, aspirare contingat. Minimè autem consentaneum est credere, Deum O. M. cunctos mortales, & naturæ stimulis, &

addi-

additis e Cœlo vocibus toties ad vitæ hilaritatem, & gaudium inuitasse, nec tamen nisi paucissimis potestatem fecisse inuitamenta sectandi. Hoc planè illusisse foret: non secus, ac si quem iter carpere iuberet, vbi illum vinculis inexplicabilibus præpedisset.

Alterum documentum ex humanæ litteraturæ imbecillitate desumendum: quæ tanta est, vt cum ad sapientiæ culmen se euasisse putet, adhuc densissimis ignorantiæ nebulis se obuolutam inspiciat. Consule peritissimos mortalium Aristoteles, Platones, Pythagoras, Trismegistos: vide, quò tandem tanta virorum excellentia pertineat; ac breui animaduertes, quantâ sub nocte lateat ea, quæ ceteris lusciosis clarissima dies nuncupatur. Simul illud miraberis, orbis terrarum magistros tam portentosâ inscitiâ laborare, vt neque quid intra se peragatur, non secus atque externi, ac peregrini, nouerint. Infinita enim propemodũ sunt corporis nostri opificia, quæ diu, noctuque nobis inscijs intra nos peraguntur: quamplurima pariter, eademque abditissima nostri animi munera, quæ mentis oculos latent, tametsi sub ipsis exerceantur. Quis igitur rerum externarum, ac remotissimarum peritiam iactare ausit, quem latent, quæ domi suæ, quæ intra se, quæ in oculis suis factitantur? Adde, quod sapientissimi cuiusque animus, dũ tenebricosâ sui corporis custodiâ continetur tã stupidus est, vt nec se ipse de facie nouerit,

Humanæ sapientiæ imbecillitas, & ignorãtia.

& ſi, Deo ſpeculum aliquod opponente, cerneret, incredibilem de ſe, veluti de re nouiſſimâ, nunquam antea viſâ, imò ne leui quidem ſuſpicione apprehenſâ admirationem caperet. Quam igitur fidem mereatur, cum de Superis diſputat, de Numinis naturâ, mente, conſilio, ſapientiâ, prouidentiâ, a quibus mente aſſequendis tantum abſit oportet, quantum a rebus infinitè diſtantibus proſpiciendis, qui nec ſe valeat intueri?

Stultè rerũ diuinarum ſcientiâ iactat, qui nec ſe ipſe de facie nouit.

Hinc autem æquam humanæ ſapientiæ æſtimationem habere licet: ſi enim illam conferas cum Diuinâ, infinitè ab eâ diſtantem inuenies. Quid eſt autem infinitè a Diuinâ Sapientiâ diſtare, niſi infinita ignorare Diuinæ Sapientiæ comperta? Quid porrò infinitarum rerum ignorantiam niſi infinitam ignorantiam dixeris? Hinc pariter liquidò diſces, nihil auxilij fore ad ignorantiam hanc propulſandam in inuentis hactenus diſciplinis: nam profectò plus illæ te docere nequeunt; quam a ſuis inuentoribus, atque auctoribus didicere: qui tamen, poſt illas benè perceptas, ac litteris conſignatas, adhuc ſe ſub infinitâ laborantes ignorantiâ & norunt, & ingemiſcunt.

Quiſque noſtrũ verè infinitâ premitur ignorantiâ.

Mirabar plurimùm antequam litteris operam darem, & ſæpe mecum ipſe tacitus quærebam; Quid ita, qui maximè litterarum ſtudio vacarent, minimè omnium diſcendi ſitim extinguerent? At ſumptis deinde in manus libris, ac diu, noctuque per annos plurimos verſatis, deprehendi, quamplurima

Qui plùs litteris ſtudẽt, minùs ſciendi ſiti extinguũt.

plurima

plurima in ijs ad quæſtionem vocari, quampauciſſima ad veritatis lucem educi, ſic vt de eius poſſeſſione non turbet, aut ſaltem litem intendat oppoſita viri alicuius eximij auctoritas: proinde qui litteris diſcẽdi ſtudio operam nauent, eorum ſimiles eſſe, qui ſitis extinguendæ cupiditate aquam marinam potent: quo enim plus potant, plus ſitiunt; vt qui ſitim ipſam quodammodo, ſalſam potando, bibant: ita planè res habet, ſitim bibunt, qui ex humanis diſciplinis plura incerta ac dubia intelligunt, domumque referunt, quàm quæ ſecum, vt ſibi explicarentur, attulerant. Inde litteratos videas ſemper in ferendâ ſententiâ tardiores, quàm imperitos, quos in quâque re facilè pronunciare plerunque cernimus, vtpote dubitare ſub artium diſciplinâ nec dum edoctos. Plato ille, quem Diuinum ad hæc vſque tempora etiam Chriſtiani nuncupamus, nemo dubitat, quin honeſtiſſimum inter ſapientiæ proceres locum obtineat: is tamen ſuâ omni doctrinâ eò demum peruenit, vt Academicam ſcholam primus aperuerit: cui ſcilicet vna hæc certa ſententia fuit; Nihil in rebus humanis certum haberi. Ei autem ſcholæ Socrates Platonis magiſter, omnium Sapientiſſimus Apollinis oraculo iudicatus, fundamentum iecerat, qui id vnum ſe ſcire frequenter iactabat, Quòd ſciret nihil: faſtigium verò Pyrrho Scepticorum Parens impoſuit cui placuit, ne id quidem ſciri, quòd ſciretur nihil; verùm omnia æquè

Plato Academię de omnib' dubitantis auctor.

incerta nutare, atque in vtranque partem dispu- tationem admittere. Ad id autem explanandum satis appositè pharmaci exemplo vtebatur, cuius est, non modò noxios e corpore humores, verùm vnâ cum illis etiam se ipsum deijcere: ita aiebat; academicæ sententiæ esse, non solùm rerũ ceterarum, verùm etiam sui ipsius notitiam certam e mente depellere. Nec vana prorsus causa eos in hanc sententiam impulit: nam cum humanam scientiam sensuum testimonio maximè niti, sensus verò falli, ac falsa referre cernerent, vti cum Solem palmarem, Lunam cunctis sideribus maiorem, sidera tardissimè incedere, littora legentibus in aduersam partem aufugere, atque id generis alia mentiuntur; statuerunt, æquè humanæ sapientiæ fidem, ac sensuum, vnde oritur, fluctuare: nec falsi crimen ex eo dilui, quòd raro sensus fallantur, & sæpiùs verum enuncient: nam ita ad scientiam, vti ad prudentiam spectare aiunt, testimonio semel mendacij comperto nunquam fidem committere.

Causa academicę dubitationis est sensuũ incerta fides.

Hæc opinio veritatem nimiâ distentam amplificatione corrupit. Grandi quidem laboramus inscitiâ, non eâ tamen, vt non complura teneamus, quibus timendum non sit Academicum illud; *Quid si falleris?* Etenim si *Me esse*, verbi causâ, dicam; vtique dubitare de falsitate non possum: nam si fallor, sum; dum is, qui non sit, falli non possit: ac per hoc sum si fallor, quia ego sum, qui fal-

Academica opinio in multis fallitur.

lor; vt acutè contra Academicos diſputat Auguſtinus. Eàdem ſecuritate gaudent principia illa, quæ ad agendum, vel differendum neceſſaria Græci Axiomata, noſtri Dignitates vocant: eas enim violantibus virgarum pœna vnà cum inſaniæ notâ, Ariſtotele iudice, ſubeunda. Scilicet ijs negatis nulla differendi, nulla rerum agendarum ratio conſtabit. Nec earum notitiam ſenſuum induſtriâ, ſed naturæ parentis munere, tanquam neceſſarium vitæ inſtrumentum, obtinuimus. Non eſt autem audiendus Clitomachus ille, quem voluiſſe Tullius refert, ſatis ad vitæ actionem, ac mentis ſanitatem eſſe, ſi veriſimilis de illis adſit notitia. Stultè enim id dicitur: quippe fieri non poteſt, vt ſimile veri aliquid ijs appareat, quibus verum nunquam innotuit: quo pacto nequit imaginem Pythagoræ ſimilem pronunciare, cui nunquam Pythagoras cognitus ſit: ſi igitur verum nullum nobis cognitum vnquam fuit, nec vtique quid veri ſimile ſit, dignoſcere valebimus. Quamobrem quin multa nobis clariſſimè pateant, dubium eſſe non poteſt: at ſi hæc cum infinitis rebus, quæ latent, conferantur, tam pauca videbuntur, vt Academicos dicentes, Nulla eſſe, commune illud prouerbium, quod eſt quaſi commune humani generis ſuffragium, ſeruitatis abſoluat: nimirum; *Parum pro nihilo reputatur*.

L. 11. de ciuit. Dei. c. 26.

Axiomata certiſſima ſunt, nec eorũ firmitas a ſenſibus pendet.

Cic. in Lucull.

Veri ſimile agnoſci nõ poteſt ab eo, qui verum nõ nouit.

Tantum ſcientiæ Diuina nobis Prouidentia

indi-

indidit, quantum vitæ administrandæ necesse fuit: quemadmodum ceteris animantibus totum id luminis contulit, quod suæ cuique vitæ tuendæ opportunum videbatur. Quia verò hominem præ illis eo ingenio donauit, quo etiam posset superuacanea cognoscere, vnde sæpe non cresceret, sed turpiter, ac periculosè inflaretur; tā debili, & quassatâ memoriâ instruxit, vt ingesta facilè diffluerent; sic prorsus, vt in vltimâ ætate (cuius accessu semper magis, magisque in rimas memoria fatiscit) cuncta ferè, quæ ingeniū parauerat, transmiserit, & in puerilem imperitiam remeauerit. Quæ summa Cœlestis Patris clementia fuit, vt per eam imperitiam iterum ad puerilem infirmitatem, ac modestiam regrederemur, iterumque paternam indulgentiam, quâ maximè tunc ob malè actam ætatem indigebamus, reciperemus. Quare, vt tanta non sit hominum inscitia, quantam Academici calumniatur, re verâ tamen tam pauca certò cognoscimus, partim rerum sublimitate sensibus inaccessâ, ac fallaci eorundem sensuum testimonio, partim infidâ memoriȩ custodiâ, vt stultissimum sit de tantâ inopiâ superbire, ac se tanquam beatum efferre.

Memoriæ imbecillitas Diuinę Clementiæ donum.

Nec ad beatam æui præsentis vitam interest, plus an minus didiceris, nisi hoc fortè, quòd eo miserior futurus sis, quo amplius humanę sapientię paraueris. Illud enim prę indoctis sapientes habent, vt sua eos ignorantia non fugiat, quemad-

Docti prę indoctis id habent, vt sua eos

admodum fugit indoctos, quos proinde minimè offendit. Equidem vt ingenuè fatear, quid mihi hac viâ felicitatem olim sectanti accidit, hoc fide bonâ affirmare possim, quòd cum complures studiorum classes voluptatis gratiâ perlustrauerim, tam multas, tamque implexas quęstionum ambages ex ijs omnibus didici, vt eòdem inscitię, vnde digressus fueram, tandem reuolutus viderer. Exilieram mirum in modum, vbi exacto puerilium litterarum curriculo Philosophię limen attingere datum fuerat. Putabam, me veluti ad Sibyllę adyta peruenisse, vnde certa de rebus omnibus ederentur oracula: at tam ambiguis responsis auditis, tam obscuris pariter, atque infirmis rationibus, tãta in vtranque partem sententiarum varietate, breui animaduerti, publicas me ignorantiæ tenebras reliquisse, ac manu tractabiles in hoc antro Sibyllino reperisse. Enimuero versabar antea in summâ rerum omnium ignorantiâ, & ne vlla ignorantia deesset, hanc ipsam ignorantiam ignorabam: nunc verò variâ, ac multiplici scientiâ degustatâ aliud nihil assecutus videor, nisi vt ignorantiæ meæ ignorantiam deposuerim, vt sciens ignorem: hoc est, vt tenebras meas, quas antea non noram, tractare iam liceat. Latebat antea Cubi, exempli gratiâ, duplicandi, seu Anguli trifariam partiendi, vel Circuli quadrandi ratio; at quòd lateret, latebat: iam pergit quidem latere; sed quòd lateat, patet. Hoc autem quid aliud

Ignorantia nõ lateat.

esse

esse dicam; nisi meam quòd ignorantiam didice rim, quòd quæ a tergo miseria erat, iam ob oculos obuersetur.

Adde hìc etiam, quòd quidquid ambigui e studio litterarum mortales adipiscimur, in dies dilabi memoriæ incontinentiâ sentimus. Licet enim ante senectutem extremã meminerint senes, quæ pueri didicere, vt quæ per omnẽ ætatem crebris sermonibus repetita altiùs menti tenent excusa; tamen vbi vltimum instat ætatis, noua pariter ac vetera Diuinæ Prouidentiæ beneficio, quæ illos voluit vnâ mortis cogitatione occupatos, defluxere. Festiua id comprobat Faseoli nostri iam senis, atque in magnam rerum obliuionem redacti cum scriptis ab se editis collocutio: Is enim cum librum Theologicarum disputationum, quas olim discipulis tradiderat, ac deinde vulgarat, in manus, atque oculos referret, exclamasse in hunc modum aliquando dicitur; O quanto, Fili mi, Parente tuo sapientior es! Probè tenes, quæ ipse tibi commisi, ac fideliter reddis iam sua caligantibus oculis non agnoscenti. Gratias ago, quòd hoc ampliùs me doces, a me minimè edoctus; Stultum esse, spem iucundæ senectutis in eâ sapientiâ ponere, quæ ad senectutem vsque non peruenit.

Hieronymi Faseoli senis festiuus de suâ obliuione sermo.

Denique terrenæ felicitatis spem haudquaquam litteris commendandam, ab ipsâ sapientium magistrâ experientiâ discimus: eâ siquidem docente constat, miseram litteratis omnibus vitam fuisse,

quibus

quibus a pietatis cultu, a rerum ſupernarum expectatione ſolatium non adfuit. Extat volumen integrũ Ioanne Pierio Valeriano auctore cõ ſcriptũ, cui titulus, *De Litteratorum infelicitate*: vbi omni antiquitate relictâ magnam affert recentium exemplorum vim: eoque ſtatim oſtendit, tantam eſſe infelicium Litteratorum copiam, vt qui primi retro ſpectanti occurrerunt, parem iuſto volumini materiam ſuffecerint. Vnum aut alterum in ſpecimen ceterorum e ſuperiori memoriâ adducam. Leone Pont. Max. huius nominis Decimo floruit eius maximè aſpectu illuſtratus Antonius Quernus, cui carminis præſtantia, ornata etiam Principis gratiâ, Archipoetæ cognomentum fecit. Is autem tametſi Leonis familiaritate vnâ cum Pontificiâ fortunâ gauderet, tam acerbos tamen ventris dolores, tamque impotenter tulit, vt, poſtquam cũcta remedia irrita cecidiſſe vidit, omni ſpe deſtitutus, adactis in ventrem forficibus, dolori ac dolenti animo exitum patefecerit. Pietas Chriſtiana, ſi adfuiſſet, id certè paſſa non foret, vel quia tolerantiam cœleſtibus auxilijs roboraſſet, vel quia dolorem ad tolerantiæ modum precibus redegiſſet: at Poeſis diſciplinarum ceteroqui iucũdiſſima, non modò eam impotentiam non ſuſtulit, verùm etiam, fractâ atque emollitâ animi fortitudine, contulit. Adde huic Torquatum cognomento Taſſium, qui tantâ captæ Hieroſolymæ poema ſparſit amœnitate, vt ex pleno eructaſſe, nemo for-

Litteratorũ pietate carentium infelicitas.

Infelix Archipoetæ exitus.

Idẽ & Torquati Taſſij.

tè iret inficias: eà tamen vſque adeo vacuus fuiſſe dicitur, vt præ nimio mœrore ſæpe a mente alienatus domi diu ſolus exclusâ luce ſederet: eoque tandem opprimente deceſſerit. Hæc demum eſt humanæ ſapientiæ vis: nocturni fulguris inſtar, tantum luminis impertit, quantum ad illuſtrandas, quibus vndique cingimur, tempeſtates, ſatis eſt, nihilque prçterea: quare auget oſtentando, non ſolatur ærumnas; quæ ſi laterent, ſaltem præcluſo oculorum aditu impreſſionem in animum non facerent: proinde veriſſimum prodit oraculum;
Eccleſ. 1. 18. *Qui addit ſcientiam, addit dolorem*: quia nimirũ addit doloris ſcientiã, quæ præcipua doloris pars eſt.

CAPVT NONVM.

Diuinitatis contemplatione, & Virtutis cultu e ſola Philoſophia petitis nihil ad huius vitæ felicitatem profici.

Væcunque hactenus de humanâ ſapientiâ verba fecimus, eã pariter ſapiẽtiæ partẽ a terrenâ felicitate excludunt, quæ tota Numini cõtemplando vacat: pauciſſimis enim

enim illa quoque, nec, nisi sera, contingit: quando scilicet corpus vetustate ruinosũ ac præceps sibi adminiculando totũ animũ aduertit, nec vnquam ad Numinis contemplationem vacuum dimittit. Imperitissima præterea præ reliquis disciplinis est, vt quæ exploratoribus sensibus destituitur; qui Numen agnoscere, nisi fortè ligneum, aut marmoreum nequeunt. Nec suos valere ex humanis ærumnis cultores eximere, proprio docet, quanquam contrario verbis, exemplo Aristoteles: qui cum summam hominis felicitatem in philosophicâ Numinis contemplatione locasset, tam ieiunum tamen inde vacuumque voluptatis se recessisse prodidit, vt eam, auctore Laertio, e cœno libidinũ cum stolidorum vulgo quæritauerit. Nec vnusquispiam e veteribus omnibus legitur, ceterarum rerum administratione dimissâ, in solitudinem secessisse, Deo duntaxat ad philosophicam lucernam contemplando vacaturus: quod vtique Philosophi eo lumine præditi non omisissent, si bonorum finẽ ibi se reperturos sperarent. At quia hoc apud Christianæ Sapientiæ cultores frequentissimum est, & in tertiâ huius operis parte notum fiet, præcipuam huius æui felicitatem in Supremi Numinis contemplatione, cœlesti lumine illustratâ, positam esse; paucis hìc monendos beatæ vitæ studiosos censeo, Aristotelem suæ mentis sagacitate veram quidem odorasse humanæ felicitatis materiam; sed cum in sede monstrandâ, tum in viâ, quam ipse

Laert. in eius vitâ; vbi refert, cũ suæ cõcubinę immolasse.

Aristotelis de vera felicitate errores.

non pressit, procul a veritate abijsse. Et quidem quod attinet ad sedem, planè toto Cœlo aberrasse verè quis dixerit, vbi eam Cœlo exclusit, atque humi positam censuit: totâ præterea viâ falsum fuisse, vbi per inexplicabiles, & exitu carentes Philosophiæ anfractus ad suam felicitatem iter instituit. Præterquam quòd quid voluptatis a Diuinâ vnquam contemplatione haurire is possit, qui Deum semper in tenebris contempletur, sine spe illum aliquando coram intuendi, atque in amicitiam bonorumque communionem veniendi? Hæc enim contemplatio non voluptate pectus, sed inuidiâ implet, ac rumpit, qualis cæco contingeret ac mendico, vbi regiam affluentiam meditaretur. Atqui hoc Aristoteles docuit, qui vbi de Diuinâ contemplatione egit, perinde ac si nocturnum, & frigidum id lumen esset, nullam de Diuini Amoris incendio mentionem habuit: tantumque a nostrâ amicitiâ Deum abesse voluit, quantum ab eâ, quæ amicos iugat, æqualitate. Haud enim vidit, aut mente assequi valuit, quod deinde nobis Christi Fides aperuit, Deum nostram humanitatem assumpsisse, vt nos ad suam assumeret Diuinitatem, talemque nobiscum iungeret amicitiam, qualem nunquam tam arctè homines inter se coniunxere. Quo igitur magnificentiùs de Diuinæ Naturæ decore, atque opibus Aristoteles, eiusque discipuli sensere, eo tanquam de alienis bonis, nec in commune vnquam venturis iniucundiùs sensisse

Sola Numinis cõtemplatio sine spe & caritate molestiam, non iucũditatẽ affert.

illos

illos necesse est. Contra verò si Dei Optimi Maximi Bona Euangelicæ Sapientiæ lumine collustrentur, eorumque præcipuum immensa Bonitas, appareat, quâ ille sua omnia contemplantibus, amicitiæ nomine communia fore promittat; æquè gaudeant, qui ea contemplantur, oportet, ac is qui hanc rerum vniuersitatem intueatur, & cuncta, quæ circunspectando videat, sua esse cognoscat: toto enim reuerâ mundo donamur, quando eius Dominum amore atque amicitiâ, ipso sese nobis donante, complectimur. Verùm hàc de re aliàs, & fusiùs: illud solùm interim maneat; humanam sapientiam, vel cum altissimè assurgit, non secus, ac terrenos montes, eleuari, abstrahique a terrâ, vnde constant, nequaquam posse: proinde non minùs a verâ hominis felicitate vel possidendâ, vel cognoscendâ distare, atque a cœlestium orbium supremo, vbi ea felicitas sedet, suprema montium cacumina distent.

Christiana Numinis cõtemplatio ex promissâ bonorum cõmunione iucundissima.

De Stoicis verò, quibus beatam vitam in vnum cum honestâ coire placuit, ita sentiendum censeo; illos quidem a viâ felicitatis non aberrasse, sed viæ amœnitate, hoc est virtutis specie deceptos detentosque, vltra ad felicitatem perquirendam minimè processisse. Quare in medio ad beatam vitam itinere consedere, eius pulchritudine, tanquam adepto bonorum fine, contenti. Multa præclarè de virtute dixerunt, quæ tunc demum veritate donabis, vbi Christiana mente protuleris

De virtute Stoicâ, sine morali quid sentiendum.

cere-

Stoicorum effata quã speciosa, tã vitiosa.

ceterum ad Stoicorum sententiam prolata, quàm speciosa sunt, tam vitiosa, corruptaque: hæresim olent, si illorum ex ore prodeant: resipiscunt, vbi Christianos sensus induerint. Inter hæc illud inprimis, quod huc pertinet, obseruandum; Virtutem, aiebant, se ipsâ contentam par sibi præmiũ esse nequaquam pœnitendum, etiam si cum morte coniuncta veniret; cuiusmodi esset sui capitis pro patriâ, vel pudicitiâ, aut aliâ quapiam honestâ causâ deuotio: sat lucratum rati eum, quem tanta virtus coronaret. Quid enim dulcius, atque optabilius, quàm aut Horatij, aut Curtij, aut Deciorum more vitam patriæ rependere, atque in eius, tanquam dulcissimæ parentis complexu, deposuisse? Stultissima tamen hæc vanitas est, si eâ mente proferatur, quæ Stoicorum erroribus imbuta animos pariter cum corporibus interire arbitretur. Quid enim lucri esse queat, vbi fit iactura lucrantis? aut quod insaniæ portentum, coronam ei polliceri, qui caput ad eam obtinendam securi amputandum supponat? At detur hoc ethnicæ Philosophiæ nondum Christi luce purgatæ, condoneturque aliquis oculis carenti lapsus: illud nõ exiguam habet admirationem, esse adhuc inter Philosophos Christianos, qui cum eiusmodi tradant Philosophiam, totam e corpusculis concretã, cui non satis cum animorum immortalitate conueniat, sæpe suis auditoribus virtutes morum moderatrices, tanquam summum vitæ ornamentum,

Sunt, qui inter Christianos adhuc stoicissant.

com-

commendent. Et licet non apertè ſignificent, eas eſſe bonorum finem; quia tamen alium tacitũ omittunt, nec vltra huius vitæ confinia philoſophãdo excurrunt; nonnihil ſuſpicionis relinquunt, an ſolam virtutem noſtræ felicitati terminum ſtatuant. Proinde haud ab re fuerit, nonnulla hìc afferre, quibus ouum hoc maturè frangatur, ne ex eo iterum Stoiciſmus, quaſi (Gallo neſcio quo fouente) Baſiliſcus erumpat.

Iſtorum ſententia eſt, Philoſophiâ mortales hominum animos perſpicuè demonſtrari, tametſi eos eſſe immortales Diuino Teſtimonio Sacris Litteris conſignato credendum omnino ſit. Ita quidam athomorum venator inſignis, quàm bonus vir, tã malus Philoſophus, ſuos docuiſſe auditores fertur; idque ab ipſis auditoribus ego ipſe, nec ſine ſtomacho, accepi. Quaſi aliunde lumen ad ſua demonſtranda, quàm à Diuino Teſtimonio deſumat Philoſophia. Quid enim aliud eſt lumen illud, quod Rationis nuncupamus, & ex Diuini Vultus repercuſſu ſignatum ſuper nos Regius Pſaltes affirmat, niſi ipſum Diuinæ Sapientię Teſtimonium, vnde noſtra omnis deſcendit, atque illuſtratur Philoſophia? Quid aliud axiomata illa, ſeu dignitates, vnde omnis differendi, agendique ratio proficiſcitur, niſi Dei ſuę, quam condidit, naturę Doctoris Pronunciata? Nequaquam certè ſine rationis alicuius cautione ea admitterentur, niſi Diuina documenta ſuo ſeſe fulgore, & claritate probarent.

Stultũ eſt, affirmare, Philoſophiâ demõſtrari id, cuius cõtrarium Diuinâ Fide, credendũ.

Pſ. 4. 7.

Prima prĩcipia, Dei naturæ doctoris documenta.

bucat.

barent. Mirum profectò est, tantâ has dignitates maiestate pollere, vt vi planè Diuinâ hominum sibi mẽtes subijciant, sic vt illis repugnare, atque assensionem abnuere nequeant, etiam si maximè velint. Quid autem id esse dixeris, nisi argumentum minimè dubium, eas superioris alicuius Numinis voces esse, quibus æquè hominum mentes conformauit Opifex Deus, atque externis vocibus aures: vt quemadmodum istæ humanas voces sentire, sic illæ Diuinis consentire cogerentur? Si igitur Deo teste nititur animorum immortalitas, qui fieri potest, vt cũ philosophicis rationibus pugnet, quas idẽ Dei Testimoniũ præstat? Hoc solùm duo inter testimonia interest, quòd cum Deus naturalia modo naturæ accommodato docet, seruos erudit; cùm gratuita, & supra naturæ ordinem elata, amicos: fieri autem nequit, vt quod ille seruos edocuit, eosdem dedoceat in amicitiam receptos: vtique enim secum ipse pugnaret, si semel mortales hominum animos significaret, iterum retractatâ, hoc est erroris damnatâ sententiâ immortales fateretur.

Quòd si adhuc dubitas, an quæ naturæ lumine commonente didicimus, in Deum tanquam in primum repercussi luminis fontem referenda sint; audi Deum ipsum id Paulo interprete declarantẽ. Vbi enim Paulus de naturali Numinis notitiâ omnibus promptâ, ac præsertim Philosophis, sermonem habuit, *Deus enim*, inquit, *illis manifestauit*: Ad Rom. 1. 19.

vit:

uit: Quæris autem quo pacto? Vtique non alio, quàm per anticipatas illas notiones, ſeu Græcorum προλήψεις, quas natura noſtris mentibus indidit, tanquam faces ducendæ per has tenebras vitæ perneceſſarias. His autem non ſecus in Diuini noſtri Parentis agnitionem venimus, atque agni recèns effuſi in ſuarum matrum notitiam, naturâ ſuggerente, veniãt: quo ſcilicet, quemadmodũ illi, ita & nos inde vitæ alimenta peteremus, vnde primordia duximus. Fuit autem preterea æquè neceſſarium, vt ſuæ quoque immortalitatis animus naturæ admonitu conſcius eſſet: ne ſcilicet ſpei ac metus in futurum expers in omnes vitiorum ſordes procumberet, ſeſeque ad Epicuri de grege porcos aggregaret: id nempe potiſſimùm Epicureos in ſua volutabra demerſit: dum enim ſeſe putarunt animo, non ſecus ac bruta, mortali præditos, noluerunt ijs voluptatibus fraudari, quas maximas mente tam ſtolidà noſſe potuerãt: quare bruta animalia fuere, quia ſe eſſe crediderе, operibus ipſis ſeſe cooperiente mendacio. Eſt autem tam alienum a Deo, hominem in lucem hanc ſine neceſſario ad beatam vitam commeatu, atque inſtrumento dimittere, quàm ſuam dimittere Prouidentiam, quæ vtique cæcutire viſa eſſet, ſi homines ſine oculis ad ſuam agnoſcẽdam immortalitatem effinxiſſet. Nec ſatis fuerat qualibet noſtræ immortalitatis ſuſpicio ad nos a præſentibus voluptatibus abſterrendos, vt quas

Hoc eſt, anticipationes, ſeu prænotiones, quæ & *Prima principia* dicuntur.

Opinio de animi mortalitate Epicureos facit.

Non ſatis nobis eſſet cõſcientia, niſi certi de noſtri spi-

mi immortalitate notitiâ essemus instructi.

fortasse æterna, atque immortalia essent secutura supplicia. Sæpe enim tam validè in voluptates vrgente malo Dæmone impellimur, vt nisi certus obsistat futuri supplicij metus, nullo negotio prolabamur, certâ voluptate dubij timoris debile frænum rumpente. Itaque ad Conditoris Prouidentiam pertinuit, in hos quoque casus, inditâ nobis nostræ immortalitatis, atque immortalis supplicij firmâ persuasione, nos communire.

Virtutes morales sine theologicis cadauera virtutum sunt.

Quod verò ad virtutes attinet, quæ nostros ad vitæ huius officia mores effingunt; posse quidem illas censeo nonnihil cultores oblectare suos, at non maiore oblectamento, quàm bonæ rei simulacrũ soleat. Si enim illas a virtutibus alijs, quas Theologicas vocant, seduxeris, mera virtutum simulacra, seu potiùs cadauera remanent: nempe sine Fidei lumine, sine Spei motu, sine spiritu Caritatis. Fac me fortiter pugnare pro patriâ: fac pro diruto muro me meum pectus opponere, meque vnum hostiles acies, iam per ruinarum cliuum subeuntes, repellere: & alios quidem ferro obtruncare, resupinare, rotare alios, hunc clypeo, illum cubito, alium calce euertere, cunctos acto in girum ense, & oculis, & voce non frustra minacibus, & fortitudinis, & audaciæ miraculo deterritos prohibere: quid, rogo te, inde mihi voluptatis accedet, si totus interim sudore fluam, si vndique saucius meam cum sanguine vitam sentiam dilabi? An gaudebo e futuri expe-

pe-

pectatione triumphi, pari scilicet metu compressà, ne in triumphū vel ab hoste superstite, vel a defuncto agar, ipsà occidendi lassitudine occisus? An ex aliquo post mortem nomine seu famâ, cuius sensum sit mihi mors ablatura? Crede mihi; nihil inde voluptatis, nisi securo spectatori potest obtingere: nec nisi stultè colligas periclitantis voluptatem e tuà; quasi hęc ex illâ descendat. Tristissima quęque oblectamento sunt e tuto spectantibus, quibus non pariunt, sed excitant voluptatem, commonendo, vt de suâ sibi securitate gratulentur. At si pro Cœlesti Patriâ fortiter pugnem, & simul Christianâ Fide monstrante, Deum ac Superos certamini suâ causâ suscepto adesse prospiciam; si sempiternam coronam Spes ostentet; si Caritas amantissimo Numini id gratū fore promittat; pugnæ me pericula longè maiori, quàm sui olim Romanos triumphi iucunditate perfundent. Illi enim quot passibus ad coronam, totidem ad exitum properabant: nostra verò pericula quo propiùs ad exitum, eo ad coronam nunquam exituram perducunt. Quid si in lectulo iaceam vlceribus coopertus, sanie ac vermibus scatens, acutissimis præterea tortus doloribus, ac spe salutis, quin & lenimenti, deiectus; nunquid si futuræ ac lætioris vitæ expectatione reficiar nullâ solâ patiētiæ conscientiâ nullo donādâ præmio nulli vel probandâ arbitrio recreabor? Fert patiētia dolorem, non gaudiū parit, nisi futuræ spem

Iucūdiores bonorum pugnæ, quā improborū triumphi.

felicitatis adducat: tunc autem lætitiam affert maximè cumulatam, vbi Cœlestis Regni claues exhibeat, & iura conferat vitæ in omnem æternitatem degendæ apud Superos felicissimæ: tantũdem enim tunc animus a mœrore secedit, quantùm in spem beatæ perennitatis erigitur.

CAPVT DECIMVM.

Salomonis ineluctabili testimonio sectantium huius vitæ felicitatem per vias hactenus improbatas error firmiùs reuincitur.

Eatam huius temporis vitam non in opibus, nec in potentiâ, vel gloriâ, aut corporis voluptate, aut sapientiâ, seu virtute nostris viribus comparatâ positam esse, hactenus edocuimus. Suspicionem adhuc vnam reliquam video, cuius depulsio ceterarum quoque reliquijs ex animo penitus eradendis conducet: nimirum an si hæc vniuersa in vnum hominem confluant, eum in præsenti vitâ beatum possint efficere?

Haud

Haud dubiè enim multa ſunt, quæ collatis viribus poſſunt quidquid ſegregata non poterant: quod præſertim, vbi de felicitate ſermo ſit, locum habet, cum hæc non poſſit non eſſe contenta bonorum omnium affluentiâ, quando ipſa felicitas bonorum omnium affluentià definiatur. Verùm ſi beatam in terris vitam ita comparatam quis dixerit, vt tam multa ad ſui ſuſtentationem deſideret, protinus apparet, quàm miſera ea futura ſit, quæ tot tantiſque adminiculis fulciri debeat, quolibet ſubducto ruitura. Quotocuique enim ea obueniret, & quandiu morari ſic poſſet, ſi tanto rerum inconſtantiſſimarum apparatu indigeret? Siquidem vel mortalium nulli ea vnquam omnia contigit habuiſſe; vel ſi cui contigit aliquando, ſuam ſecum hæc bona inconſtantiam, & cum eâ ſollicitudinem, felicitatis perturbatricem, attulerint neceſſe eſt. Præterea ſingula in ſuperioribus vidimus plus ærumnarum, quàm iucunditatis afferre: itaque ſi cuncta ſuas in vnum hominem ęrumnas deponant, quid illo erit infelicius, quem infeliciſſimum vnicus in renibus calculus, vel in vngue feſtuca poteſt efficere? Pręclarè in hâc re Stoici, quibus amor honeſti immodicus licet, linguam ad honeſtatem mirificè compoſuit. Cuncta hęc, quæ vulgus imperitum Bona appellat, tam bono nomine minimè dignabantur: verùm *Commoda* duntaxat appellari voluerunt: ea verò, quę vulgò Aduerſa dicuntur, non Mala, ſed *Incommoda*

Nequit felicitas in omniũ huius vitę bonorum cumulo conſtitui.

Nempe ob raritatẽ cumuli, ob incõſtantiam bonorũ, ob admiſtionẽ cũ malis.

Bona, vel Mala huius vitæ *commoda*, vel *Incommoda* a Stoicis dicta.

da nominarunt. At meâ quidē ſententiâ meliùs, ſi etiā diuitias, potentiam, gloriā, atque id generis reliqua, Incommoda nuncupaſſent: caſtigatiùs certè ad Philoſophiæ formulam loquerentur: hæc enim docet, cuique rei a potiſſimâ ſui parte nomen accedere, præſertim vbi tam exigua ſit pars altera, vt aciem Nomenclatoris effugiat, ne coram illo in contentionem nominis compareat. Etenim non eſt, cur Bona appellanda ſint, quibus affluenti liceat eſſe non bono, imo & peſſimo, ac miſerrimo, quibuſque carenti optimo eſſe, ac beatiſſimo liceat. Verùm quia communis nomenclatura illis Bonorum nomen, publicâ veluti fide, confirmat; & nos iam inde ab ineunte ætate a parentibus, & nutricibus vnà cum lacte communem perſuaſionē hauſimus, ita intimis ea hæſit præcordijs, vt humanæ vi rationis diuelli haudquaquam poſſit. Quare Diuinæ Prouidentiæ conſilio comparata ratio in medicinam adhibenda eſt, vt ſuam in ſedem mota mens noſtra reuocetur.

Deprauata ab ineunte ętate rerū ęſtimatio cęleſti remedio emēdāda.

Sub jce igitur animo, quiſquis adhuc hæc in bonis enumeras, ſapientiſſimum illum Salomonem quem Diuina Numinis Prouidentia, cunctis huiuſmodi Bonis cumulatum voluit, quo eorum vanitatis teſtem proferret omni exceptione maiorem. Eâ enim primò ſapientiâ donauit, vt neminem poſt natum hominum genus parem illi fuiſſe, Diuina Eloquia teſtētur, neminem fore pręſagiant.

Salomon Bonis hiſce cunctis donatus, vt eorū eſſet vanitatis teſtis.

Eius ſapiētia.

Ita

Ita in Sacris Litteris legimus. *Dedi tibi cor sapiēs,* 3. Reg. 3. 12.
& intelligens in tantum, vt nullus ante te similis tui
fuerit, nec post te surrecturus sit. Quam ob rem, 3. Reg. 4. 31. & 34.
Erat nominatus, vt eędē Litterę tradunt, *in vniuersis gentibus per circuitum. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab vniuersis Regibus terræ, qui audiebant sapientiā eius.*
Fuit autem & Sabęorum Regina, quę alieno mi- 3. Reg. 10. 1.
nimè contenta testimonio, coram spectādi auida, quæ fama vulgarat, ipsum adijt, tantaque eius sapientiæ illam admiratio cepit, vt spiritu prope defecta obstupuerit, steteritque diu miraculi simu-
lacrum: vbi autem sese collegit, *Verus est*, inquit 3. Reg. 10. 7.
sermo, quem audiui in terrâ meâ super sermonibus tuis, & super sapientiâ tuâ: & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probaui, quòd media pars mihi nunciata non fuerit: &c. Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Scripsit verò Salomon quamplurima partim ad rerum naturalium notitiam, partim ad morum disciplinam pertinentia. De illis hæc verba in 3. Regum ha-
bentur; *Et disputauit super lignis a cedro, quæ est in* 3. Reg. 4.
Libano, vsque ad hyssopum, quæ egreditur de parie- 33.
te: & dißeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus. Sed hæc corporum salubritati, vel curiositati comparata magnam partem periere: quanquam nonnulla eorum, quę ad vim medicam attinent, credibile est ad nostrorum medico-

dico-

Rerum medicatũ vis e Salomonis libris habita.

dicorum libros translata. Vnde enim herbarum, aut lapidum, aut rerum ceterarum aduersus morbos auxilia (paucis exceptis, quæ nobis casus, aut muta animalia suo vsu monstrarunt) nisi e Cœlo tradita nosse licuisset? Nam quòd experimentis eam nobis scientiam quæsitam dicunt, veri speciem non habet: siquidem si quod aliud in experimentum, in hoc optimè caderet *Periculi* nomen, quod singulas plantas, resque alias naturales singulis morbis, non sine laborantis periculo, cæcâ temeritate adhiberet. Quare consentaneum est credere, e Salomonis sapientiâ hanc rerum naturalium ad medicinæ vsum scientiam ad Græcos primùm a Iudæis, ad quos constat sapientiæ studio nonnullos Græcorum Philosophos peregrinatos, deinde ad nos a Græcis manasse. Quæ verò ad morum modestiam comparandam pertinent, ea ab interitu vindicauit idem, qui ad nostram salutem dictauerat Deus; habenturque in Libris Prouerbiorum, Ecclesiastæ, Sapientiæ, Ecclesiastici, atque eo, qui Cantica Canticorum inscribitur.

Eiusdẽ virtutes morales.

Porrò virtutibus omnibus, quæ mores huic vitæ fingunt, Salomonem manente sapientiâ exornatum fuisse, inde liquidò nouimus, quòd in Reip. administratione admirabili prudentiâ enituit: atque ad hoc petijt, obtinuitque sapientiam, quam & *Prudentiam multam nimis* Diuinæ Litteræ appellant. Fieri autem non potuit, vt Prudentia, præsertim eximia, quam vitia cuncta perturbant, sine excu-

3. Reg 3. 9. & cap. 4. 29.

ban-

bantium virtutum cœtu, & custodiâ permanserit. Nec regere sua membra potest caput vacillans, quod sese regere non potest: nec is alijs dominari valet, quem seruum continent, quòque libet ducunt libidines. Palàm igitur est, Salomonem tandiu virtutibus, quandiu sapientiâ, ac prudentiâ floruisse.

De eius verò opibus paria sapiẽtiæ muneri Diuinæ Litteræ tradunt. Ita enim in Libris Paralipomenon habetur. *Sapientia, & scientia data sunt tibi: diuitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi; ita vt nullus in Regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui.* Cui opulentiæ illud in primis fidem facit, quòd Parens eius Dauid reliquerit illi in Templi structuram centies mille auri talenta: ex argenteis verò talentis millies mille. Talẽtum autem ad Romanæ libræ pondus reuocatum centum viginti quinque libras appendit. Aurei verò ad argenteum ratio, quod ad valorem attinet, duodecupla Dauidis tempore erat: sic, vt libra auri duodecim libras argenti valeret. Quà ratione pecunia Salomoni a Dauide in Templi vsum relicta, talentis ad Italorum calculos, & vocabula reuocatis, fuit, teste doctissimo Villalpando, ad tria millia, ac ducentos octoginta duos millones scutorum Romanorum, centum præterea, ac triginta quatuor millia, & quatuor supra viginti: quantam nempe pecuniæ vim totâ vix Europâ reperies. Æris verò ac ferri certum pondus

Eiusdem opes.

L. 2. I. 1.

Talenti pondus.

3, 282, 134, 024.

Vill. in Ezech t. 2. p. 2. disp. 3. c. 43. pag. 504.

non fuit, lassatis, victisque numeri magnitudine
1. Paral. 22. 14. rationarijs, vt ipse Dauid fatetur. Quantum verò fuerit totius As hæreditatis a Parente Salomoni relictum, ex quâ tantum copiarum in vsus pios
Iud. antiq. l. 7. c. 12. legatum est, minimè constat. Hæc tamen verba ex Iosepho rerum Iudaicarum consultissimo habemus. *Tantas diuitias hæredi reliquit Rex Dauid, quantas nullus alius Rex vel Hebræorum, vel aliarum Gentium.* Deinde paternæ hæreditati immensam fecit accessionem ipsa Salomonis sapientia cumulandis opibus in suæ magnificentiæ sumptus intenta. Præcipuus fons, vnde illas hausit, Ophir perhibetur; quæcunque tandem ea regio, vel locus fuerit; siue Aurea Chersonesus, quam nunc Malacam dicimus, siue Sophala, siue Somatra, aut Peruuia, prout aliæ aliò Auctorum coniecturæ feruntur. Eò autem tertio quoque anno classem mittebat, referebatque quadringēta viginti auri talenta, & auri quidem purissimi, quod deinde *Obrizum*, corrupto fortè vocabulo ex antiquo *Ophirizum*, dictum est. Adduntur autem ad indicandos reditus annuos aliunde prouenientes in Libris Regum hæc verba. *Erat autem pondus auri, quod offerebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri: excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negociatores, vniuersique scruta vendendes, & omnes Reges Arabiæ, Ducesque Terræ.* Inter quos Arabicæ Sabeæ Regina supra memorata, *Dedit Regi centum*

[Margin: Qui locus fuerit Ophir fusè tractat Pineda de reb. Sal. l. 4. c. 16.]

[Margin: Quid aurũ obrizum.]

[Margin: 3. Reg. 10. 14.]

vigin-

viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas. Ac de vniuersis Terræ Regibus, qui eius opulentiam muneribus cumulabant, sic rursus in Libris Paralipomenon; *Magnificatus ijs est igitur Salomon super omnes Reges Terræ præ diuitijs, & gloriâ. Omnesque Reges Terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, vt audirent sapientiã, quam dederat Deus in corde eius. Et deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata, & equos, & mulos, per singulos annos*. Quibus ex muneribus, ceterisque annuis reditibus tantam argenti vim Hierosolymis coegerat, vt illud suo pretio exuerit, ac prope in antiquam terrenæ originis ignobilitatem pari cum lapidibus conditione remiserit. *Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. Fecitque vt tanta esset abundantia argenti in Hierusalem, quanta & lapidum*. Ita in secundo Paralipomenon, atque in Regum tertio. Quare *omnia vasa, quibus potabat Rex Salomon, erant aurea, & vniuersa supellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argentũ, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis*.

2. Paral. 9. 9.

2. Paral. 9. 22.

Ibid. n. 26. & 3. Reg. 10. 27.

3. Reg. 10. 21.

Quantum verò auri insumptum fuerit in Templum illud seculis omnibus celeberrimum, quod a ceteris orbis terrarum miraculis omnem ad se meritò euocauit admirationẽ, discrepat inter Auctores; idque solùm conuenit, immensum fuisse, & humanâ propemodum fide superius: quanquam & viam ad fidem emolliuit, mordacissimi, & sua,

ne dum aliena, deterere soliti, Cornelij Taciti testimonium, qui Templum illud *immensæ opulen-*
Tac.l.5.hist. *tiæ* in suà historiâ nuncupauit. Inde autē aliquid
3. Reg. 5. conijcias licet, quòd in fundamentum lapides
17. grandes, ijdem & pretiosi iubente Rege deiecti narrantur. *Nihil* præterea *erat in Templo, quod non*
Ibid. 6. 22. & 30. *auro tegeretur. Quin & pauimentum domus texit auro intrinsecùs, & extrinsecùs*: & quidem auro purissimo, ac laminis tam crassis, vt claui pariter
2. Paral. 3. 9. aurei, quibus illæ affigebantur, siclos singuli quinquagenos, nempe supra duas libras Romanas vnciam appenderent: quis autem nisi pro crassissimis tabulis coercendis clauos adhibeat plusquā bilibres? Vasa insuper aurea (omittimus argentea, ac cetera minoris, siue nullius tunc pretij.) Templi, & Sacrorum ministerijs dicata, eodem Villalpando teste, ad sexcenta sexaginta millia fuere. Iam quid impensarum in Templi artifices, & operarios factum sit, disce ex ijs verbis, quæ
3. Reg. 5. 15. habentur in libris Regum. *Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant; & octoginta millia latomorum in monte; absque præpositis, qui præerant singulis operibus, numero trium millium, & trecentorum.* Libenter hæc Diuinis verbis testanda committimus, nostræ auctoritati tantarum rerum fidem promittere diffisi: quis enim vera ista putet, nisi ab eo audiat, qui & vera facere potuit, & falsa dicere non potuit?

De potentiâ & gloriâ pauca addenda supersunt:

illa siquidem ex opibus, tanquam robur e sangui- ne conualescit, hæc ex potentiâ tanquam flos ro- boris surgit, cui tamen & sapientia coronidem, & quasi lauream imponit: nihil enim eo Rege gloriosius, cuius summæ potentiæ summa quo- que eius moderatrix accesserit sapientia: quamob- rem immensis opibus parem potentiam, summæ potentiæ, ac sapientiæ parem gloriam obtinuit. De eius potentiâ illud in Sacris Litteris speciatim habetur; *Exercuit etiam potestatem super cunctos Reges a flumine Euphrate vsque ad terram Philistino- rum, & vsque ad terminos Ægypti.* Quam potesta- tem suo fœdere, atque amicitiâ mirificè cumula- runt, *omnes Reges Terrarum*, qui, vt antea me- morauimus, *desiderabant videre faciem Salomonis, & deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea per singulos annos.* Quid autem eo Rege validius, qui per se potentissimus, socios habeat, ac fœ- deratos Reges orbis terrarum vniuersos? De glo- riâ verò reuoca in mentem, quæ supra e Sacris Litteris recitauimus verba. *Magnificatus est igitur Salomon super omnes Reges Terræ præ diuitijs, & gloriâ.* Quò tamen etiam spectare videtur inaudita illa Regiæ Mensæ luxuries, & equorum ferè incredi- bilis multitudo. De Salomonis mensâ sic habent Diuinæ Litteræ. *Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, decem boues pingues, & viginti boues pascuales, & centum arietes; exceptâ venatione ceruorum, caprearum,*

Eiusd. potentia, quæ ex opibus, & gloria, quę ex potétiâ oritur.

2. paral. 9. 26.

3. Reg. 4. 22.

ac-

atque bubalorum, & auium altilium. De equis verò
Ib. n. 26. sic additur; *Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium.* Quæ vtique ciborum, equorumque copia non tam ad illum, quàm ad eius gloriam sustentandam comparata videbatur.

Eiusd. deliciæ, ac voluptates. Quod autem ad voluptates, ac delicias attinet, quibus tandem eius demersa perijt vnâ cum animi dotibus sapientia, hæc Salomon in Eccle-
Eccle. 2. 10. siaste de se ipse testatur. *Omnia, quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaueram.* Quæ verò præparauerat, paulò
3. Reg. 7. ante insinuauit, latiùs in libris Regum descripta, nempe domum regiam lapidibus pretiosis ab imo fundamento ad fastigium constructam: cuius magnificentia tam multis cedrinis columnis sustinebatur, vt a cedrorum copiâ, quâ Libani saltum, seu nemus ęmulabatur, Domus saltus Libani nuncuparetur. Eandem aureâ, ac gemmatâ supellectili, aureo, atque eburneo throno, armamentario aureo, aureis denique sine numero vasis instruxerat. Hortos præterea, & pomaria cuncti generis arboribus consita, venationes, piscinas, cantores, cantrices, ac denique inauditum fœminarum gregem e septingentis vxoribus, ac trecē-
E mille fœminis vnum filium reliquit Salomon. tis concubinis, non tam sobolis (vnicum enim tot fœminarum maritus filium reliquit, plures fortè relicturus, nisi vitiato semine filios in parente

per-

perdidisset intemperantia) quàm voluptatis gratiâ, vndique ex vniuerso Regno contraxit. His insuper delicijs indulgere per otium, ac summam tranquillitatem licuit: siquidem eâ pace potitus est, quam Salomonis nomen a Parente Prophetâ inditum pollicebatur. Ita enim in Regum historiâ scribitur. *Et habebat pacem ex omni parte in circuitu. Habitabatque Iuda, & Israel absque timore vllo, vnusquisque sub vite suâ, & sub ficu suâ a Dan vsque Bersabee cunctis diebus Salomonis.* 3. Reg. 4. 24. & 25.

Quorsum tamen putas prouidentissimum huius vniuersitatis Rectorem tam multa in vnum hominem congessisse, ac præsertim sapientiam, quæ de ceteris rebus vsum potissimum, fructumque decerpit? Eo vtique, si quo alio, consilio (euentus enim eius consilia profert, cui nihil euenit inconsultum), vt orbi terrarum Ecclesiasten instrueret, qui ad vniuersam humani generis concionē, non tantùm vt doctor rerum nostrarum vanitatem e superiore loco deprædicaret; verùm etiam probaret vt testis; exponeret vt exemplum: tantam denique vni dedit sapientiam, vt in vno omnes doceret. Hoc sibi munus, vbi de lassatis, frustratisque cupiditatibus sapientiam recuperauit Salomon, assumpsit; vt nomen ipsum, quod suæ inscripsit orationi, declarat. *Verba*, inquit, *Ecclesiastæ filij Dauid Regis Hierusalem*: mox verbis tam grauibus & rem concludentibus sermonem exorditur, vt in ipso statim exordio perorasse videatur,

Salomon tā multis cumulatus, vt cunctorum vanitatis predicator esset.

ἐκκλησιαστὴς concionator.

Eccle. 1. 2.

tur,

tur, nec pluribus indigeat, qui ea ſibi firmiter perſuaſerit. *Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Deinde non alium eſſe docet manuum noſtrarum fructum, quã inanem auram captaſſe, eâque turpiter intumuiſſe. *Quid*, inquit, *habet ampliùs homo de vniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole?* Quæ interrogatio hanc tacitè ex præcedentibus ſuggerit reſponſionem; Nihil præter inflantis auræ vanitatem, &, vt poſtea ſubdit, afflictionem ſpiritus, hoc eſt, moleſtiam illam, quâ nos tandiu incluſa aura diſtendit, quouſque tandem diſrumpat. Ita conſtat Salomoni eueniſſe, quem ſua tam malè habuit, cruciauitque rerum humanarum opulentia, vt Auctores non contemnendi ſint, eum aſſiduo mœrore poſtremos octo vitæ annos confectum è vitâ migraſſe. Vbi enim obtutum in ſuperioris ætatis flagitia retorſit, viditque templa, quæ per ſummam benigniſſimi erga ſe Numinis contumeliam ſpurciſſimis Dijs, ac præſertim Veneri extruxerat, tanto animi dolore oppreſſus eſt, vt vel inde mortem obierit; vel, ſi non obijt, certè illam vitæ tam turpi, ac deteſtandæ præoptauerit. Id ea verba ſignificant perſpicua ſui doloris indicia. *Et laudaui*, inquit, *magis mortuos, quàm viuentes: & feliciorem vtroque iudicaui, qui nec dum natus eſt, nec vidit mala, quæ ſub ſole fiunt.* Idem in eâdem concione ſæpiſſimè conqueritur de rerum humanarum labore, moleſtiâ, tædio, infidelitate,

Ibidem.

Salomon in tãtâ rerũ affluẽtiâ mœrore confectus moritur.

Apud Pined. lib. 8. de reb. Salom. c. 3.

Aſtarthem Scriptura vocat, quã Cic. l. 3. de nat. deo. Venerẽ interpretatur.

Eccle. 4. 2.

ac

ac denique vanitate, quà cuncta hæc inferiora tument, & magnitudinem apud incautos mentiuntur. Nusquam tamen adeo perspicuè sui animi mœrorem testatus est, quàm vbi verbis illis supra memoratis; *Omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur*; hæc verba subiecit: *Cumque me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole*: ac planiùs infra; *Et idcirco tęduit me vitæ meæ videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem, & afflictionem spiritus*. En quo nomine appellet ea, quæ imperitum vulgus Bona, commoda, fortunas, delicias, voluptates, felicitatem nominat, & suspenso supercilio miratur in Salomone: Salomon ipse rerum suarum sapientissimus, ac fidelissimus testis vniuersa nuncupat mala, & cuncta vanitatem, & afflictionem spiritus vsque ad extremum vitæ tædium, ac mortis cupiditatem. Quisquis igitur singulis ijs bonis se plenum ac beatum fore adhuc confidit, quibus vniuersis vacuum, ac miserum Salomonem, eo ipso teste cognouit; quàm certò credit Salomonem fuisse sapientem, tam certò credere debet, se esse stultum, vt qui & Salomoni contraria sentiat, & videat se a Salomone ipso inter stultos connumerari: ita enim ille suæ sapientiæ, ac doctrinæ contemptores sub initium prouerbiorum

Eccl. 2. 10.

Ib. n. 11.

Ibid. n. 17.

Nequeunt sigula beatum efficere, que vniuersa miserum reddunt.

Prov. 1. 7. appellat: *Sapientiam* inquit, *atque doctrinam stulti despiciunt*: ac deinde idem eodem in libro
Ib. 15. 5. inculcans, *stultus* inquit, *irridet disciplinam Patris sui*; Eam nimirum, de
Ib. 1. 9. quâ ipse dixerat; *Audi fili mi disciplinam Patris tui*, mei scilicet, quẽ vitæ potioris, ac beatæ patrem agnosces, ubi ad meæ doctrinæ formulam, cui elaborandæ suam mihi Deus accomodauit Sapientiam, viuere incipies.

LI-

LIBER SECVNDVS DE VITA IN TERRIS BEATA

CAPVT PRIMVM.

Ad Beatam vitam in terris obtinendam edomitis opus esse cupiditatibus.

VNiuersas a verâ felicitate aberrantium vias libro superiore præclusimus: eosque qui in præceps ibant, suam felicitatẽ in sui exitio quæsituri, iniectâ tergo manu pro viribus sustinuimus. Iam retro agendi sunt, atque ad erroris initium reducendi: tantum enim illis subeundum, quantum deuenere, vt veri itineris, quod totum in arduo est, ad exordiũ redeant. Et quia pronæ semper ad ima cupiditates ascensum tardant; antequam de virtute, quæ

nos ad felicitatem perducat, sermo instituatur; de cupiditatibus imminuendis, atque ad virtutis vsum edomandis præcepta aliqua in hoc libro præmittemus. Nec tamen interea, Adolescens tibi verba dari, ac promissa differri existimes, quantum enim de immodicà cupiditate detraxeris, tantundem continuò adieceris voluptati. Vis inquit Epicurus, secretâ, & compendariâ viâ locupletem facere? *Non pecuniæ adijciendum, sed cupiditatibus detrahendum.* Non enim qui multum pecuniarum habet diues est, sed qui satis: satis autem habet, qui amplius non cupit. Vis pariter, inquit Seneca, qui Epicuri sententiam quòcunque translatam idem posse affirmat, aliquem in perpetuâ esse voluptate? *Non voluptatibus adijciendum, sed cupiditatibus detrahendum.* Tum enim demum voluptatis plenus discedes, cum plus capere cupiditati tuæ non vacabit: quare hàc imminutâ maior fiet sine nouâ accessione voluptas. Itaque quæcunque in præsens de frangendis cupiditatibus præcipiemus, eadem de animi tranquillitate, ac felicitate subitò comparandâ præcepta erunt. Ac tu pariter quidquid ad comprimendam intestinam cupiditatum seditionem effeceris, id totum in animi tui, vbi concurritur, pugnaturque tranquillitatem cedet: quemadmodum qui Remp. administrant, eâdem operâ eius felicitatem obtinent, quâ seditiosos coercent, vt, quibus sublatis, dirempta per eos societas iterum

Ex Sen. ep. 21.

Via ad perpetuam voluptatē facilis.

Ipsa cupiditatum cōpressio iucunda.

coaleſcit, & priuata commoda in communem publicat felicitatem. Quid autem boni cupiditates in officium redactæ animo importent, ſatis oſtendunt damna, quę priore libro docuimus ab ijs ſine fręno furentibus exoriri: Vtique ſaltem ea cuncta mala cohibitæ ſubmouent, quę effrænes important. Quis enim dubitet, quin plurimum iucunditatis inuenturus ſit, vbi exuatur auaritię vepribus, careat ambitionis ſollicitudine, famę duriſſimum mancipatum effugiat, cœno turpis voluptatis emergat, cunctis denique affectę mentis incommodis ſe ipſum incolumem educat, & reuocatis viribus ſeſe de tortorum manibus extorqueat? Contra verò quis benè habere animum dixerit, quem mille morbi vndique circunſtent, torqueant, dilanientque? Si verò dubites, an in morbis numerandę ſint ſuum egreſſę modum cupiditates, occurret, confirmabitque dubitantem omnium Philoſophorum auctoritas, quibus illę πάθη, ſeu (vt Latinorum quidam apud Tullium interpretantur) paſſiones dicuntur. Ratio autem poſtulat, vt non gaudere, ſed pati exiſtimentur, qui inter paſſiones verſantur: ęquè ſaltem ac is, qui febri, aut podagrâ, ceteriſque morbis corporeis laboret: nisi, fortè putes, animum plùs alienis ęgrotare morbis, quàm ſuis: plùs dolere, ſi ſui corporis articulum fregerit, aut luxauerit, quàm ſi mentem perdiderit, aut prauis detorſerit opinionibus. Eædem affectus, & affectiones, (quo mo-

Cupdita-tes modum egreſſę animorũ morbi.

modo corporis languores appellamus) præterea ægritudines, ac perturbationes a Philoſophis nuncupantur. Perturbari autem a ſuis perturbationibus animum, item a ſuis ægritudinibus, atque affectibus languere, nemo ignorare queat, niſi cui morbus mentem ipſam ita peruaſerit, vt licet cum maximè afficiatur, minimè tamen ſentiat, propterea quòd ſenſum ipſum vitiauit affectus.

Diſcat id a Cœleſti Magiſtro, qui adhuc dubius pendeat: diſcat & a vulgari experientiâ, cui inſpiciendæ non erigenda in ſublime fides eſt, ſed potiùs oculi per triuia, & compita demittendi. *Non eſt pax impijs, dicit Dominus.* Vbi vides, conſulto Prophetam ſuâ diffiſum auctoritate Diuinam contra proteruos interpoſuiſſe ijs additis verbis, *Dicit Dominus*: Is nimirum dicit, cuius acies in noſtri pectoris intima, nobis ipſis clauſa, deſcendit: Is cui probè nota, explorataque ſunt cuncta impiorum conuiuia, ſaltationes, cachinni, luſus, oblectamenta: Is eſt, qui dicit, *Non eſt pax*; ſiue, vt hæc verba e ſuo codice recitat Auguſtinus, *Non eſt gaudere impijs.* Itaque tametſi vniuerſi circunſtrepant impij eſſe ſibi pacem, gaudiũque iactantes, non magis adhibenda fides, quàm ſi non eſſe Numen teſtentur: eòdẽ quippe vtrunque teſtimonium reuoluitur, ſiquidem negat Numen eſſe, qui mentiri illud affirmet: cum tam procul à Deo, qui veritas ipſa eſt, mendacium abeſſe debeat, quàm ab ipſâ veritate. Quod ſitu

[Margin: Eſ. 48. 22.]

[Margin: Impijs pax tribui nequit, niſi Deo mendacium tribuatur.]

tu quoque præmissam Diuini testimonij facem secutus, impiæ mentis secretiora peruaseris, eam profectò (si modò in suâ sede repereris) minimè pacatam inuenies. Cumquo enim pacem habeat cui Dominus exercituum bellum indixerit? An cũ rebus suis, cum diuitijs, cum delicijs, cum voluptatibus? quas nouit ad Domini nutum defecturas? An secum ipso, & suâ cum conscientiâ, quæ sæpe ceteris dilapsis bonis superstes, vna pro cunctis consolandi munus exequitur? At illa æquè Diuinæ beneuolentiæ, atque iracundiæ interpres, vt Pios supernis pollicitationibus solatur, ita Improbos acerbis minis absterret; denunciatque, pro leui voluptate non leui eos supplicio defuncturos. Num clamantem improbi, & comminantem conscientiam non sentient? at morsibus illa vtitur, ijsque acutissimis ad comminandum. Agit enim cum impijs Deus, vt nos cum belluis, quas flagello alloquimur, verberibusque vtimur minis ad peiora, ni pareant, denuncianda. Inde est, quòd non modò pacem, & gaudium inesse impijs negat, qui *Deus pacis, & totius consolationis* in Sacris Litteris dicitur, a quo scilicet quidquid pacis, & consolationis hic est, profluere debet; verum eos æstuantis instar oceani perpetuò iactari, ac fluctuare confirmat. *Impij autem*, inquit per Esaiam, *quasi mare feruens, quod quiescere non potest*. An non vides, vt ventus vnus, aut alter pontum vniuersum ex imis sedibus citet, nec sine

Ad Rom. 15. 33. 2. ad Cor. 1. 3.

Es. 57. 20.

eius

eius reclamãtis fremitu ſuſque deque permiſceat? Quid in impiæ mentis inconſtantiam cunctis vndique incumbentibus cupiditatum flatibus non licebit? Quænam quies in eâ mente ſedeat, in quam ius omne perturbationibus datum? Quam nempe gaudium quodcunque ſtatim attollat, triſtitia deijciat, quam prouehat ira, reuocet metus, inflent ſecunda, frangant aduerſa, tanta denique ſemper inconſtantia teneat, nihil vt illi niſi irrequieta perpetuò leuitas, atque agitatio conſtet. Deſine mirari, quid ita Supremus ſcelerum Vindex non alias de ethnicis Philoſophis ſui Numinis contemptoribus pœnas ſumpſerit, niſi quòd *Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, & in paſſiones ignominię.* Ita Apoſtolus, qui ſatis grande in hoc Æuo de noxijs ſupplicium ſumi credidit, ſi ſuis veſanis, efferatiſque cupiditatibus, quaſi ad beſtias damnati, traderentur.

Ad Rom. 1. 21.& 24.& 26.

Edomitę cupiditates nobis perutiles.

Contra verò cum belluæ iſtæ iugum ſubiere, omne nobis ſeruitij genus, ſuis viribus, noſtro conſilio inſtructæ, vltra omnem humanæ ſeruitutis facultatem exhibent. Cuncta per hanc peregrinationem onera noſtra ad arduam virtutis viã moliuntur: & fidæ comites in noſtram ſalutem depugnant: neque enim impetus ſuos, edomitæ dimiſere, ſed in mitigatâ feritate condunt, ad imperium, nutumque domini diſtricturæ. Nihil igitur indomitis cupiditatibus ad beatam vitam euntibus infeſtius, nihil edomitis opportunius: Vtræque tamen

men

men, si benè vti noueris, vtiles: illæ suis morsibus te ad se domandas excitabunt: istæ sui domitorem vtili, atque honestà seruitute ad vsque beatam vitam commodè iuxta, ac celeriter comportabunt. Inde videas, Christum omnis probitatis exemplar humanis non caruisse cupiditatibus, sed ita illas humanitatem edocuisse, vt non nisi ad rationis imperiũ euocatæ præsto essent. Nunquam ab illis perturbatus dicitur, tametsi cum opus ei foret, earum quâlibet vteretur, non quidem vt duce, verùm vt milite, qui nequaquam ducit, aut imperat, sed sequitur imperium, exequiturque. *Turbauit se ipsum*, inquit Ioannes, vbi Lazarum deflere voluit, non turbatus est. Egit nimirum turbidum illum motum, non passus est, nec lachrymas iniussas tulit, sed pro imperio iussit adesse, ijsque pium pro amico officium indixit. At verò qui se ab suis cupiditatibus turbari sinũt, qui abripi, qui abduci quò nollent, quò non decet; hi languentes sunt, & vires suas perdidere, quamuis ex morbi viribus se fortes putent. Ita planè res habet: non tu fortis es cum supra modum irasceris, sed fortis te ira agit infirmum, atque impotentem reluctari. Tu ipse putas, ad summam te imbecillitatem redactum, vbi tibi videas manum aut pedem præter imperium concitari, vt agites quidquid agis, curras dum incedere destinasti: quâ igitur imbecillitate languebis, vbi nihil tui continere possis, & omnia præter impe-

Christus cupiditatibus nõ caruit, sed bene domitas habuit.

Io: 11. 33.

Cupiditatib⁹ incitati quo fortiores ex morbi virib⁹ apparent, eò ex suis debiliores sũt.

rium, & imperium ipſum præter rationem agatur in præceps?

Iam audi magiſtram experientiam doctiſſimi eius diſcipuli Auguſtini verbis loquentem. *Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt ſua ſit ſibi pœna inordinatus animus.* Experto crede, inquit Auguſtinus, clamatque a ſuis laſſus, ac redux erroribus; ne tu, quem eoſdem cupidè ingreſſum videt, ijs te perdendum committas. Hoc illi ſtudium, hæc vna cogitatio, & curarum ſumma ab ineunte ætate per triginta ferè annos fuit, ſuas vti aleret, & ſaginaret cupiditates: a quibus in diuerſa incitatis propè diſcerptus id vnum edidicit, ſtultè expectari a malis, vt benè habeas, atque a perturbationibus, vt quieſcas, ſed quo magis illas exaturaueris, hoc maiores futuras tuæ quietis perturbatrices. Audi iterum paternam erga ſe Diuinæ prouidentiæ curam cum gratiarum actione commemorantem, admirantemque, quòd iniquos ſuis quoque offendi voluit voluptatibus, quibus Numen offenderent, ne alia, quàm quæ Deo cõmunia eſſent, ſolatia quæritarent. *Nam tu*, inquit, *ſemper aderas* (mihi ſcilicet per deuia voluptates quęrenti) *miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergens offenſionibus omnes illicitas iucunditates meas, vt ita quærerem ſine offenſione iucundari.* Idemque alibi his iterum amantiſſimis verbis ſuas e cupiditatibus narrat offenſiones, deque illis Numini tanquam medico a phrenitide ſanus gratias agit.

L. 1. cõfeſſ. c. 12.

Auguſtini de cupiditatum perturbationibus teſtimonium.

L. 2. conf. c. 2.

Inhia-

Inhiabam, inquit, *honoribus*, *lucris*, *coniugio*, *&* *tu* *irridebas: Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, Te propitio tanto magis, quanto minùs sinebas mihi dulcescere, quod non eras Tu*. Quantam deinde ex dimissâ carnis voluptate, voluptatem hauserit, his denuò verbis testatur. *Quàm suaue, inquit, mihi subitò factum est, carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimitere gaudium erat. Eijciebas enim eas a me, vera Tu, & summa suauitas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior*. Quid hoc testimonio præclarius? ijs saltem, quos epicurea non dum voluptas penitus dementauit. Quòd si tu quoque vnà cum vulgo Epicurei dogmatis gustato cortice mentem perdidisti, nucleum exime, Epicuri mentem assequere, & in eâ tuam recuperasti. Clamat Epicurus, teste Tullio, non posse quenquam iucundè viuere, nisi idem iustè, sapienter, atque honestè viuat: nec sapienter, honestè, iustè, nisi iucundè. Quę verba cum idem Tullius in libris de finibus retulisset, suâ tum auctoritate, tum eloquentiâ mirifice commendauit, confirmauitque. Tullium autem cum audis, *illud ingenium* intellige, *quod solum populus Romanus par imperio suo habuit*, vt ait Seneca, aptum scilicet tanto regendo corpori caput. Igitur testibus tam luculentis, non popina, non fornices, non ganeæ, sed tẽpla, sed sacraria, sed quæcunque virtutem, atque honestatem, eadem veram sinceramque dabunt iucunditatem. At non tem-

L. 6. conf. c. 6.

L. 9. conf. c. 1.

Eiusdẽ testimonium de pietatis suauitate.

Teste etiã Epicuro sola cum honestate iũgitur delectatio.

In pręf. lib. 1. cõtrou.

Obiectũ ex piorum lachrymis.

pla, vbi sola suspiria, & gemitus, sed ganeæ popinæque cachinnos tollunt, & lusus, & cantus, & choreas agitant: arduum est autem credere, eos gaudere, qui lugent, lugere ac lachrymari, qui gaudent. Putas ne, qui ad magnos dignitatis gradus subitò euecti sunt, eos in sinu suo gaudere? Quid ni putem, inquies. Vidisti illos ad nouum nuncium collachrymasse? Ego verò vidi, & vidisse æquè voluptati fuit, atque admirationi. Putas ne rursus, tristes, ac melancholicos interdum cachinnos tollere, & voluptatibus indulgere? Puto equidem, nec miror tamen, vbi ab Aristotele dictum accepi, eiusmodi homines mœrore oppressos risu, ac cęteris voluptatibus medicinam quærere atræ bili, quæ illorum viscera perpetuo morsu depascitur. Non semper igitur lachrymæ sunt indicia doloris, nec risus gaudij, sed illæ interdum superfluentis lætitiæ, hic opprimentis mœroris. Quare si Deo testanti credidisti, non esse pacem impijs, nec deesse pijs; vbi impios externam agitare lætitiam videris, dic illos eâ agitatione, ne mergantur, eniti: vbi pios lugere, dic, redundantem pectoris, liquidamque lætitiam per oculos superfluere. Hæc si dixeris, mihi crede, non errabis: Deum sequeris præeuntem, eiusque infinitam sapientiam in tuę fidei securitatem oppositam habes.

Diluitur.

7. eth. c. 14.

Non sẽper lachrymæ argumenta doloris, nec risus gaudij.

CA-

CAPVT SECVNDVM.

De Philautia, siue amore sui, omnis inquietudinis fonte, compescendo.

Rinceps omnium cupiditatum Amor est, cuius ceteræ, ita nutus obseruant, atque ingenium induunt, vt commune cupiditatis cognomen, quasi de parentis nomine, qui & cupido dicitur, traxerint. Quin & apud nonnullos, eo fortè cognomento deceptos, Amoris quoque nomen, & opinionem obtinuere: sic, vt varia cupiditatum nomina Amor idem, prout alia, atque alia munera exercet, induat: atque adeo ira ipsa, quâ nihil amori dissimiliùs, nihil aliud sit, nisi Amor in suos hostes, quasi Cupido pharetratus, insurgens. Hæc exigui momenti controuersia est, & ex illis, quas vtiliùs negligas, ne tempus vtilioribus auferant, quàm definias. Illud ad rem maximè pertinet; reliquis affectibus in amore medicinam fieri: hoc persanato, reliquos conualescere: vel id inde sit quòd amor cũctarum munera cupiditatum vnus exerceat; vel

Amor omnium cupiditatũ princeps

In eo, tanquã in capite, remedium ceteris adhibetur.

quòd

quòd cordis instar, vbi sedem obtinet, cęteris tanquam membris vitam, & calorem impertiat. Itaque cohibendo, cogendoque intra suos fines amori danda opera est ad beatam vitam nitentibus, ne suo pondere aliò diuertat, aut remoretur.

φιλαυτία amor sui.

Præcipuum amoris vitium Philautiam Græci dixere, nempe amorem illum, quo se quisque complectitur, ac fouet: qui quidem innoxius est, quandiu munus sibi a Naturâ commissum obit, nimirum nostri tutelam: noxius verò vbi enormiter de nostro creuit, & ex tutore, vt sæpè fit, in dominum transijt. Eò enim aliquando procedit, vt sint, qui nihil præter se, nisi propter se, ament, seque vnos in rebus cęteris spectent: haud absimiles Antipheronti illi Oretano, quem narrat in problematis Aristoteles eo morbo laborasse, vt se extra se perpetuò cerneret: fortè relabente in oculos ob memoriæ infirmitatem, & incontinentiam hâc vnâ sui imagine, quam vehemens philautia semper in mente excitatam gessit. Huiusmodi sunt omnes sui amatores: se semper in oculis ferunt, se in omnibus spectant, nihil cogitare, quod ad se non referant, possunt. Id autem quid aliud esse putem, nisi pessimæ valetudinis argumentum, cunctorumque animi morborum signum prænuncium. Siquidem ex hoc Philautiæ morbo, tanquam e caudice cuncta nostri animi vitia, ac languores erumpunt: inde infinita gloriæ cupiditas, immen-

Amor sui bonus, si tutor: malus si dominus.

Quæ causa sui extra se perpetuò cernendi.

E Philautia omnes animi morbi.

immensum cogendi auri studium, insatiabilis voluptatis fames. Inde ira, iurgia, contentiones, sacrilegia, sortilegia, cædes, vltima denique malorum, pessimaque, quæ amantis, & complectentis in speciem opprimunt, suffocantque; præcipuè tamen metus, ac tristitia vitæ beatæ pestes, ex eo morbo manant. Qui enim sese diligit, alia innumera sibi diligere cogitur, sine quibus esse non potest, nisi miser. Deum duntaxat cœcus ac demens ille non diligit, imò hostem habet, in cuius potestate sunt, quæcunque vitam sustentant: quare cum ea infinitis propemodum adminiculis incumbat; hæc autem omnia præpotentis hostis in manu sint, atque etiam spontè suâsubinde labantur; de quolibet cadente mœror animum subeat, necesse est, de cunctis malè stantibus timor.

Amor sui cuncta diligit præter Deũ, a quo vno cuncta pendent.

Fuit patrum nostrorum memoriâ insanus quidam, quem vel timor vsque adeo a mente depulerat, vel amentia timore compleuerat, vt se e vitro pertenui instar ampullæ conflatum crederet: quamobrem nunquam publico sese credere ausus, ne in quæ frangeretur, incurreret, ab omni se mortalium commercio secreuerat: quin semper occlusas fenestras, foresque malebat, ne quo auræ vel tenui deijceretur afflatu. Si quando moueri, ac suos intra parietes ingredi cogeretur; tam attentè, leniterque pedes humi ponebat, quàm qui vitrei calicis pedem in solo deponeret. Accedentibus verò, manu statim intentâ, vti procul

Exemplum insani se vitreũ existimantis.

essent,

essent, denunciabat. Similiter & nimis altè loquentes tam sollicitè, enixèque vocem vti demitterent, rogabat, quàm si vltimum exitium depre-caretur: quippe inaudierat, vitrum etiam voce nimium sublatâ aliquando dissiluisse. Denique corpori suo sparteum amictum, quò minùs periculosè tractaretur, instar œnophori, obtexuerat: Itaque stramento sub illo conditus, atque obuolutus domi perpetuò sedebat, sibi, suæque pigritiæ incubans, mortuus propemodum ne moreretur. Rides video, hominis insaniam, & iure quidem, meritòque, at risisti imprudens te ipse, quicunque tuum e carne corpusculum plus nimio diligis: plura tibi timenda occurrent, quàm si e tenuissimo vitro constares: tunc enim a solâ vi extrinsecùs ingruente, non verò a temporis edacitate cauendum foret. At hæc nostri corporis caro temporis dentes, quos vitrum obtundit, auertitque, ita proritat, vt ab ijs diù seruari minimè possit, quocunque protexeris munimento: nullâ vi extrinsecùs corrumpente, suo putrescit ingenio, mortemque tam vitare nequit, quàm suæ compagem mortalitatis. Quò igitur tanti timoris, ac sollicitudinis causa tollatur, Amor summouendus est, qui assiduè nobis nostram ingerit fragilitatem, nosque sollicitos facit plus quàm vitrei vasis custodes.

Ridendus, seu miserãdus magis, qui se amat plus ęquo.

Vt autem id facilè præstes, perpende, quàm multa te a nimio tui corporis amore diuellant. Primùm nihil eo ignobilius, quod terræ filium veris-

Quæ nos a nostri corporis amore abducãt.

simè

ſimè dixeris, vnde tibi pudenda cum belluis cognatio, & conſaguinitas exiſtit. Vas præterea, ſi intus inſpexeris, ſtercoris plenum, atque vndique, ni bene occluſeris, fœtorem exhalans, inuenies. Denique vbi animus illud deſtituat, tantâ ſcatet putredine, ac peſtilentiâ, vt niſi humo ſollicitè mandaretur, eius breui in totam viciniam contagio manaret. Reuiſe illud poſt biduum, triduumue, quàm terræ commiſeris, ſi iuſtam eius æſtimationem habere deſideras. Finge, animum tuum defuncti, ac iam defluentis cadaueris ſui tumulũ reſerare, idque velamentis nudatum in apertum proferre, atque vndique diligenter inſpicere; Quid putas dicturum, vbi vermibus ex omni parte coopertum, ac circumueſtitum, vbi oculis effoſſis, ſemesâ facie, nudatis, ac ringentibus malis, cunctis denique artubus ſanie, taboque fluentibus mirabundus inſpexerit? Hæccine, inquiet, caro illa eſt, cui conficiendæ tantum in omni vitâ laborum exhauſimus? cuius oblectamentis, & præſentis æui fortunas, & futuri felicitatem inſumpſimus? cui demerendæ diuina nobis amicitia poſthabita, æternumque cum Deo regni conſortium reiectũ? Hanc ego labem gemmis, & purpurâ excepi? in thronos euexi? cunctis ſpectandam, adorandamque circumtuli? Et fieri potuit, vt de hâc ego bellua, nec famulante, ſed dominante ſuperbirem, & gratulationes exciperem, libenſque mihi ipſi gratularer, quod ei curandæ, paſcendæ,

perfricandæ, oblectandæ, eius denique stercori e sumptuosis, & peregrinis cibis elaborando curas omnes, & cogitationes impenderim? Ego, ego nempe, cui cœlestis origo naturæ vniuersæ imperium donat, cui media inter superos auro stat sedes, ac sempiternum regnum paratur? O me stultissimum pariter, atque infelicissimum, qui meos omnes amores in hanc cloacam demersi, ac tam turpiter fœdaui, quos in sempiternæ vitæ pretium poscenti, atque adeò flagitanti Deo dare potueram!

Quę nos ad nostri corporis odiũ incitant.

Hâc reuelati tui corporis contemplatione admonitus non modò perditum in eam pestem amorem corripies, ac reuocabis; verùm & odium immittes, nusquam æquiùs, nusquam vtiliùs collocandum. Et quidem vt huius odij æquitatem agnoscas, tale reputa corpus tuum, qualis si tibi seruus aliquis domesticus sit, qui te tam pertinacibus odijs persequatur, vt manus tibi afferre decreuerit, tametsi certissimè norit, se crudelissimam mortem, te sublato, non euasurum: Obuio pectore, lętisque pręcordijs ferrum excipere, haud renuat, simul tuo sanguine imbutum, fumansque conspexerit. Id ipsum corpus tibi tuum molitur, hoc nomine tibi maximè infensum, quòd vni sibi maximè amicum: non potest auersam abs te non gerere voluntatem, quàm ad se perpetuò conuersam gerit. Benè tuus hic verna, te suggerente nouit, mortem sibi imminere sempiternam, si tibi

Eius odij æquitas.

bi illam intulerit: libens tamen, volenſque in commune feretur exitium, modò ſuæ alicui effrenatæ libidini ſatisfecerit. Quid hâc ſtolidâ barbarie truculentius, quid tetrius, quid odio, eoque ſummo, dignius? Vt autem etiam odij eiuſdem vtilitatem intelligas, cogita, pleraſque tui animi offenſiones, quibus diu, noctuque conficeris, e tui corporis beneuolentiâ proficiſci. Quidquid caro doleat, indulgens, atque vxorius animus condoleſcit: quando autem carni dolere aliquid non contingat, cum vndique offenſionibus pateat inermis, vndique offenſiones intentantia circumſtent? Aut æſtuet corpus, aut algeat, aut eſuriat, aut ſitiat, aut laboret, aut in durius aliquid, ac moleſtius incurrat; illico animus eius vicem veluti ſuam conqueritur, atque ad iniuriam propulſandam, vel vlciſcendam ſollicitus exurgit. At verò ſi corpori tuo odium indixeris; continuò maximam ærumnarum partem ex animo ſuſtuliſti: quin & mœroris locum gaudium occupabit, vbi, cui inimicitias denunciaſti, malè omnia cedere conſpexeris.

Eiuſdē vtilitas.

Eiuſdé iucunditas,

Caſtigato corporis amore, cohibenda eſt etiā nimia animi in partem ſui inferiorem, & cupiditatum familiam indulgentia. Partem animi inferiorem voco animum ipſum, prout corpori vacat, & inferiora hæc bona ſenſu duce perſequitur. Amor qui in hanc partem demittitur, fręno maximè indiget, vt qui rebellantium plebeculæ cu-

Cohibēdus præterea nimius animi in ſe ipſū amor.

S 2 pidi-

piditatum inquietum caput est, ac mentis tranquillitati summoperè infestum. Dum enim vniuersis illis gratificari studet, atque omnes explere, desideria multiplicat, & paupertatem, vnde torqueatur, adauget. Contra verò diues est, vbi helluonum gregi nutriendo temperauit. Paucis enim contenta paruo dimittitur temperantia: at intemperantia, vas pertusum, nullâ affusione completur. Frenum igitur huic indomitæ cupiditati, inijciendum est: vt in eâ tanquam in capite, cęteris cupiditatibus inijciatur: tametsi nec ibi resistendum; sed cauendum præterea, ne à corpore, atque humilibus voluptatibus abstractum amorem, totum ad se tanquam de victoriâ gratulatũ animus accersat. Sunt scilicet, quos contemptus sui ad sui admirationem attollit: & quasi multùm præstiterint, quod se despexerint, tantundem sese efferunt, resultantque, quantum demisere, æquè sui æstimatores, & contemptores. Hi periculosiùs præ cæteris laborant, vt quibus superbia e virtute conflata, firmiùs, quasi meliùs materiata, cohæreat, & proinde fortius, ac diutiùs animum torqueat. Itaque maiore cum diligentiâ quęrenda medicina est. Adhibe, quam Lucas medicus de Christi sententiâ profert; *Si quis vult post me venire, abneget se met ipsum &c.* Quid est, inquies, *Abneget se met ipsum?* Dic, te non esse; & sic abnegasti te ipsum: oculos verò refragantes ne audias: *sine illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Centies

Amor sui ex virtute periculosior.

Luc. 9. 23.

Mat. 15. 14.

ties in ſingulos dies offendes, ſi illos audieris, teque illis, tanquam catulo cæcum, ducendum commiſeris. Quid potius de te aures Diuinis ſermonibus eruditæ ſentiant, attende: *Si quis exiſtimat*, Gal. 6.
inquit Paulus, *ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe* 3.
ſeducit. Ne te abs te ſeducas, ſi te noſſe velis: eſto tecum, teque penitùs inſpice: nihil in te bonum comperies, quod tuum ſit, nihil tuum quod bonum. *Quid enim habes*, clamat qui iure 1 ad Cor. 4.
depoſiti tibi cuncta commiſit, *quod non accepiſti?* 7.
Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Redde cuſtos, quod tuum non eſt, & cuſtodem ipſum, ne dum cuſtodita, reſtitues. Tute ipſe tuus non es: nihil de tuo habes, nihil de tuo es, niſi fur, ſiquid de tuo, te habere, vel eſſe dixeris. Hoc peracto, admittas licet amorem tui in te iam vacuum, & cum nihil iſtic gerendum amor inueniat, ſpontè ſuâ, nullo pellente, recedet: nempe nequaquam te amabis, ſi nihil te eſſe duxeris. Vbi verò tui amor abs te receſſerit, vbi eo recedente detumueris, atque in arctum, immò nihilum coactus te quærenti inuidiæ abnegaueris, cunctas illico temporum iniurias eluſiſti, cunctiſque perfunctus periculis, ac timoribus ad ſummam animi tranquillitatem, veluti e malorum conſpirantium turbâ dilapſus, euaſiſti.

CAPVT TERTIVM.

De impuro aduersús alios amore coercendo.

VIsus e nostro pectore nostri amor sedulò comitandus est, nec vnquam a latere discedendum, quousque recto se tramite in Deum recipiat, vbi in infiniti boni caritatem, ac de eius contactu, & comprehensione gaudium vertatur. Haud enim exigua illum in itinere manent pericula: quotquot per viam e venustiorum numero occurrunt, quibus occulta Diuinitatis imago nitido e vultu quasi pellucet, totidem sibi detinendo insidias locatas habet: statim se abripi sentiet, atque ad Diuinos Dei simulacro honores habendos inuitari. Quod si faciat, ratus, iam se felicitate vnâ cum Diuinitate potitum; breui se delusum, item plures quàm anteà in ærumnas indutum agnoscet. Qui enim se ipse amat, vt mala complura, commoda tamen nonnulla, ac solatia quærit: at qui se in alienum amorem totus effudit, tormentum parauit, nullo nisi insaniæ solatio relaxandum. Amantis animum in alie-

alieno corpore viuere magni Catonis, ſententia fuit, facta iam vſurpatione communis. Quid eſt autem in alieno corpore viuere, niſi e ſuo diſceſſiſſe, ac viuere deſijſſe? Simile quid Ariſtoteli placuit, qui magis, vbi amat animum habitare ſenſit, quàm vbi animat: idque eo ductus credo, argumento, quod is, qui amat, perpetuò in dilecti corporis contemplatione, ac deſiderio verſetur: quicquid molitur, loquitur, agitat, eò refert, ſic planè, vt ſui, ac cæterarum rerum cogitatione dimiſſâ, vnus menti obuerſetur amicus, vnus feratur in oculis, nihil vt prouideri poſſit prætérea.

Hinc diſcas licet, quàm grauis, & moleſtus ſit is, qui ad externa amor egreditur. Conſtat enim geminam apud Philoſophos amori formam attribui; alteram, quæ bono præſenti, & poſſeſſo incubat; alteram quæ abſenti, atque alieno imminet; gaudio illi, huic deſiderio nomen fecere: cum igitur rerum externarum amor in bonum abſens porrigatur, in deſiderio, non in gaudio connumerandus eſt: patet autem, nos tandiu torqueri, quandiu abſentium deſiderio, conuellimur, idque adeo perſpicuè, vt apud Latinos idem ſit, *aliquem deſiderare*, *ac de eius abſentiâ mœrere*. Quare alienæ pulcritudinis amor non tam benè cum mœrore coniunctus dicitur, quàm mœror, ſiue, quòd eòdem recidit, deſiderium: proinde æquè ſtultè quis dixerit, eum gaudere, qui deſideret,

Imputi amoris moleſtia, atque angor.

atque eum, qui mœreat. Quantæ autem demen-tiæ sit, etiam beatum illum putare, cuius cor his desideriorum conuulsionibus (quas spasmos Itali cum Græcis dicimus) trahitur, vulgo notissimum est, cui deperire dicuntur, quicunque nimis cupidè amant. Nec vocem illam ab ignorantiâ vulgi, verum a rei perspicuitate inditam esse, ostendit ea, quam cernimus in amantibus a reliquis rebus euocatio, tantaque sui corporis incuria, ac negligentia, vt illud ferro aperire, in præceps, in rogum dare, perinde vt vacuum cadauer ad amicæ nutum paratissimi sint.

Σπασμὸς conuulsio, seu contractio neruorum.

Vixit superiore Patrum ætate Galeatius quidã patriâ Mantuanus, qui cum in vrbe Ticinensi, mulierculam nescio quam diu deperisset, essetque sollicitus, num suum illi amorem satis probasset; eà petente, vt in amoris argumentum ita, vt Equo insidebat, sese in Ticinum e ponte daret; nullâ morâ subditis equo calcaribus sese in profluentem egit, lætus, quòd tam illustre sui amoris illi documentum præberet, oblitus tamen, quòd & furoris, qui mutuę beneuolentiæ vices tam stolidè quæreret, vt quærendo perditum iret. Memini prętera ipse, cum ante aliquot annos essem Neapoli a pluribus, vt rem totâ eâ Vrbe testatissimam, itemque recentem audire, Virum equestris ordinis ob pręreptam sibi, quam perditè amabat, puellam mœrore, ac desperatione eò adactum, vt laqueo de suo conclaui pependerit, tametsi mor-

Eiusdẽ dementia, ac furor.

te

te ab accurrentibus famulis exemptus vitam reliquam perpetuò profugus, ac solitarius miserè duxerit: quippe publicam lucem reformidabat, veluti duplex sibi dedecus acti, agentisque in suspendium exprobraturam. Vides hìc, incaute Adolescens, laqueos amoris suâ prędâ retectos, quos nimirum insidiosi tibi Poetarum flores bellè occuluerant. Facilis ingenij notam, ac vitæ socialis nexus, Fortunæ blandientis monilia, Iuuenilis ætatis ornamenta, canebant illi, & fabulabantur; quæ tamen vsus declarat, in quid tibi quoque parentur, nisi procul absis, aut si deceptus, captusue sis, omni conatu eos abrumpere, atque euasisse festines.

Flores poetarum mortiferos laqueos celant.

Paucis, inquies, res ista tam malè cessit. Crede mihi, nulli non deteriùs, si rem benè penitus, nec in solâ fronte, perspexeris. Ex vno specimen accipe, vt æquam de cæteris sententiam feras. Fuisse Basilij Magni temporibus, scriptum in eius vitâ legimus, seruum quendam prænobilis viri, qui captus amore herilis filiæ incredibili ardore eius nuptias appetebat: nec conditionis imparilitas illius obtinendæ spem ademerat: nam quem aditum fortuna præcluserat, scelere aperiri posse non desperabat: Itaque secum statuit, magum consulere, eoque internuncio mali sibi Dæmonis artes, ac præsidia comparare. Accersitus magus dæmonem adesse iubet, qui sponsam eâ demum lege seruulo se daturum paciscitur: vt

Vide Sur. in Vita Basilij

Horrendũ nefas impuri amoris instinctu.

is sui arbitrij, ac potestatis in perpetuum fiat. Miser ille cupiditate obcæcatus diram, horrendamque conditionem, etiam libens, admisit: atque vt se ad eam præstandam paratum ostenderet; protinus Christo, ac sanctissimæ Triadi conceptis verbis, præeunte Diabolo, maledixit: tum fidem suam, vt ratam faceret præsectâ venâ sanguinem misit, eoque Syngrapham fidei pignus conscripsit, ac malo Dæmoni tradidit, quoquo tempore ad eius arbitrium repræsentandam. Eâ Diabolus acceptâ poculum amatorium, quod fæminæ propinaret, famulo præbuit: quo illa, doli inscia, simpliciter hausto, in tantam impuri amoris rabiem exarsit, vt Parentis genibus aduoluta, obstinatissimis precibus, lachrymis, ac suspirijs illum sibi in matrimonium dari postulauerit. Miratus parens ingemuit primò ad amorem in suâ sobole tam degenerem: deinde videns, negare se non posse puellæ, quod tam cupidè flagitaret, nisi suas sibi delicias, eam abalienando, negaret; eius infirmitati pariter ac suæ indulsit, quod petebatur: habuitque seruus iniqui facinoris pretium sui corporis cum fœminâ, animæ cum Diabolo coniugium. En quo tandem perducunt, quos per viam non præfocarunt, vincula amoris: quid autem excogitari atrocius, quid execrabilius, possit? Prępotentem rerum Dominum contumelijs, ac maledictis incessere, hostis tartarei se in fidem, & clientelam conferre, cœlestis regni iura ab-

dica-

dicare, sempiterni supplicij conditionem volenti animo accipere, vt lutei tandem figmenti paucis, ijsque etiam incertis, diebus, non ius, aut potestas, sed simplex vsus, ad arbitrium Domini dimittendus, obtineatur. Quis tantum dementiæ, ac furoris verbis, aut cogitatione consequi valeat?

At hic iterum clamas, rarò ea exempla contigere, atque vt proferantur, nonnisi e repositâ vetustate reuocanda; Primùm passim apud omnis ætatis Scriptores similia occurrunt: sed seligenda fuerant, quæ vetustate, & maiorũ fide conualuere. Deinde nihil crebrius audire est, quàm propinata suggerente Diabolo, vel quopiam eius interprete, amatoria. Hæc autem nonnisi vel apertâ, vel tacitâ sempiternę penę conuentione nemo a bestiâ illâ efferatâ coemit. Postremò quisquis eò cęcę cupiditatis instinctu perductus est, vt mulierculę sine cerebro caput Diuini Numinis beneuolentię prępoptet (quo nihil inter mortales frequentius) iam cœlo repudiato, hosti tartareo manus dedit ac sempiternis sese sine singraphâ pęnis obstrinxit. Interim autem quę illi voluptas obuenire potest, nisi fortè, quę inter manus carnificis ad supplicium eunti, inscio quâ horâ, quo loco perficiendum. Huiusmodi sunt impuri amatores: tantum viæ ad supplicium, quantum vitę decurrunt: nec Rei Syngraphâ opus habent Lictores ad eum ducendum, quando supremi Iudicis

Impuri amatores cunct Diabolo addicti.

ſcripta ſententia extat. Vt igitur tartareum hunc flagitioſę libidinis ardorem, quo animus infernis ignibus paratur, maturè extinguas, hęc tibi maximè obſeruanda propone.

Impurus amor otioſorũ negotium.

Ex Laert. in Vita Diog. l. 6.

Primùm omnium, quia amor otioſorum negotium eſt, vt bene olim Dyogenes ait, otium tibi vitandum puta: quæ enim mens otio, ac deſidia marcet, in impuri amoris libidinem facilè ſuppurat. Quieſçentem a vomere humum, nec creandis frugibus occupatam, rubi, vrticæ, ac ſentes ferarum cubilia, occupant. Impuri Dęmonis cubile deſidioſa mens eſt prauos in frutices malè luxurians: ſimul huic falcem admoueris, atque otioſa deliramẽta ſuſtuleris, feram illam fugaſti: quippe cui nunquam vacat, ei vtique laſciuire non vacat. Fac tamen, vt occupatio te vniuerſum obtineat, ne vitio locus vel minimus relinquatur: exigua ſemina exiguum locum deſiderant, parem incremento factura. Frangatur proinde corpus, ſiue ſuo, ſiue mentis, quæ eius ſibi vires inſumat, labore. Laboranti enim corpori, lapſantique animus aliò dimiſſus accurret, ne domus incuſtodita procumbat, ac Dominus ſine tecto migrare cogatur.

Primũ impuri amoris remedium labor aſſiduus.

Alterũ fuga periculi.

Fuge deinde pericula: nec modò illa, quæ in præcipiti ſunt, & caſui proxima: hæc enim aptiùs, quàm pericula, caſus dixeris inchoatos: Labi nimirum iam cœpit, qui in decliuem, & lubricum locum ſeſe immiſit: Verùm & quæ remota dicuntur

tur

tur, nec perniciem quidem inferunt, sed moliuntur. Hæc pariter, vt illa, eodemque, & fortè maiori studio cauenda sunt: quippe ad exitium ducunt, quod non vt illa, commonstrant, nisi fortè vbi impetus captus sustineri non potest, sed inchoatum per plana cursum continuari cogit in præceps: ductam nempe per parua delicta vitam in magna deuoluit. Agant oculi mentis excubias: nihil admittant, nec propiùs accedere patiantur, quod amorem, per se satis leuem, ad rebellandum sollicitet. Fęminarum, & puerorum aspectus non secus, atque hostis tartarei, eorum sub personâ ad insidias latentis, te in metum, & fugam vertant. Sic enim habeto; in hoc cum libidine certamine non congressu, sed fugâ, & cursu rem peragi, ac victoriam reportari. Hinc familiaria cum illis colloquia, solis præsertim in locis, tam procul habe, quàm de tui deditione sermones: eam scilicet spectat, qui se ab hoste ad secreta huiusmodi colloquia elici patitur. Nec de tuę constantiæ vsu, atque experimento animum capias: etenim quicunque cecidit primò, antea ceciderat nunquam; semel inchoandũ est, nec nisi post multos primæuę integritatis annos, ac diuturnum castitatis experimentum. Ætas omnis in hæc vitia impellitur, at fortissimè omnium adolescentia, quæ vltra communem voluptatis libidinem, tunc maximè æstuantem, habet præterea, vt Augustinus loquitur, *libidinem curiositatis*, cuius

Fiducia sui potissimùm vitanda.

lib. 6. cõf. c. 12.

cuius impulsu amicum Alipium in primo ætatis feruore miserè cecidisse deplorat. Audi peritissimum senem Hieronimum Nepotiano iuniori pręcepta dantē; *Ne sub eodem*, inquit, *tecto* (cum puellis, tametsi Christo dicatis) *mansites: nec in pręteritâ castitate confidas. Nec sanctior Dauid, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper, quòd Paradisi Colonum de possessione suâ mulier eiecerit*. Idem aliquando Rusticum monuit, vt cautè, vel cum Matre ipsâ versaretur, ob ancillas saltem, quæ in illius obsequio essent, *quarū*, inquit, *quantò vilior conditio, tantò ruina facilior*. Sæpè nempe plùs militem ad vrbis expugnationem inuitat, arcis infirmitas, quàm nobilitas, ac pulcritudo, quæ plerumque præsidijs abundat. Nec putes tibi non obuenturum, quod Salomoni accidit, aut Samsoni, aut Dauidi: hæc enim fiducia de intollerabili arrogantiâ est, quę nunc te supra culmina humani generis effert, mox in tantam altitudinem deijciet, in quantam extulit. Crebriùs enim, ac faciliùs cecidere, qui suis viribus pręfidentes cliuorum supercilia deambulauere securi: iusto scilicet Prouidentiæ consilio, vt e lapsu suam pariter, & superbiam, & infirmitatem metirentur, atque hanc illi parem, vt morbo solet esse imbecillitas, agnoscerent. Contra, nihil est, quod ęquè a casu prohibeat, quàm cadendi metus: is enim & vitat discrimina, & quæ vitare non potest, nonnisi euocatis auxilio Superis ingreditur.

Ep. 2. ad Nep.

Ep. 5. ad Rust.

Nihil a casu rẽmotius quá cadēdi metus.

Nec

Nec præterea te ludi patiaris rectæ voluntatis conſcientiâ. Noui, inquis, quæ mihi mens ſit in hâc probatiſſimę fæminæ beneuolentiâ: nihil in eà, niſi probitas, prudentia, verecundia, comitas, ipſe denique pudor, ac pudicitia præ ceteris arridet: quæ certè duo poſtrema minimè omnium probarentur, ſi mihi pudicus amor non eſſet. At, amabo te, quare hęc in vetulis longè ſanctioribus, prudentioribus, maiore etiam verecundiâ, magiſque probatâ pudicitiâ minime arrident? Mihi crede; placent tibi puellaris animi dotes, quatenus eius formæ cohoneſtandę, & quaſi ancillulæ concinnando capiti famulantur. Explicat enim probitas frontem, & malę conſcientię rugas explanat: genas tingit verecundia purpuriſſo: palpebras pudicitia componit: indecoros tollit prudentia motus: aperit comitas modico riſu venuſtatis florem. Virtus denique omnis ſuum bonæ menti vultum reſtituit. Fac virtutes ad anilem, ęuoque duratum vultum ampliùs non accurrere; illę tibi ex animo protinus excidere. Igitur non virtus placuit, que nunc cum maximè matura eſt, ſed vultus virtutis operâ cõmendatus. Caſtus, inquis, ac pudicus mihi amor eſt, nihilque illi obuerſatur impurum. Credo equidem, ſed caue, ne creſcat: recens enim natus nondum vitium perdidicit, tenerum elide, vt ne adultum experiare procacem. Do tibi, eum nihil turpe hactenus ſpectaſſe; vereor tamen, ne

Impuri amoris velamen amouetur.

iam

iam ſpectare incipiat, ſuoque etiam lapſu verum demonſtret Ariſtotelis Cyrenaici reſponſum, qui ab amico rogatus, num amor fœdæ voluptatis gratiâ eſſet: *Neque eius gratiâ*, inquit, *nec ſine eâ*. Non dubito, quin tuus iſte amor purus in lutum defluxerit, minùs tamen dubito, quin lutulentus ſit emerſurus. Iactas, illum tibi e Platonicâ ſcholâ benè moratum prodijſſe, doctumque intacto amici corpore in eius animum penetrare: At Platonicus Auguſtinus ſuæ doctrinæ vanitatem expertus, limoſum eſſe confeſſus eſt limitem amicitiæ, non ita purum, vt a Magiſtro didicerat: verendum proinde caſto licèt amori, ne dum in animum tranſit, hæreat, vt incautis pleriſque contingit, viſcatus in corpore.

Stob. ſerm. 61.

Lib. 2. cõf. c. 2.

Tertiũ cõtra impurũ amorẽ remediũ fuſę ad Superos preces.

Tertiam tibi remedij loco adhibendam ſtatue precationem, præſertim, vbi impura cupiditas altas in pectore egit radices. Nullus corporis affectus æquè contumax aduerſùs medicamenta fuit, atque hæc animi peſtis: nullis planè cedit remedijs, niſi fortè diuinitus allatis: atque his etiam, quàm poteſt, contumaciſſimè reſiſtit, & ne tandem cedere compellatur, properè amouere curat: nam non modò preces pro ſe ipſi non fundunt, qui nimis cupidè amant, verùm ab alijs fuſas non ſecus oderunt, atque eos, a quibus excitantur, qui læta ſomnia vident. Eſt, qui putet, in amore maleficium aliquod interuenire; nec niſi mali Dæmonis arte poſſe tam obſtinatè eam in animo

per-

perniciem coaleſcere. Verum id ſit, an ſecus, minimè moror: certum duntaxat mihi eſt, ſi maleficium interueniret, nec niſi incantato carmine ſuis amantes obſtringerentur amaſijs, pertinaciùs, quam adhæreant, non adhæſuros. Diuinitus igitur accerſenda remedia ſunt, quando alia nulla proceſſiſſe conſpicimus. Orandum ſedulò, eoque impēſiùs, quo magis impuri amoris, ſibi timentis, ſuaſu, mentem ſeduci ab orando intelligimus: tandiu etiam precibus immorandum, tandiu pulſandum, ac fatigandum ſupplicijs, votiſque Numen, quouſque languor abſcedat. Iungantur, ſi res exigat noctibus ad precandum dies, vt ſe iunxiſſe aliquando, nec ſine ſucceſſu, teſtatur Hieronymus ſimili morbo tentatus. Tui pretium ab hoſte diſce, qui te diu, noctuque plures iam fortè annos, vt in poteſtatem redigat, circumſidet, pudeatque firmius illi in te perdendo, quàm tibi in aſſerendo, adeſſe propoſitum. Nec recedendū a Deo exiſtimes, ſi ſtatim tibi non videaris exauditus: differt enim vt te apud ſe diutiùs habeat, multumque confert de eo, quod differt: nunquā certè victus es, quandiu cum ipſo ſupplex fuiſti: quare tuarum cardinem precum vtique exaudiuit, qui, ne ab ipſo offenſione aliquà recederes, potiſſimùm poſtulabas. Illud tamen, ſi quando durum inuenias, cogita, an tu durior cum ipſo ſis, qui toties ab eo aliquid rogatus, nunquam dediſti. Facilem nanque illum habebis, ſi te facilem illi

Ep. 22. ad Euſtoch.

V præ-

præbueris: e contrario difficilem, si te difficilem, vt ipsemet inter prouerbia Salomonis testatur: *Qui declinat aures suas, ne audiat legem,*

Prou. 29. 9. *oratio eius erit execrabilis.* Aduoca Virginum Parentem, quæ virginitati periclitanti, tanquam lilijs suâ manu consitis, præsto erit. Illi tuum dono offer amorem, si e cœno, vbi iacet, porrectâ eum dexterâ erexerit. Sequere Bernardini Sanctissimi adolescentis documenta, quę adhuc retinet, redditque posteris marmor apud Senenses sub Imagine Virginis in hęc verba exaratum. *Hanc mihi exquisiui amicam ab adolescentiâ meâ.*

Præcipuè ad Virginis patrociniũ confugiendum.

Sita est autem ea imago, atque inscriptio eo loco, quò olim Bernardinus ad Virginem salutandam, nunc verò nonnulli eius ciues ad reliquas fęminas officiosis salutationibus demerendas conueniunt. Quare quoties illâc transibam, videbar mihi parietes ipsos ita contra illos clamantes audire: O viles animæ, atque a maioribus vestris degeneres, quibus cum liceat, Cœli, terrarumque Reginæ vobis amicitiam, & ad amicitiæ leges regni consortium parare; de sordidæ mulierculæ gratiâ nihil profuturâ, plurimùm nociturâ, regni ipsius cœlestis impendio comparandâ, cura vnica, & sollicitudo est. Quid has voces exprobraturo marmori vel inarastis, vel inarata hactenus tollerastis? aut eas tollite vestræ dementiæ testes, aut earum admonitu resipiscite. Cape tu quoque, mi Adolescens, ex hâc reprehensione quidquid

Camuliam portã nunc vocant.

in

in te cadere putas, & libens velli te ſinas, vt exciteris, abiectiſque ceci amoris inſomnijs, vigil, atque oculatus in poſterum ama.

Poſtremò adde precibus e vexato corpore clamores. Iniunge iumento tuo Niniuitarum exemplo cibi abſtinentiam: Indue illud cilicio, flagris contunde, vt quod irritando Numini pars magna fuit, propitiando adlaboret. Vis autem non modica ad curandam amoris impuritatem in extenuando corpore ſita eſt. Nam preterquam quod audit Deus, veluti noſtra, noſtrorum iumentorum lamenta, vbi illa dolor noſter effecit; ſpontè ſuâ amor impurus e corpore abſcedit, quando illi impuritatis materiam e ſuperuacuo nutrimento congeſtam abſumit inedia. Quartũ remedĩ corporis afflictationes.

Denique ſi cuncta hec morbo tuo adhibueris, facilè conualeſces: fructumque maximum exacti peſſimi hoſtis (qui ſub amoris nomine tibi inſidias molitur) habebis, placidiſſimam animi tranquillitatem, hoc eſt ſedem illam venturo Domino, venturæque cum eo felicitati vacuam, paratamque, de quâ Regius Vates pronunciauit; *Factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion*: Pſ. 75. 3. hoc eſt, in arce illâ fortiſſimâ, quæ nulli, niſi Cœlo apertâ, nullos niſi cœleſtis Amoris ictus, atque ignita iacula admittit.

CAPVT QVARTVM.

De ira temperanda, atque in officium cogenda.

Vod M. Cato opinatus est, Iram esse breuem insaniam, non eius tantummodò leui nititur auctoritate: idem enim sanxerat multò ante Diuino Spiritu afflatus Sapientissimus Ecclesiastes vbi ait; *Ira in sinu stulti requiescit*. Nihil huic affectui ad diuturnam insaniam deest, nisi diuturnitatis accessio: extende iram, & insaniæ cœquasti: nisi fortè hoc inter insaniam, & iram interesse putes, quod inter insaniam, & furorem: huic enim ira, quam illi propior videtur: & si quid a furore distat; inde fortasse est, quòd vltra furiosam amentiam ira transilijt. At non æquè iratus, ac furiosus mente deficitur: imò propterea transilijt, quia quidquid iratus præ furibundo retinet mentis, ad ictus, & clades certiùs inferendas seducit. Quò fit, vt plures exitio datos ab irato vno sæpè videre contingat, quàm a furiosis quamplurimis: quin ferè nullus à furioso perijt, nisi qui in eius ferrum se imprudens in-

Eccle. 7. 10.

Ira furori, quàm insaniæ similior.

due-

duerit. Eo enim, tanquam ferâ e caueâ, dilapso, statim vndique accurritur, & conclamatur, terroreque coercitus facili negotio alienæ cedit potentiæ qui sui potens non erat. At quem irarum furiæ sollicitant, nulli doli, vis nulla cohibet, quin in obuios quosque, non homines modò singulos, verùm, si potentia adsit (quæ victrice sub iracundiâ impotentia dicitur) etiam in populos desæuiat. Quoties immanis ira Tyranni cruenta flumina ad mare, nec consueto alueo, aggestu cadauerum auersa ire coegit? Quoties mare ipsum colore immutato sanguineum æstuare compulit, & nouâ horroris accessione procellis interritos deterrere? Quid memorem eculeos, & ferreas, aculeisque rigentes virgas, & cruces, & actos per media corpora palos, & sepulcra viuentibus defossa, & miseros feris obiectos, & in frusta concisos, & cute vniuersâ exutos, eosdemque sale, atque aceto perfusos, ac deinde per testarum fragmenta raptatos, & adhuc spirantes eliquato plumbo in solatium sitis impletos? Quid viuentium corpora lento igne paulatim adusta, siue ardentibus ex ære tauris inclusa, siue galeis, loricisque, insuper, & calceis candentibus induta, siue ex editis turribus, vel supinè cylindro reuincta ex abruptis montibus data, siue media inter duos asseres dissecta, aut sexcentis alijs humanitati pudendis supplicijs discruciata? Hęc enim leuissima sunt, propterea quod

Potentium ira quàm furiosa.

in singulos prodita, præ ijs, quæ latiùs in populos patuere. Sæpè nonnisi succensis cum inclusâ ciuium multitudine vrbibus, aut vastatis longè latèque regionibus, aut deletis populis, inducto insuper in regias vrbes aratro, vnius ira Potentis placari voluit. Quâ feritate quid magis stupidum, attonitumque? quasi magnificum quid sit, dignumque Rege solatium, pestilentiæ vim, atque opinionem in vulgus æquasse: sitque grandis potentiæ argumentum res in nihilum, quod à nullâ potentiâ habuerant, restituisse.

Eadē quàm stupida.

Nec minor Priuatorum, quàm Regum, ac Dynastarum bilis: sepè etiam hoc maior, quò egesta minùs. Principis iram, doloremque, vt quę in quamplurimos exoneratur totidem leuant, quot ferunt, sentiuntque: at Priuatos æqua rabies, sed solos plerumque corripit, vritque, vt qui eam exhalare, atque in alios effundere non possunt. Subijce animo, quencunque irarum furijs aliquando ex toto permissum nosti. Eius imaginem diligenter obserua, teque ita compone, vt nemo, tuos in illa vultus agnoscat. Vide, vt ad illatum conuicium subitò expalluit, sanguine cordis auxilia euocatum abeunte: Vide, vt inde copijs adiunctis totum se cruor in summâ facie ad æmuli terrorem explicuit: Eodemque tempore vt flaua oculos bilis fędauit, atra vultus residuum: cui etiam rugæ, & venarum tumor vmbras adiunxere suas: Vt paulatim aucto calore totus intumuit,

Irati hominis hypotiposis.

muit, & dum rupto nimbo edere dolorem parat, ſpumam pro verbis, & ſuſpiria, & gemitus, & ſubitos, inconditosque clamores ferarum in morem profert. Dentium attritu, conflictuque Apros de induſtriâ refert, vt plus quàm humanam ſævitiam ſe meditari ſignificet. Iam & veſtes, & crines lacerat, & pectus pulſat, & modò caput allidit, modò membra mordet, dein dentes ad ſuperos vertit, & quos dentibus ſe non poſſe videt, doletque, linguâ proſcindit: quò palàm denunciet, nemini ſperandum a ſuâ rabie tutum fore, a quâ nec propria membra, nec Superos eximat. Denique totius corporis tremor, tumorque, atque infecta nigrore cutis, & angor, & æſtus ſatis oſtendunt, eum compoſita alijs venena præbibiſſe, & quam illis perniciem comminabatur, ſuo vſu probaſſe.

Ex hâc tam dirâ imagine ſatis, ſuperque intelligis, puto, quem tanta rabies exagitet, nullâ eum poſſe beatæ vitæ tranquillitate gaudere. Simul illud liquidò conſtat, haud in tranſactâ tempeſtate, æſtuque compoſito ſpem pacis locari poſſe: quidquid enim ſpatij diſcuſſis nubibus ſuperat, quidquid ſereni micat, vix agnoſcendis complorandiſque editis ſtragibus ſufficit. Dies vnus iræ permiſſus plures in annos materiam lachrymis, ac pænitentiæ ſuggerit. Illico ſubeunt partæ per iracundiam inimicitiæ, reſciſſæ veteres neceſſitudines, violata propinquitatis iura, offenſi grauiter

Iracundo nec æſtuanti, nec ſedato pax eſt.

Su-

Superi, quidquid gratiæ, bonęque opinionis in omni ætate collectum, momento temporis dissipatum. Itaque iracundum, aut ira a beatâ huius temporis vitâ prohibet, aut iræ reliquiæ: quocirca hoc de viâ submouendum impedimentum est, vt quò profecti sumus, expeditè venire possimus.

Iræ remedia, quorum primũ dissimulatio.

Primò igitur ad illatam iniuriam per quam diligenter obserua, vt vultus, vt manus constet, vt lingua loqui pergat, si cæpit, ne silentio testetur doloris vim vocem inhibentis, omnesque ad se animi, corporisque vires euocantis. Nihil in fronte, nihil in oculis, totoque corporis habitu immutatum appareat: etenim difficilè ira resistit, quando iam prodijt, & imminens leuitatis nota eam ad vlteriora obligatam trahit. Sępè scilicet pergimus, quia cæpimus, retinetque in malè cæptis pænitentiæ pudor: imò interdum iræ iram adiungimus, ne leui ratione videamur abducti; quasi maior insania maioris rationis, ac melioris consilij argumentum sit. Interim quò exterior eadẽ perseueret corporis facies; auoca pro viribus ab iniuriâ mentem, atque in intimos tuæ memoriæ recessus secedens, relege ibi tuæ anteactæ vitæ historiam: quoties talia peccasti, vnde sempiternam ignominiam, & malorum reliqua promeritus es. Haud fieri tibi posse iniuriam intelliges, quando iure optimo cuncta tibi mala deberi existimabis. Puta

Secundum suæ cõsciẽtiæ, & anteactæ vitæ recognitio.

eum,

eum, quem aduersarium censes, Legatum ad te Diuinitus missum, vt tecum transigat de magnis nominibus paruo ære dissoluendis, de sempiterno supplicio exigui patientiâ dedecoris redimendo. Cogita eundem Christi verbis sic tecum agere. En syngrapha tua, quæ in fronte abs te Domino tuo decem millia talenta, a tergo tibi a Conseruo centum denarios deberi testatur: vtrum vis elige: aut Syngrapha conijciatur in ignem; aut si nomina dissolui mauis, para te ad ignem loco Syngraphæ subeundum. Hæc audiens, si sanus es, gratiam referes, cui referre iniuriam volueras. Quod si contingat, vti non rarò assolet, vt ille de tuâ mansuetudine insolescat; non idcirco istam abijcias, quæ te vel nolentem pro merito vindicabit: illatam enim tibi infamabit iniuriam, meritamque apud omnes inuidiam æmulo tuo conflabit. Audi, & sequere Philippi Macedonum Regis exemplum. Hic cum Legatis Atheniensium pacem rogantibus benignè annuisset, quæsissetque præterea, quid vltra Atheniensibus facere posset, quod illis foret acceptum, hoc a superbo Demochare, ex Legatis vno, responsum tulit; *Nihil*, inquit, *ciuibus nostris acceptius erit, o Rex, quàm si te ipse suspendas*. Quo audito Philippus, non se, sed maiore æquitate iram suam, eâ dignam animaduersione, suspendit, præfocauitque: ac dimisso Demochare incolumi, non aliam de illo vindictam sumendam duxit, nisi quam inultæ poten-

Optimum vindictę genus, indignitatem iniurię modestiâ ostẽdere.

tiæ modeſtia poſſet exigere, æternam ſcilicet ob tantam procacitatem infamiam.

Tertiũ remediũ dilatio.

Sin autem iracundia, antequam ratio illam præcluderet, mentem occupauit: exactoque conſilio, atque omni ſibi aduersâ ratione ſubitam vltionem indixit; promitte illi, te vltorem, ſed ſine tuo periculo futurum. Dic autem tibi periculum maximum imminere, ne ſi iniuſtas ab æmulo repetas pœnas, iuſtas communi Domino daturus ſis longè grauiores: Itaque inſtituendum antea iudicium, audiendum Reum, dandam illi aduocationem eſſe, vt ſi deinde crimen non diluat, digno ſupplicio plectatur. Interea differatur vltio, dum rabioſa cupiditas deſpumet, & mens in ſuam reſtituta ſedem, ac libertatem aduocato iterum conſilio, actionem iniuriarum apud rationem contra æmulum inſtituat, Illa ſedeat pro tribunali, non ira, quâ aliquando vt miniſtrâ, ac ſatellite, nunquam vt iudice vtendum, imò quandiu iudicium fit, ſummouenda, ne ſuis rumoribus illud perturbet. Nullum autem iræ præcipiti remedium præſentius dilatione eſt, quæ eius fluctus vbi cohibuit, fregit, compoſuitque, durare, ni progrediantur, inualidos. Sæpè etiam ſola ipſa dilatio iniuriam, iræ cauſam, diſiecit: nam ſemotâ iracundiâ, quæ offenſam ſuâ criminatione auxerat, palàm fit, nullam nobis iniuriam, ab æmulo, ſed illi potiùs a nobis interpretatione malignâ factã. Interdum ambiguè, ſed bonâ mente dicta in de-

terio.

teriorem partem, aut aliò destinata ad te traxisti. Interdum pupugit quidem alius, sed vt te prouocaret ad ludum: quid iniquius, quàm maleuolentiam interpretari, quod nonnisi cum amicissimis fieri solet? Etiamsi seriò momordisset amicus, flectere in lusum, iocumque debueras, & consequentium interpretationem ex antecedentibus petere: quanto magis si iocari voluit, vt consueuerat. Aristotelem ferunt, cum se à quodam maledictis lacessitum audisset, facetè dixisse; *Absentem etiam verberet licet, modò presenti parcat.* Socratem pariter acceptâ alapâ iocando conquestum, in ea se tempora venisse, vbi ignoraretur, quando cum galeâ esset e domo prodeundum: Illud præterea iræ signum dare consueuisse, quòd vocem summitteret, & parciùs loqueretur: signum nempe lenitatis, & mansuetudinis, vt eius admonitu ira erubesceret, recederetque. Haud arduum puta quod ægri isti infirmæ, ac debilis naturæ viribus superare potuerunt: ideo nanque eos in exemplum libentiùs propono, qui non inuitent modò, verùm etiam pungant, stimulentque non sequentium ignauiam. Tibi vltra vires naturæ diuina quoque, ni renuas, præsto erunt auxilia. Fortè seriò quidem contumeliam aliquis dixerit, sed iratus, hoc est per id tempus insanus: Nunquid æquum est, ab insano supplicium exigere? Tute illum stultè locutum dicis, & belluam, & mulæ similem, prætereuntes temerè ferienti, com-

Quartum remedium benigna interpretatio.

Laert. in eius vita.

Irato vt insano parcendum.

pluries appellasti. Dic igitur, quare non, vt stulto, non vt belluæ, cui par cum illo vt rationis, itâ culpæ vacuitas est, ignoscendum putas? Excusatiùs certè vindicares, si mente illum sanâ locutum diceres: nunc verò satis tibi non constas, qui verbo stultum dicis, re, atque vltione prudentem: hæc enim nonnisi scienti, prudenterque contumelioso rependitur. Quòd si eum punias, quòd irasci non debuit, nec in insaniam spontè proruere; habes tecum, quem vtiliùs ob iracundiam, & cognatam insaniam punias. Tu enim quoque irasceris irascenti, & quidem minùs iustè: siquidem ille aduersùs sanum iratus est, tu aduersùs insanum. In te igitur priùs exemplum statue, quid irato debeatur, & quas de te pœnas cæpisti, exige ab alijs. Sat puto leuibus pænis contentus eris, & fortè isthæc omnis tempestas, quæ fulmina crepitabat, in amicæ reprehensionis auram detumescet.

At mendacium, seu facinus tale mihi exprobrauit, vt eam notam haud vnquam nisi exprobrantis sanguine possim eluere. Quid, obsecro, dolet? morbus tuus, an indicium ab alio factum? si indicium, per quod tui opinionem apud alios imminutam putas; quare non magis morbus, qui non tuam imaginem, sed te ipsum rodit? quique ipsum indicium suis sordibus inquinat, suumque veluti odorem corrumpit? Si autem morbus; hic non alieno sanguine, sed tuo curandus est:

mitte illum flagri adiumento; aut aliâ corporis afflictatione: atque vbi conualueris, grates medico tuo refer, qui morbum tibi tuum aperuit, atque ad remedium incitauit. At contumeliam dixit, non amicè monuit, vt debuit: illa est, quæ vrit, non simplex, atque vtile indicium. si vales; euentui crede, te vrendum fuisse, non amicè palpandum, aut molli aliquâ viâ curandum, vt conualesceres. Nemo te tibi amicior: compluries te peccantem vidisti, & nunquam non amicissimè commonuisti: nec tamen peccata recessere: igitur igne, & ferro vlcus resecandum fuerat, non blandâ manu confouendum, & fomentis, blanditijsque in suâ pernicie confirmandum. Negligimus enim vt leuem morbum illum, cui lene cernimus, & blandum adhiberi medicamentum.

Quare differ te, quàm diutissimè potes, iratum: conijce furiosam mentem in vincula, donec resipiscat, & hæc, quæ diximus, atque horum similia per otium contempletur. Corporis iniurias patiendi consuetudo debilitat; iniurias animi, etiam consuetudo meditandi: quę scilicet illas animo repręsentans cum eo sępè committit, efficitque, vt iniuriarum nulla animum quasi tyronem nouitate deterreat, deijciatque. Magni Theodosij legem, Ambrosio latam auctore, tibi positam puta, quâ nempe cauit, ne quis Cęsaris iussu capitis damnatus mortem subiret, nisi post trigesimum a promulgatâ sententiâ diem. Malo enim

Theodosij prudēs cōtra iræ impetum lex.

suo

suo didicerat optimus Princeps, quàm iniquum sit reo appellationis copiam negare a Principe irato ad sedatum, qui & potentiâ, & dignitatis gradu, & iudicandi munere pręcellit. Egregium etiam Architę factum, dictumque sanctissimę apud te legis instar obtineat. Non enim a sanguinarijs, suis Dijs, sed a nostri clementiâ Numinis, naturâ interprete, hausit. Is cum peregiè in patriam reuersus prędia sua Villici incuriâ labefactata conspexisset, subitâ irâ correptus, astanti villico, *Quàm malè*, inquit, *te acciperem, nisi iratus essem.* Sapientissimè quidem iracundiam excusauit, vt non puniret, ratus humanitatem eo morbo infirmam, atque impotentem ad iustè puniendum manum regere non posse.

Ex apoph. Ald. Man.

Vltio non minuit, sed auget iniuriam.

His accedat ea cogitatio, non tolli vltione, nec minui iniuriam, sed augeri, & altiùs excipi, dum contra itur. Si enim simul ac tangeris arrectis villis, exertisque dentibus, os ad remordendum conuertis, quasi caninâ rabie contemptum redempturus, longè à proposito aberras: Despectior eris, quàm antea, si qui vir putabaris, iam canis, & is quidem rabidus, appareas. Nec te fortem puta, propterea quòd quemque accedentem, tangentemque sine discrimine morsu petis. Nam id proprium est leuissimæ cuiusque bestiolæ, cui, quia tangi, opprimi est, contactus quilibet odium euocat capitale. Inter homines quoque eos esse iræ paratioris vi-

Ira infirmitatis argumentum.

de-

demus, qui imbecilliores sunt, pueros nempe, senes, mulieres, ægrotos: quibus etiam id moris esse, vt cum præ imbecillitate congredi nequeant, feruentiùs irascantur, atque inhorrescant, vt maximè terreant, arceantque, quos maximè pertimescunt. Quare quo fortiùs loquuntur, & acriùs comminantur, eo infirmiores sunt, toto spiritu in verba, minasque conflato. Verum firmitatis, & roboris argumentum est, se ipsum validè tractum continere posse, nec dolori ferendum permittere, imò nec ab eo, plusquàm rupes à fluctibus, concitari; Valde autē concitatū se prodit, qui dolorē inferenti reposuit, quæsiuitque malignū ex consortio pœnæ leuamen. Denique illum verè fortem existima, qui iniurijs, & contumelijs ita animum obfirmauit suum, vt iam ne sentiat quidē, statimque, perinde ac si non agnouisset, ignoscat.

CAPVT QVINTVM.

Potissimum Iræ medicamentum Præpotentis Dei Patientia.

VBi ad hæc leuiora, quæ hactenus memorauimus, remedia morbum tuum adhuc contumacem perspexeris; de Christo, nostræ salutis auctore, potiora tibi

tibi quærenda medicamenta sunt. Omnium tamen potissimum in ipsâ Medici contemplatione medicamentum statue. Sume præ manibus Christi e cruce pendentis imaginem. Serpens hic æneus (eam de se ipse sculpsit effigiem, quo se
Num. 21. 9. anguis instar pestiferi commune odium, ac de cæso, suspensoque commune gaudium sustinuisse significaret) serpens, inquam, hic ęneus solo aspectu virus, quo te reptantes tecum supra terram Ferę morsibus suis implerunt, exhauriet: bilem videlicet ex alienis iniurijs collectam. Aspice æneam illam iniuriarum tollerantiam, & confer tuum cum innumeris eius opprobrijs, quæ illum vsque adeo deformarunt, vt in ea verba compu-
Psal. 21. 6. lerint. *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis*. Vide singulas Christi iniurias infinitis partibus tuam istam tenuissimam excedentes: quid enim nisi infinitum esse queat, quod infinitam valeat potentiam offendere? Quid nisi tenuissimum, quod tuæ bene congruat paruitati? Expostula deinde, si potes de iniuriâ illatâ, ferrum cape, anhela, meditare vindictam; quando rerum Dominum à suis figmentis tantę vulnera atrocitatis silentio ferre tuâ causâ vides.

Finge animo illum sic tecum loqui, vt eius
Christi e cruce pendẽtis allocutio. ęquitatem intelligentiâ, magisque imitatione percipias. Volo te, quas habes, querelas, contra ęmulum tuum omnes proferre: modò, quas

ego

ego pro te ſine querelâ iniurias tuli prior, auſcultes. Ego ſi fortè non noſti, antequam carnem hanc cum vermiculis communem induerem, integrâ vixi æternitate beatus: mox vniuerſa, quæ vides, & plura, quæ oculos tuos fugiunt, eo grandiora, quo meliora, ſolo nutu, atque imperio cõdidi, eodemque alios, atque alios rerum orbes excitare quotcunque, ſi velim, poſſum: quando nec rerum affluentia mihi deeſſe poſſit, nec potentia, nec ſapientia, cum hæc omnia ego ipſe ſim, qui mihi deeſſe non poſſum. Eâ verò opulentiâ diues, meque ipſo plenè contentus haud opus habeo rebus procreatis ad plenum gaudiũ, æquè rerum omnium Dominus, ſiue illa extra me dimiſero, ſiue mecum retinuero. E tantâ nihilominus amplitudine, ac ſublimitate in huius me corpuſculi anguſtias conieci, vt illud tibi in exẽplum componerem patientiæ, ac tuis querelis ſilentio meo ſilentium facerem: Quod vt pro viribus æſtimare valeas, illud in acerbiſſimis meæ necis cruciatibus tibi contemplandum propone. De ijs autem ſic primùm in vniuerſum habeto, tot, tantiſque fuiſſe me cruciatibus traditum, vt ſola illorum recordatio timere, tremere, ſudore ſanguineo manare, ad extremum mortis agonem venire hominem diuinitate ſuffultum coegerit. Quàm grauis res ipſa venerit, cui tam feralis imago contigit, facili negotio conijcies, ſi rem attentiùs inſpexeris. Nefario parricidio fundamenta iecit is,

quem de puluere, ac ſtercore pauperem erexeram, vt inter ſupremos populi mei principes collocarem. Ab eo enim venij hoſtibus ad lanienam empturis: nec ſecus, ac ſoleant viliſſimæ quæque merces, pretio nimirum ad emptoris arbitrium ſtatuendo: *Quid vultis*, inquit, *mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Quo pacto nequiſſimus
Matt. 26. 15.
proditor ne ſui quidem iumenti caput vendidiſſet: cum contra eo ipſo tempore, infinito mei ſanguinis pretio de illo a tartareis hoſtibus redimendo tranſigerem. Comprehenſus deinde, ac funibus circumligatus, non ſecus ac de inſigni fieret graſſatore, cuius interitus publicæ, priuatæque rei conduceret, inter ſibilos, inſanoſque plaudentis populi clamores ad iudicum ſubſellia perducor. Iudices ſedebant ſeruuli mei, apud quos graui me ſupercilio, & minacibus oculis intuentes reus agor, quòd regnum affectauerim alienum, quòd contumelioſus in Deum fuerim, quòd flagitijs omnibus coopertam vitam traduxerim: Is videlicet, cui nihil vſquam in Orbe meo eſſe potuit alienum, quod raperem: cui tam arduum fuerat eſſe in Deum contumelioſo, quàm in me ipſum: cui denique non alia fuere flagitia, quàm quæ vos per ſummam nequitiam, ego per ſummam bonitatem admiſi, vbi vos flagitijs omnibus coopertos mihi membra coagmentaui: tunc enim,
Iſ. 53. 4. *Iniquitates veſtras ipſe tuli, & dolores veſtros ipſe portaui.*

Agno-

Agnouit Iudex innocentiam meam, palamq. pronunciauit, non tamen, vt inuiolatam dimitteret, ſed vt eo acerbiùs, quo iniquiùs damnaret. Ad crucem enim, ſuppliciorum extremum, conſuetâ, imò præter omnem conſuetudinem, immani verberatione præmiſſâ, condemnantis iudicio inſons condemnor. Ea autem fuit verberum carnificina, vt nudata oſſa, regius quemadmodum prædixerat Vates, ſeſe proderent dinumerantibus. Huic verò tam crudeli verberationi a nefariâ turbâ Satellitum, probare ſe populo cupientium, e pugnis, colaphis, calcibus, sputis in os meũ egeſtis, ſpineoque ſerto capiti impoſito, altèque defixo tam ingens pænarũ cumulus acceſſit; vt qui vultus latentem antea diuinitatem inſinuaret, iam ipſam vix proderet humanitatẽ. Poſtremò funibus collo iniectis ad verticẽ Caluariæ montis in modũ belluæ raptatus infami ligno ſuffigor: atque ibi tandem morte turpiſſimâ, eâdemque omnium, quotquot vlli mortalium antea contigerant, acerbiſſimâ, latronum medius, tanquam eius ordinis caput, in regiâ, ac florentiſſimâ vrbe, excelſo, & maximè conſpicuo in loco, feſto die præ ceteris celeberrimo, in luce ipſâ meridianâ, ſpectante, ac plaudente populo innumerabili, veſtibus omnibus per ſummam ignominiam, quin & cute ipſâ perſummam immanitatem denudatus, totâ exhorreſcente, mecumque auctore ſuo propè commoriente naturâ, morior

Pſ. 21. 18.

a filijs interfectus, pro interfectoribus filijs, morior omnipotens, morior immortalis. O rem grãdem, fortè inquies, nec nisi Deo testanti, nec nisi de Deo perpetrante credibilem. Ita planè res est: credere non deberes, nisi ipse testis, nisi actor essem. At quid ad tantam & vix credibilem atrocitatem me dixisse putas? Toto tẽpore, quod ea tenuit, vocem protuli nullam, saltem, quæ me commotum significaret, nonnullam quidem, quæ me pacatum: vsque adeo silui, *vt*
Matt.27.14. *miraretur Præses vehementer*, & cum primùm erectâ cruce populum mihi vni intentum vidi, hæc vna vox longum silentium rupit; *Pater ignosce illis,*
Luc.23.14. *non enim sciunt, quod faciunt*. Idque tam seriò dixi, tam impensè rogaui, vt quos tunc in terris habui percussores, iam in Cœlo regni consortes meę precationis merito nunc adhibeam.

Has igitur tot, tantasque, ac tam atroces iniurias sine querelâ sustinui tuæ salutis fructu satis abundè recreatus: eius nempe, qui meæ necis fuisti tuis criminibus auctor, & cui romani Pręsidis ministri, tanquam abs te conducti sicarij manum suam in opus sibi penitùs ignotum, locarunt. Hæc meas lachrymas cogitatio tersit, hæc silentium querelis indixit; fore aliquando vt te e sempiternis supplicijs ereptum sempiterni mei regni consortem huius tolerantiæ merito cernerem. Iam peto abs te tanti amoris, tantorumque meritorum gratiam. Profectò si vt pro me vitam, di-

Christi patientis solatium suorũ vtilitas percussorum.

gnitatem,

gnitatem, diuitias profunderes, exigerem; tametsi orbis terrarum penès te esset imperium, dare deberes; tum quia hæc omnia redderes, non donares, tum quia eadem hæc, sed infinitâ cum accessione, tibi ipse donaui, non reddidi. Nunc verò cum non in meam, sed in tuam duntaxat vtilitatem, petam, vt leuissimam illam, quam accepisti iniuriam, non hosti tuo, sed mihi, cuius ille membrum est, condones, quanto id libentiùs prestandum, ius atque equitas omnis suadeat? Retines, puto, memoriâ, quid aliàs dixerim; *Quandiu vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis*. Ego me clipeum æmulo tuo opposui protegendo: Per me transibit, meq. feriet priorem, quidquid in illum iactaueris: ne verbo quidem contumelioso parcam, quin sempiternis pœnis vlciscar, prout satis disertè significaui, vbi dixi; *Si quis dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis*. Si igitur æquum adhuc non putas mihi tam bene de te merito ignoscere; tibi saltem ipsi vltionem tanti futuram, æterno supplicio luendam condona.

Christo cōdonantur hostium iniuriæ.

Matt. 25. 4.

Matt. 5. 22.

Nobis condonamus, quod hosti.

Hæc si tecum humani generis conditor, & restitutor Christus loquatur, haud censeo, te adeo sine pudore, ac sensu futurum, quin continuò eius genibus aduolutus iram hactenus æmulo reseruatam, aduersùs te ipsum tuæ vltricem contumaciæ adhibere incipias. Quare si Christi Domini verba, irâ paulisper semotâ, per otium reputaueris

ris , ijſque ſub omnibus vnum illud Verbum diuinum intellexeris, quod vim ceteris infinitam adiungit, ſuauiſſimum iuxta, ac maximè ſalutare morbo tuo remedium comparaſti. Compeſce igitur querelas omnes, eaſque amãtiſſimo Domino, ac Parenti, qui ſuas tuæ ſaluti donauit, gratus rependе. Cuilibet, qui aliquid in te peccauit, ſi attentè quæreres, ſua nunquam deeſſet iuſta, & probabilis excuſatio. Puerum aut fæminam, vtcunque ætate prouectam, par imprudentia apud cordatũ quenque excuſaret: Senem, atque ægrũ debilis, & iam malis æquata patientia impunitum dimitteret: Inferiores humilitas irę, ſuperiores periculum, pares ęquitas, quam ipſi nobis optamus, abſolueret: nemo non peculiari aliquo patrocinio, apud ęquum Iudicem gauderet: Vnũ tamen apud te ſit velim commune omnibus patrocinium, communis ſcilicet omnium Parens, qui cunctis ſuis liberis abs te pacem petit, quique ab omnibus tibi: paratus perdere quoſcunque mortalium, atque ęternis ignibus punire, qui in te contumeliam iactauerint: imò qui te non vt ſe ipſi dilexerint, tibi eſurienti, ſitienti, ęgrotanti, & reliqua id generis incommoda patienti præſto non fuerint. A regio infante vel irato quiſquis, Rege inſpectante, & nati manum iuuante, vapulat, ſuis plaudit verberibus, & verberanti arridens gratias pro opportunâ agit correctione. Nouit enim, nec puerum iniurię faciendę intelligentem

Nulli, ſi quęratur, excuſatio deeſt.

gentem

gentem eſſe, nec Patrem fore, vel propulſatæ tolerantem. Quotquot Deo parente mortales naſcimur, regios pueros dignitatis gradu, non rationis vſu dum iraſcimur, ſuperamus. Quare quiſquis ab homine vapulat, a pluſquam regio ſe infante cædi, nec niſi Patre inſpectante, & nati manum regente, putet: proinde ſua verbera, non iniuriâ, ſed meritæ obiurgationis iure inflicta, gratus, ſi ſapiat, non iratus, ac mærens accipiet: aſpera enim licèt bono vſu miteſcent, & in beneficia tranſibunt.

Iniuriæ hoſtib⁹, vt Dei filijs coram parẽte cõdonãdę.

At non meum, inquies, vulnus, ſed Dei, quem ſe mihi clipeum contra ferientes oppoſitum noui, irâ perſequor: proinde non Dei filijs, ſed hoſtibus, a quibus id vulnus infligitur, ſuccenſeo. Primùm rerum omnium Parenti nullus hoſtis, niſi filius, qui poteſt quidem filij erga Patrem, at non Patris erga filium voluntatem, ac beneuolentiam exuere. Deinde ſi filio hoſtiliter in Deum contumaci iraſcendum putas, ſume ab ipſo Deo, cuius partes ſuſcipis, iraſcentis formam. Hæc eadem interdum, quæ medici erga ægrotum, interdum, quæ iudicis erga maleficum eſt. Ille a corpore vnius hominis, iſte totius generis humani membrum putridum ſecat, vt reliqua non computreſcant. Vterque ſedato animo curam ſuam exequitur. Nec ſi medicus languidi maledictis impetitur, aut nauſeãtis vomitione aſpergitur, in odium, niſi languoris, qui iniuriam fecit, exurgit:

Honeſtè iraſcẽdi ſpecimẽ a Deo irato ſumẽdum.

git: aduersus languorem autem non iram, sed iræ instrumenta duntaxat pacatus exercet. Neque iudex latroni irascitur, sed in eum, vt venator insurgit, lictores canes immittit, circumuenit, captumque voce, ac vultu sui muneris increpat, ac tandem læto animo publicæ tranquillitati donũ suspendit. Si enim pro scelerum grauitate, ac multitudine ira illi exercenda esset, a mente discedẽdum foret, hoc est iudicium deserendum, vt iudicis munere fungeretur: hoc autem pacto sæuire quidem ferarum ritu in miseros posset; at certè animaduertere, vt hominem in hominem decet, non posset. Deum igitur, si tua illi militat iracundia, contra eius hostes ducem sequatur. In illos non se, sed sua arma effundat, ac stans in vestigio tela contorqueat. Scilicet hæc diuinæ naturæ conditio est, vt cuncta seueritatis instrumenta, quibus nostra indigent mala, nullâ irâ cõmotus adhibeat, sed iræ munera rationi rectiùs exequenda committat. Nonne vides vt sudo, ac ridente Cœlo terra concutitur, subsidit, dehiscit? suos quoque interdum cum oppidis habitatores exorbet? Hoc iræ Diuinæ specimen est: haud aliter Deus irascitur, nempe serenus, ac ridens natos pulsat, vel vt superstites suam vitam corrigant, vel vt extincti alienam. Id autem est, quod tibi sequendum proponimus: Iræ telum rationi seruandum committe, nunquam nisi eâ reddente, adhibendum.

Iræ munus ratio meliùs exequitur.

Ergo

Ergo, inquies, iraſcar nunquam, ſi iræ munus rationi cædendum? Ergo improuidè natura hoc me gladio inſtruxerit, qui ſtringentem feriat, nec ſatis fidæ tutelæ, nec ornamento ſit? Hoc minimè dicam: ſequendum quidem nobis mortalibus Deum quàm proximè licet, præmonui, at non aſſequendum. Illum habere iram non decet; nos decet, quandiu ſine ipſâ poſſumus, non adhibere. Non iram, ſed iræ intemperantiam damnamus, diuino docti oraculo; *Iraſcimini, & nolite peccare*. Crebrò id nobis vſu venit, vt corporis miniſterio ad iuſtæ vltionis vſum animus indigeat: quare cum corpus ratione duci nequeat, opus habuit bile ſuccendi, atque iracundiæ facibus ſollicitari, quò pro rei arduitate incaleſceret, & ad communem perniciem propulſandam cum animo conſpiraret: proinde ad honeſtos vſus euocata ira vtilis eſt, nec vtenti indecora: modò nec antea, nec vltra progrediatur, quàm ratio præſcripſerit, & ſigno receptui dato ſtatim reſiſtat, reque vel infectâ recedere glorioſius habeat, quàm inuitâ, & reclamante ratione perficere. Pſ. 4. 5.

CAPVT SEXTVM.

De temperando metu, vbi præsertim de morte contemnenda.

Vemadmodum imminentium malorum terrores malis ipsis quodammodo velitantur, & aduersùs nos primi depugnant; ita in parte nostrâ eorum metus iræ præcurrit: nempe priùs metuimus, quàm irascamur. Mala proinde cum irâ in extremo, vt ita dicam, certamine, terrores verò cum metu in primâ acie congrediuntur. Quare cum iram aduersùs mala præsentia hactenus instruxerimus; proximum est, vt etiam metum aduersùs eadem appropinquantia, & exitium minitantia instruamus. Spes autem eius, quam petimus, victoriæ (cuius pretium felicitas) plurimùm in hoc primo congressu sita est. Ridet enim præsentia mala, qui venientium terrores meditando fregit, prędomuitque. Vbi verò mala edomita non ampliùs terrent, oblectare incipiunt, quasi mitigatæ feræ magistrum, qui se lambi gaudet, familiariterque tractari à terroribus

ribus populorum. Et quia cuncta, quibus petimur mala mortales, telo vno, nempe mortis formidine depugnant; prima nobis hæc erit huius teli cura frãgendi: eo enim exuta malorum vim, nomenque deperdunt, & in molestam quidem, sed minimè formidandam incommodorum turbam discedunt. Itaque antea de morte, postea de reliquis incommodis contemnendis documenta dabimus.

Multa de mortis contemptu vetus philosophia naturæ præceptis imbuta disseruit; nunquã tamen obtinuit, vt quenquam ex alumnis suis in mortem securum immitteret. Haud enim valet natura supra se ipsam per suæ mortis, hoc est, per sui ipsius contemptum assurgere. Si qui autem fuisse narrantur, qui mortem superbo pede calcarint; hos destitutos potiùs quàm institutos naturæ documentis dixerim, vt qui stultissimè se ipsi deuorandos neci tradiderint, suum vti nomen ab eius morsibus vindicarent. Nulla verò nos Christianâ sapientiâ imbutos præterit dies, quin sacris anniuersarijs publica Numini gratulatio fiat ob innumeros vtriusque sexus mortales, quos diuinarum vis litterarum pro cœlesti patriâ deuouit, & in occursum vel teterrimæ mortis lætos, nedum securos immisit. Totidem contemptæ necis, quot suæ doctrinæ martyres, seu testes Christus enumerat: qui omnes vitam hanc breuem Christi Euangelio dedere, vnde nouerant sibi, non

Philosophia nequit mõtis contemptum persuadere.

Sola Christiana sapiẽtia id præstat.

ſuo tantum nomini, reſtituendam æternam. Quare ex hâc vnâ, non e veteri philoſophiâ huiuſmodi documenta petenda ſunt.

Deus igitur, cuius ſapientiam nihil fugere potest,
Sap. 8. 1. teſt, vt potè attingentem *a fine vſque ad finem*, quique propterea meliùs quàm mortales ipſi, quid ſit mors, intelligit, ſæpè id ſacris litteris inculcat, animi e corpore exceſſum, non morti tribuendum eſſe, ſed ſomno: proinde vt aliquem ex hâc vitâ migraſſe ſignificet, eum dormiſſe, ſæpè ait, cum patribus ſuis: & licet vulgare quoque mortis vocabulum, vt a vulgo percipiatur, adhibeat, quod omnes facere cogimur; quando tamen doctoris partes aſſumit, ſomnum pro morte, vno vocabulo grande claudens documentum, vſurpat. *Lazarus* inquit Chriſtus, *amicus noſter dormit: ſed vado, vt a ſomno excitem eum*: quem nimirum quatriduo ante Sorores extulerant, humauerantque. Quin vbi puellam principis Synagogæ filiam vitæ reſtituendam adijt, non contẽtus, ſe eam dormire dixiſſe, inſuper & explanatiùs mortuam negauit. *Recedite*, inquit, *Non eſt enim mortua puella, ſed dormit*. Id pariter Teſſalonicenſes edocuit Paulus Chriſti diſcipulus, monens, ne eorum ignorantiâ tenerentur, quibus cum nulla eſſet reuiuiſcendi fiducia; vitâ functi in mortuorum numero habebantur, cum reuerâ inter dormientes ad nouiſſimæ tubæ cantum euigilaturos connumerari deberent. *Nolumus*, inquit, *vos ignorare*,

[Margin notes: Mors corporis ſomnus. — Io. 11. 11. — Matt. 9. 29. — 1 Ad Teſſal. 4. 12.]

rare, Fratres, de dormientibus, vt non contristemini, sicut, & ceteri, qui spem non habent. Atque hic loquendi modus vsque adeo apud veteres Christianos increbuit, vt quæ sepulcra ethnicis dicebantur, postmodùm cœmeteria, hoc est dormientium cubicula, mitigato euangelicâ spe vocabulo, dicerentur. κοιμητήριον dormitoriū

Vera mors hominis culpa mortifera.

Contra verò quibus animus nequitiâ perijt, Christus mortuos nuncupandos, vel cum maximè viuere putarentur, edocuit. *Noui*, inquit, *opera tua, quia nomen habes, quòd viuas, & mortuus es*. Ita de eo sacrorum Antistite, qui suis honoribus ad viuendi licentiam abutebatur, pronunciat viuorum Iudex, & mortuorum. Nec huiusmodi mortuis plus, puto, confert ad vitam corporea viuentis species, ac reliquis defunctis marmorea tumulo insculpta: vtraque enim belluis, ac mente destitutis imponit, neutra diuinæ sapientiæ oculis interiora perlustrantibus: quorum e iudicio illa extitit aduersùs hypocritas Pharisæos sentētia; *similes estis sepulcris dealbatis, quę a foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitiâ*. Huius autem rei potissima ratio ex animi nobilitate descendit, qui cum diuinâ e stirpe oriundus, haud alio, quàm diuino Spiritu animetur, ac viuat; abrupto caritatis vinculo, quo cum Deo iungebatur, non secus perit, ac pereat corpus, animo, vnde viuebat, amisso. Extinctus autem animus, vt vt adhuc in corpore iaceat,

Apoc.3.1.

Matt.23. 27.

ceat, vitâ illud, quâ ipſe caret, donare non poteſt, ſed mortui duntaxat feretrum, aut monumentum efficere. Quòd ſi propriâ amiſſâ vitâ adhuc communem cum reliquis animantibus retinet; ex eâ nihil ampliùs habet, niſi vt ex homine in ſordidum animal, quaſi verminans cadauer, defecerit.

Itaque cum e diuini oraculi reſponſis nobis certiſſimè conſtet, corporis interitu nos dormire, non mori; ſolâque animi a Deo, vnde viuit, defectione hominem interire, illud efficitur; iuſtos, ac Deo caros viros veram mortem nunquam oppetere, ſolamque illis relinqui, quæ mortis ſpecie ſoporem membris, ac requietem immittit. Quòd ſi perfractè adhuc in tua ſententiâ perſtas, mori, atque e viuis exterminari eos, quorum animi ad vitam tranſeunt immortalem; inſipientiæ damnaberis ab ipsâmet infinitâ Dei ſapientiâ. *Iuſtorum animæ*, inquit, *in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & æſtimata eſt afflictio exitus illorum, & quod a nobis eſt iter, exterminium: illi autem ſunt in pace.* Obſerua pulcherrima verba: Non *afflictio, ſed exitus* ex afflictione eſt ea, quam tu mortem dicis, nec *exterminium*, ſed iter, & reditus ab exilio ad patriam: illam nempe Hieruſalem, cuius nomen pacem promittit, non ampliùs credendam, ſed videndam. Viſio enim pacis nobis dicitur, quæ Hieruſalem Hebræis. Vita iſta mortalis

Iuſti verè nūquā moriuntur.

cap. 3. 3.

talis tota continuatis decedentium temporum mortibus compacta eſt, idque a nobis viuere dicitur, quod eſt lentè mori. Quare qui huic æuo finem cum iure ad immortalitatem imponit, is demum mortem, non vitam finire, imò hanc inchoare, cenſendus eſt. Quod pręclarè docemur e Chriſtianæ Eccleſiæ ritu, quæ in ſuis faſtis ſanctorum virorum, natales appellat dies, quibus ij vulgo mortui dicuntur, & vt in natalibus ferias, ac lętitiam indicit. Accidit illis, quod Soli, qui dum nobis videtur occidere, gentibus oritur nobis ignotis: Ita eorum, qui nobis occaſus creditur, ortus eſt mundo alteri nobis ignoto: vbi ſcilicet, *Iuſti fulgebunt, ſicut ſol in Regno Patris eorum*. O quantus erit ille fulgor, qui non vt ſiderum lumen in conſpectu ſolis euaneſcet, ſed ſicut ſol in conſpectu infiniti luminis ſtabit.

Mors iuſtorum natalis dies.

Matt. 13. 43.

Nec eſt, cur contrarium aliquid ſuſpicemur, quando ſanctos Chriſti martyres hinc dirâ laceratione conſciſſos migrare conſpicimus: nam quis luctu dignum exiſtimet, cui humilis ſaccus in pœnam datus dilaceretur, vt læto, regioque amictu Cœlitum more induatur? Hilari certè carmine id ſibi præſagiens gratulabatur regius Vates, vbi ait; *Conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lętitiâ, vt cantet tibi gloria mea, & non compungar*: hoc eſt, vt exutus corporis ſacco non ampliùs eius, quaſi cilicij, ſetis excrucier. Id nobis perſępè vſu venit, quod olim Iſraeliti-

Corpus animi indumentum eius laceratio non curanda.

Pſ. 29. 12.

Gen. 37. 3.

carum Tribuum Parenti, qui cum prę manibus haberet Iosephi, amatissimi filij, tunicam fędè discerptam, & recenti adhuc sanguine madidam, illico in vberrimos fletus erupit, quòd a belluâ dilaniatum, vt ceteri fratres simulauerant, crederet: quando reuerà ille in Ægiptum diuino consilio ducebatur, vniuersi vt eius regni administrationi præficeretur. Haud aliter nos ad Martyrũ dilacerata corpora, quandoque ingemiscimus, dum illis interim obtigit, vt Cœlitum sedes conscenderint, æternùm cum Deo regnaturi, nostrasque lachrymas, veluti e lusciosis oculis lapsas irrisuri. O si daretur, gaudijs illorum interesse, quos hic lugemus vt miseros; puto nos non lacrhymas dimissuros, sed ex alienâ ad nostram miseriam, & cæcitatem deplorandam cõuersuros. Ibi enim eos ipsos, quos hìc maximè malignorum lingua proscidit, carmen illud festiuum concinentes audiremus, quod Deus ipse in eorum
Ps. 63. 2. vsum, Ecclesiâ teste, conscripsit; *Protexisti me Deus*, inquient, *a conuentu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem*. Ita Christi Ecclesia sponsi sui arcanorum conscia in Sacro, quod ad eorum memoriam instituit, loquentes illos inducit: quem ad modum, & quorum corpora leonibus, aut igni tradita nouimus, illa Ecclesiastici
Eccl. 51. 4. verba proferentes facit; *Liberasti me secundùm multitudinem misericordiæ tuæ a rugientibus præparatis ad escam: a pressurâ flammæ, quę circumdedit me,*

&

& in medio ignis non sum æstuatus: quæ postrema præsertim verba Beati Laurentij festo die recitamus, cuius nimirum corpus haud dubiè igni traditum conflagrasse constat: Etenim Christi Martyres corpora sua non se ipsos putabant, sed vile animi indumentum, quod quietis tempore deposuisse, aut trahenti dimisisse, in promiscuo illis erat: nec magis horrori, corpus in sepulcrum vermibus, aut extra illud bestijs seu igni deuorandum abijcere, quàm attritum, atque inutile vestimentum.

Porrò duo sunt, quæ lætam mortem, & somno parem efficiunt; summum sui corporis odium, summum Cœlestis patriæ, diuinique complexus desiderium. Vtrumque ad migrandum sollicitat, illud pellendo, hoc inuitando. Odium corporis, vbi præsertim longâ cum eo simultate conualuit, id morienti præstat, vt mens sui corporis miseratione minimè tangatur, nec proinde miseriam participet, sed vt de hostis (cuius vinculis tenebatur) vltimâ patientis calamitate, perinde ac de suâ libertate lætetur. Summa verò Dei caritas, quæ Ioanne teste *foras mittit timorem*, spem diuini conspectus, æquè firmã, ac metu vacuam, inducit. Spes verò cum rei expectatę gustum exhibeat, incredibile dictu est, quantâ migraturos voluptate perfundat: quęuis nempe infinitæ voluptatis libatio omnem aduocat, occupatque mentem, nullum vt in eâ ærumnarum recordatio-

Duo lætam mortẽ efficiunt, corporis odiũ, ac Dei visẽdi studiũ.

1. Io: 4. 18.

Vide optabilem piorum exitũ.

ni locum relinquat. Quis enim corpori laboranti vacet, vbi mentis obtutu, vel etiam corporis oculis, vt viris sanctis contingit, sibi mox discessuro patefactum Cœlum aspiciat? Inde autem beatissimis cœlestis patriæ ciuibus sole ipso fulgentioribus oppletum cernat cubiculum: quorum alij lectulo superfusi suâ immensâ lætitiâ parem ægro mox futuram promittant: alij frontis sudorem suis manibus tergant, & blanda verba depromant: alij in tartareos hostes vndique propellendos incumbant. Hinc Deiparam Virginem pronis expectare manibus videat, dum prodeuntem a corpore animum, suæ fructum culturæ, Filio munus exhibeat: ipsum verò Christum Iesum e superiore loco imminẽtem mille cœlitum stipatum agminibus, infinitâ luce præfulgidum, qui regiam coronam, auro, gemmisque distinctam tenens, strenuo militi, sempiterni pignus imperij, exporrigat: nec illum vt reum ad Tribunal Iudex expectet; sed benignissimus Parens ad regni consortium vt filium inuitet. Quid hoc spectaculo beatius? quę mens a tantæ felicitatis conspectu aciem ad sui aselli languores inspectandos demittat? Quis mortem tam florentis fortunæ ministram non expectet securus: quin etiam non, quâ licet, votis omnibus accersat, vt relictis illi mortalitatis exuuijs, liber ad cœlestem patriam cum tam honesto comitatu remigrare festinet? Verùm ne ista magnificè potiùs, quàm verè dicta putentur,

non-

nonnulla eorum exempla subijciemus, qui ob eximiam pietatem, quasi in conspectu æternæ felicitatis, cuius certissimam spem, veluti clauem manu tenerent, læti obiere.

CAPVT SEPTIMVM.

Ea, quæ superiùs dicta sunt, exhibentur exemplis.

Obertus cognomento de Nobilibus, quem Iulius Patruus Pontifex Maximus sacrâ purpurâ adhuc impuberē donauit, quique patruo gratiam de communi acclamantis populi gratiâ statim persoluit: tametsi enim non sine aliquâ aduersùs Pontificem inuidiâ ad tantum fastigium tam tener euectus initio fuerit; tamen subitâ maturitate, prudentiâque non ab annis emendicatâ, sed propriâ, innatâque, & quasi ingenio Soli productâ, suam protinus populo cooptationem, & cooptantis iudicium approbauit: Hic, inquam, purpuratus Adolenscentulus, vbi quatuor ipsos annos, quibus ab inito magistratu superfuit, facem virtuti prætulisset, ignauiæ etiam subdidisset, in supremum incidit

Ex eius vitâ.

Vide Ciac. in Iul. 3.

morbum, in quo Christianæ virtutis odorem, vt poma fugientia solent, suauissimè exhalauit. Cum enim diuturnâ tabe alterum latus exulceratum, alteri eum incubare octoginta ferè dies, noctesque coegisset; ne suspirio quidem indicauit, se sui corporis doloribus condolere: verùm ad extrema redactus inter laudes diuinas paulatim decedens lætam hanc vocem concordi vultu prodidit; *Nunquam putassem fore sic dulce mori* Ita nempe ex hâc vitâ discessit, cui *viuere Christus erat, & mori lucrum*, hoc est, vitæ ipsius, quam mors rapiebat, augmentum: tunc enim maximè cum Christo vitâ suâ æternâ, ac beatissimâ iungebatur.

Mors iustorũ dulcis. Ex ep. ad Philip. 1. 21.

Ex eius vita a Iosesfo Masseio descripta.

Idem, eodemque innocentiæ iure expertus legitur, atque eadem verba pronunciasse Franciscus Suarez e Societate Iesu, cui, & summa doctrina fuit, & sanctitas per suæ doctrinæ despectionem superior. Illud vir præstantissimus dixisse aliquando fertur; (hinc sanctitatem metire) malle se vniuersas suas lucubrationes, in quas vitam omnem insumpserat, perdidisse, quàm vnius horæ quadrante cum superis inter preces traducto fraudari. Non est igitur, quòd mireris dulcissimam illi contigisse mortem, vnde obtineret, vt sempiterno Numinis complexu, non inter preces supplex, sed amicus inter colloquia, ac blandimenta frueretur. *Nunquam putaßem*, is quoque ait, *fore sic dulce mori*: quia nunquam singularis mode-

stia

ſtia reputare illi permiſerat, mori ſibi mori non fore, nec vitam cum morte, ſed hanc cum vitâ, eâque beatiſſimâ commutare.

De beatiſſimo Adoleſcente Aloyſio Gonzagâ ſat fusè in eius vitâ narrauimus, quantâ ſe hilaritate mortis, tanquam obſtetricis, amplexibus, excipi ad vitam potiorem aſpexerit. Maximas primùm gratias egit, eam adeſſe denuncianti: deinde maiores Numini, cuius imperio aderat: mox ad ſe venientes, declarato exitus die (quem certum arcano Numinis affatu didicerat) inuitabat, vti ſecum grates coniungerent, quas tanto muneri pares vnus ipſe agere non poſſet. Sæpè illud Apoſtoli vſurpabat; *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto:* modò carmen Dauidicum. *Lętatus ſum in his, quę dicta ſunt mihi; in Domum Domini ibimus:* modò aliud; *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus:* Huiuſmodi autem deſiderium vt linguâ quale eſſet, ita vultus ardore quantum, & quàm incenſum, ſignificabat. Simul ac verò cœleſtis Patriæ ſpecies vnà cum beatorum Ciuium felicitate eius ſeſe oculis reſeruauit, in eam ita præ gaudio mente totus migrauit, vt, quanquam vigil noctem integram in ſummis corporis laboribus agitauerat, momento eam auolaſſe exiſtimaret. Denique, vt rem totam verbo complectar, eâ mortem lætitiâ ſubijt, quâ ianuam ad immortalitatem.

Ex ep. ad Philip. 1. 23. Pſ. 121. 1.

Pſ. 41. 2.

Mors iuſtis ianua ad immortalitatem.

The-

Thereſiam virginem perhibent, magnam illam rigidiorum Carmelitarum parentem, ſimul horas pulſari audiret gaudere ſolitã, quòd horâ minùs expectanda mors eſſet: Eius quoq; carmen, nec inelegans (amore ingenium excitante) circumfertur, cui verſus in hanc ſententiam ſæpiùs intercalatur; Hei mihi morior, quòd non morior: vnde ſatis ſignificauit, ſe victuram, ſi moreretur. Grauis iam illam incuruauerat ætas, quàmplurimis onerata laboribus, doloribuſque, pia tamen fęmina, vnde ceteris dolores aſperari ſolent, a mortis ſiue exitus recordatione, lenimentum captabat. Vbi verò mors adfuit, tantâ lætitiâ ad eius conſpectum exilijt, vt cepiſſe eam diceres reuiuiſcere, propterea quòd ſuæ mortalitatis finem inſtare iam intelligeret.

Mors etiam cruenta ſõno ſimilis iuſtis.

Stephanus ſaxis cõfractus obdormiuit.

Nec placida solùm, & quæ cubanti in lectulo obrepſit, ſomni ſimilis viſa mors eſt: nam Stephanus etiam inter ſaxa, ſui capitis ictu crepitantia, *obdormiuit in Domino*. Quàmplurimi ſanctiſſimi Chriſti Martyres, ijque vel ſenes in vltimâ ætate, vel pueri, puellæque in primâ, vtrique corpore inualidi, mortem igni, ferroque inſtructam contempſere, vel potiùs tanquam immiſſam ad perrumpendam cuſtodiam, atque aſſerendum in libertatem animum, dilexere: nihil ſcilicet intereſſe rati per oſtium ille, an per ruinam, modò e carcere ad ſolium, egrederetur. Andream Apoſtolum accepimus, vbi eminus Crucem, in-

quam

quam agendus mox erat, conſpexit, tantâ amoris ſignificatione eam ſalutaſſe, vt non audito crucis vocabulo, thalamum nuptialem a ſponſo ſalutatum exiſtimares. *O bona Crux*, inquit, *quæ decorem e membris Domini ſuſcepiſti, diù deſiderata, ſollicitè amata, ſine intermiſſione quęſita, & aliquando cupienti animo præparata. Accipe me ab hominibus, & redde me Magiſtro meo, vt per te me recipiat, qui per te me redemit*. Cum verò populus eam conſtantiam magnę innocentię (quam nihil niſi culpa terret) characterem interpretatus, illum è Carnificum manibus vindicare moliretur; tantâ vi, ac ſollicitudine ſanctiſſimus ſenex ſupplicij remiſſionem deprecatus eſt, quantâ ceteri ſupplicium deprecarentur.

Andreas crucem ſalutat, vt thalamū.

Ignatius Antiochenę Eccleſię Antiſtes cum damnatus ad beſtias illarum non iram, ſed obſequium, ac lenitatem ceteris Martyribus exhibitam vereretur, vt quę potiſſimam probandi amoris opportunitatē eriperent; hęc ad Romanos in ſuâ ad illos epiſtolâ ſcripſit. *Vtinam fruar beſtijs, quæ mihi ſunt præparatę, quas & oro mihi veloces eſſe ad interitum, & ad ſupplicia, & allici ad comedendum me: ne, ſicut & aliorum Martyrum, non audeant corpus attingere. Quòd ſi venire noluerint; ego vim faciam, ego me vrgebo, vt deuorer*. Veniam deinde poſcit ob tam generoſum ſuæ fortitudinis metum: additque alia plena fortiſſimi pariter, ac ſuauiſſimi amoris. *Ignoſcite*, inquit, *mihi*

Ignatius feratū nō irā, ſed manſuetudinem timet.

Ex Hier. de ſcript. eccl.

mihi filioli: quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulus, nihil de his, quę videntur, desiderans, vt Iesum Christum inueniam. Ignis, Crux, bestiæ, confractio ossium, membrorumque diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta Diaboli in me veniant: tantùm vt Christo fruar. Vides hic expositum, quod fortè supra minùs dilucidè dixerat, quasi de blandis ludicrisque bestiolis loqueretur; *Vtinam fruar bestijs*; fructum enim dant bestiæ, immanes licèt, amantibus iucundissimum, quibus Christum in omnem æternitatem fruendum donant. An putas hæc ab eo dicta propterea quòd nondum nisi solâ pictas in mente belluas conspexerat, quibus quàm iucundum, tam facile, ac pronum illi erat, se victorem appingere? Imò verò vsque adeo re ipsâ venientes lusit, vt eleganter etiam, ac figuratè, in otiosæ mentis argumentum, loqui potuerit. Simul enim Leones contra se immissos aspexit, ac rugientes audijt, *Frumentum*, inquit, *Christi sum: dentibus bestiarum molar, vt panis mundus inueniar.* Quid quòd etiam argutari in medijs flammis aduersùs Tyrannum Laurentius potuit, eamque rabiem incendere, cuius incendio torqueretur. *Assatum est*, inquit, *iam versa, & manduca.* Quin Eulalia virgo, tredecim vix annos nata, etiam iocando suggessisse fertur, quâ ratione magis sæuire posset Tyrannus: dum enim toto corpore proscissa vndique sanguine difflueret, Tyrannum rogauit, vt sale suas car-

Xpi discipulorum character, nihil apparentium cupere.

Picta in mēte martyria facilè obeuntur.

Laurentius in flammis contra tyrannum argutatur.

Idē etiā iocando pręstat Eulalia.

nes

nes inspergeret, quò voranti iucundiùs saperent. Cantare etiam Theodoro Martyri licuit, quem Ecclesiastica refert historia, ferreis vngulis excarnificatum, dum costæ nudarentur lætum cecinisse dauidicum carmen. *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*: cumque in ardentem rogum esset iniectus, ibique totus e diuinæ caritatis ardore flagraret, non aliter spiritum, quàm in Dei laudes effusum dimisit. Marcum quoque, & Marcellianum fratres ad stipitem clauis confixos, iudici vt resipiscerent stultè monenti sereno vultu dixisse ferunt; *Nunquam tam iucundè epulati sumus, quàm hæc libenter Iesu Christi causâ perferimus*: ac deinde diem, noctemque ad mortem vsque nunquam cessasse, alterno cantu psalmos, hymnosque suauissimè modulari.

Cantat nudatis costis Theodorus.

Ps. 33. 1.

Idemque præstat ad stipitē cōfixi Marcus, & Marcellianus.

At quid ego singulos persequor, cum familias, ac gentes integras eâ lætitiâ celebrasse constet, ac festos habuisse sui martyrij dies, quâ nos eorũ anniuersarios agere consueuimus. Est apud Iapones christianos id positum in more, vt cum ad mortem Christi causâ obeundam se damnatos audiant, quidquid vestis, atque ornamentorum in arcâ pretiosissimum lateat, festis, lætisque diebus asseruatum, producant, ijsque induti sese lictori ducendos tradant: quò nimirum gaudium, & in gaudio clausum futuræ mortis amorem significent. Mira id generis, de Iaponum fortitudine in se, suisque fortunis pro Religione de-

Iaponũ in martyrio lętitia.

uouendis narrant eius historiæ scriptores. Libet in sequenti capite nonnulla subijcere eo consilio, vt exempla recentia fortiùs nos propinquos ad sequendum moueant, cernentes non effætam nostris esse temporibus naturam, nec exhaustas in priora secula diuinæ munificentiæ opes; ne tempora calumniemur, & nostram illis socordiam tribuamus.

CAPVT OCTAVVM.

Recentiora alia pretiosæ mortis exempla.

SVb huius seculi initium in Insulâ Iaponiâ terrarum ad orientem extremâ, complures christianæ religionis cultores a barbaro Xongunsamâ, ceterisque eius regni Tyrannis lento igni traditi periere. Omnes tam hilari vultu, atque eleganti amictu in theatrum, infinitâ spectatorum multitudine oppletum, prodibant, vt si fictam se acturos tragædiam crederent, verum præmium pro bene actâ personâ mox relaturi. Supplicij locus planities erat, quam perpetua lignorum strues medijs palis curcumdata claudebat:

Horrêdum lenti ignis suppliciũ.

debat: aberant autem ab igne pali, ijſque alligati Martyres, quantum igni ad omnem ſuam immanitatem, ac ſæuitiam proferendam opus erat. Primùm enim illos ardenti calore torquebat, atque in ſudorẽ penitùs eliquabat: mox eo exhauſto, exiccatoque perſtricta cutis in aridam cogebatur membranam, deinde infuſcabatur, adurebatur, incendebatur. Denique poſt alteram, & ſæpè tertiam, aut quartam ab inito ſupplicio horam interiora ignis perrumpens ſenſu cuncta torrebat acerrimo, donec ſenſus ipſe, doloris vi retuſus, hebeſceret, ac tandem animo auolante deficeret. Illi tamen interea, dum tam horrendo cruciatu corpus flagraret, maiori, quàm in Babilonicis illis Pueris, prodigio, eoſdem hymnos pari lætitià non tamen pari ab igne immunitate cantabant. Grande prodigium fuit, inter flammas verſari, & minimè torqueri: at longè maius, & humano ingenio prorſus impenetrabile; torqueri ſimul, & gaudere. Alacritas in perferendo.

In vrbe Meacenſi, emporio eiuſdem inſulæ celeberrimo, duo ſupra quinquaginta, imperante Xongunſamâ, coronâ iſtâ donati huins prodigij ad infinitam multitudinem teſtes fuere. Cuncti enim ſereno ore, oculiſque in Cœlum ſublatis, ac cœleſti rore de eius deſiderio perfuſis, rogum longi poſt itineris curſum ſubiere. In his quinque matres cum ſuis paruulis e collo pendentibus circumſpectantis populi oculos, atque ora euocarant. Martyrũ 52. lento igne flagrãtium mira cõſtãtia.

Teclæ nobilis fœminæ generositas.

rant. Tecla præsertim lectissima fœmina, summo inter Iapones loco nata, quę quatuor tenerrimæ ætatis liberis ad latera coronabatur, quintum adhuc lactentem in sinu, sextum in vtero æternæ vitæ mox paritura gestabat. Nulla generosæ matri sollicitudo, nisi de filijs ad virtutem adhortandis fuit: & licèt in cunctis vna torqueretur, perinde ac dolore vacua, cunctorum tolerantiam suâ fortitudine roborabat. Puellæ inter astantes natu minimæ dolenti, se ardoris vi oculos perdidisse; Ne doleas, inquit, filia, nam protinus infinitæ illos pulchritudini reserabis. Dignus etiám, qui præ ceteris memoretur, eius Vir fuit, Ioannes nomine, vnde tanquam e capite tanta virtus in familiæ corpus defluxerat. Is enim apparitori, qui tyranni iussu crudele supplicium denunciauerat, & lætus gratias egit, & quam putauit homini peropportunam, retulit: nam machæram, quam pro gentis more, ac generis nobilitate curiosè ornatam gerebat, dono illi dedit, plura si ad manus forent, ac meliora daturus. Quà verò mortis prodromos, eâdem deinde securitate mortem ipsam vnâ cum familiâ, ac socijs reliquis excepit. Nam cunctis suo palo astrictis, vt flammâ sublatâ æstus inualuit, non clamor, aut gemitus æstuantium auditus, sed cantus, & hymni, & voces, quibus vel grates de tam felici exitu agerent, vel christianæ Religionis necessitudinem ethnicis commendarent, vel denique Iesu, ac

Eiusque viri Ioannis,

Ma-

Mariæ nomina inuocarent; fidemque suppliciter obtestarentur: paruuli præsertim, qui vix aliud proferre nouerant: & qui ne id quidem propter infantiam nouerant, identidem e matrum præscripto Crucis signo sese communire, non sine incredibili spectantium admiratione, visebantur.

Pretiosæ huiusmodi iustorum mortis prænobilis altera familia in Ozacensi vrbe illustre testimonium dedit. Coniuges Paulus, & Maria quatuor liberorum parentes vnà cum filijs lento igne deflagrarunt. Cuncta ibi fuere admiratione dignissima: sed hęc, quæ cursim perstringemus, in primis. Ignatius e filijs natu maximus duodennis erat, nouem annorum Xauerius, quinque Magdalena, trium non ampliùs Vrsula: hos omnes vterque parens, quo pacto sese ad grande sacrificium compararent, instruxerant: & pater quidem sua documenta exemplo firmarat: nam vt suum nomen delatum nouit, seque à tyranni ministris quæritari, vltro in iudicium venit: illis autem per viam occurentibus, atque in ius vocantibus cuncta primùm sua arma pro lęto nuncio distribuit: deinde manus, seque totum catenis constringendum obtulit: quod cum illi ob hominis claritatem facere recusarent, precibus, consilio, auctoritate interpositis tandem obtinuit. Postulatus in quęstionem de suâ, suęque familiæ religione, acerbissimos cruciatus, tam ęquo animo, vultuque tulit, quàm si tulisset nullos: denique

Christianæ fortitudinis exempla in Ozacēzi familia.

Pauli parētis constantia.

ad

ad extremum ſupplicium ductus, perinde omnes benignè ſalutauit, ethnicoſque obuios ad Christi cultum adhortatus eſt, vt multi non alio, niſi tam intrepidę coram tam atroci ſupplicio adhortationis miraculo, chriſtianæ ſeſe religioni adiungerent. Paruula Magdalena antequam duceretur, totam obiuit viciniam cognatis, notiſque mirâ tranquillitate, tanquam in Cœlum profectura, valedicens. In hanc autem vnâ cum Vrſulâ natu minimâ prima deſæuijt barbarorum crudelitas: qui vbi ceteros, ſuo quemque ſtipiti, alligauerant, raptas e complexu matris puellulas ante ora parentum, non ſine circumſtantis populi horrore, ac fremitu iugularunt. Cogi tamen debuit ipſa barbaries, atque incuſſo metu irritari, quo tantum facinus auderet: nam diù Præfectis id imperantibus a carnificum turbâ repugnatum eſt, nec, niſi ijs denunciatâ morte, obtemperatum. Quod tamen ferreos carnifices emollire valuit, maternum pectus non emolliuit: cunctis enim Chriſtiani nominis hoſtibus tantam ſæuitiem deplorantibus generoſa mater ſiccos oculos Cœlo inhærentes, quò beatas illas animulas præmiſiſſe gaudebat, toto & ſui, & natorum ſupplicij tempore nunquam deflexit. De Ignatio quoque paria narrantur, atque alia præterea miræ fortitudinis documenta. Cum enim antequam pyra ſuccenderetur, nobilis quidam, ac prędiues ethnicorum Antiſtes auctor illi vehementer foret, vt Chriſto ma-

Magdalenæ quinquênis ſecuritas.

Matris generoſitas.

Ignatij duodennis fortitudo.

maledicens ſuas in partes tranſiret, adiunctâ pollicitatione, nati, atque heredis loco apud ſe illum futurum, ſi conſilio acquieſceret; Puer ſenis inſaniam ſtomachatus, expuiſſe primùm dicitur ad hereditatis mentionem, quaſi ad auaritiæ ſordes; mox digito in pyram intento, Mons iſte, inquit, immenſas mihi opes, eaſque ſempiternas iam parturit. Denique ſene, quàm puerili, tam forti ad pudorem reprehenſione dimiſſo, atque incendio excitato, oculos, ac manus in Cœlum ſuſtulit: & licèt vento agitante, flammis vndique appeteretur, immotus vſque permanſit, niſi ſi quando comæ oculis affuſæ Cœli conſpectum, vnde illi omne robur, adimerent: tunc enim cæſarie manibus in ſuum locum reſtitutâ, iterum eodem ſe habitu componebat: donec aliquando peruſto carcere animus, quò diù ſpectauerat, euolauit.

O quàm multa, quàm præclara ex ijsdem Iaponum monumentis ſuppetunt huius imbecillæ ætatis exempla, de ipsâ imbecillitate ad grandiores incitandos fortiora! Libens proferrem, niſi inſtituti breuitas ab ijs fuſiùs perſequendis reuocaret. Haud lachrymas tenuimus, vbi apud Danielem Bartolum (paucula ſtrictim attingam) ſcriptum legimus Thomam tredecim annorum puerum, cum audiſſet Regis edicto impuberes ab ignis ſupplicio excludi, ſimulatâ pubertate (quam tamen ipſa tam fortis ſimulatio reuerâ exceſſerat) nomen ſuum, vt in albo damnatorum, inſcri-

In Iapon. l. 4.

Thomas puer ſimulat pubertatē vt martiryũ obtineat,

inſcriberetur, obtinuiſſe: itaque mortis miniſtros luſiſſe, & in ijs mortem ipſam, ceteroqui tam crudelem, ludum, iocumque habuiſſe. Item alium ſeptennem, cum a patre moneretur, ſuæ vt fortitudinis inter futuras flammas ſpecimen daret, ſuppoſitâ prunæ, quam forcipe porrigebat, dexterâ; illico, vt ſe ad omnem patientiam paratum oſtenderet, ſupinâ manu prunam exceptam tandiu intrepidum tenuiſſe, nullâ exhibitâ doloris ſignificatione, dum pater tam grandem in tam puſillo animum demiratus, gaudio, lachrymiſque perfuſus, dimittere iuberet, quod tamen iuſſum lentè ſatis ille perfecit, prunâ minus promptè dimiſſâ, quàm acceptâ. Petrum inſuper vt alios mittam complures, quinque vix annos natum, dum ſibi decumbenti capitis ſupplicium cum vniuerſâ familiâ denunciatum audijt, ſtatim veſtimenta celebritatibus dicata ſibi dari poſtulaſſe: tum brachijs carnificis ad ſupplicium non modò non reluctantem, verùm etiam volentem, gaudentemque delatum, eodem vultu mortem vidiſſe, quo audierat. Locum enim primùm ſibi delegit, quem parens eandem ob cauſam recenti ſanguine perfuderat: ibi genibus nixus, vbi paululum orauit, humeris ſuâ ſponte nudatis, ceruices ferro pręcidendas dedit: idque tantâ alacritate, vt ethnicos omnes ad lachrymas damnatę innocentię teſtes compulerit: ac tres carnifices, qui ſtricto gladio ad opus deinceps acceſ-

Alius puer ſeptennis intrepidus prunam ardentē manu tenet.

Petri quinquennis inaudita cōſtantia.

ſe-

ferant, ab immani cæde solà subeundi cupiditate deterruerit: nec antea quartus rem perficere est ausus, quàm ab ipso puero, moræ iam longioris pertæso inuitatus, increpitusque.

Denique Leonardum cognomento Chimuram e nostrà Societate (vt agmen claudat eorum aliquis, qui instruxerant) Iaponicæ Ecclesiæ monumenta ferunt, mirè lætum fuisse, vbi accepit, se quoque in eorum censu positum, qui ignis supplicio Iesu Christi causâ essent addicti: deinde tandiu animo deiectum, quòd rem in dubium vocari senserit, donec tandem certior factus, se suæ spei compotem fore, explicatâ fronte, atque ore ridenti socios arctè complexus de communi prosperitate gratularetur. Simul canticũ Simeonis, quasi pari voto potitus, vsurpauit. *Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace*. Quasi enim Christum se in complexu habere putabat, quando tanti pignus amoris, & mox futuri in Cœlo complexus, obtinuerat. Cumque psalmos, hymnosque alios gratijs agendis vnâ cum socijs recitasset, lachrymarum vi, e caritatis ardore fluentium, illos abrumpere coactus est. Stipiti verò religatus non antea diuinas laudes altâ, & lætâ voce concinere, seu astantibus Ethnicis celebrare desijt, quàm viuere. Flammas interim circumlambentes, tanquam sensum afferre inualidas irridebat, easque obuijs manibus in speciem amplexantis capiti per iocum admouere conabatur.

Leonardi chimuræ gaudiũ de spe futuri supplicij.

Eiusdem inter flãmas lusus.

Denique ad exitum vſque non ſecus decertauit, ac qui in ipſo certamine triumphum non petere, ac promereri, ſed agere videretur.

Si igitur (vt modum ſermoni, quem materiæ vbertas nullum habet, ipſi faciamus) Apoſtoli Eph. 16, 14. monitis obſequentes, *accipiamus armaturam Dei, vt poſſimus reſiſtere in die mala; induamur loricâ iuſtitiæ, quam non tangit, nedum penetrat tormentum mor-* Sap. 3. 1. *tis; ſcutum prӕterea fidei ſumamus, in quo poſſimus omnia tela nequiſſimi ignea extinguere*; itaque armati morti occurramus; mutatam illam e terribili in amabilem, e metuendâ in exoptabilem inuenie-mus: proinde non modò beatam in terris vitam ſui metu non minuet, verùm etiam ſui ſpe, atque expectatione cumulabit.

CAPVT NONVM

De ceteris vitæ incommodis contemnendis.

Vemadmodum vulnus mortiferum capiti inflictum, reliquum quoque corpus interimit; ita morte, quæ caput eſt reliquorum malorum, acriter vulneratâ, & peremptâ, reliqua quoque

que

que mala intercidant, necesse est. Sunt tamen & ipsa suis ferienda vulneribus, vt si quam vim nocendi, aut terrendi saltem, veluti confectæ belluæ trepidantia membra, retineant, hanc etiam funditus perdant.

Primum e vitæ incommodis dolor est, qui & ceteris aculeus præfigitur. Hunc ope diuinâ posse a nobis vel hebetari, vel frangi, vel etiam infractum, rigentemque in voluptatis materiam conuerti, exemplo in superioribus docuimus: vbi acerbissima ignis tormenta, non modò locum canticis, facetijsque, verùm & materiam quoque dedisse ostendimus: quare tametsi, quâ id ratione fieri possit, nos fugeret; fieri vtique posse factum ipsum perspicuè manifestat. Nec illi abrogare fidem, nisi pariter christianę religioni abrogetur, licet: nam hâc monente docemur, salutis nostræ Auctorem inter atrocissimos indutę mortalitatis cruciatus mentem humanam perpetuo suę diuinitatis intuitu beasse. Perardua quidem ad intelligendum ista res est, & vel sublimibus fortè altior ingenijs: at vbi semel nostra mens eò peruenerit, vt id de Christo sibi firmiter persuadeat, pronum ad similia de sanctissimis Viris credenda iter inueniet. Quo autem pacto duo ista cohæreant, & summum animi gaudium, & summus dolor, non vna omnium sententia est: plerique animo bipartito, litem se felicitatem inter, & miseriam dirempsisse putant, illam in superiore Leniendi doloris ratio.

animi portione, hanc in inferiore statuentes. At cum animi nullæ sint partes, nisi quas nostræ mentis opificio confingimus; conficta quoque pax ista videtur ad nostræ solatium ignorantiæ. Meliùs proinde, sinceriùsque hâc illam ratione conciliandam putauerim.

Quo pacto in sanctis viris gaudiũ cum dolore cohæreat.

Amorem rei vnius, certò constat, minimè cum rei alterius odio pugnare, sed amicissimè in vnius hominis voluntate morari: vbi præsertim odium amoris hostibus aduersetur, sitque veluti eius armiger, ac Satelles. Hoc vnicuique de suo sat notum est experimento: quisque enim satis intelligit, esse in se amorem sui vehementissimum, & parem aduersùs ea, quæ sibi aduersantur, indignationem, atque odium. Gaudium autem, ac mœror, secundùm Philosophorum placita, aliud nihil sunt, quàm boni, maliue præsentis amor, aut odium. Quare quemadmodum potuerunt in humanâ Christi Domini voluntate sine pugnâ morari summus erga diuinam bonitatẽ amor, & summum aduersùs eius offensas odium; quidni potuerint, & summum gaudium de eâdem bonitate coram spectatâ, & summus dolor de hominum criminibus eam bonitatem lædentibus, & Christo præsentibus coherere? Porrò si gaudium de infinitâ Numinis pulchritudine perceptum, dolore de eiusdem offensionibus non est in Christi pectore imminutum; haud dubiè credendum, nec dolore alio de suæ humanitatis offensionibus,

incom-

incommodisque imminuendum fuisse : siquidem dolor hic fere nullus præ illo fuit, & quidquid esset, æquè medicamentum erat prioris, ac leuamentum. Etenim diuinæ Personæ in assumptâ hominis naturâ offensiones, eas, quas tulerat in diuinâ naturâ, sustulere: propterea quòd quantum honoris Deo eripuerant hominum crimina, tantundem Christi cruciatus reddidere. Hæc puto, alicui subobscura erunt: sed si vitium in oculis non existat, paulò diutiùs immoretur, iterum, ac sepiùs respectet, & vt in locis subobscuris assolet, inclarescent.

Disce hinc, autem, quid Sanctissimos Christi Martyres in suis, quin etiam & de suis cruciatibus lætos pręstiterit: quid præterea te quoque, si eorũ vestigia presseris, securũ inter supplicia, pręstabit. Illis enim valde perspicua, pro modo luminis, diuinæ bonitatis species gaudium mitigandis doloribus opportunum afferebat: idque ipsum gaudium augebat cum sua, tum amati Numinis gloria sui martyrij cruciatibus comparanda: vtriusque autem gloriæ spes mirificè sua illis tormenta commendabat. vt e quibus infinitæ nectar dulcedinis exprimeretur: cuius rei documentum capere licet ex ingratis pariter, ac salutaribus corporis medicamentis. Cogita tibi vermibus laboranti pręscriptam a medicis absyntij potionem, commendatâ priùs eius amaritudinis contra vermes efficacitate: Dic amabo te, non ne admirabili quodam

Tormenta solatio martyribus fũt, vt amara ægris medicamenta.

eius

eius potionis hauriendæ ſtudio, ſtomachi doloribus dilaniatus, inardeſceres? nonne etiam ſorbendo, quaſi de ſalutis poculo, gauderes? ſi quis autem amaritiem illam, in quâ præcipuam ſalubritatis vim ineſſe putares, infuſo melle mitigaret, an non te maximè offenderet? Placet igitur animo amarities, eòque magis, quò palato plus diſplicet, vt cui conſtet, eandem vim, quæ palatum lędat, vermes perimere. Quid ergo mirum, ſi cruciatus, in quibus vis ęternę ſalutis ineſt, quo tempore ſanctorum Martyrum corpora offenderent, animos futura proſpicientes, ac ſpe prægustantes oblectarent.

Lenimentũ doloris ſpes breuitatis.

Accedit, mirum in modum ſpem inualeſcere, atque vnâ tolerantiam acerbitatum roborari, cogitatione breuitatis. Inde Epicurum, licèt malum omne dolore metiretur, eum ob hoc negligendum dixiſſe aiunt, quòd ſemper, ſi magnus foret, breuis futurus eſſet, ſi longus leuis. Quocirca cupienti ſeſe ad aſpera indurare frequenter illud in mente verſandum; mortalia eſſe cuncta, mortalium damna, & nobiſcum breui commoritura: nec niſi ſtultè longùm timeri, quæ te vel citò deſerent, vel tu illa. Grauiſſima onera baiuli currendo ferunt, certi ſe minùs diù, citiùs perueniendo, adde, & minùs grauia prorſum impellendo, laturos; minùs enim dehorſum, hoc eſt ſuper humeros grauant, quorum pondus in anteriora diſcedit. Baiulos tu quoque imitare, ſi

Vt curſus baiulis, ita alacritas iuſtis minuẽdo oneri cõfert.

grauiſſima quæque leuiter ferre deſideras. Alacer, ac rigidà onus ceruice ſuſtenta: viribus enim ſæpè ignauia deficitur, ac timiditas ob id ſolùm, quia illas non aduocat, habitura, ſi iuberet adeſſe. Citò illud perfer, & ferendo in anteriora, quæ ſpectas, futura ſcilicet præmia, propelle: crede mihi currendo incaleſces, & à curſu pondus diminues, & a calore vires augebis.

Ceterarum moleſtiarũ mitigatio.

Atque hæc quidem, quæ de leniendo dolore diximus, plus etiam aduerſùs leuiores moleſtias valent. Cunctæ ſiquidem Dei cauſà toleratæ, noſtræ in Deum caritatis incendium, veluti ſpinæ conflagrantes, augent: eoque aucto illuſtriùs cum diuinæ pulchritudinis ſpecies, tum eius potiundæ ſpes animo affulget: atque inde is expectatæ felicitatis guſtus exiſtit, qui curis omnibus mente abigendis, vel torrente voluptatis demergendis ſufficiat. Quid igitur metuam paupertatẽ voluntariã ſempiterni regni emptione factam? An quia multa mihi pariet incommoda, humilitatem, ignobilitatem, ſolitudinem, fortè etiam vincula, ſeruitutem, exilium, ceteraſque, quas paupertate miniſtrâ inferre fortuna ſolet, iniurias? Ego verò arborem diligo, & cum voluptate contemplor, quæ ſpinas protegendis a belluarum incurſu Domino ſuo pomis tulit, curamque faciendę ſæpis detraxit. Quò plures moleſtias inopia pariet, eò tutiùs mihi illius aſſeruari fructus gaudebo. An eam mihi exprobrari verebor? at exprobranti

Paupertatis ſolatia.

Chri-

Matt, 5.3. Christi verba reponam; *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Cælorum.* Quid enim mihi aliena maledicta noceant, quæ nihil possunt nisi malum dicenti facere, & rumpere, vnde erupêrunt, auctorem? Verè beatum me tum demum putabo, cum beatus ab eo Verbo præpotenti dicar, a quo cuncta dicendo fiunt. Franciscum memorant, eximium illum euangelicæ paupertatis cultorem, cum Romæ nudis pedibus hyberno tempore niues calcaret, germano fratri fortè occurrenti, rogantique per iocum, num sibi stillam sudoris, quolibet accepto pretio, diuendere vellet, hoc responsum dedisse; si nosses, inquit, quanti sudores meos omnes Christo vendiderim, haud mirareris, ne stillam quidem mihi reseruasse. O si mortales nossent, atque in re ipsâ, non in solâ diuinarum scripturarum syngraphâ, legerent, quanto Deus sudores nostros, & quidquid eius obsequio impendimus, pretio mercetur; profectò non eos, qui sua omnia diuinę beneuolentię cōparandę impenderent, sed qui aliquid sibi reseruarent, risu, vel potiùs lachrymis dementiam miserati, prosequerentur.

Frācisci Assisiatis de paupertate responsum.

Quid igitur? Vtrum reliquas aduersę fortunæ iniurias extimescam? Absurdum id quidem: nec inter fortuita, nec inter aduersa connumerandum, quidquid contra nostrę naturę corruptelam de amantissimi Parentis consilio in medicamentum porrigitur. Quare non ęquo animo feram

ram pauciſſimorum dierum humilitatem, ignobilitatemque, quibus certiſſimâ promiſſione decretam noui cœleſtis, ac ſempiterni regni coronam? Quid propinquorum, aut amicorum ſolitudinem verear, cum apud me vniuerſi orbis inſtar obtineat, vniuerſi Conditor, & exemplar? Modò eius complexu ambiar, in frequentiſſimo me theatri conſeſſu, ac celebritate verſari arbitror. Quid amiſſa prædia pecoribus compaſcua, Quid exilium a patriâ metuam? qui non alienam, niſi Cœlum, quò vndique terrarum pari peruenitur itinere, patriam agnoſco? Vbi amantiſſimos Parentes Deum, ac Deiparam, vbi fratres, Dei filios, vbi arctiſſimâ propinquitate, ac neceſſitudine coniunctos Cœlites omnes inueniam? Quid ſeruitutem, aut vincula pertimeſcam? Miſer profectò forem, ſi in eam ſeruitutem abduci poſſem, iiſque vinculis aſtringi, quibus a Conditoris mei famulatu (cui ſeruire, regnare eſt) ſeducerer, diuellererque: at cum tum maximè illi ſeruiam, quando eius tuendæ dignitati iſta ſuſtineam, nihil mihi vinculis meis erit optatius. Arctiùs mihi illa conſtringam, deoſculabor, fouebo, vt quibus æternam mihi felicitatem obligatam noui. In illis emori, cum illis tumulari cupiam; Babilam ſanctiſſimum Chriſti martyrem imitatus, qui poſtquam plures annos, eoſque vitæ poſtremos in vinculis exegiſſet, moriturus mandauit, ne aliter, quàm ſuis vinctus catenis, tumularetur, haud

Humilitatis, ſolitudinis, exilij, & vinculorũ ſolatia.

S. Babilas martyr cũ ſuis catenis tumulari ſe mandat.

posse ratus a Christo deseri, quem ijsdem sibi catenis deuinxerat, quibus ipse ob seruatam illi fidem detinebatur. Dicam, quod olim Paulus, qui cum Romanâ custodiâ arctè satis, contentèque haberetur, eâ sese consideratione, ac voce
Act. 28. 20. aliquando relaxabat; *Propter spem enim Israel catenâ hâc circundatus sum.* Spem autem Israel Christum vocabat, qui rerum sperandarum maxima est, & ceterarum origo: cuius si ipse quoque sim compos, non est cur non summoperè gaudeam, tanquam rerum omnium in vno omnia tenente potitus.

Perditæ valetudinus, ac diuersorũ morborum solatia.

An fortè, quem externa mala non terreant, corporis me incommoda, propiùs animum vellicantia, terrebunt? Perdita scilicet valetudo, cæcitas, debilitas, surditas, ceteraque morborum turba, quorum aliquo haud ferè vnquam nos vacare contingit? At quid mihi hostis mei curam iterum ingeris, cui dolorem, cui exitium opto, ne dum incommoda leuiora pertimescam? Vtinam membris omnibus captus ea hactenus non potuissem, quæ non debueram: non eloqui turpia, non intueri, non audire, non tractare, non petere. Scilicet paruulus permansissem, nocendi inualidus, eòque Dei benignitate redactus, quò
Matt. 18. 3. nisi redigar, regni cœlestis angusto aditu excludar: Christo clamante. *Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum Cœlorum.* Dummodò mens libera sit, quâ Numen agnoscere, quâ promereri

va-

valeam; tametſi omni corporis vſu inſtar infantis vtero contenti caream, ipſe quoque vt Ioannes *exultabo infans in gaudio*, vt cui membra detineantur, dum ad ſempiternæ vitæ vſum conſolidentur. Firmari enim tunc mihi oculos credam ſuperno lumini contuendo, cœleſtibus parari canticis aures, ijſdem linguam concinendis inſtrui, caput coronæ, manus ſceptro componi, membra denique tota, ſuæ mortalitatis anguſtijs coarctata, æternitati durari. Stultiſſimus ſim, ſi publico immaturus egredi cupiam, leui quâlibet auræ perimendus iniuriâ. Ah quoties cæcum me fuiſſe, aut ſurdum, aut mancum, debilemque præoptauerim, ne eâ libertate ad horam vſus eſſem, quę me æternis vinculis manciparet. Pygmenium Iuliani Cæſaris olim amicum, cum ei per ætatem obcæcato Iulianus occuriſſet, atque impiè cauillatus dixiſſet; *Gratias ago dijs, o Pygmeni quòd te video*; ſubitò excepiſſe ferunt; *atque ego Deo O. M. quòd te non video*. Inſipienter ille prudentiſſimi Senis cæcitatem riſerat, quam hic ſibi meritò gratulabatur, vt cuius beneficio tam deteſtando monſtro, eiuſque ſceleribus contuendis oculos clauſerat. Quàm nunc mallet vices cum Pygmenio Iulianus mutaſſe, cum iam ex ſuis oculis nihil habeat, niſi vnde perpetuò lachrymetur ea, quæ in vitâ oculatus deliquerat. Iuuat huius nefarij Principis irritum, & vnâ cum ipſo periturum deſiderium cooptare, ac dicere;

Luc. 1. 44.

Pygmenius exprobratā ſibi cæcitatem gratulatur.

Vtinam ad Numinis iniurias mihi obcæcari, aut quoquo modo debilitari contingat: Mihi parcerem, si illi, eò valentior, quò ad mea damna debilior. Tametsi cuncta in me tunc pericula incumberent, modò Deus adesset, nullus foret mihi casus pertimescendus, vt cui se diuina clementia in casus omnes, veluti puluinar insterneret. Intrepidus, ac securus in omnia vitæ pericula pendebo, quando benignam Numinis prouidentiam, quæ me casurum excipiat, aperto sinu expectantem aspiciam.

CAPVT DECIMVM.

De Inuidiæ, & Maledicentiæ vitijs comprimendis.

Nuidia, quæ alijs libentiùs inuidentia dicitur, princeps malorum omnium, & radix est: proinde æstimare illam nemo satis possit, nisi antea, quos pepererit fructus, agnoscat. Quidquid in orbe terrarum, quidquid in eius medio, atque inferno sinu malorum clauditur, haud dubiè ex hâc vna radice
Sap. 2. 24. prodijsse constat. *Inuidiâ Diaboli*, inquit Sapien-

tiſſimus Salomon, *mors introiuit in orbem terrarum*: quæ nimirum peſtis ipſum ex Angelo Diabolum effecerat, mortique tradiderat ſempiternæ. Lucifer enim cœleſtis militiæ princeps vnâ cum reliquis ſuarum partium perduellibus ægrè ferentes, vt grauiſſimi Theologi tradunt, ſe relictis hominem in Deum, communicatâ Diuinitate, cooptatum; liuore atrati ſeſe in teterrimos Demones generis humani corruptores, & carnifices deformarunt. Inſpice igitur tartaream illam cuſtodiam infinitos e cœlo, terrâque congeſtos populos immenſis ſupplicijs coercentem: mox contemplatus quidquid inde pœnarum in terram hanc, inferorum corticem, exudat, tecum ipſe diſquire; Quis tantum incendium, tot, tantaſque, ac tam horribiles calamitates mundo intulerit vniuerſo? Certè, ſi qua fides ſapientiſſimis Patribus, vnus liuor eſt de alienâ felicitate contractus. Hic Angelos corrupit, hic homines perdidit, hic inferos ſuo igne ſuccendit. Vtrum igitur tam demens fueris, vt putes, ſi tartaream hanc peſtem in præcordia demiſeris partem tibi vllam felicitatis obuenturam. Vis noſſe quid boni de liuore expectare poſſis, audi vulgatum prouerbium. *Vnum illud eſt in inuidentiâ bonum, quod maximum eſt inuidenti malum*. Torquet enim ſua quenque inuidum inuidia, roditque, vt caries, quæ ſe genuere præcordia: & vt cuncta ſcelera pœnas de ſuis ſumant auctoribus, nullum præ inuidiâ grauiores,

Affectata a malis Angelis diuinitas quænam fuerit.

Suar. tom. 1. diſp. 5. ſect. 4. & diſp. 42. ſect. 1.

Inuidia inferos, & orbem terrarum malis impleuit.

Vnicum inuidiæ bonũ, quod inuidũ torquet.

res, cetera enim sui duntaxat mali, liuor & sui mali, & alieni boni conscientiâ vritur. *Nunquam erit felix*, inquit Seneca, *quem torquebit felicior*. Ecquis autem sit, qui se non habeat, aut habere putet feliciorem? Cum igitur liuidus tortores habeat, quos putat feliciores, nunquam non in tormentis erit, & quidem sine commiserationis leuamine, quia nemo eam, quæ de suâ felicitate infelicitas constat, tollere, aut leuare desiderat.

Lib. 3. de ira cap. 30.

Inuidus semper torquetur, sed sine commiseratione.

Simul illud deterrimum in inuidiâ obseruare est, quòd nec obsequio, nec beneficentiâ mitescit: cunctis propterea feris mordacior, quæ officjis mordacitatem remittunt: imò illa efferatur magis, vt quæ alienâ offenditur æstimatione, quam delata. Æmulis officia adaugent: quò te inuidiæ mitiorem, ac suauiorem exhibebis, eò te illa libentiùs, eò auidiùs vorabit. Quę nequitia tanta est, ac tam aperta, vt nullo gaudeat, nec apud inuidum quidem patrocinio. Vitiorum reliqua e virtutum viciniâ pallium aliquod mutuantur, quò turpitudinem suam aliquatenus tegant: vt a frugalitate tenacitas, à liberalitate profusio, à prudentiâ metus: at sola habitat inuidia procul ab omni virtutum confinio, palàm sibi maligna, sibique non secus, ac ceteris inimica: proinde vbi ceteros momordit, suos in sese morsus conuertit: itaque se ipsa lacerat, vt Flacco dicere licuerit;

Inuidus se ipse mordet.

In

Inuidiâ ſiculi non inuenere tiranni
Tormentum maius. Hor. l. prim. ep. ad Loll.

Illi enim quo igne corpora miſerorum, eodem ſenſum doloris abſumebant: at inuidię flamma inuidentis animum inuiolato ſenſu perurit. Quocirca ſcitiſſimè Martialis, vt inuido peſſimè optet, ipſi eius liuori illum deuouet, ſic penitùs deuorandum, nihil vt alienæ mordendum inuidię relinquat. *Omnibus inuideas Liuide, nemo tibi.* Mart. l. pr. epigr.

Porrò ſi qua alia animi affectio mentem excęcat, maximè inuidia eſt, quæ obliquis oculis, vel malignè apertis ſemper aliena deſpectat: inde inuidia dicta, quòd non videat, quæ ceteroqui ſplendidiùs micant: haud enim oculi vident, quæ videre non ſuſtinent: cuiuſmodi eſt alienæ dignitatis fulgor, quem imbecilla inuidi acies tolerare non poteſt: propterea ſemper obſcura veſtigat, res omnes a deteriore parte contemplatur, & iudicat, alienis damnis, tanquam ſuis emolumentis recreata. Quà in re muſcarum perſimiles inuidi ſunt, qui ſalubria præteruolantes, corruptis, & vlceroſis inſiſtunt: ibi fodicant, ibi epulantur, ibi tripudiant: itaque fit, vt ſanie, cruore, putredine paſti, nihil, niſi putridum, halare queant. Hęc enim potiſſima eorum maledicentię cauſa: nihil præter malum de alijs norunt, idque eructant, vomuntque quo pleni ſunt. Inde autem commune odium in illos exiſtit: non

Inuidia maximè omnium animi morborum mētē excęcat.

Inuidi maledicl. atq; inde cunctis odioſi.

eorum modò, quos ſuis morſibus petunt, verùm, & reliquorum, qui adſunt, & fortè comprobant, ne obloquendo in ſe periculum trahant. *Abomi-*
Prou. 29. 9. *natio* hominum *detractor*, inquit ſapiens: quiſque enim ſuam rem agi putat, ædes vbi proximę comburantur. Eſt verò tam addictum inuidiæ publicum odium, vt hoc ſæpè inuidiæ vocabulo ſignificetur: iam enim inuidiâ premi, aut flagrare, non tam inuidum eſſe, quam publicè odioſum ſignificat. Quare cum graues omnium, & mortalium, & ſuperum, & ſui etiam ipſius inuidus offenſiones incurrat; nullam pacis, ac tranquillitatis ſpem reliquam habet, niſi maleuolentiam pariter, & maledicentiam compreſſerit.

Inuidiæ ſimul, & Maledicentiæ remedia.

Ergo vnâ operâ morbus vterque emendandus eſt, quando alter enaſcatur ab altero. Poteſt enim, & aliunde maledicentia oriri, pręſertim a ſuperbiâ, quæ de ſuo humilis, & puſilla extare non poteſt, niſi cuncta proſternat, ac proterat. Quę autem ab inuidiâ profluit, fonte exiccato, areſcat, neceſſe eſt. Tollitur autem inuidia triplici potiſſimùm ratione; Fraternâ in alios caritate; Rerum humanarum contemptu; Felicitatis æternæ deſiderio. Caritas id agit, vt homines primò animis, & voluntate, deinde rerum, & fortunarum communione ita inter ſe iungat, vt quiſque amicum, veluti ſe alterum ſui ipſius amore complectatur: proinde tam longè abſit ab alterius inuidendâ fortunâ, quàm a ſuâ, cum ſuam

Primum remediũ Caritas.

fecerit

fecerit alienam. Quemadmodum enim hoc magis hortulos nostros diligimus, quo illos pomis, floribusque, ac vario frugum genere magis refertos, & luxuriantes cernimus; ita tanto nobis amici cariores sunt, quanto illos ingenio, gratiâ, opibus, auctoritate, ceteris item naturæ, ac fortunę muneribus florentes conspicimus: ex ijs enim floribus fructus nobis prodeunt iucundissimi. Denique nos ipsos amare nobis videmur, dum nostri amatores amamus, quemadmodum, & nos laudare, dum laudatores nostros laudamus: etenim laus amor quidam est in verba prolatus. Contemptus quoque rerum humanarum, etiam quos caritate minimè dignos credimus, nostræ inuidentiæ subducit: quis enim boui plena fœno præsepia, aut Sui quercum glande refertam inuideat? at—qui sapiens diuino illo Oraculo instructus; *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni*, eodem loco habet belluæ cuiusque saginam, & quidquid hominum fortunam implet, eodemque homines his fortunis saginatos, ac tumidos, quo belluam de suâ saginâ tripudiantem. *Inde vobis ira, & insania est*, inquit Seneca, *quòd exigua magno æstimatis*. Idem tu de Inuidiâ dicito, cuius insaniam tunc demum sanitati reddideris, cum exigua suæ exiguitati restitues. Denique amor æternæ felicitatis inuidiæ, ac liuoris reliquias, si quæ supersint, extinguet. Qui enim opulentissimo inhiat supernæ hereditatis patrimonio, quod cohe-

Secũdum Contẽptus rerum humanarum.

Is. 40. 6.

Lib. 3. de ira cap. 34.

Tertium æternæ felicitatis desiderium.

redum numero non minuitur, ſed augetur (nam & ipſorum Conſortium ad patrimonium pertinet) haud vllam inuidiæ cauſam habet. Siquidem terrena hæc bona pro telluris anguſtiâ, & competitorum multitudine partita, quantum vacuitatis in cuiuſque pectore, tantum liuori locum relinquunt. Contra quo plures de vno illo infinito Bono gaudent, quod totum ſingulis datur, hoc plures in vnum coeunt, ſingulique ſuam in commune lætitiam afferentes, publicam augent, omni vt liuoris causâ, ita & liuore ipſo proſcripto.

Suppliciũ de inuido diuinitus ſũptum,

Libet in maledicæ inuidiæ remedium ſupplicium de illâ diuinitus ſumptum adiungere, vt a pœnâ per æquiſſimum Iudicem conſtitutâ, tanquã ab vmbrâ æquali, ſceleris magnitudinem dimetiri liceat. Fuit in celebri apud Ægiptios cænobio, cui Vir preſtantiſſimus Iſidorus præerat, Adoleſcens eximiâ virtute Paphnutius nomine. Is quãtum gratiæ apud ceteros erga ſuam integritatem formâ, atque ætatis flore vernantem, collegerat, tantundem apud Inuidum quendam, eiuſdem cænobij monacum, liuoris, & maleuolentiæ: qui etiam, vt Sancti Adoleſcentis nomen labe aliquâ aſpergeret, ne fortè ſua fœditas ſine exemplo, ac veluti ſine pari extaret; hanc illi calumniam ſceleratâ fraude compoſuit. Eius conclaue furtim ingreſſus inter palmarum texta, monaſticæ occupationis materiam, codicem ſuum eo artificio abdidit, vt furtiuum, atque alienum eſſe ex loco

Ex Caſſ. coll. 18, cap. 15.

ipſo tam alieno ſuſpicari poſſent, qui inuenirent. Deinde ad cœnobij Præfectum accurrens, acriter apud illum conqueritur, ſibi ab aliquo monacorum codicem e cubiculo ſublatum, petitque non tam ſuæ (aiebat) quàm communis ſecuritatis ſtudio vt in ſingulis eorum cubiculis, dum monachi in templo diuinas laudes perſoluerent, conquiratur. Præfectus, re maturè conſideratâ, tribus ſenioribus quærendi codicis negotium committit, qui adhibitâ diligentiâ compertum coram illo, cunctiſque ad id vocatis monaſterij Patribus protulere, reum clamantes Paphnutium. Mirari omnes rei nouitatem, & quiſque proximum dubius intueri, factum ne, an calumniam credere, atque execrari deberet. Procumbit continuò tametſi ſuæ conſcius innocentiæ Paphnutius, & veniam precatus in pœnas ſeſe offert, quaſcunque dare iuberetur. Præfectus præ ceteris vehementer obſtupuit, indoluitque in ſuo monaſterio, ſuam, vti putabat, ob negligentiam vel alienæ rei furem adeſſe, vel famæ. Et licèt Paphnutium adduci vix poſſet, vt reum exiſtimaret; fide tamen priuatâ publicæ poſthabitâ, acri illum obiurgatione acceptum hâc impoſitâ pœnâ dimiſit; Vt ad templi fores veniam ab introeuntibus in genua receptus poſtularet, dum dignum ſcelere ſupplicium ſtatueretur. Binas hebdomades id probrum ſuſtinuit integerrimus Adoleſcens, quibus elapſis, Deus, qui hactenus tantæ conſtantiæ ſpectator adfuerat, vt iam

exemplum ſtatueret malæ cædentis inuidiæ, voluit vt idem, qui ſceleris inuido auctor fuerat, eſſet buccinator, & vindex. Malus enim Dæmon e corruptore ſubitò carnifex, arreptum inuidum ita in ore omnium miſerabiliter diuexauit, vt ſuam illum teſtari culpam, toto ordine fraudis expoſito, veluti in quæſtione, ac tormentis compulerit. Tunc autem aſtantes vniuerſi in preces effuſi, miſero illi propitiare Numen, nonnulli etiam e grauioribus Patribus, ſacro carmine adhibito, Dæmonem pellere nitebantur: At is non antea diſceſſit, quàm Paphnutius ipſe, cuius illi virtus intolerabilis erat, accedens ſuâ preſentiâ, & contactu fugaret. Acceſſit enim Iſidori iuſſu mitiſſimus Adoleſcens, atque infelicem monachum arctè complexus mortiferum ſpiritum, tam feruidæ caritatis impatientem exhalare coegit. Diaboli opus calũnia. Duo hic animaduertere libet: Alterum eſt, Diaboli opus eſſe calumniam, a quâ (vt quiſque a ſuo opificio artifex) nomen deſumpſit: enim calumnia, & calumniator latinis dicitur: quare qui calumniam alteri intendit, vel Diabolus eſt, vel efficitur: Alterum, non eſſe inuido illi pœnam inflictam, ſed oſtenſam, & condonatam: proinde qui inuidiæ, & calumnioſæ maledicentiæ crimen, quantum ſit æſtimare voluerit, ipſam pœnam, quanta ſit, metiatur, oportet: quod quatenus fieri poterit, inſequens caput pro viribus edocebit.

CA-

CAPVT VNDECIMVM.

Extremum cupiditatum remedium ſempiterni Supplicij recordatio.

Væ (malùm) inquies, dementia iſta eſt, beatam vitam quærentibus inferorum ſupplicia reſerare? Nihil ſapientius, mihi crede: diuinæ mentis conſilium, cuius ego adſum interpres, fuit; Vt beatam mortalibus vitam tribueret, miſeram comminari. Hæc ad illam, fugando pellit, gratiſſimâ pulſis poſt euentum ſeueritate. Ita planè res eſt: tartareus ignis Cœleſte Regnum impleuit, eòque, quot ex Angelis ademit, totidem ferè ex hominibus reſtituit: qui Lot imitati ſeſe in montem recipiunt, terrę, quam incolunt, incendium euaſuri. *Initium Sapientiæ timor Domini*: Finis autem, & abſolutio caritas: Hanc timor in animum inducit, vt egreſſus relinquat: acui linum trahenti perſimilis, quę pungit, vt lino (quod nectentem cum Deo caritatem refert) locum aperiat, idque in egreſſu relinquat. Perfecta enim caritas animum genriſ-

Tartara cœlũ replent.

Pſ. 110. 10.

ingressa pungentem metum, quo vsa est viatore, foras mittit, vt Ioannes inquit, atque intus ipsa manens animum cum suo amatore coniungit. Cogita, ob pericula huius ęui minora sępè crinem timentibus, sępiùs mentem incanuisse. Cogita, vt repentina domestici incendij conclamatio, aut vicini soli subsidentis labes, subitò rixantes diremit, & furem cohibuit, & prędam ex ipso Leonum ore decussit. Iam in propinquo esse cogitandum est, terrę, quam incolimus, labem, eamque nobis incendium pandere sempiternum. Si id non metuimus, si ad officium non reuocamur, intrepidi quidem sumus, & fortes, stipitis tamen, non hominis fortitudine, quę vera esse non potest, nisi ex ipso Dei metu descendat: per hunc enim solum in pericula agimur vniuersa, vt prępotentis Numinis iram declinemus: quidquid autem Dei metus non firmat, infirmissimum est, & mollia ęquè ac dura flectere illud valent, ac frangere. Itaque haud ab re fuerit infernos ignes beatam vitam quęrentibus reserare, vt si quo morbo, mitioribus remedijs contumaci adhuc teneantur, hàc veluti vstione adhibitâ, conualescant. Ne tamen metus iste vllum sui timorem tibi incutiat, sed clipeum exhibeat ad defendenda mala, quę metuis, ipsumque securus excipias; hoc tibi diuinâ fretus auctoritate possum promittere, non interim talia metuenti gaudium defuturum, imò ne trementi quidem effusam, seu

1. Io. 4. 18.

Vera fortitudo sine Dei metu non est.

Cum diuino timore, ac tremore effusa constat lętitia. Ps. 2. 11.

seu gestientem lętitiam. Accipe ad huius promissi firmitatem diuini chyrographi cautionem: *Seruite Domino*, inquit Regius vates, *in timore, & exultate ei cum tremore*. Vide tremorem cum exultatione in diuinâ hâc suasione, & consilio coniunctum, & puta ea duo ęquè posse inter se re ipsâ coniungi, ac non posse Deum imprudentis consilij esse auctorem. *Timor Domini*, inquit preterea Ecclesiasticus, *sicut Paradisus benedictionis*: & rursus; *Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis*. Denique *Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium in longitudinem dierum*. Quibus verbis quid ad rem propositam luculentius, quid certius ad fidem dici queat? Non igitur timor Domini vitę pręsentis gaudia, sed morbidas cupiditatum affectiones, gaudiorum, imò & vitę ipsius corruptrices, terret, fugatque.

Eccl. 40. 28. Idem 1. 11. Id. 1. 12.

Vt ergo ad huius tam salubris pariter, ac iucundi metus causas aperiendas accedamus, tria nobis pęnarum genera, quas apud inferos scelesti pendunt, consideranda sunt. Primùm ea erit, quam Theologi nostri *Pœnam sensus* appellant: deinde, quam *Pęnam damni*: postremò pœnę ęternitas vtriusque. Quod attinet ad primum; suus quenque sensum, vt e sacris litteris, vel Patrum auctoritate constat, dolor afficiet. Oculos torquebit malorum Dęmonum aspectus vsque adeo tristis, ac truculentus, vt nulla ei tolerando sa-

Tria pęnarū apud inferos genera.

Pęna sensus.

tis

tio esse queat mortalis fortitudo. Catharina Senensis illorum vnum aliquando intuita, malle se affirmauit, vti eius narrat historia, nudis pedibus ad nouissimum vsque diem ignitam laminam, vel ardentes prunas calcare, quàm iterum tam horrendo monstro vel ad momentum percelli; tametsi re verà non Dæmonem, vt Christus illam subinde monuit, sed eius vmbram, ac speciem humanæ accommodatam fragilitati conspexerit; haud dubiè moritura, si monstrum ipsum retecto vultu contemplaretur. Bone Deus, quale igitur id fuerit tormentum, quod vt vitaretur vel ad momentum, ignis, tormentorum maximum, diutissimè tolerandus prȩoptabatur? Huiusmodi immanissima, atque horrenda portenta, non vnum aut alterum, sed planè innumera, nec ad momentum, nec in vmbrâ mortalibus oculis temperatâ, sed in omne æuum, atque in re ipsâ ante oranocentium obuersabuntur. Adijce innummeras nequissimorum hominum animas, quas non singula peccata fœdarunt, sed plerasque quàmplurima, eaque maximè nefaria, nunquam ad vltimam vsque, & longissimam ætatem intermissa. Si Dæmones ob vnum crimen tam turpes, quid homines, naturæ ceteroqui viliotis, ob infinita? Adijce vnicuique miserorum sui ipsius conspectũ, nunquam ex oculis recessurum: cuius fœditas longè spectanti, quàm externa quælibet, tristior: longè enim intolerantiùs suam quisque faciem.

ciem vomicâ aliquâ, aut carcinomate dehonestatam cernit, quàm alienam.

Consentanea oculis reliquorum erit sensuum perpessio. Aures ferient perpetui eiulatus, illis similes, quos dum hìc audimus, similes tartareis dicimus. Id tamen inter vtrosque interest, quod inter imaginem, & exemplar: atque illud præterea, quòd hìc raró, & breui, ibi innumeri, & semper ex vniuerso illo immani antro resonabunt, nec alio, quàm rabidarum mentium solatio interrupti, iactatis scilicet in superos contumelijs, quę tamen nonnisi iactantes fatigent, dilanientque. Naribus qualis odor paretur, hinc discas licet; quòd Philippus Nerius, quorum sacras confessiones exciperet, tantâ scelerum graueolentiâ offendi solitus fertur, vt grauius nihil in toto vniuerso fore censeret: dum interim non desint, quos e latrinâ subitò erumpens fœtor extinxerit: Cuius rei testem me ipse profero, qui Romæ hominem vidi hoc lethi genere extinctum, dum domesticam cloacam vacuaturus perrumperet. Quis autem æstimare queat, quantum fœtoris futurum sit in cloacâ illâ omnium maximâ, in quam totius vniuersi colluuies defluit, totque pestilentium animorum cadauera congeruntur? Linguam, & palatum vel fames, aut sitis, ne guttâ quidem aquæ mitiganda, vt Epulo indicat euangelicus; Luc. 16 25. vel sulphuris eliquati potiones, quas sanctissimi Viri sibi per visum testantur ostensas, horrendum

in modum infeſtabunt. Denique ſenſum tactus toto corpore fuſum ignis eiuſmodi circumcludet, diuexabitque, cui noſter hic ignis collatus pictus nonnullis Patribus dicitur: nec immeritò, nam inter illos, ac Theologos conuenit, tam acrem futurum, vt vltra corpus, ſit in animum quoque diſcruciandum penetraturus. Iam perpende ſi apud inferos alia nulla prçter ea, quæ diximus, ſupplicia tuis eſſent parata libidinibus, eaque tamen coram ſpectares; an non continuò, tametſi flagrantiſſimæ illæ eſſent, reſtinguerentur, ac penitùs refrigeſcerent? At hæc puerorum terriculamenta ſunt, ſi cum ijs, quæ ſuggeram conferantur.

Pœna damni grauior, ſed explicatu difficilior.

Altera longè grauior apud inferos pœna erit, quæ ex infinito damno, ſeu ex infiniti boni iacturâ conſurget. Hçc vtique infinitè torquere valida eſſet, niſi laborantis animi modus, & anguſti fines infinitam doloris portionem excluderent, eâ tamen retentâ, quæ complere, & cumulare cuiuſque patientiam valeat. Tametſi autem hoc ita ſit, difficiliorē habet damni pœna, quàm ſenſus explicationem, prçſertim apud eos, qui rerum çſtimationem omnem ſenſibus committunt, nihil vt ratum habeant, quod eorum teſtimonio non comprobetur: proinde æſtimare nequeunt, quid doloris ſit animo allatura diuini conſpectus ademptio, quç in vitâ ſenſibus grauis non eſt, vt qui per eam nihil ſibi ſentiant ademptum.

Non-

Nonnulli, vt oculis quoque tantum detrimentum,
quoad eius fieri poſſit, ſubijciant, bonorum pro-
ſcriptionem in exemplum aſſumunt. Hæc enim
quò plura, & maiora nobis adimit bona, hoc
acerbior contingit: ſic vt quos ex amplà, atque
illuſtri fortunâ in obſcuri laris anguſtias redegit,
quaſi coopertam flammam, latebras indignatam,
extinxerit. Multa in eam rem ſuppetunt exem-
pla, quorum delectus plus habet negotij, quàm in-
quiſitio: Vnum, aut alterum profero ex magis repo-
ſitâ antiquitate, quibus par ętati accesſit auctori-
tas. Sardanapalum poſtremum Aſſiriorum Regem, Iuſtin.l.p.
vbi ab Arbace regijs copijs præfecto, (qui eam Sardanapa-
monarchiam ad Medos traduxit) ſe victum, inque lus ob amiſ-
eius manus poſt paulò venturum ſenſit, tanto do- ſum regũ
lore oppreſſum ferunt, vt ſatius habuerit accen- ſe in ignem deijcit.
ſę pyrę ſeſe cremandum tradere, quàm victoris 1. Reg. 31.
famuli iugum ſubire, ac fortunam ferre. Saulem 4.
quoque ſacrę litterę memorant, re malè cum Phi- Saul eàdem de cauſà gla-
liſthęis geſtâ, cum nullam regnandi ſpem ſupe- dio incubit.
reſſe cerneret, ſuo gladio incubuiſſe, vitamque
recuſaſſe, quando viduatam imperio ducere co-
geretur. Malè ſanus vterque quorum vitam ina-
nis ſuſtentabat ambitio: at eorum inſania noſtrę
in tutelam ſanitatis veniet, ſi vti illâ nouerimus.
Confer Sardanapali, ac Saulis Regnum cum eo,
quod amiſſum noxias animas apud inferos lan-
cinat. Illud terrenum erat, ſiue ad terreni huius
puncti anguſtias coarctatum; hoc in ampliſſima

Cœli ſpatia procurrit: Illud ad paucos dies, eoſque incertos; hoc in omne ęuum diſtenditur, tamque finem, quàm finis metum ignorat: Illud infinitis curis, moleſtijs, angoribus premebatur; hoc infinitâ voluptate circumfluit: Rex denique in illo ſub Regni nomine durum populis, quorum Rempublicam adminiſtrabat, exhibebat miniſterium; in hoc regię habet potentiæ, ſine adminiſtratione, prouentus. Si igitur illius vanitatis iactura, nec ſine aliquâ recuperandi ſpe, fidiſſimâ vitæ comite, tantum habuit acerbitatis, vt ignis, ac ferrum lenimento fuerint: quantum habituram conſentaneum eſt credere cœleſtis huius, ac ſempiterni imperij iacturam, ſpe nullâ mitigandam, non ferro, aut igne delendam, verùm inchoandam, & ſuccendendam?

Si tâtus ex terreni regni iacturâ dolor, quâtus ex cœleſtis.

Poena damni amaſiæ iacturâ explicatur.

Aptius huic damno, eiuſque pœnæ explicandæ exemplum eorum erit, quos puellæ alicuius amore captos ſubitus demortuæ, vel nuptæ riuali nuncius exanimauit, ſeu etiam (quod ſepiùs accidit) voluntariam in mortem egit. Vt tamen exempli huius collatione cœleſtium nuptiarum amiſſionem æſtimare pro dignitate poſſis, illud mihi primùm docendus es; Impias mentes, poſtquam corpora dimiſere, ab Auctore naturæ rerum omnium imaginibus, earum præſertim, quæ ſub ſenſus non cadunt, pleniſſimè inſtrui: inde autem in eam diuinitatis notitiam venire, quâ rebus omnibus optatiſſimis præoptandam illam

agno-

agnoſcant: inque eius deſiderium tam vehementer exardeſcant, vt toto amoris impetu in Deum, tanquam in infinitę voluptatis materiam ferantur. Hoc enim amoris genere, & lapis centrũ, & ignis sphæram, & ſuum quiſque bonum, naturâ deducente, proſequitur: quid enim dolerent apud inferos impij de Numinis abſentiâ, niſi illud aliquâ ſub notione diligerent? Acerbè tamen eodem tempore Deum vt tortorem oderunt, quemadmodum ſeruus, quo tempore Dominum, a quo vapulat, auerſatur, eodem amat, cupitque diù viuere, vt in cuius vitâ ſuam quoque verti, ſeque inde ſuſtentari cognoſcit. Si igitur lutei iactura figmenti (vt ad exemplum reuertamur) deſiderantes exanimat; quo dolore miſeras nocentium animas afficiet ſummi, infiniti, atque etiam vnici boni amiſſio, cuius pulcherrimam apud ſe imaginem perpetuò retinent, & contemplantur? Ægri quorum palatum non vitiauit infirmitas, eò auidiùs feruntur in epulas, quò magis reliquis voluptatibus excluduntur. Quod enim deſiderium in plures voluptates ſanus, validusque diſpertit; hoc ægrotus in ſolam edendi voluptatem, exors reliquarum, coniungit: quò fit, vt iracundiam illi, nonniſi magnâ virtute cohibendam, menſa vel negata, vel dilata, vel malè condita ſollicitet. Cum igitur miſeræ inferorum animæ cunctis voluptatibus, earumque facultate, atque appetentiâ careant, non habent, quò deſideria ſua partiantur

Naturalis Dei amor cũ odio in damnatis cohæret.

tur

tur: proinde in infiniti illius boni voluptatem, sibi olim destinatam, omni desideriorum agmine incumbunt, summâque vi, & conatu feruntur: non alio tamen euentu, quàm vt parem conatui ictum repulsæ sentiant, ac suo sese impetu non sine immenso dolore, feriant, rumpantque.

Cur in via diuini conspectus adéptio non cruciet.

Hinc mirari non debes, quid sit, quòd mortalium plerosque, dum in viuis agunt, tanta diuini conspectus incuria teneat, vt eo adempto (qui summus inferorum dolor est) nullo mœrore, aut curâ tangantur. Primùm enim ignorantia, vt sensum ad intelligentiam, ita & ad dolorem eripit, eique veluti stuporem inducit. Deinde si quid sensus ad vtrunque superfit, multiplici rerum in vitâ amabilium varietate auocatur, quo minùs dolori vacet. At infelices illas improborum animas, nec ignorantiæ torpor, nec vlla voluptatum, aut rerum gerendarum auocatio lachrymis, ac dolori subducet. Quemadmodum enim cœleste illud, quod *Lumen gloriæ* Theologi vocant, & Beatorum mentes in possessionem diuinitatis inducit, eò vberiùs affulgebit, quo quisque suis rectè factis plus de diuinitatis fructu promeruit; ita tartareæ mentes tartareo quodam lumine, pro scelerum grauitate temperato, perfundentur, quo in amissæ possessionis æstimationem, paremque dolorem deueniant. Quare cum ibi futura sit summa ceterarum rerum immunitas, atque ab occupationibus otium, non alia illis, nisi luctus,

Tartareum lumen Lumini gloriç èxaduerso respondés.

&

& lachrymarum de infiniti boni iacturâ occupatio erit.

Postremum, idemque longè maximum inferorum supplicium Æternitas erit, tota per expectationem minimè dubiam anticipata, & quodammodo ad initium reuocata. Licèt enim ea in infinitam longitudinem distendatur, nec nisi momento vno semper miseros feriat; se tamen totà, quanta quanta est, ænei arietis instar in momentum illud incumbit, eoque miserorum mentes quatit, ac deijcit. Perpende igitur, quam longa sit, vt simul quàm ferire valida, intelligas. Adhibe eas comparationes, quas fortè tenes, sed otiosas, in mente. Reputa vniuersum supremi cœli ambitum rebus ceteris vacuum tenuissimâ arenâ ab imo ad summum impleri: deinde singulis annis granum ex illis vnum ab Angelo demi, certoque in loco vltra mundum seponi, quoad immensa vis illa pulueris exhausta alterum veluti orbem arenarum confecerit. Dic, rogo, quantum putas; tot annorum millibus de æternitate detractum? multum haud dubiè: sed si, quantum supersit, inspicias, detractum nihil verissimè censebis, quòd illa, vt antea in suâ infinitate integra perseueret. Extende annos illos in lustra, in secula, in centurias, in myriadas seculorum, denique in numerum, quem potes maximum mēte persequi, & repleto iterum Cœli sinu, iterumque detractis ad stata illa tempora arenulis, at-

Vtriusque pœnæ æternitas. Quo pacto tota simul torqueat.

que

que exhausto earum numero denuo cogita, num sit aliquid de æternitate imminutum? Ablatum quidem longè plurimùm de æternitate, sed imminutum planè nihil intelliges: ad eum ferè modum, quo si de fluuio perenni vacuum implesses oceani alueum, immensam certè aquarum vim ex eo detraxeris; at fluuius nihil imminutus, perinde vt antea, plenus efflueret. Iterum cogita, iterum detrahe, iterum, atque iterum computa: semper magis, magisque cognosces æternitate computationem omnem in infinitum exuperari. O igitur æternitas, quæ vel sola mortalium mentes torques, & opprimis, quid comitata, quid armata malis efficies? An non te comite leuissima cuiusque molestiæ vellicatio in infinitæ vulnus acerbitatis euadat? Culcitra ipsa, vtcunque mollis, si æterna cubanti, nec dormituro sedes futura sit, intolerabile supplicium exhibebit: qualem pœnam exhibituros putem immensos corporis, maiores animi cruciatus, si cum æternitate iungantur? Cogita quisquis hæc legis, malorum, atque acerbitatum quantum plurimum vales: voca in auxilium figmenta, ea præsertim, quæ magnitudine fidem excedunt: necte hyperbolas, finge pœnarum monstra: deinde confer cum veris; semper tuæ mentis cogitationem tam citra verum inuenies, quàm vltra illam procurrit æternitas.

Lectus insomnis cũ æternitate coniunctus supplicium intolerabile.

Inferorum pœna omnem mentis fictionẽ superat.

Ioannes ille Chrisostomus, qui suæ doctrinæ pretium suo cognomento declarat, ea diuini oraculi

culi

culi verba, *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum*, verissima esse, ait, etiam odio habentibus accommodata: nimirum, *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus odio habentibus se*. 1. Cor. 2. 9.
Quam ob rem tanti Viri auctoritate, nec non præmissis rationibus fultus ita locum sceleribus meis ad inferos destinatum interdum comminiscor, certus fictionem semper futuram veritate minorem; itaque mecum ipse disserere soleo; Si mihi (quod Deus omen auertat) ob mea scelera locus ita ibi esset compositus, vt pistoriæ fornacis speciem imitaretur, non ex vulgari tamen cemento factus, sed ex ære fusus, eoque vltra communem ignis feruorem candente, testudine autem tam depressà, vt iacentem me tantummodo, non stantem posset admittere: aditu verò, saltem post ingressum, omnino careret, conflatis ostij rimis, deletisque vestigijs, sic prorsus, vt in omnem partem æquabilis murorum crassitudo, centena vel millena passuum millia decurreret. Si, inquam, in hunc locum tam horrendum post vltimam illam, ac decretoriam supremi iudicij sententiam vnâ cum corpore includerer, eòque ingressus fornici inscriptum subitò inspicerem; HÆC TIBI SEDES IN ÆTERNVM ERIT: nec de rei veritate vlla mihi incideret dubitatio; quid, quæso,

Fictus, sed vero mitior apud inferos locus.

ſo, ſimul ingreſſus atrociſſimo illo igniti æris feruore, atrocioribus characteribus me combuſtum ſentiens, efficerem? Profectò ſi mori poſſem, illico tantæ ſuccumberem acerbitati. At, *quærent homines mortem*, inquit Ioannes, *& non inuenient, & fugiet mors ab eis.* Saltem ſi inſaniendi locus eſſet, protinus a mente diſcederem. At mentis intelligentia, & ſenſus augebitur, vti antea monuimus, non minuetur ad dolorem. Quid igitur agã? Clamem ne, exclamem, Superum fidem, clementiam implorem? lachrymis, queſtubus, lamentis conficiar? At quorſum, cum nemo audiat, niſi qui clamoribus tuis perinde, atque aſpidis combuſtæ crepitu, gaudeat? Talis contra eum fuiſti, talis haberis. In diras, credo, in execrationes, in rabidas contra ſuperos voces erumpam: Stridebo, immugiam, vlulabo, pectus vnguibus, manus, & lacertos morſibus appetam, caput ſolo, teſtudini allidam, centies, & millies in omnem partem verſabor, torquebor, defatigabor; Quid tum? Vbi me integrum diem, vbi me annum totum, vbi centum, ac mille annos ita iactauero, occurreritque nihil me hactenus profeciſſe, nihil omnino in poſterum profecturum; æneam ſtare Sententiam, pluſquam æneum Iudicem, tam certò inexorabilem, quàm immutabilem; quid agam? quò me infeliciſſimum vertam? Quid conſilij capiam? Quieſcam ne? æquo animo feram? Silentio neceſſitati parebo? At quo tandem pa-

Ex apoc. 9. 6.

cto malorum extrema nunquam desitura tacitus patiar, is, qui comediæ, vel maximè iucundæ vltra tertiam, quartamve horam productæ assidere vnquam sine execratione non potui? Quid igitur (rogo iterum, ac sæpiùs) faciam? quid mente reuoluam? quid comminiscar? Velim, nolim, ea mihi sedes in æternum erit: inde nunquam exeundum: non radius lucis: non auræ frigidioris solatium ad me aspirabit vnquam: non amici, aut propinqui ad patientiam adhortantis verbum exaudiam: non rei vllius species, non recordatio iucunditatis, præterquam momento transactæ, & æternum promeritæ, atque oggerentis supplicium, obuersabitur O æternitas! o intolerabilia pariter ac semper toleranda supplicia! o horrenda cupiditatum monstra! hæc sunt oblectamenta, quæ promisistis: huc tandem vestræ insidiæ spectarunt: hìc abiectâ simulatione vestros vultus retegitis. O si mortales ex hoc pretio libidines suas æstimarent; profectò æquè voluptatum illecebras, atque indictam illis a Supremo Iudice multam exhorrescerent. Quin verissimum fore puto, quod a sapientissimis Patribus dictum audiui, vt si Deus vniuerso hominum generi coram spectandas teterrimas Erebi pœnas proponeret, atque vni duntaxat ex omnibus subeundas comminaretur; omnes subrectis horrore crinibus contremiscerent, abiectâque rerum humanarum curâ in solitudinem, tantæ infelicitatis

Ex pœnâ soluēdâ culpæ malum æstimandū.

 effu-

effugium meditaturi, secederent. Nobis tellus prouidè ad vitam in eâ degendam opacata est, metu perituris, si pellucida, subiecta monstra patefaceret. At o cæcas hominum mentes, an non Deo teste compertum habemus, supplicia illa atrocitatem suam vltra nostrorum oculorum aspectum in infinitum extendere? nec vni subeunda esse; sed tam multis, vt præ illis paucos Christus in sacris litteris eximendos dicat. Quo igitur metu, quâ sollicitudine par est, nostræ nos saluti consulere, & contumacissimis, atque ad tam horrenda supplicia perducturis obstare libidinibus?

Matt. 7. & 20. & alibi.

Hæc de frangendis cupiditatibus dicere habuimus. Licèt enim quarundã leuiorum mentionem nullam fecerimus, nullius tamen remedium omisimus: nam quæ grauioribus morbis præscripta sunt, citiùs leuiores extinguent. Præterea quanquam nos minimè latet, etiam mortis, supremique iudicij metum ad animos compescendos plurimùm valere; tamen ab eo vrgendo abstinuimus, quòd telum vtrunque non nisi inferorum supplicijs veluti præfixum, & cuspidatum terreat: Pœnâ enim tam atroci sublatâ, omnis iudicij diuini, mortisque metus hebescit. Duo tamen generatim commonemus; alterum est, cupiditatum nullam beatè viuere cupienti contemnendam esse, ac sine freno relinquendam: quia minima quæuis in maximam, si nutriatur, nihil non ausuram,

Minima quæuis cupiditas maxima, si nutriatur, fiet.

furam, excreſcet. Cernere id licet in Chriſti ſeruatoris noſtri cæde, cui ſcelus par nunquam fuit, tametſi nulla non in illam cupiditas propemodū conſpirauerit: Iudæ auaritia, Pontificum, & Sacerdotum inuidia, Phariſęorum traducta hypocriſis, ac detectę pudor obſcęnitatis, Hęrodis ambitio, Pilati metus, atque imperandi libido, plebis, ac miniſtrorum adulatio, populi denique vniuerſi concitata, ex frequenti reprehenſione iracundia: quiſnam crederet auaritiam, adulationem, metum, aliaſque eiuſmodi mitis ingenij cupiditates tam execrabile facinus auſuras? Furor eſt autem inde vitę humanæ præſidia ad felicitatem expectare, vnde diuinæ, beatęque ſuprema pernicies, ac tantum miſeriarum acceſſit. Nec ſatis tibi conſultum puta, ſi pręcluſis reliquarum cupiditatum hiatibus vnum aliquem apertum dimiſeris: plus enim timoris obſeſſis ciuibus porta vna affert iam reſerata, quàm centum clauſę ſecuritatis. Vt in te omnes ſeſe tartarei ſpiritus fundant, rima quęlibet tuę voluntatis ſufficiet, hoc eſt vitium, quod in eâ faciat quæuis malè compreſſa cupiditas.

Alterum, quod monemus eſt non leuem quamlibet ad perpetuam, & ſecuram in hâc erumnosâ vitâ tranquillitatem ſatis fore cupiditatum compreſſionem, ſed magnam requiri, perfectamque, per quam nimirum ita ſui corporis, animique patientiam aduerſis omnibus quis obfirmaue-

rit,

rit, vt malorum perpeſſio in quandam ſenſus veluti duritiem occalluerit, & quaſi loricam ad noua vulnera e veterum cicatricibus natura confecerit, nec iam inter cędentis, aut palpantis fortunę manum diſcrimen vllum agnoſcat. Qui ſeſe ita munierit vnus aduerſa omnia prouocare, nedum expectare intrepidus poterit: bellumque ipſum inteſtinum, ac ſingulare certamen, quod ſecum gerendum beatam vitam quærenti indiximus, quamuis acre futurum ſit, non pacis tamen expulſio erit, ſed præſidium, & munimentum: idque contra ſuas cupiditates pugnanti euenturum certò promittimus, quod fortiſſimis olim ſub Iudâ Machabęo Iſraelitis eueniſſe tradunt diuinę litterę, *Qui pręliabantur*, inquiunt, *prælium Iſrael cum letitiâ*. Tu quoque pręliaberis, ſed ita vt pax, & lætitia non prælium ſecutura tantummodo ſit, verùm etiam comitatura, eademque futura victorię pręmium, auxiliumque.

1. Mach. 3. 2.

LI-

LIBER TERTIVS
DE VITA
IN TERRIS BEATA
CAPVT PRIMVM.
Vbi de Christianæ virtutis iucunditate in vniuersum agitur.

PRima felicitatis pars est, miserijs caruisse, eaque tanta, vt veteres inter Philosophos, Tullio teste, minimè defuerint, qui bonorum finem, absolutamque felicitatem in doloris vacuitate constituerent. Parùm quidem benè de naturâ parente sensere, a quâ nisi latronum, vt vocant, beneficium, expectarunt nullum: scilicet, inuiolatum dimitti. Illud tamen per huius imperitię tenebras veritatis emicuit; Magnum esse indolentię bonum, quod viris do-

Eorum auctor Hyeronimus Rhodius.

ctis summi boni speciem exhibuit. Hâc autem beatæ vitę parte, quantum mortalibus licet, potitus est, qui e vitijs elapsus etiam cupiditatibus ad ea reuocantibus frenum iniecit. Altera iam superest obtinenda, eaque potissima, quæ in Christianâ virtute, ad euangelicam normam exactâ, continetur. Quanta illam etiam in præsenti æuo animi voluptas sequatur, in hoc tertio libro aperiendum suscepimus: & primum quidem in vniuersum de eius ad beatam vitam efficacitate loquemur; tum ad singularum quarundam virtutum incredibile improbis gaudium, & iucunditatem enarrandam progrediemur.

Nulla e veteribus Philosophorum familijs æquè ac Stoyca admirationi apud ethnicos fuit. Hi enim Philosophi eximijs honestatis laudibus, cui summam bonorum tribuerant, errores suos mirificè cohonestarunt: nec fortè a vitâ beatâ aberrasse illos tam benè dixeris, quàm abfuisse, vt quibus a viâ non tam digressio fuerit, quàm reuerâ defuerit progressio. Haud dubiè enim virtus omnis ad beatam vitam conducit, sed si vltra philosophicos fines minimè progrediatur a perfectâ immortalis vitę felicitate adhuc plus distat, quàm vt de eâ possit gustum capere, mortalis vitæ felicitati, siue solatio sufficientem. Lõgiùs igitur prouehenda virtus, vt ęternę nos felicitati propiùs admoueat, & in possessionem pręsentis, quę in eâ viciniâ moratur, inducat. Illud ta-

Virtus philosophica vitæ in terris beatæ minimè sufficiens.

tamen hìc pro certo, exploratoque ſumendum, eam in cuiuslibet virtutis vſu voluptatem ineſſe, vt ſi cunctas quis virtutes animo inſerat, felicitatem huic æuo congruentem obtineat. Huius rei triplex proferre licet teſtimonium; primum e diuinarum Scripturarum ſacrario, proximum e cuiuſque honeſti hominis experimento, tertium e virtutis ipſius ingenio, & cauſis.

Quod ad diuinum oraculum attinet; nihil in ſacris litteris crebrius, quàm beatos nuncupari, qui a vitijs abſtineant, ac virtutem, atque honeſtatem colant. *Beati immaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini; Beati, qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, nec eſt in Spiritu eius dolus. Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Potens in terrâ erit ſemen eius &c.* Denique ex Euangelio Dauidicis carminibus mirè conſono habemus; *Beati pauperes ſpiritu, beati mites, beati qui lugent, beati miſericordes, beati mundo corde, beati pacifici, beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Quibus octo enumeratis virtutibus ita homines beatos fieri nobis firmiter perſuaſimus, vt virtutes illas iam vulgò octo beatitudines nuncupemus. Plura etiam eiuſmodi loca toto hoc opere diſſeminata

Primũ e ſacris litteris pro virtute beante teſtimonium.

Pſ. 118.1.& 2.

Pſ. 127. 1.

Pſ.131.1.& 2.

Pſ. 111. per totum.

Matt. 5. 3. & ſeqq.

reperies, e quibus omnibus planè illud efficitur, tam certum nobis esse debere, beatos esse, non modò in patriâ Beatorum, verùm etiam *in viâ*,
Ps. 118.1. vti Psaltes regius testatur, eos qui ex virtute viuant, ac diuinam legem sequantur, quàm certa, explorataque sint reliqua sacrarum litterarum, vtcunque captu difficillima mysteria, vti sunt, quæ de venerandâ Triade, aut Eucharistico Pane, aut id genus alijs sacræ nobis litteræ tradunt: Vna, enim cunctis diuina substruitur auctoritas, quæ vni mysterio subduci nequit, nisi concidant vniuersa. Si enim neges, qui bene viuant, beatos esse, vno tempore mentitum Numen, & mendacia esse posse quæcunque alia dixit, affirmas.

Secundum pro virtute testimoniū, experiētia.

Alterum testimonium a proprio ductum experimento plus fidei a nobis obtinet, vtcunque minus mereatur, quàm immissæ de Cœlo voces: ad eum ferè modum, quo leuis auræ susurrus plus sonat auribus admotus, quàm remota tonitrua: imò hæc aliquando in susurrum longinquitate elanguescunt, susurrus in tonitrui sonitum propinquitate conualescit. Quamplurimos afferre licet eiusmodi testes, qui suo sibi vsu liquere dicant, idem esse benè, ac beatè viuere, eamque inter
Ps. 84.11. Iustitiam, & Pacem, vti ait Regius vates, osculo verè firmatam necessitudinem, vt alteram ab alterâ seiungi nequaquam contingat. Verùm quia hos quoque per totum opus dispersos dedimus, dabimus-que præsertim in sequentibus, non est

cur

cur hìc ijs enumerandis diutiùs immoremur. Illud solùm, vt quisque reputet, moneo; quantà animi tranquillitate gauisus est, si quando a vitijs emersit, quanto maiore, si quando virtutem impensiùs coluit, si corpus suum asperiùs inediâ, vel flagello accepit, si animum fregit, edomuitque: deinde computet, quantò plura suis, ac duriora sint sanctorũ Virorũ ieiunia, aliæque corporis, aut animi afflictationes; atque inde perspicuè colliget, quantò maiora illis, quàm sibi solatia diuinitus contingãt, clamante Dauide, *secundùm multitudinẽ dolorum meorum in corde meo consolationes lętificauerunt animã meam.* Ps. 93.19.

Tertium denique testimonij genus ab ipsâ virtutis conditione ductum in hunc modum exponitur. Primùm cum virtus vis quædam animi sit, vigor, ac sanitas, qui eâ præditus est, non potest, non summopere gaudere, quòd se depulsis languoribus sanum videat, & in omnes conatus validum: idque præsertim, vbi longus, & multiplex morbus præcesserit: si enim gaudet animus restitutâ corpori, hoc est iumento suo, post diuturnum languorem valetudine; quantò magis sua illum valetudo, omni persanatâ ægritudine, delectabit? Præterea sanitas ista suum menti lumen a cupiditatibus obscuratum, item libertatem per eas imminutam, restituit. Longè autem iucundissimum est, depulsis tenebris, fractisque vinculis in apertum educi, cœloque libero frui, cuius spiritu tanquam natiuo sese recreet animus, augeatque.

Tertiũ pro virtute testimonium, eius naturalis cõditio.

Quid enim pulchrius, quid proinde iucundius, quàm cœlestia ſpectantem terrena calcare? fortunæ iacula, e ſuperiore loco ridere? non metu contrahi? non mœrore deijci, non lætitia inſanire? non de tenui ſpe cum tremore pendere? nihil, quod tolli poſſit, ſuum deputare, nihil, quod ſuum ſit, perdere poſſe? ſupra humanas denique erectum, ac Cœlo proximum tumultuantis mortalitatis pugnas, & fremitus, tanquam gladiatorium munus virtuti exhibitum in tuto ſpectare? O ſi huc oculos tollerent ij, quos non natura pronos, & ventri obedientes, ſed nequitia finxit; neq; illi, eâdem retentâ voluptatis cupidine, relictis nequitię ſordibus ad honeſtatē confugerent.

Accedit ad hęc, quòd cuiuſque conſuetudinis (quo in genere virtus reponitur) comes eſt delectatio: parit enim in animo aduerſùs ea, quibus conſueuit, familiaritatem quandam, amoremque, ac deinde ad eadem obtinenda facilitatem; plurimum autem iucunditatis habet in promptu eſſe, quod ames, ſiue id quidem honeſtum ſit, ſiue turpe: proinde vtraque conſuetudo, ſiue bona, quæ virtus dicitur, ſiue mala, quæ vitium, aliquid habet iucunditatis: id tamen intereſt inter duas, quòd bona, atque honeſta cōſuetudo voluptatem, quam affert, conſcientiæ gratulatione, item initæ a Deo gratiæ, meritique apud ſuperos præmij opinione, expectationeque mirificè auget. Contra verò mala, ac vitioſa

con-

consuetudo, conscientiæ morsibus rodit, ac deuorat, quidquid attulerat oblectamenti. Denunciat enim offensi Numinis iram, atque improbo præstat Damoclis gladium conuiuantis ceruicibus intentatum, metuque in pręcordia iam demissum: quem scilicet, qui viderit, miserrimus sit, miserior, quem latuerit, auctâ in malorum cumulum, quæ cælat effugium, cæcitate. Quid beatius Damocle, si externa computes bona? Iusserat illum Dyonisius aureo in lecto, ac floribus insperso, coronâ insuper redimitum, ad mensam conquisitissimis epulis instructam accumbere. Vniuersum vnâ cum suo instrumento cubiculum regiam proclamabat magnificentiam: textili picturâ, eâdemque nobilissimâ instrati parietes: signis item, tabulisque depictis pulchrâ varietate distincti, aurea laquearia, gemmea pauimenta, indutæ purpurâ sedes, eburneæ mensæ sub magnis ex auro crateribus fatiscentes: cuncta ad miraculum composita, dispositaque. Aderant seruorum greges, aderant eximia formâ delecti pueri, quorum alij cibos, pocula alij summâ curâ atque ordine ministrabant: nonnulli prorsus vacui, eius vt nutus obseruarent, aperto capite protinus imperata facturi aureum cubile circundabant. Nec suffitus, aut vnguenta deerant, nec musicum carmen, nec neruorum, seu tibiarum cantus, nec denique eorum quidquam quod pulcherrimam valeat, maximèque obtabilem fortunam instruere,

Damocles supernâ irâ metuentis exemplũ.

re,

re, deſiderabatur. Quid, inquam, illo beatius ſi hæc inſpexeris, nihilque pręterea? At ille horum nihil potuit inſpicere vbi intentis ſurſum oculis gladium ab equinâ ſetâ pendentem ſuſpexit; nec vllo regij apparatus, ac deliciarum ſenſu tangi, quando iam ſenſus omnis impendentis mortis horrore defecerat. Itaque ad ferri eius fulgorem, quaſi ad fulgur expalleſcens, quam fortunam antea magnis precibus euocauerat, iam paribus votis ab ſeſe expertus deprecabatur. Ita planè res habet: certiſſimum documentum hâc propoſitâ imagine nobis Dyoniſius præbuit, certius propoſito ſe ipſo eius imaginis exemplari; fieri nimirum nequaquam poſſe, vt cui conſcientia diuinæ vltionis gladium intentet, pars vlla liquidæ voluptatis vel a Regiâ fortunâ contingat.

Virtus animi cibus suâ iucunditate conditus,

Denique nutrimentum animi virtus eſt, quo ille alitur, & in magnitudinem ſuam, ſeu magnanimitatem excreſcit. An tu putas vulgaribus cibis, perituram vitam facturis, inductam a rerum Conditore iucunditatẽ, quæ comedendi laborem redimeret; virtuti autem ſempiternam vitam contentiùs elaboranti inſperſa condimenta nulla? Falleris, & magnam rerum Auctori iniuriam infers, quaſi pecudum adulatus palato animorum nutrimenta neglexerit, minùs his, quàm illis amicus. Ieiunia tam rigida, tam crebra, tam diuturna a ſanctiſſimis Viris, nec gementibus, aut ſuſpirantibus, ſed lętis, alacribuſque ſeruata, & cibus

gra-

grauatè ob intermissa pietatis officia captus, satis indicant, quantâ pietas iucunditate dapibus præstet, & quàm verè illud ab Ecclesiastico pronunciatum, cunctisque gentibus deprædicatum; *Non est, non est oblectamentum super cordis gaudium*. Lugebat Bernardus, monasterij clareuallensis Antistes, quoties a rerum cœlestium contemplatione ad mensam euocaretur, cibosque non secus atque æger ingrata medicamenta, sumebat. Luxit quoque inter epulas Isidorus, pręstanti virtute apud Ægiptios monachus: causam verò rogatus, Fleo, inquit, quia bestiarum cibos edere cogor ad diuina Cœlitum natus conuiuia. Denique magnus ille monachorum parens Antonius non flebat quidem ad mensam, sed mente ad futuras in Cœlo dapes immissâ, appositas capere obliuiscebatur, nec aliter esse poterat, quàm, vt hoc ageret, ab assidentibus moneretur. Tunc autem non tam ciborum, quos caperet, gustu, quàm eorum, quos repudiaret, continentiâ delectabatur: sat sciens, hanc delectationem non gulę longitudine definiri, sed vitę, eiusque apud superos immortalis.

Pietas cibo lõgè iucundior.

Eccl. 30. 16.

In eius vitâ.

In vitis P. P.

In eius vitâ apud Sur.

Illud quoque de Bernardi discipulis memorandum, quod cum ad omnia virtutum genera pręclarè instituti, cibis valde sordidis iucundissimè vescerentur, pane scilicet furfureo, ac propemodum terreo, confectâque ex fagi frondibus pulte; seriò conquesti sunt apud Guillielmum Cathalaunen-

nen-

nensium Antistitem Bernardi amicissimum, quòd indulgentiùs a suo Magistro haberentur: tantum se capere in mensâ voluptatis, vt quasi per aliam viam regressi in regionem suam, quas delicias in ciuitate reliquerant, easdem in solitudine etiam auctas recuperassent: proinde veritos, ne futuris in Cœlo delicijs fraudarentur, rogare se, vt pro suâ auctoritate Bernardo tantæ indulgentiæ modum imponeret: Responsum tamen a prudentissimo Antistite fuit, iucunditatem illam non ciborum esse, sed temperantiæ, quæ cœlesti illos suauitate condiret: idcirco non iacturam inde timendam cœlestium deliciarum, sed spem augendam, quandoquidem istæ non darentur, nisi illam præsumentibus arrham: quo responso nouum cibis illis condimentum, & iucunditatem adiecit.

Pietas, et à cibis condimentum adiungit.

Habet igitur sua pietas condimenta, quorum dulcedine mens imbuta corporeæ dapis sensum amittat, aut fastidium capiat. Quod si etiam intelligere libeat, quantum ceteris quoque plebeijs voluptatibus nobilissima, planequè diuina virtutis iucunditas præstet; percurre vniuersa ęgiptię solitudinis monasteria. Vide ibi infinitam sanctissimorum hominum multitudinem, quàm procul ab humanâ societate, tam ab humano solatio seiunctam. Cerne corpora illa solis ardore semiustulata, ieiunijs enecta, nudo solo ad quiescendum allisa, adeo exucca, arida, exsanguia, vt vix continente cute ossa cohęreant. Laruas cre-

Ceteris quoque iucundior voluptatibus.

de-

deres, si subitò occurrerent, & fugâ declinares, quemadmodum in vitis Patrum nonnulli fecisse solitarios conspicati narrantur. O quàm angustè, inquies, habitat in eiusmodi corpusculis animus! quàm anxiè, ac trepidè sub tecto tam ruinoso! quantâ cum inopiâ, vbi ne mendicandi quidem potestatem solitudo permittit! Atqui si magis accesseris, si cuncta penitùs rimatus fueris, nusquã parem inuenies hilaritatem, nullo propiùs exemplo supernæ felicitatis admoneberis, quàm beatis illis apud Ægiptios monachorum choris, perpetuò Deum summo cum gaudio laudantibus. Non angustè, si rem diligentiùs expenderis, sed laxiùs habitare animum intelliges, cui adeps inanimus hospitium non occupet; nec de tecto ruinoso timorem esse migrare cupienti: nec denique inopiâ premi, qui ea solum non habeat, quæ noluit, quæque, vt rerum Domino potiretur, erogauit.

Viderat Antonius Paulum in Ægiptiâ specu vepribus, dumetisque rigidâ, latitantem: audierat septimum supra nonagesimum iam annum cum siluestribus feris versatum, nec modò nullo hominum recreatum subsidio, sed ne alloquio, ne aspectu quidem: nouerat, centenariâ propè exesum inediâ, centenariâ solitudine, centenario silentio sepositum: vbi tamen hæc rogantibus discipulis referre debuit, compendiario sermone vsus; *Vidi*, inquit, *Paulum in Paradiso*: idque ne

Pauli solitudo Antonio Paradisus.

temerè dixisse videretur, iterum ac tertiò ait. *Vidi Paulum, Vidi Paulum in Paradiso.* Tantâ enim lætitiâ plenum illum, ac gestientem inuenerat, vt cum Paulo altero in Paradisum rapto scitè confunderet, nihil interesse ratus, in Cœlo ne fuerit, an Cœlum cum suis delicijs ad sese pertraxerit. Ipsemet verò Antonius, qui vitam suam vndique ex seueriorum Patrum exemplis, veluti e spinis totâ solitudine collectis, asperauerat: & vltra commune ferarum genus, ceteris solitarijs familiare, sub earum corporibus spiritus tartareos

In vitâ Ant.

in contubernio habuit; eâ tamen mentis iucunditate perpetuò affluebat, vt, Athanasio teste, semper in Cœlo cum beatis mentibus versari videretur. Quin etiam perpetuò hilaris alios omnes hilarabat aspectu: sic prorsus, vt hâc ipsâ oris hilaritate, cœlesti quodam nitore perfusâ inter ceteros monachos etiam a peregrinis, qui eum quæsitum aduenerant, nullo indicante, dignosceretur. Suos autem monere solitus erat, vnam esse hostis tartarei frangendi rationem, mentis lætitiam e rerum supernarum contemplatione, ac spe descendentem: inde enim inuidos spiritus rumpi, atque euanescere: hanc verbis suadere conabatur, hanc læto vultu quasi addito

Id. ibid.

exemplo persuadebat, communicabatque. Præterea auctor est idem Athanasius, potentissimos quoque, atque opulentissimos Reges curarũ temperamentum, & solatium ab eo solitos emendi-

ca-

care. Magnus enim Conſtantinus, eiuſque duo liberi Coſtantius, & Conſtans Romanorum Imperatores, non ſemel ad illum litteras dederunt, quibus rogabant, ſuis vt eos reſponſis conſolaretur. Quod cum præſtaret Antonius mirum eſt, quanto cum gaudio ea reſponſa acciperent, quanto cum maiore iterum, ac ſepiùs lectitarent. Denique ſupremum vitæ diem, quem ceteri trepidando ſolent, ipſe ridendo clauſit, oculiſque, ac manibus in Cœlum ſublatis animum conſcius, quò iturum, mirè lætus dimiſit.

Conſtantinus Cæſar ab Antonio ſolatiamē-dicat,

En quò pertinet Chriſtianæ virtutis efficacitas, vt *in terrâ deſertâ, inuiâ, & inaquoſâ, conuertat petram in ſtagnâ aquarum, & rupem in fontes aquarum*, & quidem tam dulcium vt ſub aquarum ſpecie mellis ſuauitatem exhibeant, quemadmodum idem Regius Pſaltes interpretatur, vbi ait; *Et de petrâ melle* (hoc eſt aquâ mellis dulcedinem referente) *ſaturauit eos*. Maneat igitur, virtuti cuilibet communem eſſe, & quaſi e genere ſuo hereditariam iucunditatem: iam ad præcipuas quaſdam virtutes deſcēdendum, quibus vltra communem ſua eſt, & peculiaris, eaque longè maxima, voluptatis acceſſio.

Ex pſ.62,3. & 113.8.

Pſ. 89,15,

CAPVT SECVNDVM.

De Fide, quam Deo loquenti mortales adhibemus.

Idem diuinam Theologi noſtri appellant, quam Deo O. M. ſuperna nos myſteria, viamque ſalutis edocenti tribuimus. Hæc virtus ceterarum, quæ nos ad felicitatem ducunt, dux eſt, & magiſtra, ſine quâ nec Deo placere poſſumus, vt ait Paulus, nec nobis Deus, qui quanquam noſtræ omnis felicitatis materia eſt, non aliud ſine fide gaudium afferre poteſt, quàm quod cęco ſpectaculum, vtcunque pulcherrimum. Quantum autem illa voluptatis habeat, coniectare inexpertis licet ex immensâ diſcendi cupidine, quâ vniuerſi tenemur, cui quo plùs ſatisfacimus, hoc vberior voluptas, quaſi in ſiti potantibus, accedit. Duo autem ſunt, quæ maximè ſciendi ſtudium proritant, delectantque nempe magnitudo rerum, quas noſcimus, & notitiæ firmitudo. De magnitudine ait Ariſtoteles, magis nos oblectari leui notitiâ rerum cœleſtium, quàm pleniſſimâ rerum inferiorum: propterea quod

Ad Heb. 11. 6.

Fidei iucũditas quanta, & vnde.

Duplex caput iucunditatis in ſciẽtiâ, magnitudo, & firmitas.

lib. p. de part. anim. c. 5.

quòd gratius nobis ſit, quæ in pretio habemus, ac diligimus, eminus contemplari, quàm humilia, quæque negligimus, tractare, ac poſſidere. Firmitudo verò notitiæ, quantæ iucunditatis ſit, ſuis omnibus theorematis, problematiſque Matheſis demonſtrat, quorum ſingulis cum diuerſa perſuadeat, hoc vnum omnibus apertiſſimè, & ſine metu fallaciȩ docet, ſummam eſſe in ijs intelligendis iucunditatem. Tametſi autem ea diſciplina nihil quidquam aliud præter materiæ dimenſiones, rem ſcilicet tenuiſſimam contemplandam præbeat, tamen quia ea, quæ dicit, oculis quodammodo ſubijcit, & firmiſſimè perſuadet, incredibili ſtudioſos voluptate perfundit: vel inde id ſit, quòd certum ſibi lucrum, vtcunque paruum, animus gratuletur, vel potiùs quòd ingenium ſuum, cuius acumine illud obtinuit, quaſi nobilis auceps magis venatione lætus, quàm prædâ. Teſtis præ ceteris locuples Archimedes (martyrem dicerem ob mortem propterea obitam, ſi fas eſſet vocem iam conſecratam in vſus profanos reuocare), qui Marco Marcello Syracuſas deuaſtante, cum omnia tumultu, ac ruinis oppreſſa ſupremos clamores tollerent; ipſe geometriæ magis, quàm vitæ ſtudioſus hanc hoſtium furori permiſit, ne a geometricà formâ, quam deſcripſerat, contemplandâ, breui fugæ ſpatio diuelleretur. Duo autem hæc in diuinam fidem mirificè conuenire perſpicuum eſt: ſumma

Vnde oriatur matheſeos iucunditas.

ma enim docet, eaque summâ pariter comprobat firmitate: quare si pro modo cum magnitudinis, tum firmitatis rerum, crescit intelligendi voluptas; hanc nonnisi summam a diuinâ fide profluere necesse est: vtraque tamen pars euoluenda est, & veluti oculis exponenda, ne inuolutè tradita minùs sese approbare possit accipientibus.

De rerum magnitudine, quas docet fides diuina.

Primùm igitur (quod ad rerum, quas diuinâ fide cognouimus, magnitudinem attinet) suam Deus O. M. infinitam quaquauersum magnitudinem nobis aperuit: infinitam scilicet potentiam, quâ Cœli, terræque orbes, quotcunque libuerit, momento condere possit: infinitam sapientiam, qua orbium illorum formas summâ cum infinitarum partium conuenientiâ atque venustate componat: infinitam in omne spatium amplitudinem, quâ tot, tantisque rebus cum in suâ immensitate locum, tum de suâ æternitate tempus, ac vitam distribuat: infinitam bonitatem, per quam infinita cuiusque generis bona in se ipse contineat, nempe infinitam probitatem, infinitam benignitatem, infinitam pulcritudinem, & gratiam, & suauitatem, & mansuetudinem, & clementiam, & lucem, & dulcedinem, & odorem, & quæ denique singulorum pretium nobis in infinitum auget, liberalitatem, per quam cuncta hæc, nostra in æternum fore promittit, modo tanta dona vnà cum Donantis amicitiâ non dedignemur. Aperuit

ruit præterea nobis animorum noſtrorum immortalitatem ſempiterna illa Numinis munera æquaturam: Aperuit adoptionem, cuius beneficio in æternam fortunatiſſimi regni educamur hereditatem: Aperuit ſupernarum ſedium amplitudinem, decorem, opulentiam, voluptatem, quorum contemplationis fructus non in oculis ſiſtit, aliena mirantibus; ſed ad animum vſque, ſua contemplantem ingreditur. Denique tam multa, tam magna, tam præclara Deus nobis aperuit, noſtræque fidei credenda tradidit, vt ſi cum ijs, quæ oculis patent, conferantur, hæc mundi corticem eſſe dixeris, illa mundum: quare tanto maior ex interiorum harum rerum notione voluptas exiſtit, quàm e communibus hiſce ſpectaculis, quanto rerum interiora cortices ſuos, ac velamenta pretio, & pulcritudine vincunt. Verùm quia conſuetis voluptatibus frequens vſus condimentum nouitatis, eamque pretij partem ademit, quam raritas facit, interiectæ defectionis experimento; inde fit, vt nemo noſtrum qui euangelicæ lucis vſurâ iam tum ab incunabulis fruimur, eam lucem inter delicias computet. At quemadmodum non eſt, qui digniùs oculos æſtimet, quàm qui ab exortu luminibus captus ſubito aliquo prodigio illa recepit, vt qui vnâ cum oculis hunc ipſum aſpectabilem mundum, cæcitate amiſſum, ſe videat recepiſſe; ita non eſt, qui ſuperni diuinę fidei luminis beneficium cla-

Oculis mũdi corticē cernimus, fide mũdũ.

Raritas interiectà defectione res commendat.

riùs

riùs agnoſcat, eoque iucundiùs fruatur, quàm cui inter errorum tenebras nato, educatoque repentè euangelicę doctrinę fulgor, ſagratiora mundi penetralia reſerans, illuxerit. Liquidò id ex quibuſdam Sinarum populis nuper didicimus, qui, vt eorum monumenta ferunt, in magnę cęcitatis tenebris nati, educatique ne ſe a belluis quidem norant diſcernere, rati humanos animos belluarum inſtar eodem, quo corpora momento extingui. Vbi verò ſe immortales gerere animos, eoſque prępotentis Dei filios, regnique conſortes cooptatos, a noſtris Doctoribus cognouere, idque firmiſſimis rationibus, comprobari; mirum, quantà animi, ſibi gratulantis, lætitiâ efferri cæperint: quaſi tunc primùm e brutorum, ac repentium ordine ad Superum conditionem euolarent, atque a ſempiternâ morte, in quam ſe damnatos putarant, ex inſperatò reuocarentur. Horum lætitia noſtræ opulentiæ, cuius participatione lætantur, nos admonet, noſtramque voluptatem excitat inconſiderantiâ conſopitam.

Fidei iucunditatem docent nati inter tenebras infidelitatis.

Eſt tamen, & alia via, ac ratio, quà fortiùs excitetur, & fortior eadem exurgat voluptas: ſi nimirum noſtra hæc diuinis oraculis habita fides, aſſiduâ de ſuis myſterijs contemplatione e tenebris, in quibus iacet, in tantum aſſurgat, vt in ſapientię lumen, & claritatem emergat. Eſt autem ſapientia rerum diuinarum, humanarumque ex altiſſimis cauſis deducta cognitio, quæ cum

Fides tunc maximè delectabilis cum in Sapientiam euadit.

Sapientiæ definitio.

præ-

præſtantiſſimum ſit diuini Spiritus donum, non ingenio, non ſtudio datur, ſed caritati, ipſum ſibi diuinum ſpiritum adiungenti. Inde Rudes, ſed cœleſti Spiritu præditos ſæpè ſapientiſſimos videas, vt qui de diuinis rebus tam altè ſentiant, vt æquè rem nullam extra Deum ament, ac nullam propemodum agnoſcant: rerum verò, quæcunque illæ ſint, inferiorum cauſas ſemper ex alto diuinæ prouidentiæ conſilio deducant. Contra ingenio, atque eruditione præſtantes, nec alio quàm terreno ſpiritu, ſeu vento plenos, tam ſtultos videas, vt ferè aliud nihil in rerum vniuerſitate agnoſcant, aut curent, niſi quæ oculis patent, & mutis quoque ſeſe animantibus vulgant: quam ob rem infima quæque, modò ſenſibus obuia, ſuperis præferunt, & inferiorum originem vel a caſu, vel a magis vęſano, ac furioſo malorum Dęmonum conſilio repetunt. Non ſapiens eſt, qui ſapientiam vendit, ſed qui comparat, & in ſuos vſus conuertit: ille enim non adhibet, niſi vt exponat: hic quo plùs adhibeat, minùs exponit. Plerique Senecam, Plutarchum, Epitectum, quòd noſtra Chriſtianorum dogmata bellè protulerint, inter ſapientes recenſent. Ego verò non aliam illis laudem tribuerim, quàm quę pueris ſolet balbutire incipientibus. Vt enim puerorum ex infantiâ recentium tritas quaſque voces oſculo excipimus, quaſi e mutis prodigioſas; ita tritiſſima quæque Chriſtianæ philoſophiæ dogmata ab

Illitterati doctis Sapientiores.

An verè Sapientes, qui vulgo inter eos recenſentur?

ethnicis hominibus audita plausu, & gratulatione prosequimur, quasi ab infantibus nunquam antea, aut a belluis miraculo prolocutis. Quin & hâc ratione eorum dictis interdum vtimur, non secus, atque Æsopicis bestiarum apologis, non tam ad docendos, quàm ad increpandos homines, quasi bestijs humanitate, ac prudentiâ deteriores. Non igitur Sapientem vocabo Senecam, aut quosuis alios sapientiæ propolas, qui alijs conspicilla construunt, ipsi caligare contenti: sed Paulum solitudinis incolam, sed Antonium, eiusque discipulos, qui quantum humanæ litteraturæ rudes, tantundem homines litteratos in sui admirationē traduxere, quòd indocti tenerent, quæ philosophiæ culmina assequi non potuerant. Vt tamen quid sapiant illitterati nostri, & quid illis sua ad agendam cum tranquillitate vitam sapientia conferat, liquidò discas, rem totam in sequenti capite altiùs exponemus. Interim vt quæ dicturi sumus de sapientiæ huius ad beatam vitam præsidijs sine erroris formidine securus excipias, audi, Prou. 3. 13. quæ de illâ tradit, auctor sapientiæ Deus. *Beatus homo, qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentiâ. Melior est acquisitio eius negociatione argenti, & auri primi, & purissimi. Fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari.* Fortè non dubitares, quin beatus in hoc æuo futurus esses, si cunctæ tibi diuitum opes, & quęcunque pręterèa vulgo deside-

rantur, adessent. Quid igitur dubitas, an beatus futurus sis cœlesti comite sapientiâ, quando Deo teste intelligis, illam tibi allaturam aliquid cunctis opibus pretiosius, cunctisque rebus vulgò expetendis, atque optabilibus pręstantius?

CAPVT TERTIVM.

De Cœlestis sapientiæ ad huius vitæ felicitatem præsidijs.

Oc inter Sapientem, & gregarium quemlibet Christianæ disciplinæ cultorem interest, vt licèt vtrique idem de diuinis mysterijs iudicium sit, eademque fides, non eadem tamen intelligentia, ac sensus. Illi diuina non innotescunt modò, verùm & sapiunt, & in amore, atque in delicijs sunt: isti, vt in obscuro latentia venerationem potiùs sacro quodam horrore perfusam, quàm delectationem pariunt. Inde sanctissimis viris, quos solos sapientes sacræ litteræ norunt, id interdum vsuuenit, vt si sermonem de diuinis rebus instituant; & Quid inter sapientem, ac solà fide præditũ intersit.

cibi, & potus, & somni, vnà cum reliquis corporis desiderijs, mente aliò auocatâ, obliuiscantur. Tantâ enim iucunditate Cœlestis hæc sapientia pios inter sermones animum implet, vt illi minimè vacet pro leuioribus voluptatibus. Quod Benedicto cum sorore Scholasticâ contigisse Magnus est auctor Gregorius. Hi enim cum tempus omne diurnum diuinis colloquijs extraxissent, idque Scholasticæ breue nimis videretur, vt cuius in desiderio diuinarum laudum æternitas perpertuò sederet, a Deo precibus impetrauit, vt, imbrium vi Fratris reditum prohibente, integram quoque noctem piæ adiungerent collocutioni, quod cum peregissent visâ luce non tam sermo illis productus quàm contracta nox videbatur: tanta vtrique fuerat mentis intentio, & cordis tripudium somnos excutiens. Quid putas te fuisse facturum, si tertius illis interuenisses? superassesne ingruentem noctis concubiæ somnum, eumque oculis flagitantibus abnuisses? an potiùs in diurni tædij solatium vltrò aduocasses? vel saltem non inuitus obrepenti conniuendo cessisses? Verisimile mihi est, si fidem duntaxat apud te sermonis illius argumentum, non intelligentiam, & comprehensionem inueniret, non secus te affuturum, atque oscitanter auditurum, quàm si duobus de communi patriâ tibi ignotâ diù, ac iucundè colloquentibus nouus, & peregrinus, accideres. Illi exitum non inuenirent, tu fortè preuenires abeũdo.

Quã iucũda viris sãctis pia colloquia.

Lib. 2. dialog. cap. 36.

do insulsi sermonis pertęsus. Beatum Ægidium memorant, eam cœlestis patriæ opinionem assiduà contemplatione imbibisse, vt quoties Cœlum memorari audiret, continuò alienatâ a sensibus mente totus in eius desiderium, & cogitationem raperetur. Quæ res à pueris comperta materiam illis lusus, ac ioci suppeditauit: simul enim Ægidium per vias incedentem viderent, de industriâ beatam illam patriam geminatis vocibus exclamabant, vt sanctum virum mente abalienatum inspectarent. Quid causę est, quod Christianorum plerosque plùs erigit infima quęque, & cęnosa huius terrę audita voluptas, quàm cœlestis recordatio felicitatis? scilicet non aliam putauerim, nisi quòd illam gloriam obscurissimæ fidei lineamentis, veluti extinctę prunæ ductibus adumbratam spectent, terrena verò omnia solaribus radijs collustrata, inaurataque. Contra, diuinâ Sapientiâ instructi supera, infimaque, suo quæque colore discreta cernunt, iustamque cuique æstimationem tribuentes pari voluptate illa animo petunt, atque ista relinquunt. Hoc autem inter maxima ad huius ęui felicitatem præsidia connumerandum: nam cui supernarum rerum cogitatio in delicijs est, is tam suas habet in potestate delicias, quàm sui animi cogitationes. In Cron Fr. min.

Est & pręcipuum aliud diuinæ Sapientiæ ad animi tranquillitatem parandam præsidium. Docet enim illa, & vltra vulgarem fidem planissimè Sapiēti nihil mali potest contingere.

osten-

ostendit; Vnum esse duntaxat in rerum vniuersitate Bonum, & expetendum, Deum nimirum, siue eius in Cœlo consortium: cetera verò, quæ extra Deum sint, bona esse, atque expetenda, quâ ad vnicum illud Bonum conducant, quâ verò auocent, mala, ac declinanda. Cum enim rerum Finis cuncta, quæ ad se referuntur suâ bonitate bona efficiat, & quasi de suo splendore collustret; Deus autem sit rerum omnium finis, quæcunque ad eum conuersa nos ducunt, suâ bonitate impertit, suoque decore cohonestat: auersa verò, quæ secum nos a Deo auocant, abducuntque, suâ cum fœditate dimittit. Et quandoquidem nonnulla incommoda, sępè aptiora sunt ad homines in Deum agendos, quàm diuitiæ, honores, fama, & commoda reliqua, quæ aculeos quidem, eosque peracutos habent, sed hamatos quodammodo, vncinatosque, sic vt retineant, quos figunt; idcirco sapiens neque commoda bonis, neque incommoda malis adnumerat, sed vtraque medijs, ac neutris æquè bona, & salutaria futura, si e diuini Parentis manibus ad nos deuenerint, æquè mala, ac pestifera, si nostris ea, Deo inconsulto, atque adeo inuito sumpserimus. Quare cum sapienti certum sit, nihil velle, nisi quod ipsi benignissima Dei manus exporrigat; nihil illi non bonum, siue non aptum ad eum cum Deo bonorum omnium fonte iungendum, erit: quo etiam fiet vt eius animo nihil

Incommoda illi mala non sunt.

hil

hil imminere poſſit, quod timeat, nihil adeſſe, quod doleat, tametſi corpus ſuum in eculeo diſtendi, admotiſque facibus exuri, non ſine magnâ ipſius corporis moleſtiâ viderit. Haud enim ſapientia mala corporis tollit, ſed bono vſu in bona animi vertit, quaſi venena in medicamina emendans. Dicet enim tunc ſapiens quod olim Poſſidonius coram Pompeio; *Nihil agis dolor; quamuis ſis moleſtus, nunquam te eſſe confitebor malum*. Imò addet, quod nequibat Philoſophus, *ſemper te eſſe confitebor bonum, quia bonorum ad finem me aliquando perduces, deſereſque in limine ſine te ingreſſurum*. Minùs quoque torquebitur incommodis dolore leuioribus, qualis eſt opum, honorum, patriæ iactura: quas res, cum non vt vulgus fortunæ munera credat, ſed commodata, vel pignora; ſi abire contingat, nihil eorum ſe perdidiſſe, præter cuſtodiæ ſollicitudinem, & reddendi obligationem, exiſtimabit.

Ex Cic. 2. Tuſc.

Prodierat aliquando e ſuâ ſpecu, vbi ſolitarius degebat, in proxima campeſtria Macharius Alexandrinus, cumque corpus, vti ſolebat, animumque Cœli hauſtu liberioris recreaſſet, ſerus in ſuum ſeſe recipiebat hoſpitium: inde autem propiùs abſens vidit ante fores aſellum clitellis inſtructum, quem Prædo vaſis e ſpecu prolatis raptim onerare properabat. Macharius perinde ac ſua minimè res ageretur, latronem tanquam viator fortuitus aliò profectus, benignè ſalutat, rogat-

Ex vitis Patrum. Sapientiæ præſidiū in tolerandâ bonorum iacturâ.

Mira Macharij æquitas in tolerandâ rapinâ.

gatque, num adiutore ſarcinis deferendis indigeat, & ſimul deflexo gradu præſtò ſe futurum oſtendit. Eo annuente, domum ingreditur, atque vtenſilium reliqua maiori, quàm prædator, alacritate diripiens (vt cui conſcientia non, vt illi, obſtaret) in aſellum imponit: quo probè onerato, latroni, tanquam ſuas vias iturus, amicè valedixit, lætus tanto onere ſeſe leuaſſe, quãtum alteri impoſuerat. Pergens autem iacturam illam in materiam cantus, & voluptatis aſſumpſit, il-

1. ad Tim. 6. 7.

lud Apoſtoli vadendo cantans; *Nihil intulimus in hunc Mundum, haud dubium, quòd nec auferre quid poßumus*. Nempe hoc ex Euangelicâ paupertate emolumenti hauſerat, vt cum vniuerſa, quæ circa ſe videret, tanquam aliena putaret, non plùs doleret, ea ſe amiſiſſe, quàm aliena.

De honoris verò iacturâ vide, quod de Chriſti Apoſtolis publicâ ignominiâ notatis ſcripſit, qui eorum acta in commentarios redegit: *Ibant*,

Act. 5. 41.

inquit, *gaudentes a conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati*. Vbi

Dignitas eſt ipſa dignitatis pro Chriſto deminutio.

obſeruare licet diuini famulatus præſtantiam, in quo ſublimior quædam dignitas eſt, & gaudio celebranda, ipſa terrenæ dignitatis deminutio: *Gaudentes*, inquit, *quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati*. O vel hoc ſolo nomine fortunatos, qui diuino ſe dominatui mancipatunt: abiecerunt enim tuendæ dignitatis moleſtiſſimum onus; quando illam tam benè Dominus,

cui

cui committitur, tueatur, vt ipſa eius damna in incrementa conuertat.

Denique de patriâ in exilium cum gaudio commutatâ nulla non ætas præclara exempla ſuppeditat. Circumſpice in omnem terrarum partem, & quàm longiſſimè vales, memoriam in retrò acta ſecula immitte; nuſquam non offendes Chriſtianæ Sapientię alumnos tam lætos in exilium e ſuis Ciuitatibus abeuntes, quàm ſi ab exilio in patriam regrederentur: nec perditum irent patrimonia ſua, ſed recuperatum. Huic rei illuſtre perhibet teſtimonium Apoſtolus in eâ, quam ad Hebreos dedit, epiſtolâ: vbi etiam rationem ſuggerit, vnde Chriſtianis tantum gaudij afferret bonorum fluentium dilapſus. *Rapinam*, inquit, *bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes, vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam*: perinde ac ſi diceret; Læti vos veſtris ſordibus exuendos dediſtis, regium paulò poſt amictum, & coronam ſubrogaturis. Hoc nempe eſt; *Cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam*. Quanto autem meliorem, metiri licet ex alacritate commutantium. Vide hanc, ſi lubet, apud Danielem Bartolum nobilem e noſtrâ Societate Scriptorem, qui in ſuis, quos edidit de Iaponum hiſtoriâ libris plurima congerit eiuſmodi exempla, non viritim per ſingulos eundo, ſed per familias, & quandoque ciuitates totas, quæ duriſſimam vitam in exilio agentes,

Æquitas in exilio tolerando.

Ad Heb. 10. 34.

Dan. Bart. in Iap.

nunquam se in patrio solo lætiores fuisse re ipsâ profiterentur. Coacti siquidem aliquando sine tecto, ne ex arborum quidem ramis tyranni lege permisso, prægelidâ insuper, ac niuosâ tempestate, cuncti ferè, nisi quà honestas non pateretur, nudi, ijque ægroti, senes, pueri, fœminæ, igne quoque ad frigus temperandum inhibito, degere; tam alacres tamen suâque sorte beati æuum agebant, vt oblata etiam aliqua vitæ subsidia ab ethnicis hominibus, suam in alijs humanitatem miserantibus, constantissimè recusauerint: rati se vitam perdituros, si hostibus, accepto commeatu, deberent: contra si Christo parenti redderent, in tuto collocaturos. Denique vt, quos recusare non liceat, testes producam; quotquot religiosæ vitæ institutum iniuimus, ij, qui luculenta, aut satis commoda patrimonia tenebamus; an non vltro pauperibus, vel cognatis illustriùs egẽtibus, ea detulimus, dantes ferentibus lætiores? Quidni autem lætiores, quibus certa fides esset, nos terrenas opes non perdere, ne in huius quidem temporis vsum, sed centuplo ad hanc vitam, ad futuram infinitis partibus auctiores efficere? Audi, quàm firma hec sint; *Amen dico vobis* (voluit & iuramentum apponere tametsi nequeat iniuratus loqui is, qui semper se Deum testem adhibeat) *Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & euangelium, qui non accipiat* cen-

Martyrum lætitia in durissimo exilio.

Religiosi viri patrimonia lætiores donant, quàm alij accipiant.

Marc. 10, 29.

centies tantum in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam? Quid sibi vult, inquies, vox illa, *cum persecutionibus?* an non pugnat cum præcedentibus? quo enim pacto centupla huic vitæ reddetur merces, si vitam ipsam tyrannica sustulerit persecutio? Mirum in hoc verbo, & magni in rem nostram momenti latet mysterium: dignum proinde, quod non saturo, ac nauseanti Lectori in extremo capite apponatur: auido vtiliùs inferemus, vbi de spe erit agendum: ibi autem verbum hoc non pugnare, vt destruat antecedentia, verùm vt tueatur, ostendemus.

Cẽtuplum in hàc vità etiam in medijs persecutionib'

CAPVT QVARTVM.

De summà Fidei diuinæ firmitate.

Xpositâ supernarum rerum infinitâ magnitudine, quæ Euangelicæ Sapientiæ beneficio fidelibus Christi famulis summâ cum voluptate recluditur; reliquum est, vt quàm certa, firmaque ea sint, in præsenti

capite differamus. Quo argumento nihil vnquam mihi fuit lectu, audituque iucundius. Iuuat enim plurimùm firmissima sui regni præsidia obeuntem recognoscere, & alta securitatis munimenta hostiles impetus elusura lustrare: quid enim delectabilius, quàm immenso bono sine vllâ amissionis formidine, voluptatem diluente, certò scire se potiturum? Quid iucundius, quàm infinitam expectare sine metu frustrationis iucunditatem? Atque id est, quod maximè ostendit diuinæ fidei ad oblectandos animos efficacitatem, quòd quę nobis illam confirmant, iucundissima sunt, non essent autem iucunda, si nobis iniucunda firmarent. Multa autem sunt, quę Christianæ religionis firmitatem prętant, nec omnia persequi per instituti operis angustias licet: tria tamen ex omnibus seligemus, quorum singula veritatem testentur, collata verò tam apertè manifestent, vt eius negatio suę sit confessio cæcitatis. Primum est euangelicę doctrinę prętantia; alterum edita ad adiungendam illi auctoritatem, & firmamentum prodigia; tertium denique mira eiusdem in exteras terrarum omnium gentes propagatio.

Tria, quæ fidem confirmant, doctrinę præstantia, miracula, & propagatio.

Quod ad doctrinæ prętantiam attinet; ea e duabus potissimùm rebus, sanctitate, & constantiâ, consurgit. Sanctitas euangelicę doctrinę tanta est, quantam ne votis quidem ęquare fas esset, ni vota ipsa frequens exemplorum occursus docuisset assurgere: tam multos passim cernere

De doctrinæ, præstãtiâ. Eius Sanctitas.

licet

licet ex eius alumnis incredibili sanctitate conspicuos. Ad hanc autem, vt cultores suos Christiana religio perducat, eximiam illis de Deo O. M. (cuius amor sanctitas est) primùm ingerit existimationem: Eum enim esse docet, quo nulla valeat nec terrena, nec cœlestis intelligentia, aut maius, aut melius, aut æquale aliquid excogitare. Cetera barbarorum instituta, quæ humana intelligentia peperit, ea duntaxat de diuinitate proferre potuere, quæ angusta valuit, ac tenebricosa mens hominum capere: proinde vsque adeo infinitam Dei magnitudinem in arctum coegere, quà Personarum numerum, quà prouidentiæ, quà libertatis, bonitatisque decora amputando, vt in truncum planè redegerint, suâ materiæ, vnde fingebant Numina, facie restitutâ. Tãtis deinde vitiorum sordibus ea inquinarunt, vt si quem hominem Dijs illis similem inuenire contingeret, inter porcos abigeremus. At Christiana religio diuino parta ingenio Auctorem suum refert, non ad angustum nostræ comprehensionis modum, sed ad diuinæ, quæ nostram in infinitum excedit. Hæc tamen Dei magnitudo nostræ intelligentiæ mensuras vsque adeo excedens ingenio sagaci fidem facit, non derogat, vt cui notum sit de infinito Bono ea magis esse credibilia, quæ magis exiguæ mentis angustias ad infinitatem suam excedant. Inde autem est, quod mortales iubeat omni officiorum genere, ac pietatis stu-

dio

dio Numini honorem habere, vt si eius meritis parem exhibere nequeant, parem saltem suis viribus habeant: itaque diuinæ gloriæ prouehendæ, non dignitati, non voluptati, non opibus, non vitæ, non si qua vitâ cariora sunt, parcant; sed cuncta cum gaudio, tanquam lucraturi profundant. Quia verò nullum Officij genus Deo O. M. gratius accidere potest, quàm si eius sanctissimos mores sibi quis imitandos proponat, secundùm illud; *Sancti estote, quia ego Sanctus sum*: hoc
Leuit. 19.2. est similitudinem induite, cuius amicitiam optatis: idcirco hoc maximè spectat Christiana institutio, vt alumnos suos ab omni labe purissimos exigat, & per integerrimos, ac sanctissimos mores quanto sublimiùs euehat, tanto diuinitati propiùs admoueat.

Id autem, quàm facilè, & cumulatè præstiterit, ex tam multis, ac propemodum innumeris omnis ætatis, sexus, atque ordinis sanctissimis viris, qui seculis omnibus Christi Ecclesiam exornarunt, luculenter apparet. Quamplurimi enim ex illis posthabitâ rerum humanarum, suique corporis curâ, vitam omnem in solitudine procul ab hominum conspectu, contemplando Numini, ac rebus cœlestibus traduxere. Alij se longissimis peregrinationibus, atque immensis fregere laboribus, vt ignotas, atque a nostro Orbe dissitas gentes ad veri Numinis cultum conuerterent: quod vt efficaciùs peragerent, astrictissimo victu,

continentiâ summâ, incredibili inediâ se ipsos Christianæ, quam prædicabant, perfectionis exẽplar gentibus illis elaborarunt. Alij sub dirâ infidelium Regum tyrannide cunctis acerbitatibus, ac tormentis corpus dilacerandum dedere, quò suum Deo amorem, ac fidelitatem approbarent. Quæ tantæ doctrinæ sanctitas Doctorem Deum, suus vt quenque stylus auctorem, tam dilucidè monstrat, quàm sensu carere, qui neget. Vnde enim, nisi a diuinâ Sapientiâ, profluere tam diuina, tam Deo plena, Deumque spirantia documenta potuerint? Cum igitur viam illa salutis edoceant, atque ad eam contemptis omnibus ineundam inuitent; tam certum est, ad salutem perducere, quàm Deum mentiri in æternam amicorum perniciem non posse. Quid enim dictu, audituque absurdius contingere possit, quàm Deum Mehemeti, Nestorio, Lutero, alijsque palàm scelestissimis, sibique infensissimis tenebrionibus, æternæ salutis viam, vt ipsi iactant, monstrasse; Sanctissimis verò Apostolis, Martyribus, Anacoretis, Virginibus, qui opes, dignitatem, gloriam, voluptates, & vitam ipsam eius honoribus profudere, errorem pro viâ, vel ostendisse, vel permisisse: nec cæcos filios, eius amantissimos, in foueam, dum se Parentem cupidissimè peterent, euntes piâ manu reduxisse? An potest quidquam de infinitâ Dei bonitate excogitari iniuriosius? Certè si de homine quopiam simile

ali-

aliquid audiretur; nemo illum a feris animantibus, nisi ob plusquam ferinam immanitatem secerneret.

Eiusd. doctrinæ constantia.

Constantia doctrinæ æquè, ac sanctitas diuinum prodit Auctorem, qui solus tam multa, tam ardua, tam abdita, tantâ cum partium omnium consensione sine vllo vnquam lapsus vestigio docere potuerit. Quanuis enim infinitis propemodum partibus sacrarum litterarum doctrina constet, plerisque etiam res abditissimas, atque ab humano sensu remotissimas tractantibus; nulla tamen pugnare vnquam cum aliâ, aut cum naturali ratione, ac veritate, vel ab amicis, vel a sagacioribus inimicis deprehensa est. Multa quidem supra nostram rationem docet, sed contra nihil: proinde non potest humana ratio aliquid ex eâ, tanquam sibi contrarium respuere. Quod si respuat, vt superius, & ab se minimè captum, intollerabili tumet superbiâ, nisi fortè disrupta euanuit, quasi persuasum habeat, se comprehensione prędítam infinitâ, ac prorsus diuinâ, quæ ex ijs quæ sint, nihil non capiat. Constantiæ miraculū auget summa nostrorum hominum in omni disciplinarum genere eruditio, eaque omnis ijs, quæ pertinent ad religionem diligentissimè examinandis impensa. Duodeuiginti hactenus publica orbis terræ Concilia, in quę præstantissima quęque, omnisque plena eruditionis ingenia e cunctis gentibus confluxere; item quàmplurima singulis na-

Summũ Ecclesię, ac Patrũ in examinãdis dogmatis studium.

tio-

tionibus peculiaria, alia etiam permulta prouinciarum propria in id vnicè coacta sunt, vt cuncta Christianæ religionis dogmata, imò & voces singulas accuratissimè expenderent, an a ratione aliquid, aut a veritate aberrarent. Eò etiam totâ vitâ desudarunt acutissimi quique, atque ij propemodum innumeri, quibus omnibus haud vnquam contigit, in absonum aliquid, aut minùs rationi consentaneum incidere: quin omnia summo consensu comprobarunt, palàm docuerunt, acerrimè, etiam fuso sanguine, propugnarunt: tametsi non suam auctores, retinendæ dignitatis studio incitati, sed alienam liberi sectatores doctrinam tuerentur. Quis tot capita, moribus, opinionibus, ingenio, locis, temporibusque maximè dissita, atque in rebus prope omnibus pugnantia in hanc vnam, atque vniuersam doctrinam propugnandam componere potuisset; nisi hæc ipsa doctrina sui Auctoris diuinitate proditâ sibi tanquam diuinis vocibus, silentium, & assensionem ab omnibus linguis, ac populis conciliasset? Hęc ratio benè expendenti validissima est, at quæ sequitur, longè validior.

Alterum Christianæ religionis firmamentum est infinita propemodum prodigiorum multitudo ad adiungendam illi auctoritatem diuinitus edita. Quâ in re illud cum primis animaduertendum, haud quaquam posse a rerum Auctore, vanam aliquam, ac mendacem vitæ instituendæ rationem,

Prodigia in huius doctrinæ confirmatione edita.

ac superos colendi formulam, prodigijs commendari: imò ne permitti quidem, vt eadem a malo dæmone pręstigijs suis, veluti signis adulterinis, quorum fraudem Deus non detegat, obsignetur: quemadmodum detectas a Deo nouimus Ægiptiorum magorum coram Pharaone præstigias. Ita sapientissimi quique Theologorum, ac Patres vniuersi docent: causamque afferunt, quia secus homines prudentiâ duce, hoc est Deo ipso auctore, (cuius illa apud nos sedet interpres) in errorem, sempiterno exitio daturum inducerentur. Inde miracula meritò nuncupantur annuli diuini signa, nullius vnquam adulterio permissa, vbi in veræ religionis documentum adhibeantur. Tam multa autem eiusmodi miracula institutæ a Christo religioni commendandæ perpetrata narrantur, vt apud nos illa audire, aut legere solitos propè miraculi nomen, lassatâ, ac perditâ admiratione, perdiderint. Ex ijs duntaxat, quæ Franciscus cognomento Xauerius Indiarum Apostolus ad vnam sui imaginem Potamiẽsem nostrâ memoriâ edidit, iustum volumen conscriptum vidimus: quis enumeret, quàm multa per se adhuc viuens, quàm multa post obitum per sui corporis, aut vestimentorum reliquias toto terrarum orbe dispersas ediderit. Quid dicam de innumeris alijs sanctissimis Viris, ac fœminis Xauerio, vt morum sanctitate, ita prodigiorum effectione minimè imparibus, & fortè præstantioribus? qualis vtique fue-

Exod. 7. 12.

Miracula Dei sigillũ quod ad vlterari nequit.

sit

rit Sanctissima Dei parens, & Superum Regina Maria, cuius vna Lauretana domus patratis prodigijs complura volumina impleuit. Vix autem reperire est Christiani nominis vrbem, aut vicum, in quo non vnum, aut plura templa occurrant, tabulis votiuis, vel sigillis cereis, argenteis, aureis, prodigiosa beneficia testantibus, vndique cooperta: quo peristromatum genere illustriùs Ecclesiæ catholicæ templa renident, quàm attalicis suis regiæ ædes peripetasmatis: Hæc enim donant egentibus domibus ornamenta, seu potiùs accommodant aliena; illa, quæ sua illorum sunt, manifestant.

At cuncta hæc a nobis conficta Aduersarij nostri protinus clamant. Quid enim verò? num satis nequitiæ apud vos ad similia fingenda deesse censendum? estis ne immunitate aliquâ donati, quâ ne Apostoli quidem (inter quos non defuere grauissima crimina) vt nemo vestrum vel officioso mendacio contaminari queat? Quid igitur causæ erit, cur scriptorum apud vos nullus Lutheri, aut Caluini, aliorumue nouæ religionis auctorum miracula conscripserit? Profectò, si extarent, scribere debuerant: cum enim illi se a Christo missos suæ Ecclesiæ restitutores, doctoresque iactarent; opus erat diplomata suę missionis Christi sigillo, vel saltem eius Vicarij obsignata proferre. Cum autem nullum Vicarij diploma ostentare aliud possent, nisi, quo quenque illorum Hæreticorum effugiũ obstruitur.

Pontifex Maximus tanquam pestiferum Christiani gregis corruptorem, a reliquorum cætu, & communione seiunxit, reliquum erat, vt per miracula se ab ipso Christo proximè missos demonstrarent. Quare cum ea miracula scripta non sint a suis ceteroqui amantissimis scriptoribus, quid aliud fuisse in causâ excogitare fas erit, nisi prudentem metum, ne si ab hominibus in ore, atque oculis omnium scelestissimis diuina facta prodigia iactarent, sibi detraherent, quàm alijs dare conarentur auctoritatem? Atqui Scriptores nostri auxerunt potiùs, quàm imminuerint sui nominis apud vulgus opinionem, vt qui populo ea prodigia scripsere, quibus ipse populus interfuerat. Ita Gregorius Pontifex Magni cognomentum ab ijs accepit, in quos suos dialogos sparsit, vbi quamplurima sui temporis miracula ijs ipsis legenda præbuit, quibus contigisse narrabat: Profectò si falsa forent, Magni quidem, sed fabulatoris, non Doctoris cognomentum retulisset. Basilium quoque, qui Gregorij Neocesariensis scripsit miracula, ijdem populi magnum nuncuparunt, qui & Gregorio Taumaturgi nomen fecerunt, vtroque cognomento scriptoris Basilij fidem comprobantes. Athanasius, Hieronymus, Augustinus, Bernardus, Bonauentura, ipsi quoque litteris consignarunt, quæ suo tempore mira supra naturæ ordinem contigere: nec tamen ab æqualibus suis, qui narratis rebus inter-

θαυματουργός miraculorũ effector.

ter-

terfuerant, aut mendaces, aut creduli, sed præstantissimi, ac prudentissimi Ecclesiæ Doctores audiere. Præterea possunt ne æmuli nostri, quæ sacris continentur euangelijs, Christi seruatoris nostri miracula, tanquam ab eorum scriptoribus conficta, respuere? at quo tandem pacto, si ipsi illi, qui vel a varijs languoribus exempti, vel ab interitu reuocati, vel ab insidentium Dęmonum potestate asserti, vel denique (qui ad multa millia fuere) pane diuinitus multiplicato exaturati narrabantur, narrata vel legerunt, vel in concione audierunt; nec modò falsitate offensi sacros Doctores non contempsere, sed veritatem experti, doctrinam, tanquam e Cœlo miraculis confirmatam venerati, amplexique sunt? Tam igitur certò constat, Christum miraculis euangelio fidem fecisse, quàm primęuos illos Christianos parentes nostros euangelio ijs miraculis referto credidisse: quod ceteroqui tam certum nobis esse debet, quàm filijs, suos fuisse parentes. Ab illis enim perpetua Christianorum series ad hęc vsque tempora propagata est, vt historia omnis cum sacra, tum profana a nostris hostibus Philone, Iosepho, Plinio iuniore, Tacito, Suetonio, alijsque deinceps conscripta luculenter testatur; nunquam enim iam inde a Christi temporibus intermissa ab historicis est Christianorum suę cuiusque ętatis mentio, tametsi ęqua a bonis, improba ab improbis, vtraque tamen pariter honorifica.

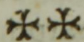
Omit-

Nostra miracula etiã hostes nostri testati sunt.

Omitto, ipsa etiam prodigia ab ijsdem Christianæ religionis hostibus fuisse aliquando conscripta, vti celeberrimum illud perhibetur, quod ad Christianorum preces M. Aurelio Antonino cum vniuerso exercitu suo inspectante contigisse narrat Ammianus Marcellinus ethnicus scriptor: & ante ipsum idem Antoninus Cæsar datis ad Senatum litteris illud ordine exposuit, testatus, se insignem de Marcomannis victoriam reportasse Christianorum ope, qui fulmina e Cœlo contra hostes impetrarunt, vnde & Legionis fulminatricis cognomentum accepere. Addiditque Cæsar decretum suum, quo ignis pœnâ in posterum caueret, ne quis Christianos hoc solo nomine, quòd Christum profiterentur, accusare ausus esset, pœnas ipse daturus, quas illis moliretur. Litteras, ac decretum recitat Iustinus Martyr ijs temporibus ęqualis, in suâ pro Christianis aduersùs ethnicos apologiâ, quam illi eidem senatui dedit, qui memoratas litteras, ac decretum ab Antonino Cęsare acceperat. Historię ceteroqui scitu dignissimę fusiùs enarrandæ immorari non licet ad potiora festinanti: Baronium consulat, cui vacat. At non est, inquis, cur in his, quæ ab oculis remota sunt, enarrandis diutiùs immoreris: quidquid non video, nunquam adducar, vt credam. Stultus enim sim, si fidem meam obscuris rebus committam. Imò si claris, inquit Augustinus. *Quid est enim fides, nisi credere quod non*

Stultum est, nolle credere nisi visa.

non vides. Et si ea tibi stultitia constet, nec Bizantium, nec Athenas, aut Carthaginem, aut Chorinthum, quas non vides, credere tibi fas erit: imò nec te istis ortum parentibus, nec ex istâ genitum stirpe, quam iactas, nec denique vltra oculorum iactum tua fides procurret: proinde in quæcunque incideris, semper vt noua, stultè miraberis, vrbes, montes, maria, ipsosque senes decrepitos, vt recens natos, gratulabundus excipies. At non meis ista quidem, sed pluribus aliorum, qui adfuere oculis vidi? Quare igitur Christi, aliorumque Superum prodigijs fidem non habes, quæ licèt non tuis, quamplurimis tamen populorum, qui interfuere, oculis cernere potueras? Verùm perge porro in errore tuo: noli nisi tuis oculis credere, modò apertis illis oberres etiam erranti prodigium omnium maximum, & quod cuncta terrarum spatia iam occupat, occurret. Id autem est omnium gentium ad Christianam religionem conuocatio, quæ quàm ingens miraculum sit de suâ quisque admiratione, vbi audierit, poterit æstimare: quia tamen vberiorem desiderat disputationem sequenti capite exponenda est.

CA-

CAPVT QVINTVM.

Prodigium Christianæ religionis omnium maximum, Gentium ad illam ex vniuerso terrarum orbe conuocatio.

Vinque potissimùm in exterarum gentium ad Christi fidem adiũctione consideranda proponimus, vt prodigij huius magnitudo quanta sit ritè æstimari possit quasi ex omni parte spectata: Primùm, doctrinam, quæ ad vniuersi generis humani concionem promulgata est; deinde Doctores, qui promulgarunt; proximè Auditorum genus; tum quæ ex aduerso stetere, ne radices ageret; nouissimè operis totius effectum. Ex his enim tam validum pro Christianæ religionis veritate argumentum existet, vt si quis eo se impelli non sentiat, nequaquam suæ firmitati, aut constantiæ tribuere debeat, quam omnem peruincere id natum est, sed imbecillitati ad vim, & impetum concipiendum

Quinque consideranda in Gentium conuersione.

dum inualidæ. Quemadmodum enim eadem, quæ ferreos globos tormenta longè prouexerant, vix cubitum superinditam stupam, aut occurrentem plumam proferre valent; ita quæ grauissimos quosque viros argumenta maximè mouent, minimè leuiculos possunt. Causa vtrobique communis: quia exigua ingenia tenui plumæ perquàm similia, quo vim mouentis, atque impellentis capiant, non habent.

Imbecillitatis est argumentis prævalidis non moueri.

Primò igitur doctrina euangelica cum ad intelligentiam, tum ad vsum, effectionemque ardua maximè est, atque humano fastigio sublimior. Docet enim Deum naturâ indiuiduâ vnum, ac summè simplicem, triplicem in Personam distingui, quarum vna oriatur ex alterâ, æuo, ceterisque rebus prorsus æquali, sic, vt a Genitore etiam accipiat Genitus naturam non genitam: Filium, qui par æternitate Genitori est, ætate esse Genitrice minorem, quæ simul integrâ æternitate minor est Filio, qui etiam suæ Matris est Pater: Eundem rerum Conditorem, Rectorem, Arbitrum, Deum denique præpotentem, ac metuendum a suis figmentis in crucem actum, medium inter Latrones pependisse, atque immortalem licèt morti succubuisse: Eundemque vniuersi Dominum corpus suum mole non imminutum sub exigui panis specie comedendum præbere, sic, vt totum totam dapis formam, itemque totum singulas eiusdem formæ particulas vel

Doctrina euangelica intellectu, vsuque perardua.

tenuissimas occupet: nec tamen vllas angustias patiatur, nec diuisâ formâ discedat in partes, nec in infinitum multiplicata multiplicetur, aut mole minimùm augeatur. Quæ omnia vsque adeo captu difficilia sunt, atque in speciem ab-
1. Cor. 1. 23. sona, Crucis præsertim mysterium, vt *Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*, Paulus nuncupauerit: quanquam reuerâ stultitia omnis illorum in mente sistat, qui stultum putant tantam de infinito bono credere bonitatem.

Æquè difficilis ad vsum, vitæque actionem eadem Christiana lex est; vt quæ prauas animi nostri propensiones, ceu distorta membra, loricat, & corrigit. Odisse quenque se ipsum, veluti hostem iubet; hostem amare perinde, vt se ipsum. Inferenti iniuriam non modò non referendam, verùm etiam meritis repensandam, quorum vbi facultas desit, Superum beneficentiam precibus admouendam: Vestem si quis diripere conetur, pallium quoque dimittendum: si dexteram nobis maxillam cædat, sinistram quoque vltro exhibendam: Cunctas acerbitates Numinis offensionibus vel leuissimis præoptandas: & si quando labi contingat, tametsi in scelus maximè pudendum, suo tamen admittentis ore Sacerdoti explicatè significandum, ab eoque pœnam summi beneficij loco suscipiendam. Hæc atque alia fortè duriora Doctrina habet euangelica: cuncta autem, hoc durissimo præcepto, quasi cortice inuoluta

custo-

custodit; Vt quisquis illam sectari velit, etiam obiectâ cruce, etiam in conspectu carnificis, aut pyræ succensæ palàm profiteri, & minimam quanque eius particulam tueri debeat, daturus æternas pœnas, ni faciat.

Iam Doctores inspiciamus: fortè isti eloquentiæ vi, austeriori ceteroqui doctrinę, beneuolentiam, atque assensionem conciliauerint, suâ materiæ, vt blandiloqui solent, illitâ suauitate: sic enim Poetas cernimus grato carmine gratiam rusticanæ, ac pauperi vitæ, quæ ceteroqui multis scatet ærumnis, conciliare. Fortè etiam potentiâ, vel opibus rusticos, & egenos ad eius comprobationem induxerint: vili enim emitur vilium fides, & paruo imbecilla corrumpitur. Nihil a veritate remotius. Dum Christus humanæ auctor salutis nouam hanc rempublicam, quę nouas leges, easque durissimas orbi vniuerso imponeret, moliretur; lacum adijt Genesarenum, vt inde pauculos quosdam Piscatores assumeret, litteraturæ omnis expertes, quibus non alia, quàm sua cuique manus, potentia, nec aliud, quàm sordida illa piscandi ars, patrimonium erat. Hos sibi tantæ molitionis ministros cooptauit, quos immissurus ad opus sic allocutus fertur; *Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos: Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam salutaueritis*: Hoc est nullius opem salutationibus, aut prænsatio-

Doctores naturâ maximè inepti.

Luc. 10. 4.

nibus captabitis: ne diuitum amicitia vestræ cedat in supplementum inopiæ. Alias quoque præsidij omnis prçterquam diuini indigentiam explicatiùs iniunxit, vbi ait; *Nihil tuleritis in viâ, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas.* Denique, vt rem verbo concludam, eos tam arduæ doctrinæ Doctores habere voluit, qui, quo essent ad eam persuadēdam ineptiores, hoc aptiùs, persuasionem fore diuinam, ostenderent.

Matt. 10. 16.

Auditores euangelicæ doctrinæ ineptissimi.

At qui tandem Auditores? An simplicissimi quique delecti, maximèque sensus expertes, qui aperto quoque vnâ cum auribus ore accepturi essent quidquid ingereretur, ac bona item vt mala sine sensu discriminis demissuri? An etiam ita moribus agrestes, ac feri, vt ea, quæ ceteroqui durissima forent, durioribus ipsis mollia viderentur? Primùm totus terrarum orbis futurus erat auditor: *Euntes, inquit, docete omnes gentes*: inter has Græcia in primis numeranda, vniuerso Orbi ad eam diem optimarum artium magistra. Inde enim præter multiplices Philosophorum familias, illarum quoque Parentes prope omnes habuimus, Pythagoram, Socratem, Democritum, Epicurū, Zenonem, Platonem, Aristotelem, ceterosque. Inde extitere mathematicarum disciplinarum Magistri, Euclides, Appollonius, Archimedes, quemadmodum & medicinæ Hippocrates, & Galenus, & poeseos Home-

Matt. 28. 19.

Græcia Orbis magistra.

rus

rus, Hesiodus, Pindarus, & oratoriæ Demostenes, Eschines, Isocrates. Inde pictores celeberrimi, Apelles, Protogenes, Zeuxis, ducesque præcipui, Epaminondas, Temistocles, Alexander, alijque propemodum innumeri, quorum virtus, & labor otium litteris custodiuit, ijsque, vt florerent, sepem suis telis ac laureis composuit, deditque materiam, quam exornarent. Hæc autem tam felicia germina vbertatem soli demonstrant ad summa omnia procreanda feracissimi. Quod verò attinet ad mores; docendi erant, qui luteos Deos, inque illis dedicata scelera, tanquam sanctissima, ac diuina venerarentur. Quàm altè putas in ea pectora nequitiam descendisse, quam per se corruptæ naturæ amicam diuinæ honestas similitudinis insuper commendaret? His autem superbissimis, & corruptissimis ingenijs noua ista sapientia, quæ veterem ignorantiam exprobraret, & vitia penitus in viscera, ac medullas insinuata, quasi exenterando erueret, inculcanda erat.

Idololatria ad firmáda scelera aptissima.

Fortè Regum, ac Principum voluntas spe populos e Christianâ institutione obsequentiores habendi, viam quodammodo Regiam, ad Euangelicæ legis progressiones aperuerit: eam proinde viam populi libenter inierint, rati, se per eandem ad Principum voluntatem, & gratiam euasuros. At *Astiterunt*, inquit Diuinus Vates,

Quàm acriter oppugnatũ Christi euangelium.

Ps. 2. 2.

tes,

tes, *Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius*. Orbis terrarum propemodum vniuersus, Christo in Crucem acto, contra pauculos illos Piscatores arma tulit, quò nouæ semina religionis opprimeret: atque vbi de illis extremæ crudelitatis exempla fecisset, in eorum sectatores tantâ immanitate desæuijt, vt si corporum cruciatus aspicias, nulla fere specie ad inferorum supplicia contemplanda propiùs admoueri queas: Non enim alio, quàm Dæmonum odio, atque instinctu a tyrannis in sacros Martyres sæuitum est, eodem nempe, quo illi miseros tartarorum animos nequissimi carnifices cruciant: quanquam si sanctarum mentium lætitiam introspexeris, nullâ æquè cœlestem iucunditatem, tartareos cruciatus vincentem, relatura est. De exiguo illo cruore, qui poto solo superfluus spongijs exugi potuit, plures vna Roma puteos impleuit, quos adhuc in eâ ciuitate, ex peruetusto more gentium concursus adorat, veneraturque: decies supra centies centena Martyrum millia, qui pro fide Christo obligatâ sanguinem profuderint, iam inde a pueris sępiùs numerata audiuimus: euolutis tamen Ecclesiasticę historię monumentis, tanto plures eâ causâ in cunctis vniuersæ terræ angulis obijsse putauerim, vt ne centesima quidem pars ad nostram notitiam peruenerit. Binę leges a Diocletiano latę nobis id maximè persua-

Martyrum pœnis nihil infernis similius, letitiâ nihil cęlesti.

sua-

suadent, quarum alterâ Christianos, alterâ eorum memoriam delere in animum induxerat. Primâ enim sanxit, nè cuiquam fraudi esset Christianos occidere, atque eorum bona diripere: proinde totidem carnifices in eos immisit, quot in suo habuit imperio vel Christianis inimicos, vel opibus Christianorum amicos. Posteriore verò sacros codices vniuersos publicè comburi iussit, tantę fortitudinis armamentarium. Inde factum, vt sanctorum Christi Martyrum acta ad id vsque tempus per annos ferè trecentos diligentissimè conquisita, descriptaque penè omnia perierint, paucissimis, iisque magnam partem igne corruptis, exceptis. Quis igitur post primam legem numerum inire, quis post alteram definire potuerit? Magis appositè de Martyrum numero pronunciauit magnus Gregorius, cum nostrę comprehensionis capacitatem ab eo dixit excedi. *Totum*, inquit, *Mundum fratres aspicite: Martyribus plenus est. Iam penè tot, qui videamus, non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis super arenam multiplicati sunt: quia quanti sunt a nobis comprehendi non possunt.* Quibus apud alios Gregorio etiam antiquiores similia inuenies. Quanta verò post Gregorij tempora huc vsque facta sit toto orbe terrarum accessio, nemo est, qui valeat enumerare. Nonne autem totidem hìc etiam prodigiorum millia, si rectè ęstimes, quot martyria computabis?

Diocletiani seuities, ac delendæ religionis studium.

Hom. 27. in euan.

Vide Cipr. lib. de exhort. ad martyr. cap. 11.

Pro-

Prodigium clamas, si quando accidat, vt te admotus ignis non vrat, suam ab eo victam ratus propensionem: at reuerâ non victa ab igne naturalis propensio est, sed a Deo sublata, qui dederat: retinuisse illam, simulque vicisse, id demum prodigium maximum numerandum, quod in sanctissimis illis viris, qui vitam Christo dedere, quam vehementer amabant, enituit. Prodigiosum fuit Martyres quosdam ab admoto igne non vstos; at prodigiosius multo, eorundem quamplurimos acerrimè vstos, & minimè commotos: Illud vnius fuit opus Omnipotentiæ nemine repugnante; at isti, cui naturæ desiderium acriter obsistebat, adlaborauit etiam sapientia, quæ summâ dexteritate, ac suauitate relictam in suæ vitæ amore voluntatem, ad eam dandam, vt perennaret, adegit.

Prodigiosius est, Martyrem vrente igne non cõmoueri, quam non vri.

Quàm latè euangelium dissemina-tum.

Igitur (vt ad extremum eorum, quæ proposuimus, accedamus) consentaneum est credere, huiusmodi Philosophiam tam arduam, a tam ineptis Doctoribus, tam ineptis Discipulis, tempore tam alieno, inferis omnibus circumfrementibus, traditam, sectatores habuisse nullos, vel nullos saltem ad hęc vsque tempora retinuisse. Audi prophetica Malachiæ verba, quæ iam euentus fecit historica; *Ab ortu solis, vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Nullus terræ angulus, nulla tam barbara, ac sepo-

Malach. 1. 11.

ſepoſita regio, quæ auguſtiſſimum IESV nomen diuinis irradiatum honoribus non veneretur. Iam *in nomine IESV omne flectitur genu, & omnis lingua confitetur, quia Dominus IESVS Chriſtus* (is quem in crucem actum Piſcatores docuerunt) *in gloriâ eſt Dei Patris.* Iam orbis vniuerſus omnibus momentis (ſole matutinam lucem ad ſacrificia peragenda circumferente) abditum illud Eucharisticæ dapis myſterium ſuper aram adorat. Nec videt ampliùs europa, ſpurciſſimorum olim Deorum proſtibulum, idolum vllum, ex infinitis, quibus antea occupabatur, niſi ſi quod inſigni aliquâ deformitate conſpicuum ad noſtræ plebis ludibrium, adhuc in ſuis ędibus Chriſtiani Principes ſeruant. Verùm cuncta idolorum templa, terribilis ſuper omnes Deos is ſibi vindicat vnus, quem trina diſtinctum hypoſtaſi doctis perſuaſit indocta ſimplicitas. Quàm parum autem, ſeu nihil ethnicorum Regum ſeuitia Chriſtianam conſtantiam deterruerit Tertulliano auctore didicimus, qui teſtis oculatus; *Sanguis Martyrum*, inquit, *ſemen eſt Chriſtianorum.* Vnus qui caderet germen ex ſe, ſuâque virtute proferebat in centuplum. Ipſe ille Diocletianus, qui prę ceteris aduerſùs Chriſtum inſanijt, poſtquam Chriſtianorum incendijs, proſcriptionibus, cędibus cuncta fędaſſet, comperto ſe granum euangelicum ſeminaſſe, quod mortuum voluerat, dolore, ac deſperatione actus in rabiem, cęſareã co-

Ad Philipp. 2. 10.

Tyrannorũ ſæuities, eũagelij propagationi conduxit.

Diocletiani domus Chriſti cultorib⁹ plena.

ronam primùm, deinde vitam ſceleratam abiecit. Viderat enim ſuis ipſe oculis non modò vbique terrarum ſemper magis, magiſque ſuccreſcentes, quos deletos optauerat Chriſtianos; verùm etiam ſuam ipſius domum vſque adeo ijs refertam, vt plus ferè non poſſet, ſi eorum parens, non carnifex fuiſſet. Omnes ſiquidem regij cubiculi miniſtri Gorgonio, ac Dorotheo cubicularijs ſuaſoribus Chriſtiana ſacra ſuſceperant. Caſtulus vnus ex regiæ domus Præfectis ſuperiorem eius partem ſacris myſterijs, ac cætibus peragendis dicauerat: ibidemque vltra domeſticos ſuos, omnes Chriſti cultores, multos etiam externos, ac præſertim Caium Pontificem Maximum hoſpitio retinebat: quare vna erat Tyranni, ac Pontificis Chriſtianorum Regia. Sebaſtianus primæ cohortis dux, ac Cæſari apprimè carus tanto ardore Chriſtum, eiuſque cultores fouebat, vt a Caio Pontifice Eccleſiæ defenſor fuerit cognominatus. Caius verò ipſe, Diocletiani ex fratre nepos, vniuerſæ Chriſti Eccleſiæ, vt indicatum eſt, præerat, habebatque Gabinium fratrem veri Numinis cultorem eximium, cuius filia Suſanna ob Chriſti amorem Galerij Maximiani Cæſaris nuptias dato etiam ſanguine recuſauit. Claudius Diocletiani patruelis, quem ille ad Suſannam regijs nuptijs flectendam allegauerat, Virginis hortatu vnâ cum Vxore Prepedigna, Maximo fratre, ac duobus filijs ſacro baptiſmate initiati

ſunt

ſunt. Quid plura; Cæſaris quoque torum Chriſti fides aſcendere non dubitauit: nam Serena Auguſta Diocletiani vxor Chriſtum ſummo animi ardore colebat, ſic vt Suſannæ corpus, quam ad martyrij cruciatus fortiter ferendos hortata fuerat, ſuis ipſa manibus in argenteam arcam impoſitum, noctu ſuſtulerit, terſoque ſui capitis velamine Soli cruore domum aſportauerit, ſolitā deinde nocturnis precibus venerari. Denique imperio dimiſſo videre compulſus eſt, dentibus ſuis fremens, & tabeſcens vir ſceleſtiſſimus Chriſti religionem vbique gentium maximè florentem, ſedemque ſuam vnâ cum Conſtantino, excuſsâ Dæmonis, eiuſque miniſtrorum tyrannide, occupantem.

Poſt ipſum autem Conſtantinum, qui primus Chriſtianam religionem palàm Cæſareo diademate coronauit, nullus deinde Cæſarum non Chriſtianis ſacris initiatus ſucceſſit: quorum pietate, ac legibus relegata ad vltimos Indos, eorumque ſtupori condonata lapidum veneratio eſt. Vrbs verò veteris Romanorum potentiæ, & magnificentiæ ſedes, eiuſdem Principis munere, non ſine Regum inuidiâ, Petro Chriſti Vicario paret: Vnde diſcas licet, cuius, quantæque potentiæ fuerit, (certè Romanâ ſuperioris) caput orbis terrarum nudo inermis Piſcatoris veſtigio calcandum ſubdidiſſe. Ex eâ autem Vrbe Chriſtianæ religionis Antiſtites ſuam tam longè, la-

Philippos non palàm fuiſſe Chriſtianos, rei ambiguitas ſuadet.

tèque potentiam immittunt, vt vltra omnem regiæ amplitudinis modum, vniuersum terræ orbem vtriusque manus complexu contineant: ad Seres, ad Iapones, ad Antipodas omnes sua iura, legesque porrigunt; vectigalia indicunt; magistratus creant, ac loco, si indignos culmen ostendat, mouent; populos, eorumque Principes coercent; vitam, necem, fortunam, cum prosperam, tum aduersam pro suo arbitratu distribuunt; sic prorsus, vt, si sint qui imperium detrectent, pro leui ac breui huius temporis pœnâ, grauissimam, ac sempiternam infligant. Quid Crucem memorem, priscis temporibus tam probrosam? Iam Romani Capitolij turribus insidet tanquam de perfidiâ debellatâ triumphans: iam Regum vertici insistit tanquam regiæ maiestatis fastigium: iam insignis nobilitatis pectora notat: iam faustę precationis signum habetur, morborum adhibetur auxilium, prodigiorum instrumentum: iam denique Christiani orbis character domibus, templis, turribus, nauibus, rebus omnibus ad mortalium venerationem, ad hostis tartarei terrorem, & fugam imprimitur.

Christi Crux ad quantã gloriã euecta.

Quid igitur de tanti operis molitione tam arduâ, tam admirabili pronuncias? Credis ne, euangelicæ legis prouectionem diuinorum prodigiorum interuentu contigisse? an id adhuc obfirmatè negas? Si credis; igitur fateris, eam Dei annulo, & auctoritate obsignatam, confir-

ma-

matamque: si negas; maius ergo prodigium haud quidem credis, sed vides; Dogmata, scilicet, intellectu, vsuque tam ardua, ab ineptissimis homuncionibus, genti superbissimæ, maximèque inquinatæ tradita, mortalibus propè omnibus obstrepentibus, ac tartareo furore ex aduerso debacchantibus, sine vllo diuinæ auctoritatis indice prodigio, innumeros toto orbe terrarum sectatores ex omni ordine, sexu, atque ætate, vsque ad vitæ in omnia tormenta profusionem addictos habuisse, atque ad hæc vsque tempora semper magis, magisque multiplicatos retinere. Vtique si prodigia interuenissent, opus tam grande eorum omni vi, ac molitione minus non foret: Si igitur minimè interuenere, suâmet virtute omnium vim prodigiorum exæquat, & continet: se vno efficit, quod cuncta prodigia collatis viribus effecissent. Quare si certum sedet, nulli nisi oculis tuis diuina miracula credere; en quo pacto in hoc errore vaganti, quod antea promisimus, prodigiorum omnium maximum, quod vel cetera continet, vel vires ceterorum, occurrit.

Qui miracula in hâc re credere non vult, videt.

Adhuc fortè suspicio nonnulla mordet; an tam illustria veritatis indicia in hæresim vllam ex tam multis, in quas improbi discessere, accommodari possint? Longum faciam si te per singulas sectas, & singularum errores circumducam: breuiùs rem conficies si vnum hoc tibi firmiter persuaseris, tam non posse sub tantis veræ re-

Sub tantis veritatis indicijs non potest falsa religio latere.

religionis indicijs falsam latere, quàm nos non posse Deo duce æternas pœnas subire. Ipse enim est, qui seuerissimè iubet illam esse religionem seligendam, quam a Deo institutam prudentia existimet: proinde si falsa, & quæ ad inferos ducit religio haberet omnia veritatis indicia, ducente Deo seu potiùs cogente ad inferos detruderemur: Quod quàm alienum est a diuinâ bonitate, tam a nostro sensu esse debet, qui sentire de Domino in bonitate iubemur. Duo tamen præterea obserues velim, quæ tuam fidem mirificè solabuntur, solidabuntque. Alterum est, e nostris bonos nullos, vel qui inter bonos recenserentur, vnquam deprehensos ad pestilentes istos sectarios defecisse: sed nequissimos quosque, & plerumque ob nefaria crimina ad extrema supplicia quæsitos: Contra ex aduersæ partis hominibus ad nos, nonnisi eos, qui suorum opinione sanctissimi, prudentissimique haberentur. Quid autem quæso inde conficias, nisi liquidò constare, Religionem Romanam commune esse virtutis perfugium, ceteras a Romanâ aberrantes, vitiorum impunitatem quærentium, asilum? Alterum est, complures e Romanæ fidei desertoribus in extremo spiritu (quando scilicet suæ quisque saluti maximè consultum velit) ad antiquam Religionem se tandem recepisse: neminem tamen qui e Catholicæ religionis formulâ omnem egit ætatem, ad extremum, vbi se

Duo alia, eaque maxima veritatis īdicia.

mor-

morti proximum cognouit, aduersam hæresim profiteri maluisse. An non id quoque argumentum est, Romanam religionem certissimam esse ad Superos viam, ceteros autem errores, quando illam maximè quæritant, ineuntque qui ad superos cogitant, omnique consilio, ac viribus connituntur. O quantâ cum fiduciâ in supremo illo, ac tremendo iudicio astare nobis coram Christo iudice, eumque Riccardi verbis appellare licebit; *Domine si error est, quod credimus a te decepti sumus: ijs enim signis doctrina hæc confirmata est, vt nisi a te fieri non potuerint*. O quantâ igitur voluptate (vt eò aliquando redeat, vnde discessit oratio) illius fiduciæ præsens delibatio eorum animos afficiet, quibus hæc fides est illam fiduciam paritura! Ricc. de S. Vict.

CAPVT SEXTVM.

De spei ad beatam in terris vitam obtinendam præsidio.

TAmetsi habita Numini nos superna edocenti fides maximam animo voluptatem pariat, sitque terrenæ felicitatis pars non exigua; tamen quia ea-

eadem, quæ ſempiternam nobis aperit felicitatem, aperit & ſempiternas miſerias; voluptas illa haud parum timore contrahitur, minuiturque, quanquam & multum de maximâ remanet, quia eadem fides oſtendit, integrum cuique eſſe, vtrum malit, eligere, & noſtrâ in poteſtate relinqui, partem capere potiorem, ac ſempiternâ, ſi libeat, felicitate potiri. Maius tamen nobis de ſpe, quæ nihil exhibet mali, nihil non exhibet boni, quàm de fide gaudium exiſtet. *Guſtate, & videte*, inquit Dauid fideliſſimus propinatæ ſuauitatis prægustator, *quoniam ſuauis eſt Dominus*: quàm autem, & vnde ſuauis, ſtatim adiungit: *Beatus vir, qui ſperat in eo*: par ſcilicet Beatorum iucunditati de ſpe diuinę beneficentiæ in animum ſuauitas deſtuet. Id quod ſapientiſſimus Salomon tam perſuaſum habuit, vt etiam in prouerbium, quaſi probatum vſu, & experientiâ verbum, tradiderit. *Qui ſperat in Domino*, inquit, *beatus eſt*. Nec tibi aliqua ſuſpicio incidat, an eo modo ſacrę litterę eos, qui in Dei bonitate ſpem figant, beatos appellent, quo regios infantes, ſuę nec dum fortunę conſcios vulgò beatos nuncupamus, tametſi beatum reuerâ nihil habeant, præter ius, & vacuum vectigalibus titulum. Non hæc diuini Spiritus in ſacris litteris mens eſt, cum nos iubeat de ſpe noſtrâ lætari, quod de ſuâ nequeunt infantes, tametſi in purpurâ nati, ac repentes, a quibus tam procul de ſuo iure lætitia abeſt, quàm no-

Spei, quàm fidei vberior voluptas, Pſ. 33. 9.

Prou. 16. 20. Qui ſperãt, nõ ſolo iure, ſed etiã re felices.

notitia. *Lętentur*, ait iterum Regius Psaltes, *omnes, qui sperant in te Domine*. Tantum præterea lætitiæ Auctor nostræ salutis a sperantibus, (vtique dare potentibus) exigit, quantum contra acerba omnia, ac præsertim infestos impiorum conatus, stare queat: cum enim dixisset aliquando, nos tunc fore beatos, cum paupertatem, luctum, & cunctos nefariorum incursus ob euangelicæ pietatis studium passi fuerimus; hæc verba subiecit; *Beati estis, cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos, mentientes propter me: gaudete, & exultate in illâ die, quoniam merces vestra copiosa est in Cælis*. Vbi per ea verba, *in illâ die*, sat perspicuè indicauit, gaudium nostrum de spe futuræ in Cœlo mercedis, non in futurum differendum, nec in iure solùm, ac veluti Syngraphâ dandum, sed in præsens, & in re ipsà, & quidem tam firmum, & constans, vt de gradu nullâ vi, aut impetu ingruentis periculi deijci queat. Atque id ipsum est, quod Christus Dominus alibi pollicitus fuerat, *centies tantum in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam* recepturos, qui hæc omnia ob euangelica promissa dimitterent: quæ verba alibi a nobis allata, huc illustranda reiecimus: vbi scilicet ex huius disputationis loco plurimum luminis essent habitura. Nempe tam vehemens gaudium etiam

Ps. 5. 12.

Ex Marc. 5. 11. & Luc. 6. 23.

Marc. 10 30.

Gaudium iustorum etiam inter aduersa subsistit.

Pp hoc

hoc tempore ſua Chriſto donantibus promittitur; vt non modò centuplo maius futurum ſit eo, quod de bonis dimiſſis hauſiſſent; verùm tantæ conſtantiæ, ac roboris, vt tyrannica omnia tela ſuâ firmitate ſit eluſurum. Poteſt enim tyrannus domum, & opes, & cognationem, & fortunas totas, & voluptatem ex ijs partam adimere: at gaudium illud, quod ex ipsâ rerum iſtarum iacturâ centuplum diuinitus redditur, vſque adeo non poteſt adimere, vt ipsâ ceterarum rerum ademptione dare cogatur.

Quid *Centuplum* in hac vitâ?

Percurre Sanctorum Virorum, ac præſertim Chriſti Martyrum vitas, & perſpicuè intelliges, quàm verè centum pro dimiſſo vno, agros recepiſſe dicantur, qui centum agrorum fructum, ſine culturæ moleſtiâ perceperint. Agros voco, quidquid terrenorum ad fructum, voluptatemque percipiendam a nobis colitur: centuplo autem maiorem dicendam arbitror voluptatem, quæ omnes vincat acerbitates, atque in medijs illis triumphet, præ aliâ quâlibet vel regiâ voluptate, cui leuiſſimus quiſque capitis languor interitum afferat. Aloyſium puerum duodennem, loco nobili apud Iapones natum, cum ob Chriſtianam pietatem e cruce pendenti quidam aſtantium dixiſſet; *O te felicem, quem breuis hora ſempiternæ felicitati tranſcribet*; vſque adeo gauiſum ferunt, vt in ipſo patibulo totus efferri, atque exilire, ſolà oculorum acie in Cœlo defixâ, non ſine ethni-

Ex Dan. Bart. in Iap. l. 2.

ethnicorum admiratione, ac lachrymis, cæperit. An non centuplo maius gaudium rectè dixeris, quod talem vincat acerbitatem, cui centum, quin & omnia huius æui gaudia succumbant? Age Cæsarem, aut Alexandrum in crucem, & vide suâ ne illi fortunâ exultent, an potiùs illâ quoque carnifice torqueantur: tantundē enim sua quæque fortuna torquet in aduersis, quantùm delectabat in prosperis, casumque semper grauat cadentis magnitudo. Hinc autem liquidò constat, haud arduum esse, quod puero licuit, Christo dicenti, *gaudete, & exultate in illâ die*, danti præterea, vnde pareatur, obtemperare.

Repletus sum consolatione, inquit Paulus, *superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ*. O gaudiũ ingens; 2. Cor. 7. 4.
quod nõ replet solùm infinitam animi capacitatem, sed abundat, sed superabundat, nec post labores tantùm de illis, sed in medijs illis, triumphat: *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ*. Cuius S. Franc. Xau.
verbi audi explanatorem nouarum gentium Apostolum, qui eosdem cum Paulo labores expertus eadem solatia promeruit, aptissimus inde apostolicæ mentis interpres. Is enim nunquam se vberioribus e Cœlo delicijs cumulatum ait, quàm vbi pluribus religionis causâ periculis, ac laboribus premeretur. Quod illi maximè contigit, dum in insulâ Mauricâ versaretur, vbi in summâ rerum egestate, inter populos, quibus mos esset, non peregrinos sustentare cibarijs, sed se peregrinis,

coniuges, prolemque cænaturos, vbi exterorum venatio non ſuccederet: supernæ tamen conſolationis, & gaudij in tantis periculis exuberantiam his verbis deſcripſit. *Si quidem* (ita in quodam ſuarum litterarum capite loquitur) *hæc omnia pericula, & labores vnius Dei causâ ſpontè ſuſcepti, theſauri ſunt, diuinis maximiſque gaudijs refertiſſimi: vt hæ inſulæ in primis aptæ, atque appoſitæ ad oculorum aciem ex iucundiſſimâ lachrymarum vbertate perdendam eße videantur. Equidem nunquam me tot, tantis, tam continuis animi voluptatibus circumfluere memini; prorſus vt omnem laborum, atque ærumnarum ſenſum obruerent.* At fortè clariùs hanc diuinæ iucunditatis cum noſtris calamitatibus conſociationem expoſuero, ſi quæ de Caroli Spinolæ cœleſtibus inter extremas miſerias voluptatibus Iaponica monumenta ferunt, commemorauerim.

Turſ. in eius vitâ l. 2. c. 15.

Sũma gaudia inter ſumma pericula, & labores.

Ex eius vitâ

Habebatur Vir præclariſſimus vnâ cum duobus, ac triginta ſocijs ob Chriſtiani nominis odium in cuſtodiâ quâdam, caueæ inſtar continendis feris potiùs quàm hominibus elaboratâ. Quaternos illa erat, & vicenos non ampliùs palmos oblonga, ſexdecim lata, quantum ſcilicet noctu iacentes vix caperet omnes. Collis vertici ſuper amplam vndique planitiem extuberantis, inſidebat, non muris tamen, ſed fixis circum palis conſtructa, tantum inter ſe diſſitis, quantum æſtiuis ſolis ardoribus, atque hybernis imbribus, niuibuſque admittendis ſufficeret. Quocirca tempore æſti-

Caroli Spinolæ & Sociorum carcer, ſeu cauea:

æſtuo ab ortu ad occaſum ſol circumactus illos feriens, in perpetuum ſudorem eliquabat: ijdem prægelidà tempeſtate aſſiduo tremore concitabantur, tunc demum quieſcente, vbi tandem obriguiſſent. Siquidem haud illis fas erat ad Cœli prohibendas iniurias aliquid, quà parte ingruerent, opponere: id vetantibus excubijs, quæ ſolùm veprium ſepimento, humanà ſtaturà paulo altiore circumdato cauerant, ne circumiacentium camporum amænitas ad eos recreandos aſpiraret. Quare tantum aliquando imbrium, ventis pellentibus, inferebatur, vt pauimento oppleto in communem latrinam ſuperflua aqua deſcenderet, atque inde ſordibus miſta in domicilium refflueret: his autem deterſis, exiccatiſque intolerabilis fœtor, & vis vermium vndique ebullientium in eorum corpora miſerabiliter graſſabatur. Illud tamen miſerius; quod huiuſmodi, aliaſque ſimiles beſtiolas e veſtibus, & corporibus eximere, niſi in omnium oculis non liceret, ac generatim quæcunque occultata decuiſſet palàm exequi cogebantur: quod ferè intolerabile videbatur, quibus pudorem, & generis nobilitas, & religioſa educatio vltra communem naturę inſtitutionē commendauerant. Porrò victus non alius, quàm modicũ orizæ frigidà maceratæ quantum non placare, verum irritare famem, atque irritatam trahere ſat poſſet: additâ quoque atrâ quâdam, atque amarà ex contuſis herbis potione, non ſolatio ſitis,

ſed

ſed medicinâ. Veſtis autem, vtcunque ſordida, eadem ſemper, quouſque vſu detrita in fruſta paulatim delaberetur. Hæc tanta incommoda frequentes, ac diuturni morbi, vti aſſolet, comitabantur. Carolus ſæpè ad extremum vſque vitæ diſcrimen venit, pluribus ſimul malis oppreſſus: febri, nauſeâ, vomitu, diarrheâ, torminibus, vertigine, cunctis ſine medicamento furentibus, ne modicâ quidem aquâ in ſummo febris ardore permiſſâ. Denique tam ſeuerè, & crudeliter in huiuſmodi per ſe adeo tetrâ cuſtodiâ habiti ſunt, idque quatuor annorum ſpatio, vt Io: Baptiſta cognomento Porrus, noſtræ tunc in Iaponiâ ſocietati præpoſitus, ſeriò pronunciauerit, mitiùs cum illis actum fore, ſi quod deinde fuit, viui citiùs cremarentur. Illi tamen perinde vt nimiâ proſperitate fluentes, caſtigatione indigerent, has pœnas alijs ſponte ſuſceptis, ac manufactis cumularunt. Singulis enim profeſtis diebus, flagello corpus ſuum aſperè accipiebant: Sæpè etiam cilicio, ac vigilijs vltra nocturnam pſalmodiam productis: ac deniqne inediam eiuſmodi ſtatis quibuſdam diebus ſeruabant, cui quotidiana cibi abſtinentia, aſtrictiſſima licèt, ieiunij nomen ceſſerat: hęc enim duntaxat extraordinaria ieiunium illis dicebatur, perinde ac ſi ceteris diebus conuiuarentur.

Ignis tormentũ mitius carcere iaponico.

Hoc tamen in loco tam multis, tam grauibus ſupplicijs, horrido, mirum eſt, quanto maioribus

bus

bus e Cœlo delicijs Sanctissimi Christi Martyres permulcerentur. Vltra binas horas tacitę rerum ęternarum contemplationi singulis diebus traditas, & matutina sacra ferè ad meridiem vsque pluribus deinceps operantibus, ceteris assistentibus, perducta, & sacrorum librorum lectionem, & bis exactam conscientię rationem: quibus temporibus superna gaudia, quasi cœleste manna, laxato sinu, captabant; ter quotidie, nempe mediâ nocte, ad ortum, atque ad occasum solis, psalmis alternà modulatione canendis coibant: quod eâ animorum securitate, & vocum concentu pręstabant, vt prętereuntes satis mirari non possent, vnde illis tantum alacritatis, & lętitię ad cantum vsque accuratè modulandum suppeteret. Carolus verò sui carceris ęrumnas in ijs litteris, quas inde dedit ad socios, in voluptatis sibi materiam conuersas ait, vt quę terrena omnia bona, hoc est omnem a cœlestibus mentis auocationem subducerent: horumque iucunditatem tristi comparatione augerent. Sæpè tetram illam custodiam, quà nihil tartareæ similius, Paradisi nomine nuncupabat, vbi, si centum degere sibi annos contingeret, in singulos dies se beatiorem fore censeret. Nec aliud sibi ad plenam iucunditatem deesse, nisi vt se palo deuinctum lento igne Christi causà torreri cerneret. Eò curas omnes, & cogitationes intenderat, eòdem dum ad amicos scriberet, eòdemque dum loqueretur, identidem reuo-

Ingens crudelissimi martyrij cupiditas.

reuoluebatur. Amicos verò ipsos coniecturam in contrariam partem afferentes, ac libertatem augurantes, rogabat, ne sibi tam tristia præsagirent: contra futuri supplicij noua argumenta dantibus sacræ Hostię immolatione gratiam referebat. Cum tres aliquando vnâ cum dimidio menses febri æstuasset, nec interea memoratis careret incommodis, quin debilior acriùs offenderetur; vnegauit, vbi ab illâ se valetudine explicuit, vnquam in anteactâ vitâ paribus animi delicijs, ac voluptatibus potitum. Quin etiam postquam sæuo carceri, atque afflictæ valetudini accessit noua cibi deminutio (multum de eo, quod ceteroqui satis malignè dabatur, suffurantibus excubijs) vnde præ fame, ac languore se in horas periturum crederet; incredibile dictu est, quàm lætus tunc præter morem, ac vultu hilaris sese ceteris exhiberet: aiebatque, si quid Numinis causâ tunc pateretur, satis copiosam in ipsâ laborum perpessione sibi mercedem relatam: idque adeo, vt si nihil reseruaretur in posterum, præmio se iam donatum abundè crederet. Denique ex ijs angustijs ad atrox supplicium eductus, tunc cum maximè sui animi magnitudinem explicuit: mirâ enim æquitate per viam omnes notos iuxta ignotosque consalutabat: quosdam etiam magis familiares comiter appellans, paucis, sed calentibus diuinâ caritate verbis, ad retinendam perseuerantiam hortabatur. Vt autem in locum certaminis venit,

nit, & fixos humi ſtipites, & ingentem circum- lignorum ſtruem in theatri morem palis circumdatam vidit, lætus primùm ac ridens cuncta oculis perluſtrauit, deinde altâ voce gratulabundus præcinere, ceteriſque præire cæpit Dauidicum carmen. *Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi*, quod tantâ vocum harmoniâ, ac ſuauitate reliqui proſecuti ſunt, vt ex aſtantibus quidam iureiurando in publicas tabulas pro ſacrâ apotheoſi confectas retulerit, concentum illum neſcio quid cœleſte, ac diuinum auribus prorſus ignotum inſonuiſſe: fortè deceptus aurium iucunditatem credidit, quæ mentis fuit, a ſenſibus in tantæ fortitudinis admirationem auocatę: Vtrumlibet tamen fuerit, ſua ſtat iuramento fides, quòd cantum in tam acerbę mortis conſpectu ſupernæ virtuti tribuerit. Ad extremum pyrâ ſuccensâ alij citiùs, alij ſeriùs ad alteram vſque ac tertiam horam lentè combuſti ad Superos euolarunt. Quandiu autem incendium ſtetit, æquè oculos Cœlo defixos, ac ſua corpora flammis immota præſtitere, vt documento eſſent, vnde tanta conſtantia deſcenderet, nempe a cœleſtibus premijs, quæ oculos tenebant, perque eos eductam mentem ſæuientibus flammis eripuerant.

Pſ. 116. 1.

Martyrũ robur ſpes æternorum.

En quantum præſidij ad beatam in terris vitam degendam in ſpe ſupernæ felicitatis poſitum ſit; quando eam animo iucunditatem importat, quam

ne ignis quidem, rerum ceterarum corruptor, violare queat. Quâ autem viâ, ac ratione id præsidij nobis parare poſſimus, paucis accipe. Philoſophorum certa ſententia eſt, communis experientiæ ſuffragijs comprobata; ſpem futuris iucunditatibus inhiantem etiam præſenti aliquâ voluptate perfundi: quæ voluptas futuræ guſtus, ac ſpecimen, pro ratione maioris boni, quod expectatur, ac firmioris ad illud obtinendum fiduciæ, maior eſt. Id cernere licet in ijs, quos honorum ſtudia per aſperrima quæque ducunt, fatigantque; quo enim honores ampliores ſunt, & plura venturos illos ſigna præcurrunt, hoc maius cupidis, ſpe obuiam prodeuntibus, gaudium important: Honoribus ſiquidem menti repræſentatis, præſens fit ambitioſis honorum imago, quam ſibi illi inſtar amantium, quandiu abeſt amica, gratulantur. Signa autem prænuncia ita erigunt ambitioſos, vt veſtigatores canes veſtigia, odorque prædæ iam depræhenſus: Frui iam prędâ ſe cæpiſſe putant, cum eius odore fruuntur. Porrò bonum quod pij homines in futurum expectant, infinitum eſt; fiducia, tanta, quantam quiſque ſibi pietatis officijs velit adiungere: Pietas enim & diuinam auget amicitiam, & amicæ communicationis fiduciam: quia verò maximè ardua, quemadmodum meritum, ita & coronæ ſpem augent; maximam quoque in ipsâ arduitate ſuperandâ voluptatem pariunt, vti luculenter tot nobiliſſima

Spes quelibet futuri boni etiam in præſens iucunda.

ſan-

ſanctorum Martyrum exempla teſtantur. Quòd ſi contingat, ſpem ſupernæ felicitatis perſpicuo aliquo Numinis admonitu roborari; ipſam pręterea felicitatem, aſſiduæ contemplationis vi, clariorem ſui ſpeciem exhibere; nulla vnquam erit in terris, quæ cum gaudio iſto collata non quodammodo męreat lętitia. Id præclarè docuit Frãciſcus Aſſiſias, admirabili vir ſanctitate, cui contemplanti cum pulcherrima ſupernæ ciuitatis ſpecies eſſet oblata, ac deinde palàm diuinitus ſignificatum, ipſum ad eam breui peruenturum; tantà animi lętitià exilijt, vt cubiculo egreſſus, corpore menti obſequente, curſare per nemus, efferri, ſubſilire, obuias arbores in argumentum exuberantis gaudij, atque omnia complectentis amoris, amplexari cęperit. De noſtræ ſpei firmitate, quà parte Dei promittentis fidelitatem ſpectat, non eſt cur plura dicamus vltra ea, quæ de fide iam diximus: vna eſt enim firmitas vtrique communis: nimirum quantam habet e diuinæ vocis auctoritate Fides, totam ſpei, cuius eſt fundamentum, tribuit. Quà verò parte, noſtrà etiam pietate ſpes nititur, haud quaquam verendum, ne hàc ſubductà labatur. Quis enim de ſuis manibus, quę ſolę valent hoc adminiculum ſubducere, timeat? Quis ſe inuito, ac ſine ſuà voluntate impium ſe fieri poſſe, putet, cum non aliud ſit, quàm impia voluntas, impietas?

Frãciſci Aſſiſ. de ſuà prædeſtinatione admoniti gaudium.

Duo tamen pręterea ſunt, quę ſedulò animaduertas

Spei incitamenta.

uertas oportet, ſi tuam erigi, ac ſtare fiduciam cupias. Alterum eſt, infinitam Dei caritatem infinito noſtrę ſalutis deſiderio ęſtuare, ex eoque mutua in nobis incendi, ſi quando ab eo diſceſſimus, redeundi deſideria: Is enim eſt, qui ſæpiſſimè interiori afflatu ad reditum inuitat, qui nobis exhibet pœnitentię ſpatium, qui ſacra myſteria, inque ijs ſuperna auxilia miniſtrat, qui famulos ſuos ad nos ineundæ cum eo pacis interpretes allègat, qui amicos ſuos nobis exemplum format, atque ad imitandum proponit, eoſdemque vt pro nobis ſe deprecatores præbeant, inſtigat, qui denique ſuæ curiæ Principibus nos in tutelã tradit, mandatque, vt nullam abire oportunitatem ſinant, quâ nos ad ſuam nobis reconciliandam Clementiã non extimulent. Si autem peccantes nos Deus perdere voluiſſet, quid tantis conatibus opus fuerat? morte ſtatim immiſsâ, rem ſine labore, ac pro libito tranſegiſſet. Si igitur non immiſit, ſi adhuc vocat, pulſat, expectat; apertiſſimum documentum eſt, eum adhuc ſummo noſtræ ſalutis ſtudio teneri, nec ad integrandam cum illo amicitiam quidquam, præter noſtram voluntatem, expectari: haud enim illi deeſſe poteſt amica voluntas, qui noſtram amicitiam tantâ ambitione diſcupere ſe manifeſtat. Alterum eſt, a Deo tibi præceptum, vt Patrem illum appelles, atque ad eum quâcunque in neceſſitate confugias: *ſic ergò*, inquit, *vos orabitis*, *Pater*

Matt. 6. 9.

Pater noster, qui es in Cœlis &c. vbi quidquid necessarium, aut vtile nobis foret, petendum præscripsit: quid autem eorum dare nolit, quæ peti voluit, cum vna sit dandi, atque incitandi ad petendum voluntas? *Quid non det filijs*, inquit Augustinus, *qui dedit, vt filij essent*; hoc est, vt etiã heredes: & quali bone Deus hereditate! *Dominus enim, ipse est hereditas eorum* ait in veteri testamento. Quid igitur rerum e dominio suo iure negauerit, quibus sese omnium Dominum testamento reliquit? Adde quod latâ lege de spe in eius ope locandâ, editoque in eius legis violatores æternę mortis supplicio, tam certò nobis se opem laturum significauit, quàm se non esse fraudulentum mendaciorum artificem: quis enim eo fraudulentior, qui animo deserendi amicum, illum de suâ fide bene sperare iubeat, denunciatâ ni faciat, inimicitiâ. Hanc nobis Deus denunciat, nisi in eo, eiusque ope spem nostræ salutis, & quidem omnem ponamus: itaque si spei fraudandæ proposito sperare nos iubeat, maximè, pessimèque fraudulentus, ac subdolus esset, qui fraudes, dolosque æternum exitium allaturos componeret: quod de infinitâ bonitate censere sine pari nostrâ malitiâ non licet.

Aug. de serm. domini in mon. hab.

Quo igitur dulcissimæ huius spei lacte vitam hanc in æternitatem sustentemus; reliquum nobis est, vt adhibitâ contemplatione, quàm plena sint huius lactis vbera, siue quanta nobis bona pro-

mit-

mittat felicitas sempiterna, diligenter inspiciamus. Contemplationi materiam suggerent ea, quæ sequuntur.

CAPVT SEPTIMVM.

De externis Beatorum cœlestis Patriæ Ciuium bonis.

Res in partes, atque has in alias, atque alias vniuersum de supernâ felicitate argumentum partiri iuuat, vt ijs veluti gradibus ad eiusdem felicitatis fastigium facilior fiat mentis ascensus, quibusdam planis ad quiescendum emollitus. Prima pars bona prosequetur externa, quæ infimum in nostrâ felicitate locum obtinent; altera corporis, quę medium; tertia animi, quę potissimum, ac supremũ. Inter bona externa duo presertim felix illa Beatorum sedes admittit; Loci amęnitatem, & Felicium aliorum contubernium. Non enim ibi aurum, aut argentum, sordidos facientes e cęno diuitię: nec lanę ostro, seu murice tinctę, aut id generis alia, pudenda magis velamenta pudoris, vt quæ e pecorum depilato corio contextâ hominem belluâ tegunt:

De amenitate sedis Beatorum.

nec

nec puerilia e ſtruthionum caudis, aut lapidum fruſtis;aut concharum recrementis ornamenta compoſita: verùm cuncta ibi, vt loco, ita ſplendore, atque amplitudine noſtris iſtis ruſticanis opibus ſuperiora. *O Iſrael, quàm magna eſt Domus Domini, & ingens locus poſſeſſionis eius! Magnus eſt, & non habet finem excelſus, & immenſus*, inquit Propheta: non vtique vt ſignificet infinitam loci magnitudinem, quia verè pulcherrima domus illa, quemadmodum formâ, ita finibus ſuis formam circumſcribentibus non caret; ſed infinitam ipſius formę pulchritudinem, quę mentis noſtrę capacitatem exuperat. Teſtis Paulus, qui vidit, pronunciauitque, *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ preparauit Deus ijs, qui diligunt illum*. Quo ex teſtimonio vt aliquid de immensâ illius beatiſſimę Domus pulchritudine aſſequi poſſis, hoc tibi commentum non omnino vanum propone: vmbra enim veritatis erit, quam ſi non exponet, teſtabitur ſaltem, viamque, quâ inquiratur, vmbrę inſtar, oſtendet.

Baruch. 3. 24.

1.Co.2 9.

Beatæ Domus deſcriptio.

Finge animo te in ſupernam illam Ciuitatem ab Angelo tuę ſalutis cuſtode inductum, atque ante ingreſſum ſuperba męnia intuentem recordari quod olim a Chriſto Ioanni dictum, murorum fundamenta ex ijs lapidibus conſtare, quę apud nos ſummo habeantur in pretio: ex iaſpide, ſaphphiro, calcedonio, ſmaragdo, chriſolito, topazio,

Apoc. 21 20.

be-

berillo, hyacinto, amethysto, ijs denique gemmis, quarum e frustis auro inclusis, ac digito insertis splendorem, ac pretium emendicamus: nimirum ea, quæ nobis pretiosissima sint, tanquam rudes, & nullius pretij lapides in beatæ illius Vrbis fundamenta iactari. Cognosce hinc surgentium murorum pretium, quorum contentione gēmæ nostræ vilescunt, & tanquam indignæ visu defodiuntur. Ingressus deinde e singulis margaritis mirificè elaboratis singulas fulgere portas aspicias, & cuncta intus auro flagrare nitidissimo: nec nisi aurum beatorum ciuium pedibus teri; imò quod nobis Cœlum dicatur, eorum vestigijs pauimentum insterni. Aspice vias, quæ spatiosam, curuatamque post aream vndique in æquabilem recedentes planitiem in tantum procurrant, vt admirabili longitudine oculos fatigando, reficiant: Ædes hinc, atque inde in directum positas, atque ad ęquale fastigium altè surgentes, omnes ex auro non quidem nostrate, & vulgari, sed instar vitri pellucido coruscantes: *Ipsa verò Ciuitas*, inquit Ioannes, *aurum mundum simile*
Apoc. 21. 18. *vitro mundo*: Non enim quidquam latere necesse habet aut cupit, vbi cuncta sunt ęquè spectatu digna, ac spectari cupida: nec a nocte obscurari cœlites timent, vbi suo quisque splendore nitet, & sole ipso nitidior oritur quocunque pergit, diēque secum ipse circumfert. Aer quoque ibi nonnisi vndique spirantium odoramentorum afflatus,

qui

qui a beatis ciuibus hauſtus, fragrantior reciprocatur. Nec e fontibus, niſi mella fluunt, nec amnes niſi balſama, aut lymphas odoratas voluunt, quibus irrigua prata, nemoraque perpetuò florent, floribuſque perpetua iungunt poma, eademque illis coronant. Vide, vt feliciſſimas inter arbores frequentes errent, & cuncta permulceant id generis volucres, qualis fertur, quę trecentos annos ſanctiſſimi ſolitarij aures, vitamque ſub dio æſtiuis, hyberniſque iniurijs obnoxiam detinuit. Quid de illo concentu dixeris, cuius vnica vox tam mirifica fuit, atque incredibiliter ſuauis? Quid etiam de alio omnium voluptatum concentu ſingulis ſenſibus reſpondentium, ac ſuauiſſimam animo exhibentium harmoniam?

Dicas tamen quidquid occurrerit: noua alia, & meliora ex ſacris litteris, vel e profanâ hiſtoriâ, vel etiam ex ipſis poetarum fabulis mutuata componas: quippe omnem ætatem poſtquam magnifica adornando, & commentando traduxeris; tandem fateare neceſſe erit, horum nihil in Cœlo re ipſâ futurum: Sed Pauli teſtimonium recordatus dices, quod ipſe mihi ſoleo dum tacitus iſta mecum reuoluo; *Hec in cor tuum aſcendere potuerunt, illa nunquam in cor hominis aſcenderunt.* Tanto namque præſtantiora ijs, quæ cogitaſti, reperies, vbi illuc adueneris, quanto Diuina Artificis cogitatio tuâ eſt cogitatione præſtantior.

Iam verò Beati Ciues o quanto erunt ſuâ ſe-

De felicitate ex beatorum ortâ consortio.

de nobiliores! quanto Cœlo ipſo clariores, ac pulchriores! Plura tamen de eorum nitidiſſimâ ſpecie in ſequentibus diſſerenda reijcimus, illud tetigiſſe contenti; ad eum decorem, ac dignitatis gradum illorum quemlibet euehendum, vt ſuperbiſſima mortalium vota infinito propemodum interuallo ſit infra ſe Beatorum quilibet relicturus. Audi, quiſquis ætatem omnem per immenſos labores perdis, vt perditam honoribus locupletes, & quaſi ſericus bombyx totum vitæ ſtamen in ſepulchri fabricam ducis, ac torques: Poteſtne ambitio tua vltra ſupremos regiæ dignitatis gradus procurrere? vtique non habet, quò altiùs aſcendat: ibi tumor omnis rumpatur, inque ſuam auram redeat, neceſſe eſt. Atqui ſic habeto; Regnum tibi non ad paucos dies, ſed in omnem æternitatem ab ipſo mundi exordio pa-

Matt.25.27. ratum: *Venite benedicti Patris mei; poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi*: Ita in extremo die ſe dicturum teſtatus eſt idem ille, per quem reges regnant, quique regiam tibi coronam a rerum exordio ſuis manibus fabricauit, preparauitque. In hoc regno collegam habebis imperij eum ipſum, quem vniuerſi mortales, ac mortalium reges adorant: ſedebiſque non pari cum Mundi Rectore ſolio, ſed eodem, vt ipſe-

Apoc.3.21. met, Ioanne interprete, pollicetur: *Qui vicerit*, inquit, *dabo ei ſedere mecum in throno meo*: vnâ

Luc.22.30. item in menſâ recumbes, ipſo dicente; *Et ego*

di-

diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo: Quin etiam, dubium quidem quonam modo, ſed certè veriſſimo aliquo, ipſe terrarum, Cœlique Arbiter, non ſolùm te ſuæ menſæ collegam, amicum, familiarem, ac domeſticum adhibebit, verùm etiam accumbenti preſtò erit ad miniſtrandum præcinctus. Audi & hoc ex ipſius Dei pollicentis oraculo; *Beati ſunt ſerui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes, amen dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.* Luc.12.37. Miraris fortè tantam in Deo humanitatem? mirare potiùs, ſi quem audias dicentem, Deo homini humanitatis aliquid defuiſſe, vbi præſertim notum, illum in terris ad abiectiſſima quæque, vel infimo pudenda homuncioni, noſtrâ causâ demiſſum. Vbi præcinctum vidi ad abluendos ſeruorum pedes, non difficilè adducor, vt credam, eum ad miniſtranda ijsdem fercula præcingendum. Denique (quod ſupra etiam, quàm ſuſpicere, mirarique poſſis, inuenies) Ibi fiet veriſſima illa, ſed ad fidem omni fabulosâ difficilior metamorphòſis, quâ homo diuinam ita induet formam, vt Deus, Deique filius a diuino Genitore agnoſci, ac verè nuncupari poſſit: quid enim non verum de ipsâ veritate procedat? Ergo ne, inquies, Dij erimus? *Non audeo dicere ex me,* inquit Auguſtinus, cuius prudentiſſimo reſponſo libenter vtor, *verùm id di-* Tract. 2. in ep. Io: ex pſ. 81. 6.

centes scripturas audiamus, (Verbum scilicet illud,
Io. 10. 35. quod cuncta dicendo fecit) *Ego dixi Dij estis*, & *filij Altissimi omnes*: quem locum in hanc sententiam Deus ipse, qui eum olim protulerat postmodum explanauit.

Quale igitur gaudium, Deus immortalis, erit, sese spectare in concilium Deorum pari cum ipsis iure cooptatum? De Senatoribus humanæ cuiusque reipublicæ documentum cape, qui simul se in id Collegium euectos vident, vix sibi præ lætitiâ constant, tametsi paucis post diebus in letitiæ locum, mentisque deijciendæ munus, mœror succedat: vsu scilicet depositâ, quæ festum indixerat ignorantiâ. Scito autem senatores nostros eo apud superos ordine censeri, quo apud nos Agricolæ ouium, seu caprarum villis induti: vtrisque enim pariter pecudes illæ de vestimentis accommodant, nisi quod hi, lanas prodendo, commodatum fatentur, illi colorando cœlant, & cœlando furantur. Quid autem Senatores loquor? Ne ipse quidem Alexander Magnus, aut Cæsar tanti esset apud superos, vt eos in famulatu suo tolerarēt, terræ filios, eorumque sordidam conditionem dedignati. Denique vt supremo rerum Domino, ita & ceteris eius aulæ proceribus, non alius est eiusmodi Regum vsus, quàm ioci, & risus, quemadmodum a Prophetâ dictum olim iam
Habac. 1. 10. fuerat; *Et erunt Tyranni* (eo nomine Reges omnes antiquis patribus dicebantur) *ridiculi eius*.

Non

Non enim ſeria iſta dignitas eſt, ſed ad tempus aſſumpta, atque in theatrum perſonæ, ac veſtium ſimulatione compoſita. Contra verò Beatorum Ciuium gloriam non amictus mentitur, turpem in dies nuditatem obuelando, ſed inſita, intimaque corporis, atque animi dignitas, immortalitate conſtabilita. Horum igitur in æternum conſortium educamur, cuius ſpes, atque expectatio tanto hìc nobis erit iucundior, quanto vitam tali conſeſſu digniorem morum integritate Deo adoptanti approbare conabimur, ſpemque approbatione roborabimus. Verùm gemina hæc bona, quæ loci ſpectant felicitatem, & felicium contubernium infima ſunt: multo ea, quæ ſequuntur, potiora.

CAPVT OCTAVVM.

De corporis dotibus, quibus Beati Ciues locupletantur in Patrià.

Ltra eximiam venuſtatem, aptâ partium conuenientiâ, & coloris ſuauitate perfectam, quâ ſpectantium oculos Beatorum corpora incredibiliter detinebunt;

bunt; quatuor alias dotes e ſacris litteris do-
Quatuor Beatorum corporum dotes.
ctiſſimi Patres illis adiunctas enumerant. Prima eſt mali omnis, ac perpeſſionis vacatio, quam Græci ἀπάθειαν, Noſtri minùs latinè, ſed magis ſignificanter *Impaſſibilitatem* appellant: altera Tenuitas eſt, ſeu, vt in ſcholis iam nominatur, ſubtilitas: Agilitas tertia: vltima, quæ venuſtiſſimas Beatorum formas in bono vbique lumine
Prima Impaſſibilitas.
collocabit, Claritudo. Prima complectitur mortis, cunctorumque malorum, quæ eam vel præ-
Apoc. 21. 4.
currunt, vel comitantur, vacuitatem. *Abſterget Deus*, inquit Ioannes, *omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.* Occurret ſcilicet nobis amantiſſimus Pater e valle iſtâ lachrymarum ſubeuntibus, & manu ſuâ, quâ omnem lachrymandi materiam disijciet, oculos noſtros fletu propè corruptos, ſiccabit. O quale ſolatium, quale gaudium erit, cum primùm ex ipſius Numinis præpotentis oraculo noſtris auribus intonuerit, datam nobis ab vniuerſis malis, quibus nunc vrgemur, immunitatem, ac miſſionem! Quid optabilius, quàm certiſſimâ fide cognoſcere, haud vllo nos in poſterum morborum genere tentandos: iam defunctos, exemptoſque vitæ huius ærumnis, non ampliùs paupertate, non fame, non ſiti, non æſtu, atque algore, nec tempeſtatum impreſſionibus, nec ferocibus belluarum, nec ferocioribus hominum incur-

cursibus, nec denique horum periculo, aut vllo mortis metu, conatuque terrendos? O quàm multos isthæc, si hic haberi posset, immunitas, maximè contentos in præsenti vitâ detineret, futuræ prorsus oblitos. Verùm quæ nostris votis maior foret benignitas, infinitæ Numinis beneficentiæ vix nomen obtinet beneficij. Apparatus ille est ad beneficia capienda, & quodammodo sordium detractio ad purpuram induendam. Multò potiora nos manent, quæ si cum solâ malorum vacuitate contuleris, vim ea dices regalis obtinere ornamenti cum simplici nuditate collati. Nudus est enim, quanquam & validus, qui solis malis exemptus, nullo præterea munere decoratur.

Tenuitas igitur altera est beati corporis conditio, per quam illud durissima quæque penitùs intrabit, penetrabiturque vicissim, nullà exclusum firmitate, nullam excludens. Inde autem hoc æquè mirum, ac verum existet, quòd idcirco nullos metuet incursus, quia omnibus patebit, nec telis vllis offendi poterit, quia cunctis penetrabile erit, impotens repugnandi. Nihil enim magis contra nos per huius vitæ saltus, ac dumeta pergentes pugnat, quàm nostra repugnantia, ac duritia, per quam obstamus aduersis, tutè illa recepturi, si amicè: optimo nempe naturæ documento; solam frangi, mollibus inuiolatis, contumaciam. Hoc, vt ita esse scias, puta,

Secunda Subtilitas

caput tuum hâc tenuitatis dote iam nunc instructum; vtique si in parietem incurrat, illum sine offensione peruadet: eruntque vnâ simul, nullâ circa locum altercatione coortâ: at quia reuerâ, caput nunc durum, & contumax est, duriori parieti loco cędere, & frangi (impetu, quo in illum fertur, resilire non permittente) cogitur. Item securis adacta ceruicibus nunquam illas diuideret, si ab illis inuicem penetraretur. Quocirca hęc beatorum corporum tenuitas, seu penetrandi vis, dotis alterius nuper memoratę, scilicet ἀπαθείας custos est, quia eadem corpora ab externâ vi perpetuò præstabit, tanto fortior lorica, quanto penetrabilior. Agilitatem etiam, de quâ mox dicetur, iuuabit: proinde quidquid e malorum vacuitate, atque agilitate fructus, ac voluptatis proueniet, ex hoc tanquam communi fonte rigabitur, atque incrementum accipiet.

Tertia Agilitas.

Tertia conditio agilitas est, cuius ope beati corporis moles tam facilem se regentis animi voluntati exhibebit, quàm sua facilis est illi voluntas: non enim plus negotij animo erit, ad extremas mundi oras corpus suum immittere, quàm velle. Duo autem sunt, vnde tanta ista corporis facilitas, atque obsequendi promptitudo manabit. Alterum ademptio grauitatis, quàm Beati in terrâ grauium loco relinquent, quando ad leuium sedes euocati eam prorsus inutilem, imò incommodam sentient. Inde nullus sellæ vsus in

Cœlo,

Cœlo, vbi corpora non iam deorſum, incumbent: proinde haud vnquam cœlitum crura indigebunt ſuam in cathedrâ ſarcinam, ac defatigationem, vti apud nos contingit, ſedendo deponere. Alterum eſt paulo ante commemorata tenuitas, ſeu vis cetera corpora penetrandi. Id enim corpus, cui nulla ſit grauitas, ſeu niſus imperio contumax, nec quidquam extrinſecùs obſtet eunti, non habet, vnde illi ſumma, & par imperio celeritas retardetur. Erit autem huiuſmodi in Cœlo pernece ſſaria feſtinatio: nam ſi immenſa illa ſpatia paſſibus metiri Superi cogerentur, vix toto ſeculo tantum interualli conficerent, quantum occupat ſtellarum aliqua grandior, quam plus centuplo tellure maiorē Aſtronomi definiunt, tametſi ad Cœli reſiduum haud puncti modum excedat. Quàm autem iucunda futura ſit ea corporis agilitas, facile intelliges, ſi te illa nunc præditum fingas, & nullâ diſtantiâ, nullo obice repures tuos retardandos pluſquam fulmineos volatus. Id enim tibi eſſet vice quâdam immenſitatis potiri tuis vſibus accommodatâ. Non eſſes quidem vbique, ſed quod iucundius foret, vbilibet. Agilitas preſtat fructum quendam immēſitatis.

Poſtremum beatorum corporum decus claritudo erit fulgore Solis non minor. *Tunc Iuſti fulgebunt*, ait Chriſtus, *ſicut ſol in Regno Patris eorum*: quod tamen cum hâc exceptione intelligendum, vt non improbo lumine ſpectantium oculos feriant Solis in morem: namque apathias, atque indolentiæ Quarta Claritas. Matt. 13. 43.

Sſ quo-

quodammodo ſpecularibus oculi communiti, externi luminis gratiam admittent, offenſionem excludent. Nec præterea fulgor ille vt ſolaris erit, ſui vndique ſimilis, nullâque varietate ſpectabilis, ac iucundus: verùm pellucidi inſtar liquoris, qui picturis illuſtrandis allinitur, ſingulis coloribus, ſeruato eorum diſcrimine, nitorem adiunget: Candida lux erit in fronte, modicè, ac verecundè erubeſcet in genis, pulla fiet in oculis, in capillo aurea, in labris purpurea, lactei candoris in dentibus, quâque denique in parte ſuum illius induet, illuſtrabitque colorem. Proinde ſol vtilior, quàm pulchrior, alienâ ceterarum rerum pulchritudine monſtrandâ potiùs, quàm ſuâ oculos noſtros oblectat: Beatorum verò ſplendor ſuæ ipſorum ſpeciei non alienæ oſtentandæ inductus, haud lucernæ vile miniſterium, ſed nobile maieſtatis decus, ac venerationem exhibebit.

Lux beatorum colorũ varietatem ſeruat, ac perficit.

Vidi aliquando noctibus æſtiuis, nec ſine magnâ admiratione, ac voluptate in manus ſumpſi, vermiculos quoſdam, prunæ in modum inter dumeta flagrantes, lumine tamen membrorum coloribus accommodato: cumque ex ijs vnum curioſè contemplaturus verſarem; mente ſic mecum agere cæpi; Hem nos Homunculos timor aliquando angit, ne, ſi præſentes honores Numini, futuros pollicenti, dimittamus, fraudemur vtriſque. Scilicet veremur, ne cœleſtis Pater negaturus ſit promiſſam filijs claritatem, quam ſordidis

Lucentes quidã vermiculi ſpẽ noſtrã erigunt.

didis vermiculis ob hoc ipsum, suæ vt opulentiæ ostentatione spem nostram erigeret, abiecit. Quid? an viles bestiolas existimem a rerum Auctore decorandas magis, quàm quos suo met sanguine habuit cariores, eo illis redimendis erogato? Quid autem vermes commemoro? an non solem, ac cœlestium corporum reliqua, quãquam animo, ac sensu vacua, hoc est vermibus ipsis ignobiliora, maiore etiam lumine condecorauit? Quid igitur incertus animi pendeam, an Deus amicissimis suis quin & filijs, & regni consortibus nitorem illum daturus sit, quo immania, stolidaque corpora nostris vsibus, ac seruitio comparata, impertiuit?

Magnus ille clareuallensis monasterij parens Bernardus, cui sæpiùs ad cœlitum colloquium venire contigit, illud affirmasse aliquando fertur; Si Ciuium beatorum corpus quodpiam spectare oculis nobis liceret, illico totam in ipsos oculos animam conuolaturam, futurumque vt abiectâ reliquorum munerum curâ, ne cibi quidem, potusue, aut somni memoriam retineret: tanta eam caperet, defigeretque cœlestis illius pulchritudinis admiratio. Huius rei illustre documentum dedit Apostolus Petrus, qui vbi Christi Domini vultum cœlesti suo fulgore radiantem vidit, mente alienatus decidit primò in terram, deinde *nesciens quid diceret*, petijt vt ibi sub dio reliquam ætatem agere sibi liceret, tempestatum

Christi Domini species.

Luc. 9. 33.

iniurias tam iucundâ contemplatione redempturus; *Domine*, inquit, *bonum est nos hìc esse: faciamus hìc tria tabernacula, Tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum*. Id ipsum luculentiùs testata est Theresia virgo rigidiorum Carmelitarum parens, cui cum Christus IESVS simili specie sese spectandum præbuisset, eâ scilicet nitidissimâ, quâ e tumulo rediuiuus prodijt, suamque vultu Diuinitatem humanitate temperatam explicuit; ita eius mentem suæ venustatis amore defixit, vt ad multos dies veluti a sensibus alienata processerit, impotens alio cogitationem abducere. Nec vnquam ex animo tam diuina species excidisset, ni se Numen ipsum, quo eius excitaret, incenderetque ad se quærendum amorem, studio interdum subduceret. Itaque vt fuerit antea iungendis amicitijs nonnihil pronior, vbi indolem suo arridentem ingenio nancisceretur; simul diuinos Christi vultus inspexit, terrena omnis ex animo excidit pulchritudo, nullam deinde vel solo aspectu, nedum amore dignata. Inde etiam ridere solita fuit, si quem audiret dubitantem, visum id inter fœminarum commenta referendum, an reuerâ diuinitus contigisset: certa videlicet, quanuis omnem ætatem moliendo, meditando, fingendo exegisset, nunquam decus tantum, siue vt eius verbis vtar, tam præstantissimum (hoc est consuetis loquendi formulis præstantius) expressuram. Aiebat præterea, terrarum Reges, vt

Matt. 17. 4.

In vitâ ab se conscripta cap. 28 & 38.

vul-

vulgo agnoſcantur, magno populorum comitatu, & lictoribus, & Stipatoribus, & geſtoribus indigere: at Chriſto, vt vniuerſi orbis Dominus agnoſceretur, non vltra, quàm vt ſe ipſe oſtentaret, neceſſarium: quippe cuius maieſtas non a populis emendicata ſubiectis, nec alienis humeris ſuſtentata, ſed innata foret, & ſuâ vi, nutuque conſtaret. Iam verò ſplendor ex eius vultu circumquaque diffuſus, is erat, cuius contentione ſol languidus, atque emortuus videretur: quare tunc demum perſuaſum habuit, quod ceteroqui dictum inaudierat, Chriſto ad inferos deſcendendente, continuò in fugam ſe malos Dæmones conieciſſe, ſub inferorum infima penetralia ituros, modò a tam inuiſæ potentiæ conſpectu ſubducerentur: Plùs enim inuida pectora tantæ fulgor maieſtatis vrebat, quàm ipſi met ignes feruentiſſimi tartarorum. Quam ob rem quoties pia fœmina ad ſacram in templo menſam accedebat, memor cuius potentiæ Regem coram haberet, ſubrectis horrore crinibus toto corpore præ timore, ac tremore concitabatur: tametſi tremor ille membrorum animi exultationem non cohiberet, ſed inuitaret, concitaretque, quippe intelligentis tantam potentiam, idcirco ſibi occultari, vt eius opes capere, ac prædari non dubitaret. Denique tam vehementi gaudio ſe tunc perfuſam ait, vt parem ſe illi non futuram diceret, niſi supernâ virtute is ipſe, qui gaudium attulerat, recepturum

pe-

pectus roboraſſet. O quanto igitur, coniectare licet, amabiliſſimi Ieſu mens, atque animus ſpecioſior fuerit, atque ad aſpectum iucundior, cuius viliſſima corporis portio e cœno ficta intuentium præcordia voluptate diſrumperet! Atqui ad huius exemplum imaginis nos emendandos, & conformandos Paulus in cœleſti patriâ ſignificat; *Quos præſciuit*, inquit, *& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui*. In quam eandem ſententiam Diuus Leo Pontifex Maximus cauſam diuinæ illius in Thabore metamorphoſeos explicuit: poſtquam enim id eo prodigio actum dixit, *vt de cordibus Diſcipulorum Crucis ſcandalum tolleretur*, hęc verba ſubiecit; *ſed non minore prouidentiâ ſpes ſanctæ Eccleſiæ fundabatur: vt totum Chriſti corpus agnoſceret, quali eſſet commutatione donandum, vt eius ſibi honoris conſortium membra promitterent, qui in capite præfulſißet*. Qua propter ſi pulcherrima Chriſti ſpecies ita aliquando ſui ſpectatores abripuit, eandemque credimus a cunctis beatorum ſpirituum corporibus, tanquam a totidem ſpeculis exprimendam; quanto validiùs vniuerſa omnium pulchritudo noſtras mentes abripiet, ac torrente voluptatis ſuę potabit, inebriabitque?

Ad Rom. 8. 29.

Serm. 2. De Träsfig.

CA-

CAPVT NONVM.

De Animi in Cœlo pulchritudine, ac dotibus.

Nimi pulchritudo tantum supra corporis formam excellit, quãtum ipse animus supra corpus: ad eam tamen mentis oculis subijciendam nulla e totâ rerum vniuersitate succurrunt exempla. Quæcunque in oculos cadunt, tametsi longè pulcherrima, fœda sint, si cum animo de formâ contendant, nec digna, quæ in similitudinem assumantur: quanquam & ipsa exemplorum inopia satis superque declarat, animi esse sine exemplo pulchritudinem. Latet quidem, qualis sit cœlestium dignitas animorum; liquet tamen, si eam intueri fas esset, plus ad eius amorem nos exarsuros, quàm ad cunctorum simul, quibus singulis flagrant mortales, corporum venustatem. Verùm dotes nonnullæ e sacris litteris, ac Patrum auctoritate promendæ, vnde nec dum agnitâ formâ sagittæ veniant ad excitandum amorem acutissimæ.

Prima inter dotes, quibus immortales animi dita-

Prima animi dos Intelligentię perspicacia.

ditabuntur in Cœlo, eximia erit intelligentiæ perspicacia, ac perfecta rerum omnium, quę intra naturæ fines habentur, comprehensio. Vix enim animus e corporis ergastulo in lucem illam beatissimam excedet, cum subitò eius intelligentia cunctis naturalium rerum imaginibus instruetur, quarum beneficio momento addiscet quidqnid artium, ac disciplinarum humana solertia peperit, & quęcunque plura nec dum explicata reliquit. Quandiu in hoc obscurissimo corporis carcere mens detinetur, nec se ipsa dignoscit, nec rerum externarum per sensuum rimas illabentium aliud obtinet, præter inquietam pleniùs eas agnoscendi curiositatem. At vbi de corpore educta Dei sapientiam coram inspiciet, eamque, vt inquit Augustinus, *de ipso suo fonte, potabit*, cuncta liquidò discet, & quæcunque hìc dubia illi fuere, sua veritate, suoque vultu micantia spectabit. Quà in re mirum planè fuit diuinæ Prouidentię consilium, quę magnam primùm nobis indidit rerum cognoscendarum cupiditatem, tum plurimas de rebus omnibus quæstiones nobis implicuit, vt quo studio ad earum explicationem, eodem ad primam Veritatem, vnde reliquæ fluunt, nitemur. Ibi quoque mens nostra sinus suos in immensum laxabit, sic, vt non vna, aut altera cogitatio, vti hic fit, occupet vniuersam; verùm vno tempore quam plurima audire, de singulis cognoscere, ac sententiam ferre possit, absque eo

quod

quod confluentium rerum multitudo ad singulas attentionem diminuat. Huius rei documentum capere licet e sanctissimis illis hominibus, quorum celebrandæ memoriæ festos dies catholica indixit ecclesia. Illorum enim ad pedes toto orbe terrarum Christianus populus quotannis festâ luce frequentissimus accidit, singuli suas preces, ac postulata ferentes: idque ex eiusdem Ecclesiæ, & Patrum institutione docentium, preces illas a beatis Mentibus perspicuè cognosci, curari, examinari: si malæ sint, & perniciem impetrantibus allaturæ, vacuas dimitti; si vtiles, & profuturæ, vel continuò impleri, vel pro rei opportunitate differri. Haud tamen (vide prodigiosam capacitatem) tam multa interim negotiorum, tam attenta procuratio, parte vllâ vel minimâ beatæ tranquillitatis mentes illas felicissimas fraudat. In hanc autem amplitudinem mens quoque nostra laxabitur, vbi Deus illam ingenti supernarum rerum magnitudini capiendæ accommodabit.

Hanc propè immensam intelligentiæ vim par memoriæ felicitas, obliuionis prorsus ignara, comitabitur. Cuncta siquidem in Deo, qui est rerum omnium exemplar, & forma, contemplabimur: quare diuinâ planè vtemur memoriâ, quando ipsamet Dei memoria nobis communis erit, nostroque semper respectui patefacta. Suâ quoque tamen naturali perfectione facultas ista do-

Secunda animi dos, memoriæ felicitas.

nabitur, quanquam fortè non alium vſum habitura, niſi quem multæ noſtri corporis partes, veteri ſolutæ miniſterio, ad miram operis ſtructuram, atque inde diuinum Artificis ingenium commendandum.

Tertia animi dos, perfecta libertas, & in cupiditates imperium.

Voluntas quoque ſuam ibi coronam, quam hîc ſupra ceteras facultates primi Parẽtis fraude perdiderat, recipiet: gaudebitque plurimùm excuſſiſſe iugum libidinum, ijſque illud tantâ cum arbitrij libertate repoſuiſſe, vt nullus earum motus, niſi ad ſuum præſcriptum, ſit in poſterum excitandus. Imò nec profectò maiorem dixerim ipſi rerum Arbitro futuram libertatem, quando eò noſtra voluntas peruenerit, vt diuinam prorſus induerit, nihilque libentiùs, niſi quod Deus ipſe, voluerit. Verùm hæc dona perexigua ſunt, ac propemodum nulla ad alia, quæ mox ſequentur, naturæ meritum, ac vota prorſus exuperantia.

Quarta Lumen gloriæ

Tria igitur præterea potiora dona noſtras in Patriâ mentes locupletabunt: quorum id primum erit, quod Patribus lumen gloriæ nuncupatur, nempe vis quædam intelligentiæ inſita, cuius ope mentis acies ad infinitum diuini vultus fulgorem contuendum roboretur. Huius autem Luminis beneficio Diuinæ Naturæ bona vniuerſa, non vt pompam aliquam ſimplices ſpectatores, ſed vt hereditatem filij cernemus. Quemadmodum enim ea, quæ ſub ſenſus cadunt, ſola ſenſuum perce-

ptione poſſidentur, nempe ſpecies viſu, cantus auditu, ſapor guſtu; ita quæ ſenſibus ignota ſoli mentis intelligentiæ patent, ſolà mentis perceptione, & comprehenſione obtinentur. Quare cum Lumen gloriæ diuinitatis comprehenſionem donet, donat etiam poſſeſſionem: proinde non tam ex eo quod eſt (tametſi valde glorioſum mentis indumentum ſit) quàm ex infinitis bonis, quorum in poſſeſſionem nos mittit, exiſtimandum: ad eum fere modum quo regij capitis diadema, licèt magnum per ſe ſit hominis ornamentum, non inde tamen præcipuum ſui pretium habet, verùm a regijs opibus, ac potentià, quarum per illud datur, & indicatur poſſeſſio. Alterum donum, quod hoc lumen, tanquam ſuus ardor, comitabitur, perfectiſſima caritas erit, per quam Deum pro modo comprehenſionis diligemus, & pro modo dilectionis de eius comprehenſione, ac poſſeſſione gaudebimus. Caritati autem par erit diuinæ pignus amicitiæ, quod tertium donum eſt, & Gratia Theologis dicitur, eo quòd animam ornatu ſuo gratam, atque amabilem diuinis oculis exhibeat: idque modo tam eximio, vt quilibet vel minimus gratię ornatus cuncta ſimul naturę ornamenta ad inducendum formę decus exuperet. Tunc autem coram intuebimur, quod nunc docentibus Patribus credere oportuit; quamlibet huius gratiæ particulam (idem de gloriæ Lumine, & caritate dictum intelli-

Quinta Caritas perfecta.

Sexta donũ gratiæ.

tellige) tantum nobilitate, & pretio ceteris omnibus, quæ natura tulit, excellere, vt cuncta naturæ bona in alterâ libræ parte ſuſpenſa nullius momenti inſtar ad gratiæ pondus obtineant.

Diuinę gratiæ animã ornãtis pretium.

Quantum autem quæque animarum eiuſdem gratiæ decore exornata niteat, diſcere licet primùm e Catharinæ Senenſis ſanctiſſimę Virginis teſtimonio, quę hominis cuiuſdam animam diuinâ gratiâ pręfulgentem aliquando conſpicata, illico præ immenſo eius amore, & gaudio ſemianimis concidit: mox, vbi ſeſe collegit, Raymundo ſuæ conſcientiæ arbitro teſtata eſt, eam eſſe animæ diuinâ gratiâ præditæ pulchritudinem, quam ſi ipſi ſpectare ſemel liceret, haud dubiè dignam putaret, cuius pro ſalute mille mortis diſcrimina, cũcta item corporis incommoda libens, gaudenſque ſubiret. Deinde ex ipſius gratiæ pręcipuo munere, quod eſt peculiari quâdam ratione tam arctè Deum vnâ cum piorum animis coniungere, vt ſi ob ſuæ naturæ immenſitatem intra illos non eſſet, eſſe deberet ob gratiæ coniunctionem. Quo etiam fit, vt verè per eam diuinæ efficiamur conſortes naturæ: & non modò Dei præpotentis amici, verùm etiam filij: nec externâ ſolùm alienæ voluntatis adoptione, ſed intimâ quoque diuinitatis communicatione, atque adeo dij meritò nominemur & ſimus. Quid ni enim meritò deus ille dicatur, qui adiunctam ſibi habeat diuinitatem, quando non ſecus quempiam

piam

piam ſapientem, aut fortem, aut temperantem dicere conſueuimus, niſi cui adiunctam nouimus vel ſapientiam, vel fortitutinem, vel temperantiam. Quin etiam in ſacris litteris Deus ipſe Deos appellat, quibus ſuam gratiam, ſeque illâ obligatam impertijt. Quis autem verbis conſequi valeat, quàm ingenti gaudio Beatorum animi exilient, vbi ſe apud rerum Dominum tam gratioſos contemplentur, vt non ſolùm in nomen, verùm etiam in ipſa diuinitatis bona omnia, ſeſe adoptatos inſpiciant.

Voluptas e caritate deſcẽdẽs.

Nec minor erit, quę profluet a Caritate voluptas, vbi per eam ſummum Bonum coram ſpectatum, ac veluti in manu poſitum, Beati complectentur. Eſt enim amor gaudij omnis origo, quod tamen quantum erit in Patriâ e conſpectu, complexuque diuinitatis, illuſtriùs declarabit inſequens de huius vitę caritate diſputatio: vbi quanta voluptas ex imperfectiſſimâ hâc aduerſùs Deum, ſolâ fide, atque auditione notum, caritate deſcendat, palàm fiet. Interim alia duo ex vtroque memorato antea dono gaudia raptim attingo. Alterum e gratiâ manabit ob hoc, quod ſe quiſque perinde gratum beatorum ciuium reliquis, amabilemque ſpectabit, vt ſi pars non exigua foret alienę felicitatis. Omnes enim aduentantem amplexibus excipient, conſtringent, fouebunt, oſculabuntur, nec ab ſe illos propemodum diuelli poſſe conſpiciet. Quidquid autem e

pro-

propriâ formâ, aut amabilitate in alios voluptatis fundetur, repercussi more luminis, in auctorem redibit: erit enim vtique voluptati, voluptati esse. Alterum e caritate descendet, quâ summâ, & pari ac se ipsum, vnusquisque ceteros diliget: vnde fiet, vt Beatorum quilibet, non suâ solùm felicitate, sed etiam alienâ felix futurus sit; & liuoris expers omnium gaudio gauisurus. Erit enim ibi amor absolutissimus, proinde longè maior, quàm hìc sit quęlibet vel summa Matrum in liberos beneuolentia, quę tamen cum inuidiam omnem excludat, argumento est, multò magis eandem a mutuâ illa Cœlitum beneuolentiâ exclusum iri: quis enim suis bonis inuideat, aut quis non inter sua suorum bona connumeret? Adde mutuum illum amorem, mutuò fore perspicuum, non vt hìc perpetuò suspectum, vt qui perpetuò lateat in pectore, nec indicia proferre possit, nisi mendacij sępè conuicta. Caritas ibi *aurum* Apoc. 21. 18. *mundum simile vitro mundo*, nempe ad imum vsque conspicua, quę proinde omnes tollet inimicas amicitię suspiciones: nec timor erit, aut suspicio, ne quando desitura sit, aut in odium euasura: nam vbi aut corporis venustas, aut animi dignitas morbo nullo, vel senio deflorescet, non est, vnde amoris in odium corruptela pertimescatur.

Quæ bona gloriæ lumen beatis exhibeat.

Nunc verò quæ bona nobis cœlestis gloriæ Lumen exhibeat, paulo diligentiùs exequendum, vt quod inde gaudium sequatur, cognoscamus,

&

& ſpe, quantùm poſſumus occupemus. Cetera bona, quibus potiundis hoc lumine opus non eſt, maxima quidem ſunt, atque eiuſmodi, vt ijs comparandis nullum non vile pretium fuerit: at bonum illud, in cuius poſſeſſionem eo lumine inducimur, infinitum erit, quod cum per ſe dare queat gaudium pariter infinitum, tantum cuique dabit, quantum quiſque plurimùm capiet. Duo autem bonorum genera beatis mentibus Dei conſpectus aperiet, Honeſtum, ac delectabile. Honeſtum dico, quod tale eſt, vt detractâ omni vtilitate, ſine vllis præmij fructibus, per ſe ipſum poſſit iure laudari: ſuâ propterea pulchritudine expetendum, nullum licèt inde lucrum emergat: Delectabile verò, quod causâ voluptatis expetitur. Illud amicitię materia eſt, propterea gaudij maioris, vtpotè e magis puro, ac proinde magis ardenti amore confecti. Hoc Cupiditatis, ſeu, vt hodie loquimur, Concupiſcentię, atque idcirco oppoſitâ de causâ minoris gaudij materia eſt: prius autem de bono delectabili agendum hìc erit, vt eximia eius oſtenſa magnitudo alteri excellentiori bono veluti baſis attollendo deſeruiat.

Principiò illud in animum inducendum; diuini in Cœlo Numinis conſpectum non quemadmodum hìc rerum ceterarum contingere, vbi quidquid cernimus, extra nos eſt, & ſui vicariam imaginem in oculos noſtros immittit, abſque eo quod vnquam res ipſa oculos intret: verùm Deus

mea-

mentem penitùs intrat, eique intimè iunctus simul sese percipiendum tradit, ac possidendum.
Matt. 25. 21. Hoc illud est; *Intra in gaudium Domini tui*, quod seruo fideli promittitur, communem scilicet fore illi cum domino suo gaudij materiam: nam quidquid bonorum in se infinita dei bonitas claudit, cum famulo in amicitiam euecto ex ipsis amicitiæ legibus communicabit. Sume eorum bonorum specimen in tenui aliquâ voluptate, eamque vbi videris in Deo sine modo augeri, ac diuinam fieri, de reliquis non sine magno ob expectatam communicationem oblectamento, æstimabis. Exẽplo sit odoris voluptas, innocens illa quidem, atque innocentiæ merito ad cœlestes voluptates piorum mentes attollens: quanta eius in Cœlo copia futura sit, ita licet expendas. Cogita quæcunque odoramenta siue e floribus, siue ex arborum ramis cæsâ cute lachrymantibus, siue e vario vnguentorum genere expirantur, a Deo Optimo Maximo cuncta fluxisse, nec inde fontem exhaustum, aut imminutum, sed ęquè, vt antea, plenum, ac redundantem. Cogita rursus, qualis foret suauitas, si quę toto terrarum orbe dispersa sunt eiusmodi odoramenta, quæque a mundi exortu hactenus prodiere, siue in finem vsque prodibunt, simul colliquata, & a noxijs capiti halitibus repurgata, in vnum aliquod conclaue spiraculo inducerentur: Tum animaduerte, suauitatem hanc omnem penès Deum eius auctorem

Modus e terrenis bonis cœlestia contẽplandi.

rem reperiri, qui illam fundendo non perdidit, eo pacto, quo sol perpetuâ suæ lucis in vniuersum mundum effusione nullum sui luminis detrimentum capit. An non hæc sola odoris vbertas beatum, si quis eâ fruatur, efficiat? At-qui pro nihilo hanc duces, si iterum reputes, alios posse infinitos mundos a Deo procreari, & pari odore perfundi: profectò habeat necesse est, quæcunque posset illis odoramenta tribuere: hoc est infinitâ omnis generis odoramentorum copià circumfluat, necesse est. Denique neque hâc infinitate finitur diuinæ suauitatis affluentia: nam illa omnis vtcunque maxima, atque infinita partim effecta est, partim effici potuit: at in deo sublimius aliquid inest præterea, quod diuinum odoramentum, siue κατ οὐσίαν dicere possumus, vnde suam res omnes odoratæ vim participant, nec gigni id potest, & infinitis partibus, cuncta, quæ hìc gignuntur, exuperat.

Simili viâ, ac ratione indagabis, quanta ceterarum rerum iucunditas in sinu Diuinitatis abscôdita pijs mentibus asseruetur, eâque deprehensâ exclamare iuuabit; *O quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.* Ps. 30. 20. Verè magna multitudo dulcedinis, quanquam vnius & singularis; quia vna diuinæ amabilitatis dulcedo reliquas omnes, quas hìc dispersas inquirimus singulariter complectitur. Verùm de infinità Dei amabilitate diligentiùs postea. Nunc

tantùm aduerte, quid ſit, quòd Beatis in Cœlo ſummam ceteroqui libertatem adeptis (quid enim in rerum omnium faſtigio non ſummum?) nulla tamen ad peccandum libertas futura ſit, hoc eſt, nulla libertati ad perniciem ſibi inferendam poteſtas. Non vtique in cauſâ erit vinculum aliquod, quod voluntatem quaſi inſanam cohibeat, cum hæc nunquam tam benè ſana, nunquam tam ſublimi ſapientiâ, quàm cum diuinâ, proximè illam intuendo, & conſulendo, vtetur. Cauſa igitur ea vnica, vel certè potiſſima erit, quia quicunque ſe peccatis obſtringunt ſemper ad aliquid voluptatis, e culpæ ſordibus eruendum, aſpiciunt: quemadmodum autem fieri nequit, vt qui lucrum ſequatur, delatâ optione, vel aurei montis, vel vnius duntaxat ex ære oboli, hunc illi de auaritiæ conſilio præoptet; ita longè minùs fieri poteſt, vt qui ſequatur oblectamenta, datâ optione vel infinitæ voluptatis, quâ Deus ſibi, ſuiſque intimis affluit, vel tenuiſſimæ inquinatiſſimęque, quæ de nequitiâ elicitur; Deo relicto ad hanc ſeſe ſtudio voluptatis conuertat. Neque inde lædi cenſendum, ſed inſtrui, & perfici, adiunctâ ratione, libertatem, quæ ratione, conſilioque ſublato, funditus perit, & in inſaniam, ac temerariam licentiam corrumpitur. Hinc etiam documentũ habes, quid tibi facto opus ſit vbi a malo Dæmone ad aliquam Deo inuiſam voluptatem alliceris: noli in eam oculos conijcere, qui facilè capiuntur, rebellan-

Cur Beatis nulla ad peccandum libertas.

Modus diaboli tentamẽta ſuperandi.

bellantque: ſurſum illos attolle, vbi ipſam illam voluptatem à culpæ ſordibus expurgatam, & in immenſum auctam in pelago omnis voluptatis inuenies. Vtere vulgi prouerbio fortè non vulgare ſolatium allaturo. *Quod differtur, non aufertur.* Dic Diabolo; nolo hàc voluptate carere, ſed expecto, vt matura ſit, vt noxiam, & tormina parituram acerbitatem deponat: careo vt auctâ nunquam cariturus fruar. Denique ſi illud tibi ingerat, dilatione præſentia eripi, dum vlteriora promittuntur; dic tantò potiorem a te voluptatem in futurum expectari, vt iucundior tibi etiam in præſens ſit futuræ expectatio, quàm inſtantis perceptio: præſertim ſi (vti aſſolet) cum cœleſtis amittendæ timore coniuncta ſit.

Alterum genus boni honeſti, quod in Deo nobis ſeſe offeret contemplandum, omni noſtro lucro nos vehementiùs afficiet, & licèt ab honeſtate, quàm à iucunditate cognominari malit, bono ipſo iucundo longè iucundius eſt, & prima omnis iucunditatis origo. Simul enim in conſpectu erit infinita illa diuinæ dignitas Maieſtatis, palàmque fiet infinita potentia, sapientia, bonitas, pulchritudo vnà cum ceteris Diuinitatis honeſtamentis, maiore gaudio cumulabimur, quàm ſi plurimis, maximiſque, imò vniuerſis alijs voluptatibus oblectaremur. Eſt enim gaudium illud generis cuiuſdam altioris, quod proinde ignobiliores aliæ voluptates, tametſi in infinitum excreſcant,

De bono honeſto, in cuius poſſeſſionem gloriæ lumen inducit.

ſcant, nunquam æquare poterunt: eo pacto quo infinitam licèt equo ſui generis perfectionem adiungas, nunquam ad infimi homuncionis æqualitatem perduces. Subeant nunc quæcunque hactenus de ceteris bonis animi, corporis, externis, memorauimus, incredibilis ille ſupernarum ſedium decor, feliciſſimum beatorum ciuium conſortium, immenſa corporis pulchritudo, pulchrior, ac prope diuina animi dignitas; vbi autem hæc omnia vnâ cum gaudio inde fluente accuratè perſpexeris, ſuccurrat, Beatos in Patriâ tantò magis Deum, quàm ſeſe diligere, vt quodlibet vel minimũ diuinæ gloriæ incrementũ infinito ſuo periculo, ac ſempiternâ calamitate redimerent. Itaque ſi gaudium, quod de propriâ oritur felicitate plùs cunctis mundi delicijs Beatos oblectat, quale erit oblectamentum, quod a diuinæ conſpectu felicitatis orietur? Equidem certiſſimè illos præ gaudio ad conſpectum diuinitatis morituros cenſuerim, niſi ad fortem, mortis inſtar, dilectionem, tanti gaudij cauſam, pectora immortalitate præmunita geſtarent. Chilonem Lacedemonium perhibent in complexu filij Olimpiæ coronati, præ ingenti lætitiâ animam efflaſſe. Fæminam item Romanam, Liuius eſt auctor, viſo filio incolumi, quem mortuum apud Cannas diù crediderat, luxeratque ex inſperatâ iucunditate protinus obijſſe. Quis dubitet, quin caritas Beatorum multis partibus vehementior futura ſit quâlibet inter nos paternâ,

ma-

maternâue aduersùs filios beneuolentiâ. Si igitur tanta huic beneuolentiæ vis, vt ob natorum prosperitatem animum a corpore, quasi ad contemplandum, & gratulandum auocauerit, abstraxeritque, quantò id magis præstare valeret ardentissimus illæ supernæ caritatis ignis, non humano, sed diuino spiritu afflatus, si ad infinitæ pulchritudinis speciem contemplandam fruendamque secedere animus a corpore necesse haberet, nec illam secum intimè coniunctam, ac retectam teneret? Quin etiam de nonnullis Dei amicissimis scriptum legimus, eos solâ amoris vi, quâ illum hìc deperibant, e viuis abijsse: quod potissimum de Virgine Deiparâ, eâ ipsâ post obitum testante, proditum est: quodque nec proditum vltrò crediderim, cum vix adducar, vt credam, tandiu illam cum tanto amoris incendio in vitâ permansisse: hoc certè prodigium fuit, non illud. Quantò igitur diuinæ pulchritudinis aspectus validior, quando sola eius fama fuerit ad necem inferendam tam valida?

Ex l. 6. reuel. S. Birg. c. 62. apud P. Ant. Spinell. c. 9. n. 18.

Hæc sunt, quę spem nostram iucundissimè alunt, & alimento quidem viatoribus peropportuno, vt quod non solùm vires, sed etiam animos, ad prosequendum iter sufficiat. O stultissimos mortalium (non possum, quin fortiter contra negligentes, ac suæ cœlestis originis oblitos exclamem) quos sæpè, vt terram hanc elementorum fœcem, atque Erebi corticem contemplentur, longinqua,

ac

ac periculorum plena itinera obire non piget; piget tamen Cœli intima, vel solâ cogitatione, penetrare: vbi decor omnis, & pulchritudo, & honestas, & iucunditas, & bonum omne, quod cupere possumus, quod cupere ignari non possumus, efflorescit, & viget. Pudeat tam sordidi ingenij, quo admissi ad regias hasce ædes spectandas, in stabulo, vbi vniuersi Rector ac Princeps suas omnes belluas detinet, læti consistitis, nihil curantes regium conclaue, regia ornamenta, Regem ipsum infinitâ maiestate nitentem intueri, atque intuendo vnâ cum vniuersâ eius opulentiâ potiri.

CAPVT DECIMVM.

De Caritate aduersùs Deum: Quantum sit in illà præsidij ad beatè viuendum.

PEruenimus ad præcipuum, vberrimumque nostræ felicitatis fontem, qui caritas est, siue* in nos per caritatem influit: hæc enim vinculum illud perfectum*, quo Deo astringimur, vnde omnis nostra felicitas seu præsen-

*potius

*est

ſentis, ſeu venturæ vitę originem ducit. Siquidem inde vt benè, & beatè ſimus expectandum eſt, vnde habuimus, vt eſſemus: nempe quo ex agro oritur germen, ex eodem viget, ac floret ſuoque fructu feliciter coronatur. *Lętetur Iſrael in eo, qui fecit eum*, ait regius vates: perinde ac diceret; Nemo nouit perficere, niſi artifex ille idem, qui facere: nemo vitam lætam tribuere (id nempe eſt illam perficere) niſi qui vitam. *Si quis diligit me*, inquit noſtri, noſtręque felicitatis Auctor, *ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. Ad quam vocem clamat Bernardus Claræuallenſis; *Beatus, apud quem manſionem facies, Domine Ieſu: Beatus in quo ſapientia ædificat ſibi domum*. Quid ni autem ille beatus, ac felix, qui clauſum in pectore ſuo, ſibique vni amicâ communicatione reſeratum habet omnis felicitatis fontem? Duplici autem viâ ad nos iucunditatem ſuam effundit caritas pro duplici, quo fungitur munere, altero Deum nobis conciliandi, altero pares, gregaleſque noſtros. Magnum quidem noſtrę mortalitatis inopia rerum plurimarum indiga, in vitę ſocietate præſidium obtinet, ſolatiumque: ibi enim & bonis donatur alienis, & malis alleuatur ſuis, alijs ad noſtra onera humeros accommodantibus.

Pſ. 149. 2.

Io. 14. 23.

Caritas in proximos quam iucunda.

Quo autem ſocietas cohęret magis, hoc & bonorum communio maior eſt: proinde chriſtiana

ca-

caritas cum ceteros mortalium, tanquã Dei filios arctissimo amicitiæ vinculo nobis astringat, in eorum omnium, veluti amicorum, fortunas nos consortes admittit: & vt nobis nihil præter amorem, suppetat, quod partiamur in alios, hic vnus nos cunctorum opibus affatim locupletat. Quid de-
2. ad Cor. 6. 10. fuit Paulo *nihil habenti*, vt ipse ait, *& omnia possidenti*? quid reliquis idem vitę institutum, hoc est summam inopiam summâ cum caritate coniunctã, secutis? Quocunque venirent, nonne amicos, & Christi sanguinis coniunctione propinquos, & Christianę caritatis nomine proximos, inuenere? nonne hi pro se quisque illos in domum suam certatim inuitare, cogere, officijs omnibus obsequijsque curare conabantur? An non hanc vnicam a populis molestiam viri sanctissimi habuere, vt magno numero alios super alios confluentes, & alloqui, & prensare cupidos summouerent? Quid est autem in vitâ inter humana lętius, quàm in se vnum omnium oculos, tanquam in publicę felicitatis causam, spectare conuersos? Certè vulgò nihil beatius creditur, quàm beatum ab omnibus prędicari. Migrat quidem ista, proteritque Vir sapiens, & parùm sanę mentis putat, ex alieno errore, si errorem credat, gaudere; at vel contemnere non potest sinceram aliorum beneuolentiam, vel ipsâ eius contemptione, quam ceteroqui Viri Principes aucupantur, solidiora Principum aucupijs se habere solatia commonstrat.

Prę-

Præcipuam tamen iucunditatis partem e Cœlo, ac Numinis complexu caritas ducit: quæ iucunditas quanta sit. *Nemo nouit, nisi qui accipit*, vti de hoc cœlesti rore loquitur Ioannes: quare, qui aliquando accepere, consulendi sunt, vt iusta de eius magnitudine, ac pretio habeatur existimatio. Multa eorum exempla protulimus, vbi de Fide, ac spe egimus, qui hâc cœlesti vnctione delibuti intrepido, lætoque vultu luctamen cum teterrimis mortibus subiere. Eadem huc omnia pertinent, cum nec spes, nec Fides chrisma illud gaudij cœlestis exudet, nisi Christi complexu, & caritate fæcunda. Nonnulla tamen hìc subijcienda sunt, quæ præcipuo quodam, ac peculiari nomine diuinæ caritatis oblectamenta declarent. Primùm sanctissimus ille Ecclesię Edessenę Diaconus Ephrem cum vehementi aliquando ęstuaret diuini amoris incendio, pręnimio, ac pectoris angustias rumpente, gaudio clamasse fertur; *Recede a me Domine parumper, recede a me, quia vasis huius infirmitas ferre non potest*. Videbatur scilicet euangelici illius consilij Auctorem suum bonus senex commonere, ne in vtres veteres, ac fatiscentes feruidum, & recens vinum illud immitteret, ne cor, quod lętificare cœlesti eo nectare niteretur, disrumperet. In eandem ferè sententiam clamare sæpiùs coactus dicitur Indiarum Apostolus Franciscus Xauerius, quem persępè nostrę societatis Patres Goę obseruarunt,

Maiore caritate in Deum iucunditas.

noctu in horto deambulantem tunicâ pectus nudare solitum, ac post longum silentium hanc tandem vocem emittere; *satis est Domine, sat est:* idque eo sono veluti e læto flebili, vt facile significaret, tantâ lætitiâ pectus oppletum, cui capiendæ locus, nisi rumperetur, deesset. Idem interdum e cætu, & publico sese subduxit, immensam gaudiorum vim secus occultare inualidus.

Iucunditas caritatis dolores exuperans.

Quam tamen vim nihil æquè manifestauit, ac longum illud quingentorum millium iter, glacie, ac lapidibus asperum, quod Amangucio nudis pedibus Meacum vsque confecit. Cum enim oculi animo Cœlum obeunti famularentur, ex eoque etiam aspectu lachrymis (cœlesti scilicet imbre a beatis illis sedibus defluente) maderent, itaque sepiùs per viam inobseruatam offenderet; tanta vis erat supernæ lætitiæ, vt sine vllo sensu crura, & pedes sauciaret, eosque vndique cruore fluentes non antea animaduerteret, quàm in diuersoria receptus ab hospitis, aliorumque occurrentium horrore, ac stupore commoneretur.

Lachrymas ipsas iucundas efficit.

Hâc vero in re illud maximè mirandum occurrit, non modò corporis dolores, verùm ipsius animi, eosque ad vberrimas vsque lachrymas exprimendas grauissimos, si e diuinâ caritate oriantur, summo animum ipsum dolentem, lugentemque gaudio complere. Huius rei fidelis ipse testis adesse possim, vtranque & patrantis, & flentis scelera conditionem expertus. Quoties enim ea recor-

cordatus *effudi in me animam meam* propè in lachrymas eliquatam, tantum ſolatij cæpi, vt non modò ipſe ſeſe dolor abundè conſolaretur, verùm etiam ſæpiùs ad locum, preceſque redirem, vnde tam dulcis latex effluxerat. Quod cum aliquando minimè ſuccederet, tunc enim verò conſolatore indigebam, qui mihi nimium lachrymandi deſiderium componeret, & ſiccas æquè ac madidas preces Deo gratas eſſe monſtraret. Teſtes mihi ſuperos inuoco; Omnis ex animo meo rerum humanarum voluptas excidit, vbi fletus illius dulcedinem ſenſi. Inde autem vehemens excitata cupido, inter religioſos cætus Deo vitæ reſiduum deuouendi, illud ſcilicet reputanti; ſi ipſe Dei domeſticorum dolor vel amariſſimus cunctis mundi voluptatibus præſtat, qualis erit eorum ſine dolore voluptas? Quod ſi cauſam miræ huius inter tam aduerſa concordię fletum videlicet, eumque e ſummo animi dolore prodeuntem, gaudiumque indagare aliquando libuit, hęc mihi (an vera aliorum iudicium eſto) ſuccurrit. Eam nimirum eſſe noſtrę aduerſùs Deum caritatis vim, vt & dolere vſque ad lachrymas cogat de antiquâ immenſę pulchritudinis iacturâ noſtris offenſionibus factâ, & gaudere magis de nouâ præſentis, ac pectus inhabitantis ob redditam amicitiam copiâ: quare cum vna caritas & lachrymandi, & gaudendi cauſas menti ſimul obijciat, hæc ſimul in lachrymas, ſimul in gaudium erumpit: at gau-

Cauſa dulcedinis lachrymarũ.

dium, vtpotè longè maius pro ratione propinquioris causæ (fletus enim de Deo absente est, gaudium de presente) ita suâ dulcedine lachrymarum acerbitatem mitigat, vt menti suauissimas reddat, ac veluti in oxisaccarum, salubre pariter, ac iucundum, condiat. Quam ob rem cum præcipuam eius gaudij affluentiam non lachrymæ pariant, sed caritas, quę nobis infiniti boni, ac diuinæ pulchritudinis copiam restituit; non est, cur de lachrymis exiccatis mœreamus, modò amor maneat, vnde solidior, & minùs fluxa voluptas existat. Adijciunt tamen lachrymę ipsę gaudij nonnihil, vt quę nostram scelera detestantium meliorem mentem nobis ipsis aperiant, & diuinam nos in amicitiam restitutos testentur: Si quidem Dei iactura agnosci, ac defleri nequit, nisi ipse iterum præsens quanta fuerit eius iactura, demonstret. Itaque delent pię lachrymę maculas e quarum intuitu prodiere, deletisque maculis & nostram nobis formam restituunt, & formæ diuinam beneuolentiam, nostramque ex eâ gratulationem, & gaudium. Vnde vnde tamen eiusmodi gaudium enascatur, cum semper pias lachrymas comitetur, illas nobis ita commendat, vt experto cuique, quod olim Augustino, dicere liceat, *Dulciores sunt lachrymæ orantium, quàm gaudia theatrorum*.

Liquidissima igitur, ac cœlesti proxima voluptas est, *Deum totius consolationis* summo caritatis vin-

culo

culo amplecti. Eo enim se nomine Deus ipse in 2. ad Cor. 1. 3.
sacris litteris vocat, vt vno vocabulo significet, & in se omne solatium, & nullum extra se reperiri. Summam autem caritatem voco, quali prę-ditus fertur, (vt nonnullos ad exemplum proferam) beatissimus ille Philippus Nerius, cuius cor diuino complexu vsque adeo æstuauit, & præ Feruidè amantium exempla.
lætitiâ exilijt, vt binas costas suo pulsu, tripudioque perruperit. Quis mente consequi valeat, qualis amor, quales deliciæ tripudium illud indixerint? Hoc vnum nouimus, sæpè Virum sanctissimum ab ijs, qui illum conuenerant, tantâ repertum attentione interiori diuini aspectus suauitati vacantem, vt nullo vocis strepitu, nullo corporis concussu, aut vellicatione reuocari posset. Quis pariter exponere queat diuinos præclarissimæ Virginis Theresiæ amores, vbi Angelum ignito supernæ caritatis iaculo sibi pectus transuerberantem sensit? Induerat nempe Angelicam Ps. 44. 3.
speciem is, qui *Speciosus formâ prę filijs hominum*, suam minùs explicasset, si communem cum filijs hominum formam præ se tulisset: Nec alio gladio accinctus, quàm quo sibi orbem terrarum subegit, *specie* scilicet *suâ, & pulchritudine suâ*, nec alijs vsus sagittis, quàm quibus *populos sub se cadentes* vidit, nempe incensis suæ pulchritudinis radijs, quibus ita virginis præcordia transfixit, vt ceteris rebus emortuam soli amoris vulneri viuam, eoque vno sensu superstitem reliquerit.

Quid

Quid beatum loquar Adolescentem Stanislaum Kostkam nostræ societatis tyronem, cuius pectus tanto interdum, vel hyberno tempore incendebatur amore, vt animo, viribusque defectus in terram delaberetur, nec nisi frigidâ pectori affusâ, & mitigato calore posset restitui? Atque id quidem diuina meditanti vsuuenire consueuerat; qualibus flammis, quali amoris incendio flagrasse credibile est, vbi IESVM, eumque puerili formâ pulcherrimum, a Virgine Matre sibi ęgrotanti, ac decumbenti allatum in sinum accepit, eique amantissimè complexo castissima oscula semel, atque iterum, ac sæpiùs impressit? optauitque, ac certè petijt, a morbo illo, non nisi per mortem, quæ tam dulces æternaret amplexus, relaxari. Si gaudium amori par est, imò amor est ipse re dilectâ potitus, eamque prę manibus tenens; an non beatissimi Adolescentis gaudium, piarumque mentium in vniuersum tale aliquid expertarum, cunctis vitæ gaudijs præstitisse censendum est, quando nullus ceterarum rerum amor, quòd in tantum ardorem, ac flammam exarserit, auditus?

Æstuant quidem humanæ pulchritudinis amatores, sed vt diuino docemur oraculo, *tanquam mare feruens, quod quiescere non potest*, quodque simul fèruet, & alget: assiduo scilicet metu solliciti, pauidique, ne ex innumeris, quæ possunt impedimenta contingere, vnum aliquod interponatur, quod eorum votis officiat. Diuini amoris

Es. 57. 20.

Humani, diuinique amoris collatio.

vo-

vota nihil eſt, quod poſſit eludere: ne formidanda quidem Cæſarum Romanorum potentia, cunctis licèt tormentorum generibus inſtructa, furijs etiam agitata, ac torquere docta tartareis, valuit vnquam de vnius pueri, aut puellæ pectore dilectum Numen euellere. Fidus quiſque Chriſti amantium dicere, ſi libeat, poteſt, quod olim pro omnibus Paulus; *Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a caritate Dei, quæ eſt in Chriſto IESV Domino Noſtro.* Quemadmodum autem per hæc ſeparari Paulus a caritate non potuit, ita nec a gaudio caritatis fructu, quo non modò ſe abundaſſe in medijs aduerſitatibus, verùm & ſuperabundaſſe teſtatur: *Repletus ſum*, inquit, *conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtrâ.* Quid eſt autem ſuperabundare gaudio, niſi omnem, quam dicimus, ac nouimus, gaudiorum abundantiam ſuperare?

Ad Rom. 8. 35.

Hoc præterea terrenum inter, ac cœleſtem amorem intereſt; quòd ille vt de amatâ pulchritudine nonnihil gaudeat, multùm certè de ſuâ turpitudine dolere cogitur. Eſt enim terrenus, ac lutulentus amor æquè in ſe turpis, ac ſanæ menti, quam dehoneſtat, ingratus. Nec ſolùm ob

ſuam

ſuam fœditatem menti illitam amantem oſtendit; verùm longè magis ob promerita, expectataque in futurum ſupplicia: quorum non vltimum erit, vt æternum carere debeat eâ ipſâ pulchritudine, cui comparandæ æternam felicitatem profudit. Amor verò cœleſtis oculos amantis animi non modò infinitâ Dei pulchritudine paſcit, quam illi & contemplandam, & poſſidendam affert; verùm etiam ſe ipſo, tanquam aureus torques pretioſam gemmam pectori appendens, magnâ voluptate perfundit. Eſt enim tanto animæ, cui inſidet ornamento, vt non alio potiùs nomine diuinum erga ſe amorem alliciat, quàm ſuo erga Deum amore. Simul e diuinâ beneuolentiâ, intimâque amicitiâ cuncta ſpei oblectamenta Caritas haurit: hæc enim ſpem ipſam parit, ſuique partus fructibus oblectatur. Auget præterea ſuo calore, atque igne Fidei lumen, eoque aucto ſpes, & Caritas ipſa, atque ex vtrâque voluptas incrementum accipiunt.

Conformitas cum diuinâ voluntate, quàm iucunda.

Verùm duo ſunt potiſſimùm, quæ ſummam Deum amantibus afferunt vitæ huius felicitatem. Alterum eſt perfecta noſtræ cum diuinâ voluntate conſenſio, per quam non velimus ſolùm, ſed ſummoperè optemus, ac diligamus quidquid diuino ſederit arbitrio. Inde enim fit, vt cum præter diuinam voluntatem contingat nihil, cuncta ſemper nobis vota ſuccedant, quando nihil vt fiat, quàm quod Numini libeat, vouemus.

Quid

Quid autem felicius obuenire poteſt, quàm vt omnia nobis ad votum cadant, nihil contra quàm propoſuimus, voluimuſque: ſiue id ſit, quòd res adueniant voluntati, ſiue quòd rebus ipſis voluntas: effectus vnus ex vtroque eſt, habere quod velis. Alterum eſt præſtantiſſima quædam, eademque aſſidua præſentis Numinis contemplatio, in quam caritas, vbi ad ſummum ardoris peruenerit, inclareſcit. Proprium eſt enim ardenter amantium nunquam mentis oculos ab re amatâ diuellere. Dum cibum, dum potum capiunt, dum fabulantur, aut negotij aliquid gerunt, nunquam ex animo dilecta ſpecies elabitur: ſimul euigilant, ea prima cura mentem illotum occupat, ea poſtrema cubitum ituros dimittit, quin etiam ne dimittit quidem, nam dormientibus occurrit, ſolaturque ſomnos iucundiſſimum ceteroqui ſpectaculum non ſine mœrore inuolaturos. Quòd ſi tanta humanæ, hoc eſt ex humo fictæ pulchritudini, ad ſeſe ſpectantium mentibus conciliandam, imprimendamque vis eſt; quis dubitet, quin diuinę, cuius illa mendax idolum eſt, longè maior futura ſit, vbi contingat, diuinam ſpeciem paulò explicatiùs noſtris mentibus inſinuari. Nec te ita velim oculis credas, tuoſque amores illis regendos committas, vt amabile cenſeas nihil, niſi quod illis arriſerit. Etiam canes Dominos ſuos non formâ, non cultu, non vllâ oculorum illecebrâ præ ceteris amabiles, amant nihilominùs

Itéque aſſidua Dei preſétis recordatio.

Oculis nequaquam committédum amoris regimé.

vehementiſſimè, tutantur vel cum vitæ diſcrimine, ęgerrimè ſuſtinent ab eorum latere diuelli, parati ſemper illis blandiri etiam poſtquam fuſte malè multati, ac propemodum ad mortem vſque contriti vix animam retinent. Itaque vltra Canũ vecordiam ſtupidus conuincitur, quicunque oculos in amore duces ſequatur, ijſque appetitionis omnis, ac fugę arbitrium committat. Trahit, inquis, pecudes illas Naturæ inſtinctus, quæ communis parens mutas quoque animantes docet, eſſe in homine præſtantius aliquid, quod oculos lateat, & amore, ac veneratione dignum ſit. Inde igitur pecude hebetior eris, ſi tu Naturæ documenta non ſentias, & agnoſcentibus brutis ſui Domini etiam inuiſum oculis decus, ipſe infinitam noſtri, rerumque omnium Domini amabilitatem, altiùs nobis illam prædicante Naturâ, minimè agnoſcas. Verùm mittamus iſta ijs, quos alloquimur ſuperuacua: haud enim nobis propoſitum, ſenſum carentibus dare, ſed habentibus fortunare, ac felicitate impertiri. Quare cum hæc altiſſimo quodam contemplationis genere (qui fructus perfectæ caritatis eſt) maximè contineatur; de hoc in proximo capite differemus.

CA-

CAPVT VNDECIMVM.

De ſublimi rerum diuinarum contemplatione, in quà terrenæ felicitatis pars potiſſima ſita eſt.

Vandoquidem quid vocabulo cõtemplationis reſpondeat, & quemadmodum ea obtineri, atque exerceri queat haud paucos latet: id quoque nobis aperiendum eſt, dum eius theſauros recludimus, ne diuitias tantùm oſtentaſſe velle, non tribuere videamur. Contemplatio igitur, vti ex doctiſſimis Patribus liquet, ſublimis quædam eſt mentis noſtræ eleuatio ad res diuinas magnâ cum perſpicuitate noſcendas, & pari cum voluptate delibandas. Hæc finis eſt laborioſæ meditationis, quæ in contemplatione tandem quieſcit, ſuique operis fructu gratulatur. Qui enim cœleſtia, ac diuina diu meditatus ſurſum ſeſe mentis agitatione multùm euexit, ibi ſæpè immobilis hæret in agnitæ pulchritudinis admiratione, atque amore

Cõtemplationis definitio.

S. Thom. 2.2.q 180. Bern. de Sch.cl. Ricc. de arc. myſt. c. 4.

ſuſpenſus, ac ſimile quid illi accidit, quod ijs
Cron, l. 2. c. 42. volucribus, quas Galeritas dicunt, Franciſco Aſſiſiati olim percaras, ſuiſque Fratribus in exemplum datas: humi enim plerumque ſedent, cinereum amictum vnâ cum cucullo gerunt, Factorem ſuum eo, quo pacto norunt collaudant: vnde fortè & Alaudas Latini, & Laudulas vulgus noſtrum appellat. His autem id euenire conſpicimus: vbi in ſublime, quò vix obtutus porrigitur, proceſſere, loco in vno alarum motu, ac trepidatione corpus obfirmant: ibique terrarum ima deſpicientes, Cœli viciniâ perfruuntur, ac datum ſibi carmen in Auctoris laudem ſuauiſſimè concinunt. Haud aliter qui diuina, ac cœleſtia meditantur; diù ſurſum mentis ratiocinio connituntur, quouſque terrarum conſpectu propemodum amiſſo, Cœloque propinqui, eius intuitu, ac rerum ibi conditarum præſenſione immoti oblectantur, ſuumque gaudium in laudes Conditoris effundunt. Quare meditatio aſcenſus eſt, Contemplatio quies: non ab omni quidem mentis officio, (hæc enim perpetuum agitat lętitiæ geſtientis tripudium) ſed ab operoſo niſu, quo e rebus procreatis ad Conditoris agnitionem euaſit. Etenim quicunque e rebus iſtis tanquam e Conditoris veſtigijs, infinitam eius magnitudinem altâ mente concepit, ſi indicto interioribus mentis ſermonibus ſilentio, in ſolo Diuinitatis aſpectu defixus, motus nullos, niſi admiratio-
nis,

nis, atque amoris, exerceat; iam e vulgari meditatione ad contemplationis fastigium egressus dicitur. Et quanquam contingere aliquando potest, vt sine præuiæ meditationis conatu subitò mens in Numinis, rerumque cœlestium contemplationem se nec opinantem sublatam videat; id tamen perrarum est, & quàm grande superum beneficium, tam suspectum immerentibus, atque affectantibus periculosum: nam qui volare nondum plumas induti gestiunt, casum non ascensum moliuntur: & vt altiùs cadant, sæpè Diabolum, vt Simon ille magus, succollantem inuenient. Quòd autem diuinâ largitate, non diabolicâ fraude contemplatio contingat, indicio erit, vt experti tradunt, horror quidam, ac tremor contemplationem præcurrens, & rerum maiestatem denuncians, quem deinde tanta voluptas excipit, vt eorum omnium, qui experimento didicere, vna sententia sit, haud posse illam humanis verbis exponi. Affert præterea, quæ diuinitus contemplatio contingit, magnum Christianæ pietatis, ac virtutis omnis incrementum: & potissimùm auget caritatis in Deum, suique demittendi studium, quę duo maximè coniuncta sunt, & æquo gradu progrediuntur. Contra verò diabolicæ fraudis certissimum argumentum est, sui in se opinionem auctam deprehendere, Deique ac ceterorum hominum, imminutam, auctumque contemptum. Pacatus etiam ingredi pessimus

Contēplatio sine prçuia meditatione haud periculo vacans.

Quid malā a bonà discriminet.

Veterator ſolet: ſed non antea ægreditur, quàm ſollicitatis ad defectionem cupiditatibus turbida omnia atque inteſtinum bellum relinquat. Illud autem hìc animaduertunt Magnus Gregorius, ac Bernardus, ingentem illam cœleſtis contemplationis ſuauitatem haud multo tempore plerumque conſtare (guſtus enim ibi cœleſtis epuli, non plenum conuiuium datur) memoriâ tamen, quam viuidam ſui relinquit, eam diutiſſimè vnâ cum ſpe nouæ admiſſionis extendi. Quam ob rem alternæ ſemper vel Sanctiſſimis Viris meditationem inter, & contemplationem vices fuere, ijs præſertim, quibus contemplatio ex meditatione quæſita: vt nempe alterâ deficiente nunquam aliquis diuinitatis aſpectus, ſeu pia, ac iucunda cogitatio deficeret.

Greg. hom. in Ezec. Bern. l. de am. D. c. 4.

Quâ in re gemina eſt conſideranda contemplationis forma: Altera, quæ Theologis dicitur Acquiſita; altera, quæ Infuſa. Illa per formas, ſeu ſpecies noſtro inter meditandum conatu, atque induſtriâ partas exercetur: Et quia non ſine Phantaſiæ opificio ſpecies illę cuduntur, nec ſine labore excitantur; exerceri talis contemplatio ſine vi, ac defatigatione ob euocatos in caput halitus omnes vitales, ac cetera membra deſtituta, non poteſt: nequeunt autem diù permanere, quę violentiam habent: niſi tamen eâ ſublatâ (quo id pacto fieri poſſit, poſtea docebimus) eius loco amor ſuccedat, ad quē ſpontè veniant, quæ imperium, & violen-

Contēplatio duplex: acquiſita, & infuſa.

len-

lentiam ſpecies detrectabant. Altera verò, quæ prẹſtantior eſt, contemplatio, fit per ſpecies diuinitus nobis, vt Angelis ſolet, immiſſas, quæ cum Phantaſiâ, nullâ cognatione, aut neceſſariâ ſocietate iunguntur: quare illâ aliud agente, aut ſomno etiam conſopitâ, munus ſuum obire poſſunt ſine vllâ capitis, aut reliqui corporis defatigatione. Qui priori illo contemplationis genere vtuntur, ijs hoc euenire pronum, ac frequens eſt, vt ſenſuum officia penitùs deſerant, nec modò oculis, auribusque patentibus nihil ſentiant, verùm ne ſtyli quidem ſuffoſſione concitentur. Cuius rei ratio inde peti videtur poſſe, quia cum externæ ſenſuum facultates vim agendi nullam habeant, niſi de capite halitus opportunos per neruorum ductus accipiant; omnes autem eiuſmodi halitus in phantaſiæ attentiſſimè contemplantis ſubſidium abſumantur, deſtitui eâ contemplãte ſenſus oportet ſuo commeatu, ſine quo vigere, ac ſentire haud quaquam valent. Nonnullos etiam eâdem de cauſâ valde infirma ſequitur valetudo: fœminas prẹſertim, quibus plus otij ad contemplandum, minus tamen virium ſuppetit, ac firmitatis: nam capite omnem ad ſe calorem euocante, ſtomachum languere, atque inde cruditates, morborum omnium alimenta, progigni neceſſe eſt. Haud tamen proinde a contemplando abſtinent: imo e corporis detritu animantur magis, vt qui videant, eo pariete deiecto coram

Senſuum alienatio & corporis infirmitas a contemplatè acquiſitâ oritur.

coram

ram habituros quidquid tantum ardoris in sui desiderium etiam ſtãte illo tranſmiſerat. Illud quoque vſuuenire ſolet, vt quidam ex ijs toto contemplationis tempore in ſuauiſſimas lachrymas defluant; ſimul vt prę ingenti amore ſibi pectus incendi, atque amantium in morem vbi amatos vultus conſpexere, cor emolliri, ac teneréſcere experiantur. His forte non adeo mens occupata eſt, ſuique corporis oblita, vt ſocium, & laboris conſortem inuentę iucunditatis in partem non aduocet.

Contra accidit in infula.

Quibus verò poſterior contemplationis forma in vſu eſt, ijs contra accidit, vt altiſſima quantumuis contemplatio nec detrimenti aliquid, aut voluptatis corpori importet, nec mentem ab externi operis procuratione ſeducat. Quinimò quo altiùs aſſurgunt, eo ſolertiùs humana prouident, adminiſtrantque, vt qui propiùs ab oculis habeant ſupremum Dominum, cui in illâ rerum adminiſtratione obſequi, probarique maximè ſtudent. Huiuſmodi fuiſſe noſtrę ſalutis Auctorem Chriſtum, Theologi omnes aſſeuerant, quem quandiu inter mortales egit, nunquam mentis humanę oculos a beato ſue Diuinitatis intuitu, (quę pręſtantiſſima omnium contemplatio eſt) refixiſſe docent: neminem tamen interea accuratiùs humana adminiſtraſſe. Idem beatis in Cœlo hominibus euenturum certa fides eſt, qui ſcilicet, receptis corporibus, ſuos in vſus ſenſus dimit-

mittent, tametsi mentem beatissimâ Numinis contemplatione nunquam non occupatam sint habituri. Idem pariter nonnullis Sanctissimis Viris adhuc in terrâ peregrinantibus euenisse constat: Et quidem de Virgine Deiparâ Doctores confirmant omnes, quam volunt etiam in matris aluo, atque adeo in somnis sublimi contemplatione detentam. Theresia Virgo in suâ illâ, quam de rebus ab se gestis historiâ descripsit, id sibi contemplanti interdum accidisse refert, vt sola mens sine vllius corporeæ imaginis vsu, ac phantasię presidio diuina meditaretur. Quorum omnium causa vna est, quod rerum imaginibus vterétur diuinitus acceptis, non sensuum, nec phantasię ministerio paratis, adhibitisque. Inde Angelico ritu animus diuina tractaret sine corporis adiumento: quare nec fatigari corpus necesse erat: nec animum sua negotia gerenti corpori, dum contemplaretur deesse. Haud enim communem naturę vim, ac potentiam, sed eam, quam vulgò in scholis dicimus *Obedientialem* (ignoto veteribus vocabulo rem illis ignotam cogimur declarare) in huiusmodi contemplandi ratioñe animus impendit: proinde cunctas naturę vires corporeis ministerijs, quasi domesticos reditus domesticis vsibus, integras seruat. Hoc genus raró admodùm mortalibus datur; quibus tamen feliciter obtigit, nullo negotio illud Christi consilium impleuere; *Oportet semper orare, & non deficere.* Nullum enim defe-

Ex Suar. T. 6. 2. de Rel. l. 2. c. 16. vbi de vita beatâ, sed ratio etiam militatat prò cõtemplatione infinitâ.

Luc. 18. 1.

ctionis periculum, vbi defatigatio interuenit nulla: nec defatigatio timenda, vbi non fragile corpus, sed mens corruptioni, ac defatigationi minimè obnoxia ad opus educitur.

Orandi assiduitas incẽsæ caritatis fructus.

Potest tamen & reliquis corporearum imaginum subsidio contemplantibus magna orandi assiduitas sine defatigatione, ac defectione contingere: vbi scilicet in magnum diuinæ bonitatis, ac pulchritudinis amorem exarserint: quanquam & huc peruenisse, magnę defatigationis ac laboris negotium est. Qui enim feruidè amant, haud quaquam laborant in amatæ formæ cogitatione perpetuò versari: quandoquidem vis illis adhibenda non est, vt eius imaginẽ in mentẽ reuocent: nam spontè suâ subit, nec vnquam quantumuis pulsa, discedit: idcirco viris diuinâ caritate præferuidis non conatu opus fuit, amati Numinis, vt memoriam retinerent, sed potiùs vt tenaciter inhærentem abijcerent, si quando id conari ob infirmi capitis tutelam a moderatoribus iuberentur, vti iussum aliquando Aloysium Gonzagam in eius vitâ memorauimus. Tunc enim simul imperij vis illa exterior, quæ mentem aliò coegerat, recessit, mens ad consuetudinem, spontè suâ, ac nullo impellente, relabitur. Quocirca Numen perpetuò spectabant, vt præsens, nec ob vllam externæ administrationis curam mente dimittere cogebantur. Nec enim natura tam angustos sinus in mente nostrâ construxit, vt plura simul

com-

complecti non posset: imò, Philosopho teste, quoties duo ita se habeant, vt alterum referatur ad alterum, æquè necesse est ambo mentem nostram simul subire, atque in rerum naturâ simul esse: huiusmodi sunt Parens, ac natus, seruus ac dominus, atque alia id genus, quorum neutrum sine altero esse potest, aut cogitari. Atqui id proprium diuini amoris est, vt cuncta, quæ illi obuersentur, in Deum tanquam rerum omnium Auctorem referat, eique laudes, gratesque pro singularum pulchritudine, ac bonitate persoluat, nec rei aliquid moliatur nisi dilecti Numinis demerendi studio: quare quidquid mente agitat, quidquid aspicit, aut manu tractat, Dei conditoris admonitio est, illum ei in memoriam continuò reuocat, cuius causâ omnia vult, molitur, & cogitat: eoque semper quodammodo orat, vt qui mentem in Deum nunquam non eleuatam gerat. Atque id est, quod antea monebamus, posse acquisitam etiam contemplationem ope amoris eximij diutiùs permanere: tametsi hæc reuerâ non tam contemplatio, quàm perpetua diuinæ præsentiæ obseruatio suâ non carens iucunditate, dicatur. Habent autem Viri sancti præterea stata quædam tempora, quibus a negotijs feriati æternorum contemplationi largiùs, atque impensiùs indulgeant: ac tunc potissimùm libenter sibi permittunt illam, quam supra memorauimus, a sensibus auocationem, rerumque externarum, ac

procurationum immunitatem. Quantum autẽ inde voluptatis hauriant, argumento eſt, quòd cupidiſſimè ſeſe a reliquis voluptatibus abſtrahant, & negotijs expediant, vt in ſolitudinem ad contemplandum recipiant: cui ſtudio quàm diutiſſimè per otium licet operam nauant. Et quia ſolitudo illis Cœlum quodammodo aperit, ciuitas, ac tecta obtegunt; Inde Hieronymum audias dicentem; *Mihi oppidum carcer eſt, & ſolitudo Paradiſus.*

Antonius Abbas ſolidas noctes ad lucem vſque Diuina contemplabatur: & quandoquidem Cœlo interdum aperto, & vultu in orientem verſo pro veterum ritu orabat; vbi orto ſole eius oculi ferirentur, conqueri de eo ſolitus erat, quòd iuſto celeriùs remigraſſet, lucem ſuam oculos obcæcantem pro cœleſti, ac recreante ſuppoſiturus. Quod ſi interim contingat, vt ſæpè fit, Numen aut ſuperum aliquem in vota noſtra deſcendere, ſeque cœleſti lumine, ac formâ radiantem in conſpectum dare; nemo eſt qui poſſit affluentes ex eo aſpectu, ſeu alloquio, ſeu etiam, ſi detur, amplexu delicias enarrare. Tunc enim verò animus corporea omnia miniſteria ita deſerit, vt neque an in corpore ampliùs ſit, an extra corpus, ipſemet, ſui quoque nedum ceterarum rerum oblitus, agnoſcat, vt Paulo teſte didicimus. Ignatius Loyola ſocietatis Ieſu auctor, & parens ſeptem ipſos dies tantâ cum animi a corpore, ac ſenſibus alienatione cœleſtia contemplando extraxit, vt vitâ fun-

Sanctorum virorum cœleſtes deliciæ.

2. ad Cor. 12. 2.

functus a pluribus crederetur, elatusque iam fuerat, nisi astantes quidam e tenui adhuc residuo pectoris calore deprehendissent, animum haud e corpore abijsse, sed a reliquis membris ad amoris officia totum cum suis omnibus viribus in pręcordia conuenisse. Simul autem se sensibus reddidit, IESVM inclamare suauissimè cæpit, nec deinde aliud, nisi amantissimum dominum cogitare posse videbatur: quasi præ oculis, quòcunque illos intenderet, solem illum iustitiæ, quem inspexerat, circumferret. De Catharinâ senensi hoc pariter memoriæ proditum, quaternos illam aliquando dies veluti mortuam iacuisse: sibi autem ac sensibus restituram, rogatamque a Raymundo Capuano eius Moderatore, vt rerum, quas in eo mentis excessu viderat, aliquid enunciaret; primùm per dies multos collachrymasse, fletuque tacitè respondisse, aliud pro responso dare non posse, nisi lachrymas, & singultus infinitæ indices iucunditatis amissæ: ijs autem exhaustis, vnum illud dixisse, tantam rerum supernarum sibi magnitudinem, ac pulchritudinem ostensam, vt certò crederet, quascunque laudes illis in posterum tribueret, maledicta, atque execrationes sibi visum iri futuras: adeo siquidem arctam esse nostrorum vocabulorum vim, vt sine infinitâ laudis detractione rerum diuinarum infinitati significandæ accommodari non possint. Ad eum fortè modum (ita ego rem hanc interpre-

Rerum supernarum laudes maledicta Catharinæ videntur.

tor

tor) quo tametſi ruſticus quiſpiam, cui nihil prę-
ter ſua rura, ac mapalia notum, ſatis ſibi Romam
prædicari credat, ſi mapale illa omnium maxi-
mum nuncupetur: Viro tamen rerum humanarum
peritiori ſummum laus iſta probrum, & contume-
lia fuerit; ita noſtra vocabula pręclaras laudes
ſignificantia, quamuis nobis inopiæ noſtræ aſſue-
tis magnifica ſint, quia tamen vim ſignificandi
ad res iſtas anguſtiſſimas, quibus impoſita ſunt,
coarctatam habent, menti ad ſuperna admiſſæ ma-
ximè ſordida, atque indecora cenſentur, male-
dictis item proxima, contumelijſque. Quis igitur
enarrare valeat, quantis virgo illa beatiſſima deli-
cijs affluxerit, vbi ſe tantâ diuinitatis æſtimatione
imbutam a Chriſto coram apparente, atque an-
nulum digito inſerente electam vidit in ſponſam,
audijtque Cœlitum complures, qui vna cum Dei-
parâ aderant, feſtiuis vocibus gratulantes? Car-
nis coniugium, quo corpora more pecudum iun-
gimus, voluptatem habet, qualem decuit a re-
rum omnium Parente belluis impertiri, eiecta-
menta ſcilicet nuptialis conuiuij, quo Chriſtus
ſponſam animam excipit. At animæ ipſius cum
Ad Eph. 5. 31. Chriſto coniugium, cuius aliud corporeum, Paulo
teſte, imago eſt, & quaſi fictile ſimulacrum, tan-
to iucundius credendum, quanto veritas ſuæ præ-
ſtat imagini, quantoque ea, quæ Dominis appo-
nuntur, ijs potiora ſunt, quæ abijciuntur in ca-
nes. Quis rurſus voluptatem aliam explicuerit,
quan-

quando idem cœlestis sponsus cor eidem castissimæ Virgini rapuit, suo vt illud pectori insereret, suumque in eius locum suffecit, quò mutui amoris maximum quisque pignus haberet, ipsam amoris thecam, ac receptaculum? Quis denique aliam, atque aliam, quando illam amantissimus IESVS & legere, & characteres pingere, & latinè eloqui docuit, & sacrarum litterarum quæstiones eidem explicuit, & veterum Patrum historiam enarrauit, & cum illâ inambulans psalmos Dauidicos concinuit, & denique frequentissimè apparens quamplurima illi arcana, siue quæ in præsens, siue quę in futurum spectarent, familiarissimè, amicissimèque retexit? Non ego miror, nec forte miraculo esse cuiquam debet, a sanctissimis eiusmodi animis tanto igne flagrantibus corpora quoque sua in sublime interdum elata: experimento enim docemur, ignitam materiam ex alto ad ima delapsam, vbi ignis in viâ totam corripuit, præualuitque, sursum iterum flammâ rapiente, referri: quid igitur admirationis habeat, animum diuini amoris flammâ vndique comprehensum, corpus quoque suum Cœlum versùs, eius flammę locum, subuexisse?

Causa rapti in altũ corporis in mẽtis excessu.

Ex his liquidò constat gaudij huius immensa propemodum vbertas: non enim illud pectoris nostri natiua capacitas, cui, vt Paulus loquitur, *superabundat*, metitur, ac finit; verùm superni amoris ardor, qui vt naturales rerum ceterarum amo-

2. ad Cor. 7.4.

amores exuperat (quando enim naturalis amor vſque adeo exarſit, vt corpus hyberno coram gelu torreret, vt ſenſu, motuque illud exueret, vt flammæ impetu ſurſum attolleret?) ita gaudium parit ob dilecti Numinis præſentiam cunctis vitæ huius gaudijs longè præſtantius. Quare haud dubiè aſſeuerare fas eſt, ſi qua huic æuo felicitas eius anguſtijs accommodata contingat, eam certè ſummam in altiſſimâ Numinis, rerumque cœleſtium contemplatione reperiri. Vt enim in terris nullum vitę inſtitutum propiùs eſt a beatâ in Cœlo vitâ, quæ tota in aſpectu, complexuque Diuinitatis acquieſcit; ita nullum pariter vitæ genus æquè nos de cœleſti felicitate participat, atque illud, quod ſummo ſtudet Deum amore complecti, eiuſque pulchritudinem quantâ maximâ poteſt mentis intentione contemplari. Inde Apoſtolus vbi Teſſalonicenſes monuit, vt ſemper gauderent, continuò orandi aſſiduitatem, quaſi gaudij fontem, aperuit; *ſemper*, inquit, *gaudete, ſine intermiſſione orate*. Nec refert, vtrum per imagines corporeas contemplatio fiat, an ſine illis. His enim Deus opus non habet, niſi fortè vt nube quâdam, vel nebulâ ad ſeſe menti parciùs repręſentandum. Quam ob rem nihil eſt, cur viſa ſanctis quibuſdam Viris diuinitus oblata nobis abeſſe queramur, aut admodum cupiamus adeſſe: modò eorum feruidam caritatem, & contemplationem æmulemur, pari

Nulla vita iucundior, quàm quæ Deũ feruidè amat, & contemplatur.

1. ad Teſſ. 5. 17.

ſine

sine visis, atque externis eiusmodi imaginibus iucunditate, quin etiam, tanquam sine impedimentis, vberiore potiri possumus: vt sibi vsuuenisse aliquando Theresia Virgo in suâ ab se conscriptâ vitâ testatur. Illud tamen hìc fortasse cum vulgo vsurpabis; *Quis est hic, & laudabimus eum*: iamque animo concides, ratus nonnisi valde raro, & magnis ætatum interuallis tam sanctos Viros tam sublimi præditos contemplatione existere consueuisse: neque enim communia, & vulgaria esse posse, quæ communem, & vulgarem modum excedant. Audi Ioannem innumerabiles Christi martyres in tuæ spei fulcimentum labantis opponentem. *Posthæc*, inquit, *vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum Dei in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Quo in loco *Nemo igitur difficile*, inquit Cyprianus, *putet martyrem fieri, quando videat Martyrum Populum non posse numerari*. Quod si difficile putandum nequaquam est, pro Christo sanguinem fundere, eumque in summis, quandoque etiam flammarum cruciatibus; an difficile erit, pacatis rebus, nonnihil sudoris ad eius in nobis excitandam caritatem emittere? Si difficile non est Christi caritate flagrantem medijs ignibus sese tradere comburendum, an difficile erit ipsi diuinæ caritati, vim ignis mitiganti, sese tradere recreandum?

Ad sanctitatis culmen pertingere nō difficile.

Apoc. 7. 9.

Cypr. de exhort. mart. c. 11.

CAPVT DVODECIMVM.

Quibus artibus diuinæ caritatis ardor excitetur.

Vos vsus cœlestis iste ignis ad beatam huius temporis vitam cum fouendam, tum collustrandam præbeat, huc vsque declarauimus: reliquum est, vt quibus artibus is nobis excitari queat, breuiter exponamus. Tria sunt quæ nostrum aduersùs alios amorem plurimùm euocant: Primum est illorum amabilitas, alterum amor, quo nos prosequuntur, tertium beneficia, quibus afficiunt. Ex singulis in Deum relatis infinita huic igni excitando materia suppetet. Loca hæc tamen, in quibus ea materia quodammodo asseruatur, indicásse contenti erimus, a longiori expositione abstinentes, vt quisque norit, vnde sumere meditando queat, quantum cupiat, capiatque.

Tria amoris incitamenta: amabilitas, amor, beneficia.

Qualis sit Naturæ diuinæ amabilitas, ex eo scire licet, quod amor diuinus non cæcus est, vt profanus, sed *plenus oculis intus, & in circuitu*, quibus Deum quâquâuersum sese exhibentem, atque insinuantem aspiciat. Ad cetera diligenda igno-

De dei amabilitate.
Ex Apoc. 4. 8.

ignorantia nos ducit, ſapientia reuocat: ad Deum ſapientia ducit, reuocat ignorantia. Inde noſtræ cum hominibus amicitiæ vincula quo arctiùs aſtricta fuerint, hoc propiora periculo ſunt, ne frangantur: propinquitate ſcilicet labes illas aperiente, ſuæque magnitudini reſtituente, quas longinquitas ab oculis amotas imminuerat. Contra verò quo propiùs cum Deo, ac familiariùs, hoc libentiùs verſamur, propterea quòd ſemper magis, magiſque infinitam eius bonitatem agnoſcimus, diligimus, & firmâ nobis amicitiâ adiungere deſideramus. Quapropter Deus ipſe, qui ſibi intimus eſt, ac infinitæ ſuæ bonitati, atque amabilitati parem habet ſapientiam, ac notitiam, parem quoque, infinitum videlicet, habet amorem. Inde etiam fit, vt noſtræ voluntatis arbitrium tametſi tantâ gaudeat libertate, vt nullis, quandiu hìc degit, poſſit amoribus obligari, ad vnum tamen ſimul ac venerit diuinitatis conſpectum, illico det manus, ſeque ita in eius poteſtatem tradat, vt libertate amiſſâ non poſſit, quin oculos in infinitam illam pulchritudinem per omnem æternitatem ſemper intentos habeat, eandemque eo, quo maximo poteſt, proſequatur amore. Quam obrem, vt incolumem nobis Deus libertatem in vitâ, imò vitam ipſam ſeruaret; opus illi fuit, vt ſub rerum terrenarum caligine, ſiue vt Paulus loquitur ænigmate, immenſos ſuæ pulchritudinis radios obnuberet: *Non enim*, inquit,

1. ad Cor. 13. 12.
Exod. 33. 20.

quit, *videbit me homo, & viuet*. Hoc est, fieri nequaquam potest, vt mortalium quiſpiam diuinos meos vultus aſpiciat, quin continuò animus abruptis corporis vinculis in tantæ pulchritudinis amplexus, atque oſcula magno impetu ruat.

Deus induta humanitate hominibus amabilior.

Verùm tametſi Deus infinitè in ſe amabilis ſit, nobis tamen eo amabilior, quo humanior, vbi noſtram induit humanitatem, apparuit. Animorum magnetem haud inſcitè nonnulli dixere, propterea quòd lapis ille id ingenij habet, vt ferro indutus ferrum ad ſe vehementiùs trahat: haud aliter Deus noſtrâ indutus humanitate humani trahendi generis vim quodammodo auxit, geminauitque: eaque vis nunquam tam illuſtris prodijt, quàm cum ſeſe ille a nobis conſcensâ Cruce ſubduxit: quod ipſemet per ea verba prædixerat; *Et ego ſi exaltatus fuero a terrâ, omnia traham ad me ipſum*. Fuit enim illa quàm probroſa tam glorioſa diuinæ humanitatis (quæ probra illa hominum causà ſuſcepit) exaltatio: & quantum eâ re benignitatis oſtendit, tantundem noſtri amoris ad ſe, Parentem amantiſſimum, traxit. Teſtis Catholica Eccleſia, quæ non modò quàm plurimos ſupra veterum Iudæorum ſynagogam eximios Dei amatores progenuit; verùm vſque adeo in amore feruentes, vt ſi quæ Dei causâ patrarunt, terrenę pulchritudinis amore præſtitiſſent, apertæ damnarentur inſaniæ: quę facta diuinæ caritatis inſtinctu, ſummę ſanitatis argumenta ſint, & mentis e ſuâ fortè ſede, ſed ad

Io. 12, 32.

ſu-

ſupernas, emotę, traductæque. Huius tam feruidi amoris exempla toto hoc libro paſſim recitauimus, neque hìc repetere iuuat: nam infinita amabilitas iure ſibi ſingularem a nobis, atque vltra omnis exempli modum, amorem depoſcit: & ad hoc ſolùm ea memineris velim, vt quid non ſequi, ſed tranſilire te deceat, ediſcas.

Quod ſi ad tantæ amabilitatis, veluti ad ignis conſpectum, tui nondum frigoris contumacia regelatur, colliqueſcat, atque adeo inflammetur, neceſſe eſt, ſi ad diuinæ erga te caritatis incendium illam admoueas: quando nihil æquè ignem, atque ipſe ignis incendit. Si quis enim nos diligat, tametſi aliam, cur redametur, cauſam non exhibeat; eam ipſam dilectionem ſatis habere dignitatis cenſemus, noſtri æſtimatores eximij, cur mutuâ illum dilectione dignemur. Vt autem hanc Dei erga homines caritatem magis perſpectam habeas; perpende priùs, quantum nos Chriſtus ſolius humanæ voluntatis viribus dilexerit: Inde gradus fiet ad diuinæ caritatis ardorem meliùs intelligendum: Quo verò illud planiùs intelligas tria theologorum dogmata animo bene perſpecta, & comprehenſa habeas oportet: Primum eſt; plus gratiæ, vt theologi vocant, vni Chriſto a Deo collatum, quàm cunctis in vnum collectis Angelis, hominibuſque, hoc eſt, plus opum Filio, quàm in totam ſeruorum familiam, vti decuit, diſtributum. Alterum eſt; caritatem, quâ Deum diligi-

De Dei erga nos amore.

mus, & gratiam, ob quam ab eo diligimur, vel ab se minimè distingui, vel certè nunquam seiungi, semperque ad mensuram parem vtramque donari: Postremum; vnam esse caritatem, quâ Deum, & quâ Dei filios eius causâ diligimus. Hæc viris doctis clarissima sunt, rei proinde ceteris declarandæ, & magni instar luminis collustrandę peropportuna. Ex ijs enim illud efficitur, a Christo nostræ salutis auctore solâ hominis voluntate ardentiùs vnumquemque nostrum diligi, quàm cunctæ simul humanæ, atque Angelicæ mẽtes Deum vel in Cœlo diligant, vbi Deus præclarissimam sui speciem exhibet, eoque amor plurimùm feruet. Si enim Christus plus gratiæ præ ceteris Angelis, hominibusque in vnum collatis obtinuit, plus quoque caritatis cum aduersùs Deum, quę gratiæ par est, tũ aduersùs nos Dei filios, quos eâ, quâ Patrem, caritate complectitur, obtinuerit. Præterea sanctissimos quosdam viros accepimus, eâ aduersùs Deum caritate flagrasse, vt amoris vehementiâ tandem obierint: quod præsertim, vt antea diximus, de Virgine deiparâ, quam profectò aliud nullum lethi genus decuerat, scriptum legitur. Si igitur nostræ vindex salutis tanto maiore nos caritate dilexit, quàm sanctissimi quique hominum, Angelorumque, siue singuli, siue vniuersi diuinum Numen vel in Cœlo diligant; haud dubiè caritas tam incensa illum adhuc in terris viuentem

Christi vt hominis erga homines amor.

e me-

e medio sepiùs sustulisset, nisi amoris incendium, ne in corpus manaret, vt naturâ debuerat, intra animi claustra continuisset. Quæ cum mecum ipse meditor, sic aliquando, vt me ad rependendas vices extimulem, loqui soleo: Si tibi certò constaret, benignissimum IESVM adhuc in terris versantem tam vehementi erga te amoris flammâ correptum, vt eius ardore confectus, vitam amiserit; qui tibi tunc sensus forent aduersùs tantum, tamque amabilem amatorem? quo studio vices illi rependere litereris? quid non eius causâ audendum, quæ pericula non adeunda pro eius dignitate tuendà, censeres? Atqui hoc certum habeto; si animam solo tui amore, ac desiderio confectus amantissimus IESVS exhalasset, minùs longè illi deberes, quàm profectò nunc debeas, quando animi incendium, ne in corporis perniciem egrederetur, inhibuit: siquidem non modò inde amor non defuit, verùm quo minùs prodijt, hoc magis intus exuberauit, plenior suo tempore proditurus: nam & ne prodiret, amor fuit, qui seruare in hoc vitam maluit, vt infinitis excruciatam doloribus, parium documentis amorum, nostræ salutis pretium per summam ignominiam in Cruce profunderet. O ingentem caritatem! O planè, nisi de diuinà ageretur, incredibilem! Mirabar antea, vnde sacro tanta vis foret amori, vt perfectos Viros extra se propemodum raperet; iam contra miror quid

cau-

causæ sit, cur mortales omnes tantum Christi incendium non hauriat: cur tam ingens flammæ correptas sursum vel vnâ cum corpore, vel ab eo solutas, exemptasque mentes non efferat.

Christi vt dei erga homines amor. At, vt summus inter humanos amor hic fuerit, tanto diuinus in Christo fuit humano præstantior, quanto præstat humanitati diuinitas. Haud enim adiunctâ Deus ritu nostro vtitur caritate, sed ipse sua caritas est, vt inquit Ioannes: nec in eius naturâ, quemadmodum in nostrâ, amorem secernere ab amante licet: totus ipse amans amor est, & cum vndique infinitus sit amans, seque toto nos diligat, vtpotè partium expers, infinito diligit amore. Cum enim aliud nihil amare sit, nisi velle bonum, vt philosophis placet, Deus autem infinitum nobis velit, exhibeatque bonum, nempe se ipsum, infinito vtique amore nos diligit. Quia verò amor iste, qui Deus est, ab æterno tempore extitit, viguitque, ac suo semper functus est munere, vt ipsemet apud Ieremiam testatur per ea verba; *In caritate perpetuâ dilexi te;* amor, quo a Deo diligimur, non vnâ infinitate contentus est, sed infinitus in se ipso, infinitum bonum, infinitâ constantiâ nobis voluit, exhibuitque. Porrò non satis fuit amantissimo Numini suâ nos diligere voluntate, sed cunctas secum reliquorum hominum voluntates adiunxit, quò omnium nos amore diligeret. Scripsit enim cunctis mortalibus legem hanc,

Ep. pr. Io. 4. 9.

Matt. 25. 40.

hanc, vt suum vniuersi Fratrem (hoc nomine omnium Parens cunctos censeri voluit) non secus ac se ipsi diligerent, vt esurientem pascerent, sitientem potarent, ægrum inuiserent, nudum fouerent, peregrinum exciperent, mæstum solarentur, imperitum instruerent, quemlibet denique indigum, quâcunque re possent, iuuarent. Atque vt rem hanc commendatissimam omnes haberent, gratiam, quam in alios contulissent, redditurum se, veluti sibi collatam, recepit. *Amen dico vobis,* inquit, *quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mibi fecistis.* Quin vltra progressus, sempiternos quoque ignes ijs, qui legem hanc neglexerint; fratremque suum vel solo verbo violauerint, denunciauit. *Qui dixerit*, inquit, *Fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis*: perinde scilicet vt maiestatis infinitæ reus (siue quòd filijs maiestatem suam Pater impertiat, siue quòd filij iniuriam suam Parenti) infinitas pœnas dependet. Itaque veluti suam Deo debemus beneuolentiam, quam erga quemque nostrum vniuersi mortales præstant, vt quæ e diuinâ omnis voluntate promanat: mutuæque dilectionis legem non nisi magnâ cum gratiarum actione accipiemus, si intelligamus, diuinum quoddam illam esse diploma, quo studia mortalium, atque officia Deo debita, vnicuique nostrum transcribuntur, ac tanquam eius personæ exhibenda imperantur. *Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mibi fecistis.*

Mat. 25. 40.

Diuina ad nostram captandā beneuolentiā artificia.

Ex hâc tam ingenti Dei caritate extitere artes, quàmplurimæ, quibus nostras Deus captauit voluntates, cepitque permultas solâ, quod a Deo captarentur, notitiâ: quid enim ad amorem in nobis excitandum validius, quàm nosse rerum omnium Conditorem nostram artificijs aucupari beneuolentiam? Et quandoquidem Artificium in hâc re maximum est, ipsum prodere artificium, haud multum in ijs detegendis laborandum, cum apertissima in cunctis sacrarum litterarum locis occurrant. Primùm igitur (vt nonnulla cursim attingam) cum optimè Deus nosset, similitudinem magnum fore amoris illicium (insito enim amore sui, quisque diligit, quidquid de suo videt in altero) animum in nobis ad suæ formæ imaginem, ac similitudinem condidit: & quia corpore similes illi esse non potuimus, induit sibi ille corpus, seque nobis similem reddidit. Deinde primam, eandemque maximam legem, ac propemodum vnicam, cui ceteræ operam nauant, Dei dilectionem, constituit: quam etiam tanto studio commendauit, vt ei obtemperantibus sempiternam felicitatem, eam spernentibus sempiternam miseriam indixerit. Stricto, propè dixerim, gladio nostrum expugnare voluit amorem; aut amabis, inquiens, aut moriere. *At quid tibi sum ipse*, iuuat de tam amabili seueritate cum Augustino conqueri, *Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas a me; & nisi faciam, irascaris mi-*

L.p.conf.c. 5.

hi,

bi, & mineris ingentes miserias: paruane est ipsa miseria, si non amem te? Vtique parua non amãtibus, hoc est diuini amoris dulcedinem non expertis: propterea alij terrores inijciendi fuerant, vt vel inuiti dulce poculum haurire cogerentur, gratias acturi, cum perpotassent. Ad hæc cum vincula cognationis, eadem, & amoris esse soleant, non vno contentus, propioribus omnibus, patris, matrisque, & fratris, & filij, & sponsi sese nobiscum obstrinxit. Patrem sese nobis dedit, cum nos sibi natos progenuit, talemque patrem, vt præ se neminem hoc nomine vocari a nobis Matt.23.9.
decreuerit: *Patrem*, inquit, *nolite vocare vobis super terram: vnus est enim Pater vester, qui in Cælis est.* Matrem præstitit, plus etiam quàm maternam pollicitus curam, vbi per Esaiam verba illa suauissima protulit: *Numquid obliuisci potest mulier* Es.49.15.
infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, Ego tamen non obliuiscar tui. Fratrem simul, ac filium exhibuit, quando ijs repudiatis, qui vulgari viâ hoc se illi propinquitatis gradu coniunctos censebant; *Quicunque*, in- Matt.12.50.
quit, *fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, & Soror, & Mater est.* Denique non modò sponsum Ecclesiæ suæ sese compluribus sacrarum litterarum locis, professus est, verùm vsque adeo amantem, vt amores suos Salomoni, perdito ceteroqui, atque insano amatori, interpretandos commiserit: quæcunque enim ille de sponsâ suâ

in Canticis canticorum amatoriè concinuit, hæc aduersùs Ecclesiam, pias scilicet animas in eam collectas, Christi sponsi amores, ipsâ Ecclesiâ teste, significant. Vsus est autem sapientis insaniâ, vt sapientissimam illam *stultitiam*, per quam ei *placuit saluos facere credentes*, adumbraret.

Ex 1. ad Cor. 1. 21.

Maximum præ ceteris artificiũ, Panis Eucharisticus.

Neque hìc substitere Dei amantis ad nos demerendos artificia: nam eò adductus est, vt amatorium etiam ex medicato cibo componeret, quo sumpto, eò adigeremur, vt amare nos ipsi minimè possemus, nisi illum quoque amor nostri comprehenderet. Se scilicet in escam humano accomodatam palato tradidit: itaque sese nobis adiunxit, vt corpus vnum, cuius tamen ille caput esset, nos membra, efficeremur. Quis autem sese diligat sine capite? vel si capiti suo malè cupiat, aut agat, non continuò sibi quoque id ipsum agere censeatur? Hoc satis disertè ipse nos Christus edocuit; *Qui manducat*, inquit, *meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo*. Quod & luculentiùs, vbi Saulum ad se euocauit, exposuit. Insectabatur ille, mala tunc Beniamin lupi rapacis soboles, Ecclesiæ nascentis exordia, spe fretus, posse in cunabulis adhuc teneram elidi: cumque Damascum peteret, *vt si quos inuenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem*; Christus suo periculo occurrens, illum ingenti, quo radiabat, fulgore perterritum equo præcipitem deiecit, dein-

Io. 6. 57.

Act. 9.

de

de querulâ hâc potiùs, quàm minaci voce compellat; *Saule, Saule quid me persequeris?* Verba ista diligenter obserua: Non dixit, quid discipulos meos, aut quid seruos, aut amicos, siue etiam fratres, aut filios meos, sed quid me ipsum, hoc est, mea membra (quorum offensas capitis officium est, lamentari) persequeris? Vt igitur, Christo teste, haud quaquam licuit Saulo ipsius Christi membra sine capite odisse; ita nec nobis nos ipsos, qui Christi membra sumus, sine Christo capite amare licebit. Proinde amator noster admirabilem inijt modum Eucharisticæ potissimùm, vt ait Chrisostomus, frugis ope, quo prauum nostri amorem in se ipsum, verè in bonam frugem, conuerteret, nosque cogeret, vel ipsum amare, si nos amemus; vel si ipsum oderimus, nos odisse. O miros diuinæ caritatis ad nostra pectora expugnanda conatus! At o magis miram nostræ ad eos repellendos contumaciæ duritiem! Quis non miretur, pannosum homuncionem tanti Principis amicitiam tot artibus quęsitam, recusantem? Quis eius percipere dementiam queat, qui os blandienti catulo pronus exhibeat, blandituro Numini terga vertat? Hom. 45. in Io.

Tertium amoris incitamentum, idque nobis paupereulis, cupidisque potissimum, Beneficia sunt, quæ tam multa, tam grandia de manibus amantissimi Parentis accepimus, vt singula iustum sibi volumen deposcerent, vniuersa nullis De diuinis erga nos beneficijs.

coer-

coerceri voluminibus possent. Quædam duntaxat cursim, ac generatim de ijs dicemus, vnde diuinus in ijs latens prodeat amor, & noster ad diuini suscitetur amplexum. Tria maximè sunt, quæ quodlibet beneficium commendant, ac magnum efficiunt. Primum est, ipsa rei, quæ nomen sustinet beneficij magnitudo, alterum datoris, tertium amoris, quo datur, magnitudo. Beneficium, quod a Deo nobis tribuitur, tantum est, quantum Mundus hìc vniuersus, & quâ spectabilis est, & quâ maior, ac melior oculos latet. Ibi enim innumerabilia habemus, quibus vita, vsque ad delicias instruitur: horum autem quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, singula vitæ ipsius beneficium æquant: quæ verò ad delicias excedunt, vitam etiam apud superos beatam, monstrando, ac ducendo, donant: modò illorum ductum sequi velimus, non ea retinere: fluxa enim bona sunt, & fluminum instar mare sectantes docent, mergunt verò retenta. Atque hæc quidem externa: nam si præterea te ipse inspicias, quot membra corporis habes, totidem tam grandia Numinis beneficia tenes, vt ne cum regno quidem vnum ex ijs tibi permutari, nisi potissimum beneficium, mentem, amiseris, sustineres. Tanti denique vnumquodque est, vt eius iactura totius mundi pretio redimi non queat. Fac te oculos, aut nares, aut linguam amisisse; quo pretio reparabis? Quid autem animus? quem

Eorum magnitudo.

quem non rectè minorem mundum, meâ quidem sententiâ, seu microcosmum philosophi dixere, quando mundus hic, quem maiorem dicimus, illum non explet. Hunc Deus suâ decorauit imagine: toti huic aspectabili mundo tanquam Numen præfecit, cui elementa vectigal penderent, cui animantia viuerent, cui cœlestes orbes vnâ cum sole, ac lunâ, ceterisque sideribus decurrerent, ac circumeundo cuncta vitæ præsidia ministrarent. Hunc in amicum, in filium, in æterni regni heredem cooptauit. Hunc suso sanguine e sempiternâ morte restituit: eodem aluit, eodemque ita sibi adiunxit, vt transfuso per eum spiritu in suæ consortium naturæ prouexerit. Denique tantum illi dono dedit, quantum habuit, quandoquidem totum sese ipse dedit habentem.

Hactenus dona: Horum autem omnium dator Deus est, qui suæ dignitatis magnitudine dona quæcunque vel ab se tenuissima, in immensum amplificat. Si Rex dono tibi flosculum deferat; nonne tanto magis gratus, quàm a Rustico accipias, quanto Regis fastigium supra Rustici humilitatem attollitur? Deus verò, qui olim dixerat, *Cœlum mihi sedes est, terra autem*, vtique cum suis Regibus, ac populis, *scabellum pedum meorum*, non modò dono dedit flosculos omnes, quos hactenus terra tulit, suis quoque manibus, ad hoc vt nobis munus exhiberet, elaboratos; verùm etiam fructus vniuersos, animantia, elementa, Cœlum, Magnitudo datoris.

fide

Deut. 4. 19. sidera, *quæ Deus*, vt inquit Moyses, *creauit in ministerium cunctis gentibus*, imò Angelos ipsos cœlestis Regiæ principes, *Qui omnes*, Paulo teste, *sunt administratorij spiritus in ministerium missi pro his, qui hereditatem capiunt salutis*, ac denique seipsum, qui cum non haberet, quid vltra daret, se quoque in tantâ donorum effusione protulit, profuditque. Quàm gratum igitur animum tanta, tam immensa dona ab infinitæ dignitatis datore profecta a nobis exigent, & iure, meritoque expectabunt?

Amoris magnitudo. Ad extremum Amor, qui dono cuique veluti spiritus vitalis adiungitur, sine quo frigent, ac pereunt beneficia, & sæpè in damna, quasi cadauera, computrescunt; proinde primum donum Theologis nostris nuncupatur, vnde nimirum cetera enascuntur, animantur, & vigent; is, inquam, amor, quo Deus sua contulit dona, diuinus ipse spiritus est, qui magnitudine suâ datorem æquat, datumque potissimùm, (quæ duo vnâ cum diuino spiritu, siue Amore in vnam Diuinitatem conueniunt) Eandemque magnitudinem suam reliquis suis muneribus pro cuiusque captu dispensat, infinito scilicet amore cuncta distribuens: quare pro singulis donis infinitum deberemus amorem (quid autem pro vniuersis?) nisi nostra debitum condonaret, seu potiùs remitteret paupertas. Si enim non possumus quod debemus, debemus certè quod possumus, atque il-

lud saltem ęquissimum exequi præceptum; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tuâ*: quod tunc satis impletur, vbi reuocato a rebus ceteris amore, quidquid siue intelligentiâ, siue voluntate, siue reliquis animi viribus aggredimur, totum e diuini amoris imperio, nec aliâ, quàm Deo gratificandi, mente, procedat. Iniquum est autem, infinitis nominibus obæratos ex eo amore nos omnibus erogare, quem si totum Deo creditori tradamus, ne minimum quidem nomen delere possimus. Luc 10.27.

Hæc sunt potissima nostri aduersùs Deum amoris inuitamēta; infinita amabilitas, infinitus amor, infinita beneficentia. Si quis tam ingenti flammâ nō incitetur, eum putauerim, vel illam nunquā sibi seriç meditationis ope admouisse, vel sensum, si admouerit, præuijs impuri ignis vstionibus hebetasse.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

Totius operis epilogus, & confirmatio.

Eruenimus iam ad nostri itineris finem: iuuat nunc illud, conuerso vultu, oculis remetiri, vt exactos labores euasio consoletur. Vidimus perfectæ felicitati, Primi libri summariū.

ti, vitæque beatæ omnibus suis numeris absolutæ, locum hìc esse non posse, vbi vix miseræ vitæ locus relinquitur. Vidimus imperfectam felicitatem, & vitæ angustijs accommodatam, malè inter spinas diuitiarum locari, peiùs inter potentiæ tela, Potentibus ipsis, non secus, atque alijs formidanda: nec præterea Potentium famulos solo eius fortunæ aspectu beari posse, cuius vsu miseros Dominos contemplentur. Vidimus nec in honore, vel famâ posse constitui, quæ aliena res est, & vt fortunato sceleri blandiri solita, sæpiùs infamat, quos colit. Nec in pudendâ nobis, ac pœnitendâ corporis voluptate, quæ vt Brutorum felicitas est, ita hominum infelix ad Bruta deiectio. Nec in humanâ sapientiâ, vel virtute, nostris viribus comparatâ, cum illa nihil possit, nisi nostram nobis aperire miseriam, vt apertasuas exerat vires; ista occultare alijs, vt clausa vehementiùs vrat. Humana enim virtus, sine peculiari Numinis auxilio parta, vt non vitia, ita nec vitiorum comites miserias tollit, sed tegit. Nec denique in rebus hisce vniuersis, quarum complexu Salomon, in quem singulæ suas comportarunt ærumnas, vel mærore contabuit, vel certè tanto cum mærore vixit, vt mortem vitæ tristissimæ præoptauerit,

Summariũ secundi.

Compescendas proinde rerum istarum statuimus cupiditates, quæ instar rabidę pręgnantium famis, multum torquent ieiunę, ampliùs torquent

exa-

exaturatæ, quia pessimis cibis morbum, & morbosam famem exasperant, eamque ad acriùs mordendum irritant. Suum omnibus & priuatum, & commune remedium adhibuimus, polliciti, non interea differendam esse vitæ, quam quęrimus, iucunditatem, verùm stipendij ad modum quotidiani paulatim pugnantibus dandam, plenissimam, vbi fuerit debellatum, obuenturam. Similis enim cum suis pugnanti cupiditatibus voluptas accidit, ac de ferarum venatu percipitur: has nimirum pariter, atque illas ante primi Parentis culpam sub nostrâ potestate habuimus, quare vtrasque, vt rebelles, domuisse, pari nos afficit voluptate. Enimuero quale gaudium non erit, intueri se e iugo cupiditatum ereptum, tam sui amore vacuum, quàm timore aliorum, vtcunque omni armorum genere circumstrepentium? Qualis mentis tranquillitas, mortis minas non modò ridere, verùm etiã in spei argumentũ cupidè accipere? sui corporis doloribus,ac periculis, tanquam infensi hostis cruciamentis, atque exitio gratulari? in eculeo, in igne cantare, & cantu insultare tortoribus, omnemque tyrannorum potentiam suâ constantiâ hebetare? Cibos, & potus paulò post excrementa futuros, eâ libertate corpori, quâ stercora arboribus, curare? sordidis voluptatibus maiori cum voluptate carere? non irę impetu abstrahi, non inuidiæ morsibus laniari, non vento ambitionis, aut auræ popularis ludibrium quaquauersum leuissimè circumferri?

 Non

Non ſecus denique terrena, atque humana, quàm humilia, ac lutea ſublimi animo deſpicari, vnoque vultu fortunæ vices, tanquam puerorum aleas, ac luſus vel benè, vel male cadant, cernere, ac præterire?

Tertij libri ſynopſis.

Longè tamen maius oblectamentum ineſſe animo vidimus, vbi a ſuis morbis explicitus omnium ſe virtutum floribus, atque honeſtamentis exornet: nempe vbi ita iuſtitiâ niteat, vt a ſummis ſe honorum ſedibus expeti cernat, nec illas occupet vnquam, niſi fortè vt iniquitati præoccupet: ita prudentiâ polleat, vt in magnis reipublicæ negotijs adminiſtrandis more diuino ſummam attentionem ſummâ cum tranquillitate coniungat: ita fortitudinis miraculo circumſpectetur, vt circumſpectantium plauſus fortiùs reijciat: ita temperantiâ, comitate, pudore, modeſtiâ, liberalitate, ceterâque morum compoſitione a bonis omnibus laudetur, vt a malis (quod æquè glorioſum) improbari, pari cum gaudio ſe ſentiat. Vbi certiſſimâ illi fide conſtet, ſibi in Dei præpotentis filium eiuſque ſempiterni regni heredem, & conſortem adoptato, vt hæc iura adeat, præter ſuam aſſenſionem, expectandum nihil. Vbi ſpe diuinis fultâ promiſſis intelligat, ſe in eiuſdem regni poſſeſſionem paulò poſt venturum, nec morte illam amittēdam fore, ſed adeundam. Vbi denique ardentiſſimâ Dei caritate iam teneat, obuelatum licèt, Bonum illud immenſum,

atque infinitum, cuius contemplatione, cœlestis ſapientiæ lumine perfusâ, terrenarum rerum deſideria extinguat, ac perfectiſſimo cum diuinâ voluntate conſenſu, nihil malit, quàm quæ Deo auctore contingant: cuncta non ſecus ad ſuam, atque ad diuinam voluntatem fluant, & quæ videntur aduerſa vt adiumentum ad beatam in Cœlo vitam interpretatur, ita ſolatium ad præſentem accipiat. Si Vir eiuſmodi tam compoſitus, tantis virtutibus exornatus, tantâ rerum ſupernarum opinione, fiduciâ, atque amore imbutus, ſe nobis in amicitiam, & familiaritatem adiungeret; vtique longè iucundiſſimum ex eius conſuetudine animi noſtri fructum caperemus: quanto igitur iucundius erit, virum hunc me ipſum mihi adeſſe, cui bona illa non tanquam aliena ſolo amicitiæ iure participare, ſed tanquam mea pleno dominatu poſſidere contingat?

O ſi mortalibus in hoc æuo degentibus diuinitus obueniret, vt inſtitutam a Chriſto abſolutiſſimæ reipublicæ formam pro ſe quiſque aſſequi conaretur; Si nimirum Eccleſiæ vniuerſæ Magnus aliquis, exempli causâ, præeſſet Gregorius, ſi Romano Imperio Henricus, Gallico Ludouicus, Hiſpanico Ferdinandus, Eduardus Brittannico, Venceslaus, Caſimirus, Stephanus, illos dico, quos Eccleſia Romana Sanctorum faſtis adſcripſit, in ſua quiſque regna rediret: Si deinde ſingularium vrbium Eccleſias regerent, Cyprianus, Ambroſius,

Reip. à Chriſto inſtitutæ forma pulcherrima.

ſius, Auguſtinus, Chriſoſtomus, Baſilius, Epiphanius, Hilarius; Si e populis ſubiectis ſinguli morum integritate referrent, quem ſingulis hominum claſſibus Numinis prouidentiâ elaborauit exemplar: Si Clerici Hieronimum exprimerent, ſi ſuos Monachi, ceterique religioſis votis obſtricti Parentes, atque Auctores imitarentur: Si Coniuges Henricum, aut Cunegundam, Viduę Franciſcam Romanam, Virgines Agnetem, Doctores Thomam, aut Bonauenturam, Diſcipuli Aloyſium Gonzagam, Mauritium Milites, Ioſephum Magnę, Virginis ſponſum opifices, Ruſtici Iſidorum, vniuerſi denique deſignatam ſibi viuendi formam induerent; itaque eam Chriſti Eccleſiam nunc haberemus, qualem Apoſtoli reliquere omni virtutum genere florentiſſimam; quantâ pace, ac tranquillitate humana reſpublica conquieſceret? quanta ſocietatis coniunctio? quanta ex coniunctione affluentia, decus, iucunditas? Diceres militantem Eccleſiam, quaſi debellatum cum inferis eſſet, armis poſitis epinicia meditari, ac futurum in Cœlo triumphum adornare, atque inſtituere. An non ingens lætitia tunc erat, ac Cœleſtis adumbratio triumphi, quando in exordio naſcentis Eccleſiæ tanta erat mutua Chriſtianorum caritas, vt Lucas
Act. 4. 32. verè dicere potuerit; *Multitudinis autem credentiũ erat cor vnum, & anima vna*: nec intra ſterilis beneuolentiæ fines caritas detinebatur, ſed in omnia beneficentię munera procedebat. *Non enim*
in-

inquit, *quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Nec quisquam egens erat inter illos: quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Tanta deinde caritas aduersùs Deum, vt quisque diuini Spiritus igne succensus non modò sua omnia libenti animo largiretur, verùm & se ipsum in suæ fidei testimonium cunctis tormentorum generibus obiectaret. Tanta denique vitæ, morumque sanctimonia, vt non alio tunc Christianæ fidei cultores, quàm Sanctorum vocabulo, vti ex Pauli constat epistolis, nuncuparentur. O tempora beata, o Seculum verè aureum, Seculum pacis, Seculum caritatis, quo *Habitabat lupus cum agno, & pardus cum hędo accubabat, & vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabat eos. Vitulus, & Vrsus pascebantur simul, simulque catuli eorum requiescebant, & leo, quasi bos, comedebat paleas. Et pueri, recènsque nati aspides, ac regulos impunè, fidenterque tractabant.* Ferocissimi nempe olim, ac rapacissimi quique, & qui pestiferos angues pręstiterant, Christianam induti modestiam summâ pace inter se, & cum simplicibus, & pauperculis versabantur: neque hi illos formidabant, imò eorum rectores, ac duces erant, & domo, & victu, & corde propemodum, atque animâ communi (vt Lucas historicus memorata Vatis pro-
missa

Ad Rom. 1. 7. & 8. 28. & alibi sæpissimè.

Is. 34.

Act. 4. 32.

missa reddidit) mirâ vnanimitate, & concordiâ victitabant.

Prisca religio nunc maximè in religiosis claustris efflorescit.

Verùm, quæ Dei summa benignitas est, non ad antiqua tempora redeundum, vt hæc sanctimonia, comesque animi tranquillitas inueniatur. Extat adhuc, vigetque nunc maximè, atque efflorescit prisca Religio, tametsi magnam partem religiosis claustris ad tutelam contenta. Testis ipse sum, meęque fidelitatis testem appello Deum, tantam me inuenisse morum integritatem cum primùm in Societatem IESV cooptatus tyrocinij domum intraui, vt mihi viderer in nascentis Ecclesię primordia redijsse. Quisque de suâ religiosâ familiâ paria fortè, & maiora narrare poterit; Ego, quæ de meâ, omnium ceteroqui minimâ, expertus sum, narro. Nihil in eâ vidi, quod veterem non redoleret religionem. Summa ibi voluntatum in Dei amorem consensio, summa cuique in alterum beneuolentia, & vultu, & verbis, & rebus ipsis demonstrata: concordia proinde summa, nullumque, nisi quod concordiam ipsam firmaret, certamen, singuli enim alijs deterrima occupare, lectissima obtrudere decertabant. Eadem domus, eadem mensa, idem victus, cultusque, eademque omnibus viuendi forma, Christi nimirum, quem pro se quisque induere conabatur. Vnum denique cunctis erat totâ die negotium, sui animi in Dei auctoris laudem per omnia virtutum genera exercitatio:

Soc. Iesu tyrocinium diuino spiritu plenũ.

Quod

Quod vt planè perſpicias, placet ordinem, quem ad id perficiendum ſeruabamus, exponere, vnde ſimul intelliges, religioſis clauſtris non aditum delicijs, & conſolationibus intercludi, ſed exitum, omnemque noſtræ vitæ aſperitatem arma eſſe ad interioris pacis cuſtodiam in confinijs diſpoſita.

Summo mane poſt debitam corporis quietem vnus ex Fratribus aderat, qui *Deo gratias* altâ voce pronuncians, ſomnos in Dei laudes rumpendos commonebat. Nobis verò eveſtigio ſurgentibus prima cogitatio in Deum, vt a Magiſtro docebamur, vox prima in eundem, hymno aliquo, vel prece fusâ, quę tempus induendi totum teneret, porrigebatur. Inde matutina rerum cœleſtium contemplatio in horæ ſpatium producta, quam non nulla ſequebatur eorum, quæ intellecta, vel propoſita erant, recognitio, vt iterum recuſa altiùs memoriæ imprimerentur. Meditationem excipiebat Sacrum, cui omnes intererant, & feſtis etiam diebus ſacrâ mensâ, Magiſtro operante, communicabamur: Sacro ſuccedebat publica ad pietatem adhortatio, additâ breui inter nos de auditis collatione, quâ abſolutâ, humile aliquod, atque operoſum aggrediebamur miniſterium corpori, animoque profuturum. Accedebat pij codicis lectio, ſuccedebatque ad ſemihoram inambulatio, quæ ſumptum e codice mentis nutrimentum digereret, & prandium mox ſecutu-

Eiuſdem Tyrocinij exercitationes.

rum opsonaret; præmissâ deinde conscientiæ discussione ad prandium vocabamur, lectione sacrâ æquè menti & ipsum conditum, ac palato dilutum, vt quæ animum sensui, sensum cibis auferret. Nouissima ante meridianas horas collocutio ad aliquod animi laxamentum instituta claudebat, cui tamen argumentum nullum, nisi de diuinis rebus supponebatur. Reliquum diei alia eiusdem generis pietatis officia vsque ad somnum serie non interruptâ occupabant. Aderant quoque statis temporibus, & publicæ, & priuatæ ad corporis, animique impetus frangendos castigationes: admota lateribus cilicia, vel aculeatæ catenulæ: adhibita quandoque ad sanguinem vsque flagella: ieiunium vel commune, & consuetum, vel solo pane, & aquâ contentum: publica in Triclinio culparum exprobratio: data discumbentium pedibus oscula, aut captus ad eorum pedes catulorum instar cibus; stipis in attritâ, ac sordidâ veste per frequentissima Vrbis Fora corrogatio, aut per eadem actus asellus, aut eius in stabulo curatio, aut susceptæ aliquando in dissita loca peregrinationes, & pedibus, & quęsitâ viritim stipe obeundæ, aut denique alia eiusmodi cupiditatibus coercendis aptè excogitata supplicia.

Piæ seueritatis iucunditas.

In hâc tamen tantâ vitæ seueritate ea erat nostrę mentis iucunditas, vt nullâ magis tentatione premeremur, quàm risus, & effusæ vltra modestiæ fines lætitiæ: tametsi non omnis risus, sed is duntaxat,

taxat, qui modeſtiam ſolueret, proſcriberetur. Hortabatur enim nos ſæpè ad alacritatem tyronum Magiſter, illud inculcans tam eſſe hanc quouis in prælio militantibus neceſſariam, quàm arma, quæ ſine alacritate non valent: quare & vultu hilari, & verbis ſuo ſale conditis ad eam ſubinde prouocabat. Nonnunquam deambulatum bini, vel terni in proximum ſuburbanum mittebamur, vt mens a parietum clauſtris laxata liberiùs erigeretur ad Supera. Quocirca tunc ſermonis materia minimè diuerſa, ſed promptiùs de rebus cœleſtibus, quaſi in conſpectu poſitis, loquebamur. Id ſolum in ſuburbano permittebatur, vt vel eburneis globulis ſuper menſam, vel ligneis in ſolo luderemus, hoc vno vincentibus præmio, vt qui victus eſſet, genibus nixus fauſta Victori precaretur, & dimiſſo certamine ſeſe imparem declararet. Erat etiam & canendi facultas, non tamen niſi laudes diuinas, quas nonnulli ſuauiſſimis vocibus modulantes ſummæ erant ceteris voluptati, vt quę cœleſtia cantica ſuauitate monſtrarent, argumento referrent. Colloquia autem tunc diutiùs trahebantur, ſed eorum, quibus ingenium fœſtiuius, eutrapelia (quæ omnis probitatis condimentum eſt) ita ſermonis longitudinem commendabat, vt vltra eius fines deſiderio producto tædium, ac ſatietatem arceret. Quidquid etiam e matutinâ vel contemplatione, vel lectione potiſſimùm ſepoſuerant, ſinguli afferebant in

medium, vt, communicatis fructibus, quisque vniuersorum lucris ditesceret, ac frueretur. Ridenti ore conuentum ineuntes inter nos salutabamus, quò mutui conspectus gaudium, mutuum significaret amorem: eundemque in ceteris rebus habitum oris idem mentis habitus exhibebat, præstabatque: nec vnquam hilaritas ab ore cessabat; nisi quando silentio indicto sanctis commentationibus, alijsque precibus tota reuocaretur ad animum. Rem autem nullam aggrediebamur, quam preces non dedicarent: nulla sine precibus ibat, nulla pariter sine illis exibat. Quæ vitæ simplicitas, atque innocentia mirum quantum nobis, vtcunque vulgaria, cōdiret oblectamenta, & in his ipsis capiendis intrepidos, ac securos redderet, vt qui paratam, si quid eorum deesset, in amore paupertatis oblectamenti omnis vicem haberemus: clausam enim in illâ, quasi sub paupere, ac discisso velamento, sempiternæ voluptatis spem iucundissimè tenebamus.

Viri principes a Christi pauperibus mendicāt solatia.

Quoties vidimus Principes viros, & præsertim Ecclesie Romanæ Purpuratos, dimissâ famulorum turbâ, priuato cultu sese in ædes nostras, aut rura recepisse, item nostræ accubuisse mensæ, atque in omnes lusus, ac pias animi relaxationes nobiscum descendisse: & quidem tam lætos, nullum vt se in omni vitâ lætiorem duxisse diem faterentur. Quę res iucunditatem nobis augebat, cogitantibus, non Principem conuiuam, sed no-

ſtra in noſtris conuiuijs mendicantem. Illi ſępè nobis narrabant liberioris vitę pericula, nos illis religioſę ſecuritatem: vtraque narratio vtriſque iucunda: nobis, quaſi ambulantibus in conſpectu maris; illis, quaſi nauigantibus in conſpectu terrę (quod vtrunque eſſe ſolet perquàm iucundum) Erant enim eccleſiaſtico cultu nobis propinqui nec difficile videbatur, acriùs ingruente procellâ, ad nos, vel ad noſtros mores tranſire. Illis leuamentum erat, poſitâ perſonæ grauitate priuatim nobiſcum agere, quod & raro, nec plenè vnquam euenire poterat; nobis autem ea erat quotidiana vitæ conſuetudo, cuius pretium a cupido, & egeno Principe docebamur. Denique locupletiſſimi nobis illi teſtes, imò & paradigmata erant eius, quod olim ab Auguſtino didicimus, documenti: *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te.* Conf. l. 1. 11. Exponebant enim interdum ſuæ anteactæ vitæ ſeriem, & quo pacto quàm multos dignitatis gradus optauerant, totidem aſſecuti contempſerant, quippe nec ſe in ijs inueniſſe quietem, quam ſperauerant, nec ſperare inuenturos in poſterum ſuo, alienoque vſu iam docti aſſeuerabant. Cui ſermoni illud a Magiſtro ſubiectum aliquando memini, haud eſſe culpandos gradus ſi quietem non darent, ad quam non dandam, ſed ſubeundam ſunt inſtituti: tunc demum daturi, quando de cunctis Dignitatis gradibus Cœli potiundi gratia

cal-

calcatis, ſcalæ ad ſempiternam quietem efficerentur.

Prodigi Adoleſcētis ad paternā domum reuocatio.

Vides igitur, Adoleſcens, qui tam præceps per tam abrupta vitę huius felicitatem hactenus conquiſieras, quàm deuius, quàm perditus aberraſti. Putaſti, ſi Dei parentis domum, ac diſciplinam deſereres, te melius aliquid adepturum: proinde procul ab eo mentis diſſenſione, ac morum diſſimilitudine abijſti: ſubſtantiam vniuerſam, ſiue animi, corporiſque vires ab optimo Parente acceptas in eius dedecus profudiſti, atque vndique voluptatibus comparatis, tua, teque ipſum in tam infelici negotiatione impendiſti. Quid, quęſo te, iam prę manibus habes? quid tantis dignum ſumptibus tenes? ſcilicet, *Confregiſti iugum, rupiſti vincula, dixiſti non ſeruiam*, eoque tuam te libertatem lucratum, & cum libertate te ipſum putares: ſed o quàm infeliciter te fraudatum vides, nam pro ſuaui Chriſti iugo, diabolicum ſubijſti, & qui Parenti Deo ſeruire filius recuſaueras, porcorum gregi, ſeu ſpurciſſimis libidinibus tuis diaboli mancipium cogeris famulari. Denique quod miſerrimum eſt, ſuauiſſimos diuinæ ſeruitutis fructus, & mercedem amiſiſti, vt de ſiliquis, quas porci manducabant, impleri poſſes, nec potuiſti. Haud enim alia e ſui corporis ſaturitate voluptas ad animum venit, quàm quæ ad paſtorem e ſui gregis paſtione, de quâ illi nonniſi aſſiduus labor, ac ſollicitudo deuoranda

Ier. 2. 20.

relin-

relinquitur. Perpende igitur quæcunque hactenus memorauimus cum de affluentiâ eorum, qui Deo famulantur, tum de eorum, qui ab eius famulatu recesserunt, inopiâ: ac tu quoque in te reuersus, qui cupiditate thraente in impurissimum Suem abieras, verba illa in tuum vsum composita suspirando recita. *Quanti mercenarij in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo. Surgam, & ibo ad Patrem meum, & dicam illi; Pater peccaui in Cœlum, & coram te; iam non sum dignus vocari filius tuus, sed fac me sicut vnũ de mercenarijs tuis.* Mihi crede, imò Christo hâc te imagine inuitanti; Vix te redeuntem amantissimus Parens longè prospiciet, cum cœlestibus obuius auxilijs, quasi protentis manibus tibi sinum aperiet, supplici ad collum cadet, ac veniam rogaturum interpellabit, præterita cupidus oblitterari: amplexabitur, osculabitur, pristinæ beneuolentiæ, dignitati, hereditati restituet, tantâque lętitiâ exultabit, vt Cœlites omnes sit ad publicam gratulationem celebrandam conuocaturus, iuxta ac si non te, sed se ipsum, quem tui pretium dederat, recuperasset, seque Parentem in restituto filio restituisset. O te felicem, si talia inuitamenta non deseras: Inuenies in domo paternâ, qui hactenus fame perieras, epulas illas, deliciasque, quas ęquè mendax, ac mendicus Satanas promiserat, ijsque & presentem vitam summâ cum voluptate reficies, & (quæ potissima Luc. 15. 17.

volup-

voluptatis pars erit.) in earum ſalubritate certiſſimum æternæ ſalutis, ſemperque manſuræ voluptatis pignus accipies.

LAVS DEO, DEIPARÆQVE SEMPER VIRGINI SINE LABE CONCEPTÆ.

INDEX
RERVM NOTABILIVM

Aduerte, Lector, Indicem hunc esse rerum, quàm verborum locupletiorem; proinde si quid sub vno vocabulo non occurrat, quære sub alio synonimo, & facilè inuenies.

A

B

Scien-

T.

V.

ER-

Pag.	verse.	Errata	Corrige
37.	4.	*occurrunt*	*occurrant*
45.	23.	*prosequi*	*persequi*
53.	9.	*ti. propositum*	*ti propositum,*
53.	15.	*quæso.*	*, quæso,*
54.	6.	*se de ipsi*	*se ipsi de*
82.	11.	*affigendo*	*affingendo*
94.	19.	*calumniatur*	*calumniantur*
99.	15.	*vnusquispiam*	*vnus quispiam*
107.	28.	*arbitrio*	*arbitro*
114.	27.	*vendendes*	*vendentes*
115.	5.	*ijs*	*delendum*
121.	1.	*iuncta*	*cuncta*
122.	9.	*cibi*	*vbi*
127.	1.	*faciem*	*facem*
130.	16.	*extauraueris*	*extauraueris*
131.	22.	Tullium	*. Tullium*
136.	28.	*animo*	*a nimio*
141.	4.	*extimat*	*existimat*
143.	19.	*facere*	*fecere*
144.	3.	*conclusionibus*	*conuulsionibus*
157.	1.	*Eò*	*Eo*
159.	6.	*sæuitiem*	*sæuitiam*
161.	8.	*vtrum vis*	*vtrumuis*
165.	6.	*indicium : si*	*indicium. Si*
168.	12.	*Æneam*	*æneam*
169.	1.	*prior, auscultes,*	*, prior auscultes*
170.	14.	*sibila*	*sibilos*
189.	16.	*hibimus*	*ibimus*
189.	23.	*reseruauit*	*reserauit*
198.	21.	*sæuitiem*	*sæuitiam*
209.	25.	;	,
214.	16.	*ab Æmulis*	*Æmulis*
217.	17.	*at qui*	*atqui*
217.	17.	;	,
220.	20.	*diabole*	*vtraque vox scribenda*
220.	21.	*diabolos*	*litteris græcis*
227	3.	*si, vt*	*sic vt*
227.	11.	*ætatis*	*ætati*
238.	6.	*vniuersim*	*in vniuersum.*

Pag.	verse.	Errata	Corrige
242.	29.	*dabimus, que*	*dabimusque*
247.	11.	*verè*	*verò*
248.	2.	*tantum se*	*tantum enim se*
261.	20.	*eo*	*suo*
262.	21.	*neutris æquè*	*neutris, æquè*
266.	17.	;	,
277.	20.	;	,
283.	29.	*præsentationibus*	*prænsationibus*
286.	12.	:	,
286.	21.	*veneraturque*	*veneraturque:*
289.	19.	*sæuities*	*sæuitia*
299.	8.	*quæque*	*quenque*
302.	24.	*abstrictissima*	*astrictissima*
305.	5.	*precinire*	*præcinere*
306.	29.	*vbi*	*vti*
312.	4.	*pretiossima*	*pretiosissima*
316.	12.	*memor*	*mœror*
316.	23.	*tolleraret*	*tollerarent*
319.	29.	*tis contumaciam*	*tis, contumaciam*
337.	5.	*At qui*	*Atqui*
338.	24.	*rationi*	*ratione*
342.	20.	*siue in*	*siue potiùs in*
342.	22.	*perfectum,*	*perfectum est,*
350.	19.	*vniuersim*	*in vniuersum*
358.	10.	*estendi*	*extendi*
358.	22.	*ille*	*illa*
360.	24.	*sue*	*sua*
361.	12.	*vteretur*	*vterentur*
361.	*marg.*	*infinita*	*infusa*
361.	15.	.	:
361.	17.	:	,
361.	27.	;	:
374.	26.	*quoque*	*quique*
386.	20.	*partar*	*parta*
390.	11.	Gonzagum	Gonzagam
391.	17.	*occubabat*	*accubabat*
393.	17.	*non nulla*	*nonnulla*
394.	5.	*ante meridanas*	*antemeridianas*
398.	18.	*pusares*	*putasti*

Alia plura irrepserunt errata, quæ quia faciliùs deprehendi a Lectore, & corrigi possunt, omittimus. Hæc etiam calamo emendari curauimus, imprimi tamen placuit, vt si quæ essent per incuriam correctoris elapsa, haberetur, vnde possent agnosci.

